

ІВАН ПЕРЕПЕЛЯК

Стопанина Облонь

Статті,
інтерв'ю,
рецензії

3

ББК 84(4УКР)

П 27

*Автор висловлює щирю подяку
Регіональному благодійному фонду «Правопорядок»
та його голові, Почесному громадянину м. Харкова
Юрію Меркурійовичу Шрамку
за підтримку, завдяки якій ця книга побачила світ.*

Перепеляк І. М.

П 27 Тополина Оболонь: Статті, інтерв'ю, рецензії. Том 3.—
Х.: Майдан, 2011.— 420 с.: іл.
ISBN 978-966-372-412-5.

Це видання відомого українського поета, заслуженого діяча мистецтв України Івана Перепеляка складається з нотаток, статей, інтерв'ю, рецензій.

ББК 84(4УКР)

ХАРКІВ'ЯНИН СТОЛІТТЯ

Іван Перепеляк — голова Харківської обласної організації Національної спілки письменників України, Почесний професор Харківського державного автомобільно-дорожного технічного університету, а також Почесний доктор наук Харківського педагогічного університету імені Григорія Сковороди (цей диплом вручили поету за значний внесок у розвиток літератури).

Почесний громадянин села Оболонь Полтавської області.

Автор 15 книжок лірики і поем.

Телеведучий популярних телепрограм на Харківському державному телебаченні «Літературні зустрічі» та «Листи з будинку «Слово» (про поетів «розстріляного відродження»).

Автор телевізійних поем «Козацький монастир» та «Остання любов гетьмана», відзначених преміями на республіканському огляді телевізійних фільмів.

Автор п'єси «Козацький монастир», яка поставлена на сцені Харківського театру для дітей та юнацтва і користується незмінною популярністю.

Іван Перепеляк нагороджений відзнакою голови Харківської обласної держадміністрації «За натхненну працю на благо Харківщини у 2000 році».

А нещодавно були оголошені результати регіонального рейтингу «Харків'янин століття», ініційованого Інститутом рейтингових досліджень і проведеного

Харківською державною адміністрацією, Харківською обласною та міською Радами, рядом підприємств, установ та громадських організацій.

Серед ста лауреатів рейтингу в номінації «Діячі науки, культури, мистецтва» назване прізвище відомого українського поета, лауреата премії імені Олександра Олеся Івана Перепеляка.

Міський голова Михайло Пилипчук на урочистій церемонії вручив йому диплом і медаль «Харків'янин століття».

*«Літературна Україна»,
1 березня 2001 р.*

ПРИВІТАННЯ ЗЕМЛЯКІВ

Іван Перепеляк – відомий український поет, автор книг лірики і поем: «Тополина Оболонь», «Над Сулою рікою», «Ратний час», «Остання любов гетьмана», «Бунт», «Козацький монастир», «Неопалима купина», «Початок вічності», «Судний день», «Твори у 2-х томах», «13-й апостол», «Янголи і фурії Поета», «Поєми», «Покаяння Понтія Пилата» та інші.

Іван Перепеляк нагороджений Дипломом і медаллю «Харків'янин століття», а також Дипломом Міжнародного академічного рейтингу популярності «Золота фортуна».

Поєми «Козацький монастир», «Остання любов гетьмана», «Григорій Сковорода» неодноразово звучали на республіканському радіо. За твором «Козацький монастир» уже більше десяти років іде вистава на сцені Харківського театру для дітей та юнацтва.

Творчість Івана Перепеляка пройнята глибокою ліричністю і філософічністю, і є небуденним явищем у сучасній українській поезії. Твори поета вивчаються в школах, часто звучать у студентських аудиторіях, по радіо, демонструються на телебаченні.

Нещодавно Указом Президента про відзначення державними нагородами України з нагоди Дня української писемності та мови за значний особистий внесок у розвиток української писемності та мови, вагомі досягнення у професійній діяльності голові Харківської

обласної організації Національної спілки письменників України ПЕРЕПЕЛЯКУ Івану Михайловичу присвоєно звання «Заслужений діяч мистецтв України».

Вітаємо поета з високою державною нагородою і бажаємо нових творчих успіхів.

Сьогодні письменник знаходиться в розквіті сил і енергії. Ми, земляки і шанувальники творчості Івана Михайловича Перепеляка пишаємося його талантом, умінням і майстерністю, які служать Україні та її народу в справі популяризації і утвердження національної мови нашої незалежної держави.

*Любов МАЗАНЬКО,
завідуюча Семенівським
районним народним
краєзнавчим музеєм,
газета «Семенівський край»,
31 січня 2009 р.*

ПОЧЕСНИЙ ГРОМАДЯНИН СЕЛА ОБОЛОНЬ

Сільська рада, як повідомила її голова Віра Неволя, встановила положення і заснувала Книгу Почесних громадян села Оболоні.

В числі Почесних громадян, що уславили село Оболонь своєю працею, творчістю, досягненнями в літературі, заслужено знайшов належне місце і наш земляк-поет Іван Перепеляк. Це високе визнання таланту, громадянського внеску в ім'я народу України.

*Редакція газети
«Трибуна довір'я»,
30 серпня 1997 р.*

БІОГРАФІЧНА ДОВІДКА

Іван Перепеляк народився 7 листопада 1943 року в селі Оболонь на Полтавщині.

Закінчив філологічний факультет Харківського національного університету. Заслужений діяч мистецтв України, професор Харківського науково-дослідного інституту козацтва, почесний професор ХАДІ, почесний доктор педагогічних наук Харківського національного педуніверситету ім. Г. С. Сковороди (цей диплом вручено за значний внесок у літературу).

Голова Харківської обласної організації Національної Спілки письменників України. Генерал-полковник українського козацтва.

Воїн-інтернаціоналіст, учасник бойових дій, нагороджений орденом та медалями.

А також нагороджений «Дипломом честі» (1963) Генерального штабу Революційних Збройних Сил Республіки Куба, яку вручив команданте Ернесто Че Гевара.

Нагороджений Грамотою і медаллю «Почесна відзнака» Національної Спілки письменників України: «За вагомий внесок у відродження духовності та особисті досягнення в літературній творчості» (2009).

Дипломом Всеукраїнського фестивалю «Народ мій є, народ мій завжди буде» за створення телевізійної поеми «Козацький монастир» (1993).

Визнаний «Харків'янин року» (2003), (2004), (2006).

Почесний громадянин с. Оболонь. У номінації «Діячі науки, культури, мистецтва» нагороджений дипломом і медаллю «Харків'янин століття» (2001), а також дипломом Міжнародного академічного рейтингу популярності «Золота фортуна» (2002),

Почесною Відзнакою Міністерства культури і мистецтв України «За багаторічну плідну працю в галузі культури» (2003).

І нагороджений «Почесною грамотою» Харківською обласною державною телерадіокомпанією як автора та ведучого програми «Літературні зустрічі» та «Листи з Будинку Слова» за високу професійну майстерність (2001).

Автор книг лірики і поем: «На березі світання» (1976), «Тополина Оболонь» (1979), «Над Сулою-рікою» (1983), «Ратний час» (1990), «Вибране» (1992), «Остання любов гетьмана» (1994), «Бунт» (1995), «Неопалима купина» (1997), «Козацький монастир» (2001), «Поезії» (1999), «Григорій Сковорода» (2001), «Початок вічності» (2002), «Твори у 2-х томах» (2003), «Моєї радості печаль» (2004), «Тринадцятий апостол» (2005), «Янголи і фурії поета» (2007), «Покаянна Понтія Пилата» (2008), «Поєми» (2007), «Григорій Сковорода» (2008), «Полтавські сонети» (2009), «Тополина Оболонь» у 3-х томах (2011), художньо-документальної повісті «Великий степ» (1985), п'єс «Козацький монастир» (1998), «В обіймах ангелів. Григорій Сковорода» (2005).

Лауреат літературних премій ім. Олександра Олеся, премії ім. Олександра Масельського, козацької премії ім. Гетьмана України Івана Мазепи, імені Григорія Сковороди, Міжнародної премії Українського Вільного Університету, Нью-Йорк (2010).

Поезії друкувалися грузинською, білоруською, молдавською, російською, болгарською мовами.

АВТОБІОГРАФІЧНІ НОТАТКИ

Я народився під сузір'ям Скорпіона, коли хижо вили в небі хрестаті літаки. Під Полтавою загинув у бою дядько Іван, і в пам'ять про нього мені передалося його ім'я. Тоді мій батько в задумі востаннє схилився до колиски, заповідаючи матері берегти сина, мовляв, коли загину, то хоч прізвище повинне залишитися... Трапилося, що передчувало серце солдата: молодший сержант Михайло Перепеляк, як невдовзі було сказано у «похоронці», вірний військовій присязі, проявивши героїзм і мужність, загинув 18 березня 1944 року.

Пізніше, як мати одружилася вдруге, мене вітчим хотів переписати на своє прізвище. Я був малим і міг би піддатися на умовляння старших, але цього не зробив. І сьогодні горджуся своєю зятятістю. Я не зрадив пам'яті батька!

У дитинстві я особливо любив гостювати у баби Олени по матері, яка народилася і жила недалеко від Оболоні в селі Погребняках, що присіло на мальовничих пагорбах над Сулою. Це село — козацьке. І в баби Олени в документах національність значилася — козачка. Я пізніше все більше і більше став усвідомлювати свій славний родовід. У моїх генах, як я пізніше зрозумів, закарбувалася глибинна історична і національна пам'ять. Тому не задля моди, а свідомо працював над козацькою тематикою. Баба Олена була малописьменною, але мала чудову українську душу, багато розповідала мені про козаків, знала безліч казок. Шкодую, що тоді не записав їх. Таких переказів я не знаходив більше у жодних книжках. Вона була мужньою українкою, в голодомор виростила чотирьох синів і двох дочок. Вона в житті

була суворою, але дуже сердечною. І до мене особливо жалісливою. Взагалі, коли я хлопчаком по гарячій росі, що обпікала ноги, відганяв Голубку до череди, мене люди чомусь жаліли: такий малий, поспав би ще, та й холодно ж босонозному, іди додому. Чередники мене зичливо гладили по вихруватій голові і часто щось давали — або цукерку, або жменьку ягід, — сирота ж. Але я ніколи не відчував себе сиротою, міцніш пригортався до матері, і мені тепло було. На все життя мені запам'яталася людська доброта. Вона мені до сліз і сьогодні гріє серце.

Баба Олена розповідала казки, а мати співала журливих пісень. Скільки вона знала тих пісень, тоді не лічив і зараз важко сказати. Мене вчили переповідати почуте, підспівувати. І я старався. А коли купили мені гармонь, я навчився грати. Відтоді я по серце пірнув у світ слова і музики. Скільки відіграв весіль і проводів до армії!

Життя у перепадах контрастних температур то зігрівало мою душу, то дихало гострим приморозком. Відтепер я перебував у вирі празників і буднів. Я пильнував звичаї і слово: радів на хрестинах і весіллях, сумував, тамуючи сльози, над могилами, коли хоронив рідних і близьких. Слово гірке і радісне, пісня вогниста і журлива круто закипали в моїх жилах. І був потрібний вихід, звільнення душі від цього «тягаря». І тоді, спершу подумки, а потім упевненіше брався за перо, аби вилити всі радощі і печалі родоводу і своєї землі. Творчість народжувалася підсвідомо. Спершу мені хотілося стати моряком — приваблювала романтика моря, потім — журналістом. А коли в районній газеті «Червоний промінь» були надруковані перші поетичні спроби, хоч мрія для сільського хлопця стати поетом — майже нездійсненна, все ж у тиші своєї душі я таємниче мріяв, коли ще «районка» надрукує мої вірші, а про поетичні книжки я тоді не міг навіть і думати...

Один із шкільних учителів, прочитавши мої поетичні спроби, авторитетно сказав: «Поет — це вічний учень, як

говорили древні латиняни. Учися бути красивим і в думках, і в почерку письма, і в поведінці...» Але в колгоспному селі, де насправді було соціалістичне кріпацтво, люди не мали паспортів. А без паспорта у місті не приймуть. І тоді я перехитрив свою закріпачену долю: поступив навчатися у Крюківське професійно-технічне училище на спеціальність «слюсар-інструментальник». Закінчив, одержав паспорт, працював на Крюківському вагонобудівному заводі. Тепер я мріяв про навчання в університеті. Але повістка з військкомату порушила всі мої плани. Спеціальні органи досконало перевірили, чим я живу і чим дихаю, до останньої титри вивчили мою біографію, переодягли мене в цивільне, несподівано посадили на корабель, перед цим забравши всі документи, вручили тільки папірець з написом «Спеціаліст сільськогосподарських машин» і відправили у далеке плавання. Куди ідемо, для чого? — тільки в центрі Атлантичного океану почув непевне: можливо, на Кубу. Так, закінчивши у навчальному взводі курс із спеціальності «радіотелеграфіст», я почав навчати кубинських вояків на радіотелеграфістів. Ми спільно вели американські літаки У-2, що літали на висоті двадцять п'ять тисяч метрів. Ми захищали кубинське небо. Тоді була Карибська криза, світ постав над прірвою ядерної катастрофи. Скажу відверто, три рази в обличчя бачив свою смерть. Але Бог милував, захистив Ангел-охоронець. Можливо, Дух мого покійного батька і Дух дядька Івана. Я повинен був вижити, щоб продовжити життя і зберегти пам'ять про солдатів великої Вітчизняної війни. А скількох я похоронив своїх бойових побратимів! Вони навечно залишилися за океаном. Це вони зупинили ядерний апокаліпсис. Вічна їм пам'ять у моєму серці. Тільки сьогодні я можу про них розповідати, раніше це заборонялося...

На Кубі я зустрів легендарного Ернесто Че Гевару. Це з його рук я одержав Почесну грамоту Кубинських Револуціонерів.

люційних Збройних Сил, яка освячувала дружбу: кров — за кров, смерть — за смерть.

Тоді на острові Свободи пронісся ураган «Флора», який вивертав з корінням товстелезні баобаби. Під гуркіт гарматного тропічного грому, що розколював небеса, у нещухаючу тропічну зливу, що вирувала нескінченним водоспадом, ми проводили рятувні роботи серед населення. На потопаючому островці, де зібралися люди, попросили терміново забрати молоду породіллю. Дорогою вона народила хлопчика. Коли її привезли до Гаванського госпіталю (я тоді сидів за кермом «Амфібії») вона запитала: як тебе звати? «Іван», — відповів. «Я свого сина назву Іваном... Ти все зробив, щоб урятувати життя мого сина»... Отже, на другому краї планети живе ще один Іван, як продовження життя. У цьому я вбачаю добрий знак — знак Дружби і Добра!

Не можу не згадати ще один епізод свого перебування за океаном. Ми жили то в казармі, то періодично в окопах у гористій місцевості селища Бігукаль. Там багато скорпіонів, весною їх укус — смертельний. Одного разу я назбирав з-під каміння цих жалючих тварин. І вирішив вчинити своєрідний експеримент. Зробив вогняне кільце з вірвовки, вмоченої у солярку. І випустив туди скорпіонів, цих нервових кліщатих. Найменше подразнення і скорпіон сам себе вбиває. І все ж, коли полум'я погасло, кілька скорпіонів залишилися живими. Вони себе не знищили. Що це — закон збереження Природи?

«Вмира не кожний, хто родився жить!»

Іван ПЕРЕПЕЛЯК

ХАРКІВСЬКІ КОЗАКИ

Слобожанщина і козаки! Вони тісно пов'язані з історією краю. Чимало архівних документів дають достатньо матеріалу для висвітлення історії харківських козацьких полків і, зокрема, про діяльність народного ватажка отамана Запорозького Івана Сірка.

З історичних документів відомо, що у 1665 році полковником у Харкові був Іван Сірко, кошовий війська Запорозького. Його родина мешкала поблизу Мерефи в Слободі Артемівці, котру він заснував. Іван Сірко був Харківським полковником, він з козаками під Балаклійською Слободою розбив татарів і звільнив полонених. За це він був нагороджений царським жалуванням.

Непроста, як би зараз сказали, тоді була політична ситуація: 4-6 березня 1668 року у Харкові почалося повстання, пов'язане з діяльністю гетьмана Івана Брюховецького, який виступив проти царської адміністрації в Україні.

Умовлявся про повстання Сірко з Брюховецьким листом, котрий він написав з Мерефи 25 лютого 1668 р. Тоді він прохав Брюховецького прислати йому швидше три тисячі козаків Полтавського полку під Мерефу, щоб рушити на Харків і не дати спроби зайняти його московським людям.

Тут наведено лише один штрих з історії Слобожанщини і діяльності її козаків.

Необхідно торкнутися і діяльності Зміївського Миколаївського козацького монастиря, що збудований на Сло-

божанщині козаками після зруйнування Запорозької Січі, від котрого нині залишився тільки щебінь. 1852 р. у книзі «Московська єпархія» писалося, що місце, де стояв монастир, є одним із найчарівніших куточків благодатної України. Тут козаки переховувались, надівши ризи ченців...

Козацький монастир ще й досі залишається легендою України, яку необхідно передавати із покоління в покоління, а ми незаслужено забули...

Варто відзначити, що у наших кінематографістів сьогодні значний обсяг роботи, варто і необхідно створити вестерни, які розкажуть усьому світові про наше козацтво, його героїчні походи на захист українського народу і своєї землі від ворожої навали у славу козацької України.

В історії Слобожанщини знаковою подією стало обрання гетьманом лівобережної України Івана Мазепи козацькою радою в Коломаці, 25 липня 1687 р. було укладено «Коломацькі статті». Це була угода гетьмана та старшини з царями Іваном і Петром Олексійовичем та царівною Софією. Треба сказати, що Коломацька угода формально підтверджувала угоду 1654 року, укладену Богданом Хмельницьким з Москвою, але насправді містила ряд положень, які суттєво різнять ці документи і суттєво погіршували правове становище України. Так, ця угода ще більше обмежувала права гетьмана в питанні розпорядження державними землями, підтверджувала заборону самостійної зовнішньої політики, обмежувала можливості Війська Запорозького самостійно обирати та переобирати гетьмана, закріплювала право старшини й зобов'язувала її стежити за діями гетьмана. І головне — уперше в цих статтях було поставлено питання щодо необхідності ліквідації національної самобутності українського народу.

Особливо хочеться наголосити, що з боку Івана Мазепи, незважаючи на певні підозри щодо нього в таємних зв'язках із закордоном чи навіть плануванні різних антимос-

ковських акцій, спостерігалася лояльність у ставленні до Москви. І необхідно сказати, що звинувачення гетьмана в безоглядній службі Російській державі аж до переламного моменту в 1808 р. не мають під собою жодних підстав. З історії відомо, що гетьман утілював у життя інтереси царів, але лише до тієї межі, допоки вони були корисними Україні.

Він поводив себе як досвідчений політичний керівник України, захищав її інтереси, підштовхував Москву до прийняття рішень, вигідних Українській державі.

Відбулася «зрада» Івана Мазепи лише після того, як під час Великої Північної війни Петро I пообіцяв своєму союзникові — польському королю Августу II віддати Правобережжя, надалі плануючи зміну внутрішнього устрою України, перетворення козацького війська в регулярні збройні сили, підвладні Москві, скасування гетьманської посади та посад генеральних старшин. Таким чином ігнорування укладеної угоди давало Іванові Мазепі правові підстави для розриву угоди з Росією та пошуку зручнішої форми політичного існування Війська Запорозького. Тому перехід Івана Мазепи на бік шведів видавався єдиною можливим засобом для збереження цілісності Української держави та політичного устрою, забезпечення життєдіяльності населення.

Тепер подумаймо, хто кого зрадив.

Історичні документи підтверджують, що Іван Мазепа не був зрадником, а навпаки, його зрадила Москва. І сьогодні, коли теревенять деякі людці про зраду Мазепи, хочеться їм сказати: читайте історію і робіть справедливі висновки.

До цього ще хочеться додати: як уже вище сказано, у Коломацькій угоді документи погіршували правове становище України, обмежувалися права гетьмана аж до скасування гетьманської посади. Дивним видається те, що події, які відбувалися кілька століть тому, сьогодні повторюються — обмежуються права Президента, а він сьогодні гетьман козацтва, комуністи пропонують скасувати взагалі інститут

президентства. І це чинять народні обранці — депутати, а правильніше — партійні депутати, бо вони обрані у Верховну Раду за партійними списками.

Верховна Рада приймає закони, оглядаючись на Москву. Панове олігархи, корупціонери, прислужники і всі блюдолизи! Не забувайте уроків історії — вона жорстко оцінює діяльність всіх і кожного! Одного прославить, а іншого знеславить...

А тепер уже впритул до сьогоднішньої діяльності Харківських козаків. Нещодавно у Харківській письменницькій організації відбулося засідання «круглого столу» на тему «Ідеологія сучасного козацтва», де ректор Харківського Національного педуніверситету імені Г. С. Сковороди, академік І. Ф. Прокопенко у виступі наголосив, що в установчих документах козацькі формування декларують свою прихильність ідеї розбудови соборної, неподільної України. Тож і самі мають подавати приклад, утворивши єдину в державі козацьку організацію. А от як це зробити, коли ще й досі одна частина лицарської спільноти, як говорили під час Громадянської війни, за «білих», інша — за «червоних», хтось за українські цінності, а дехто не любить «націоналістів». Заступник ректора педуніверситету доктор наук А. В. Губа, який очолює в педуніверситеті науково-освітній курінь українського козацтва, назвав низку сфер, у яких козаки могли б прислужитися державі. Це оборонна, правозахисна, просвітницька діяльність. Але для того, щоб посилити свій вплив у суспільстві, козацький рух має стати масовішим. Керівництво педуніверситету докладає багато зусиль для поповнення лав сучасного українського лицарства. У цьому навчальному закладі до козаків записалося більше юнаків та дівчат, ніж очікували. Науково-освітній курінь посилає своїх вихованців у школи, де вони займаються фактично просвітницькою роботою, передають набуті знання учням про героїчне минуле нашої країни.

У роботі «круглого столу» активну участь узяв і радник голови Харківської облдержадміністрації генерал-полковник Українського реєстрового козацтва М. М. Мазепа. Він висловив здивування у зв'язку з тим, що міська влада не культивує традиції козацтва. Хоча запозичувати є що. Адже в Харкові протягом 112 років від початку його заснування було козацьке самоврядування.

З обміну думками, часом дуже гострими, на засіданні «круглого столу» стало зрозуміло, що окремі козацькі сили знову ініціюють об'єднавчі процеси. Хочеться вірити, що згодом так і буде.

Треба відзначити, що зустріч із козаками у харківській письменницькій організації відбулася не вперше. Адже тут працює немало козаків-літераторів, які пишуть у своїх творах про козацьке лицарство, його героїчне минуле. Це, зокрема, сучасний письменник, головний отаман Харківського округу Козацького війська імені гетьмана Мазепа Валерій Гітін-Явір — автор книги «Кавалерія любові, або Запорожці у Франції», козацькі полковники Микола Возіанов, Микола Побелян і автор цих рядків, вистава якого «Козацький монастир» ось уже більше десяти років користується популярністю у глядачів Харківського театру для дітей та юнацтва. А також екранізована телепоема «Остання любов гетьмана».

Творча зустріч з харківськими письменниками відбулася у Коломаці в переповненому, місцевому Палаці культури. Голова райдержадміністрації С. М. Яцук і численна аудиторія (люди прибули до Палацу культури не лише з Коломака, а й із кількох сіл району) тепло вітали гостей із Харкова.

На зустрічі ще раз підтверджено інформацію про намір влади в липні цього року — до 320-річчя названих вище подій — відкрити в Коломаці пам'ятник гетьману Мазепі.

Також наголошувалося на проблемі фальсифікації козацької справи. Вона виникла через низку замовчувань,

перекручень, хибних тлумачень, а часто-густо й відвертої брехні.

Козацька тема за часів незалежності України стала дуже модною, вона фігурує на багатьох рівнях нашого буття. Про козацьку державу, козацьку демократію, козацький дух говорять із високих трибун.

Продовжує існувати створений художньою літературою двох попередніх століть ходовий стереотип українського козака. Його зображують напівтверезим, зухвалим, простакуватим чолов'ягою з довжелезними вусами, оселедцем та широкими штанями. Або показують таким, що безперестанно «гуляє» в корчмі. Коли після цього пересічний громадянин чує вислів «козацька держава», він нічого доброго про неї думати не може.

Насправді ж було наголошено у виступах науковців і письменників, що українське козацтво завжди було військовою кастою з усіма притаманними йому станами особливостями. Будь-який запорожець, незалежно від його майнового стану, звався «пан козак». Та він був паном не над кимось, а над собою. Адже відчував себе вільним внутрішньо, незалежним господарем своєї долі, людиною, яка знайшла в собі сили піднятися вище міркувань про власну ситість та спокійне існування. Вкрай суворе та небезпечне життя, застосування законів, що неухильно карали на смерть за будь-який злочин або негідний вчинок, перетворювали строкату масу відчайдушів на дисципліноване військо звитяжців.

Іван ПЕРЕПЕЛЯК,
*генерал-осавул, перший
заступник головного отамана
Харківського округу Козацького
війська імені гетьмана Мазепи,
газета «Літературна
Україна», 12 квітня 2007 р.*

**«ЧУЖІ ЗА СЕ НЕ ВІЗЬМУТЬСЯ»,
«а українська культура нехай шириться
поміж українцями...»**

Ці слова видатного українського історика, академіка Д. Багалія, що їх пригадав наприкінці нашої зустрічі голова Харківського відділення Спілки письменників України, поет Іван ПЕРЕПЕЛЯК, ще чіткіше окреслили коло його роздумів щодо місця культури у справі розбудови незалежної України.

— Іване Михайловичу, п'ять років незалежності України, як на Ваш погляд, що вони принесли українському народові, його творчій інтелігенції зокрема?

— Коли ми говоримо про нинішній стан культури та літератури, то не можемо не згадати про те становище, в якому вона перебувала недавніх часів. Не спекулюючи, не політиканствуючи, досить пригадати наше недавнє минуле і зробити висновок: так, тим митцям, які вірно служили тодішній ідеології, жилося незрівнянно легше, ніж тим, хто не дождав, не призвичаювався, а значить, не кривив душею, — їм жилося далеко не просто. Тож факт, що були так звані офіційні або, якщо точніше, офіційно визнані літератори, які жили забезпеченіше, мали пости, державні дачі й автомобілі, які їх обслуговували, а головне — їхні книжки видавалися куди більшими тиражами, ніж книжки письменників «неофіційних».

Коли ж тепер, на відстані часу, оглядаємось на так звані «вершинні здобутки літератури соціалістичного реалізму»,

то бачимо, що більшість з них не витримала випробування часом. Що ж то за течія чи, як вважали тоді, головний напрям був у літературі — соціалістичний реалізм? Відповідь очевидна: це написання художніх творів за принципом «не так, як було насправді у житті, а так, як хотілося або мріялося, як воно мало бути». Можуть заперечити: що ж тут поганого, звичайнісінька утопія, на яку хибувало чимало митців та політиків різних часів. Проте, на жаль, прекрасні ідеали, закладені у підвалини цієї літератури, з часом дедалі відходили од життя, а пафос багатьох тих творів, пафос невимимного поступу суспільства, аж доки не ввійдемо у світле комуністичне майбутнє, цей пафос виявився фальшивим.

Тим-то чимало творів наших заідеологізованих митців позбавлені тонкого художнього психологізму, сьогодні дедалі менше користуються попитом у читача. Прямолинійність і однозначність у зображенні героїв, схематичність письма, — ці й інші прийоми соцреалізму не стали мистецьким надбанням.

На щастя, була й інша література — неофіційна. Вона писалася на Соловках та в концтаборах, у діаспорі, відкладалася авторами у шухляди. Вона викривала виразки її страхіття колективізації й голодомору в Україні, розповідала про тоталітарний тиск на людську душу. Ця література, як бачимо, і нині знаходить розуміння і зацікавленість читача. Вона тепер приходить до нього, не питаючи на це ні у кого дозволу...

Ось лише кілька прикладів з життя харківських літераторів. На багато років був виключений з літературного процесу чудовий поет Борис Чичибабін. Нині він відомий далеко за межами України, став останнім лауреатом Держпремії колишнього Союзу. По-справжньому натхненна і — без перебільшення — велика його поезія знайшла шлях до сердець читачів.

Повернуто літературі добре ім'я Василя Борового, став лауреатом Державної премії імені Т. Г. Шевченка репресо-

ваний свого часу поет Степан Сапеляк. Нове творче дихання здобули поети Роман Левін, Іван Мірошніченко, Анатолій Перерва, Володимир Родіонов...

Ніде правди діти: нашим літераторам живеться нині матеріально, як і всьому народові, набагато складніше, ніж недавніх часів. Відсутні державні видавництва, книжки видавати дуже тяжко, а ті, що видаються, не завжди оплачуються гонораром.

Але нині над нами немає «спрямовуючої і керуючої сили», яка грубо втручалася в душу, в творчу лабораторію митця. Сьогодні літератори розкріпачені, розкуті у своїй творчості, крила їхніх душ незв'язані — як це й належить у цивілізованому суспільстві. Тож, незважаючи на всі труднощі перехідного періоду, вони працюють у гармонії з власною душею, сумлінням і еством.

Може саме тому і Харківська обласна письменницька організація продовжує шукати і знаходити контакти із спонсорами, обласною та міською владами. Це дало змогу лише останнім періодом видати понад десять книжок наших літераторів — поетів Роберта Третякова, Олексія Ковалевського, Віктора Кулика, Ігоря Лагози, Романа Левіна, прозаїка Василя Самойлова та інших.

— *І все ж не секрет, що у суспільстві досить поширена думка, що нинішня інтелігенція занепала, втекла і сховалася в куцах байдужості, і особливо, мовляв, це спостерігається серед письменників. Ви згодні?*

— Спершу, ніж відповісти, хотілося б нагадати: а хто перший у нашому постперевбудовному суспільстві підняв голос про необхідність демократизації суспільства, хто перший заговорив про права людини, хто перший відкрито, на весь світ, заявив про голодомор в Україні, про занепад української мови й культури? І цей перелік можна продовжувати без кінця. Відповім — це зробила інтелігенція, літератори в тому числі.

Далі. Ми чомусь думаємо, що з входженням у наше життя нових понять майже одразу повинні з'явитися нові цікаві твори, нові книжки... Історія ж свідчить, що так не буває. Минув лише невеликий відрізок часу, за який просто неможливо осмислити й художньо втілити у твори все те, що відбувалося в Україні, та з нашим народом упродовж сімох горезвісних десятиріч. Хочеться сподіватися, що такий процес серед наших митців розпочався, триває і згодом дасть плоди. Це один аспект цієї непростой справи.

Інший полягає в тому, що значна частина творчої інтелігенції, полишивши робочі столи, художні майстерні, партитури й роялі майже напризволяще, подалася в політику. Не буду наводити їхні прізвища — їх знають в Україні. Як на мене, це послабило творчий потенціал митців. Але водночас спадають на думку і слова Євгена Маланюка, який сказав, що коли в країні немає вождів, то вождями стають поети.

Зокрема, літератори, відклавши рукописи, йдуть «у люди» із своїм публіцистичним словом, доносять з екранів телевізорів і радіомікрофонів ідеї незалежності, рівності, свободи...

Так от: чи сховалася інтелігенція, літератори, зокрема, від тих нагальних питань, що стоять нині перед суспільством. Не думаю. Про це свідчать отих два аспекти, про які йшлося вище. А також досить купний прихід молодих талановитих сил у літературу, що засвідчила нещодавня традиційна нарада молодих літераторів Слобожанського краю, — тобто з Харківської, Полтавської, Сумської, Донецької та Луганської областей, — яка щороку от уже вкотре відбувається при Харківському відділенні СПУ. Це вселяє надію, що незабаром на цій землі з'являться молоді талановиті автори, що імена нових митців стануть відомими широкому читацькому загалові.

— Як на вашу думку. Чи повинна держава підтримувати фінансово, в інший спосіб літераторів? Чи хай живляють самі, як зможуть?

— Безумовно, в кожному цивілізованому суспільстві держава підтримує мистецтво і культуру. У нас же це питання залишається надзвичайно гострим. Торік я говорив про це на об'єднаному пленумі творчих Спілок України, де були присутні представники усіх гілок влади, які, врешті, і повинні дійти певної згоди у цьому питанні. На жаль, наш парламент, захлинаючись у політичних дискусіях, досі не прийняв законів, які регламентували б ці питання, сприяли б розвиткові мистецтва, стояли на варті інтересів митців.

На згадуваному пленумі я казав і про необхідність мати кілька державних видавництв, які фінансувалися б державою для видання художньої класики, підручників та посібників. Бо сьогодні видавництво «Український письменник», наприклад, неспроможне видавати нові книжки наших літераторів. Зроблю застереження, що, можливо, саме через це у нас і відсутні нові цікаві книжки, на які чекає читач.

Нині ж — і це не секрет — в усіх видавництвах переважає комерційна література, на яку знаходять кошти і папір. Просто диву даєшся, бачачи, стільки детективної, сексуально-патологічної та гороскопно-містичної літератури на вулицях і в підземних переходах, у вестибюлях станцій метрополітену, в книгарнях. А спробуйте знайти літературу з історії України, нашу класику — марно шукати!

Тож, намагаючись хоч у якийсь спосіб компенсувати цю нестачу, харківська письменницька організація спільно з акціонерним товариством «Дружба» Шевченківського району на Харківщині, видали щойно і вперше без різних купюр нове видання «Кобзаря». Підкреслюю: вперше на Слобожанщині за 60 років!

Тож, хочеться сказати добре слово на адресу голови АТ «Дружба» Ю. Апазіді, який вишукав кошти для цього видання. До речі, незабаром, восени, завдяки згаданому АТ «Дружба», у тому ж районі буде відкрито музей-садибу славетного українського драматурга Марка Кропивницького.

Її зводили, користуючись лише старими кресленнями та фотографіями. Там щороку відбуватимуться літературні читання.

Хочу сказати, що з боку письменницької організації у виданні «Кобзаря» взяли участь письменники — Віталій Гунько якого, на жаль, вже немає з нами; Радій Полонський, Анатолій Стожук, Олексій Ковалевський, Володимир Верховень. Хочеться принагідно завдячити колективу харківської книжкової фабрики «Глобус» за високий поліграфічний рівень видання.

Але, погодьтесь, згадане видання «Кобзаря» — краплина в морі не лише для України, а й для всієї Слобожанщини. Тим більше, що воно користується надзвичайним попитом і стало у пригоді в усіх навчальних закладах, у кожній родині. Мені здається, що було б доречно усім гілкам влади країни, усім меценатам зацікавитись цим. (Друкарський набір на «Глобусі» зберігається). І якби підтримала держава, то оце й було б справжньою допомогою українській культурі та літературі.

Ще одна проблема, яка стає на перешкоді розвитку національної культури — це високі податки на видання книжок. Якщо ж придивитися до досвіду цивілізованого світу, — а ми повинні підтягуватися до європейського законодавства, — податки на цю продукцію відсутні або ж мінімальні. Якби і у нас був такий підхід, ми могли б ширше залучати меценатів, зацікавлених у допомозі національній культурі.

На жаль, нині у нас немає необхідних законів щодо належного фінансування й оподаткування культури. Тож, навіть черговий з'їзд письменників України відкладено. Раніше уряд хоч обіцяв допомогу, зараз вже й не обіцяє...

— А як сьогодні виживає Харківська філія СПУ? Адже у неї такі традиції — саме тут народжувалася сучасна українська література 20-х років. Варто лише поглянути на меморіальну дошку на фасаді «Будинку слова».

***Майже сорок імен письменників, які жили тут, — і яких!
Суцільна окраса української літературні...***

— Так, Харківська письменницька організація потенціалом посідає значне місце у відродженні духовності й національної культури. І в цьому простежуються певні традиції Слобожанщини. Варто пригадати, що традиції національного відродження закладалися тут ще минулого століття, коли у 1805-му році відкрився державний університет. Саме тоді при ньому згуртувалася ціла плеяда діячів, які докладали немало сил, виявляли справжній ентузіазм, безкорисливо і самовіддано працювали на культурологічній ниві: Григорій Сковорода, Григорій Квітка-Основ'яненко, Петро Гулак-Артемівський, Марко Кропивницький, Микола Костомаров, Олександр Потебня, Дмитро Багалій, та багато інших.

Пізніше їхню справу продовжили П. Тичина, В. Сосюра, М. Хвильовий, М. Куліш, Л. Курбас, І. Мар'яненко, Н. Ужвій, Л. Сердюк. Ще пізніше — В. Мисик, І. Вирган, І. Муратов, К. Гордієнко... Нині письменницька організація пишається своїми ветеранами. Це — В. Боровий, В. Добровольський, В. Лагоза, М. Печеніжський, М. Рахліна, Ю. Стадниченко, Р. Третяков, О. Юрченко, Б. Силаєв. Активно працюють у літературі О. Бінкевич, В. Бойко, В. Брюгген, І. Євса, І. Маслов, І. Мироненко...

Матеріально ж нашій філії дуже скрутно. Лише за комунальні послуги в приміщенні Спілки доводиться сплачувати щомісяця 100 мільйонів карбованців. Раніше допомагав Літфонд. Тепер доводиться ці кошти відшукувати самим. І якби не допомога облдержадміністрації, АТ «Спецбуд-3» на чолі із заслуженим будівельником України Віталієм Ганжою, то не знаю, що з нами й було б...

А що казати про письменників-ветеранів, які раніше жили на гонорари від книжок, а тепер ледь живітють на жалюгідні пенсії. Як, до речі, і всі наші пенсіонери. Ніяким

іншим шляхом заробити собі на життя вони не можуть, — тож хіба державі не на часі допомогти людям, які все життя збагачували культуру, а тепер злидарують?

І все ж, незважаючи на всі негаразди і проблеми, Харківська письменницька організація робить чимало для духовного відродження і ствердження національної культури.

— А які стосунки у вас з читачами? Як допомагаєте молодим авторам? Чи збільшилася ваша філія останнім часом?

— Контакти з читачами різноманітні й постійні. Регулярно у письменницькому клубі з членами Спілки зустрічаються школярі, студенти, військовослужбовці, проводяться виїзди до сільських районів області. При Спілці працює видавництво «Майдан», яке віддає перевагу молодим авторам. За останні роки до Спілки письменників прийняті Н. Маслово, С. Минаков, О. Тараненко, О. Аулов, В. Зайда, В. Стальний...

— Ваші стосунки з пресою? Адже 20-х років, коли Харків був столицею України, тут виходило 60 літературно-художніх часописів.

— Ясна річ, що літератори були й залишаються зацікавленими в активній співпраці з друкованим словом. Нещодавно, наприклад, відбулася зустріч у СПУ з колективом редакції газети «Вечірній Харків», де були обговорені проблеми зміцнення зв'язків письменників і газетярів. На такому ж рівні стосунки з найстарішою газетою в Україні — «Слобідський край», «Слобода», «Панорама».

Та, на жаль, у Харкові багато видань виходить російською мовою, які здебільшого не зацікавлені ні у пропаганді творів національної культури, ні в розбудові духовності. Що це — свідоме упередженість чи упущення?

Чимало робить у пропаганді творчих здобутків і державне телебачення. Високий рейтинг має передача «Листи з «Будинку слова» про поетів «розстріляного відродження», яке зробило свій золотий внесок у скарбницю нашої куль-

тури. Раніше цю передачу могли бачити глядачі усієї України, останнього року така можливість зникла через фінансові непорозуміння між державним телебаченням України і Харківською телестудією. Отже, робиться своєрідна, як на мене, блокада слобожанської культури, через те, що Україна мало знає про наших письменників, акторів, художників. Не все повинно вимірюватися грішми, особливо в культурі.

У Харкові виходить республіканський журнал «Березіль», який читають у Канаді, Австралії, Японії. Але тепер він у скрутному становищі, і всі ми остерігаємось, щоб це єдине, художнє вогнище української культури на Слобожанщині не згасло.

Іноді можна почути думку, що всі проблеми й негаразди нашого життя утворилися внаслідок проголошення незалежності України. Але ж це лише обивательська думка, яка не має підґрунтя, бо хто ж не знає, що навіть застійних часів українська культура, мистецтво, література збагачували не саму тільки Україну, а й увесь народ, який жив у колишньому Союзі, розширювали тоді й тепер небокраї духовності, добра і справедливості. Тож, завдання культури і літератури нині полягає в тому, щоб спрямувати могутню силу на відродження духовності й історії свого народу, на зміцнення незалежності і України. І творити все це, насамперед, нам, українцям.

Бо, як сказав свого часу наш земляк, видатний історик, академік Дмитро Баталій: «Хай вільно проживають на Україні всі народи, хай усяк живе по-своєму... А українська культура нехай шириться поміж українцями і хай про її поширення турбуються і піклуються діти України — усі, хто любить свій нарід і бажає йому добра, бо чужі за се не візьмуться».

Пророчі слова й по сьогодні. Варто до них прислухатися...

Валерій ПАВЛЕНКО,
«Демократична Україна»,
23 серпня 1996 р.

ЗА КУЛЬТУРУ З ВЕЛИКОЇ ЛІТЕРИ

Говорити сьогодні про новинки поезії чи прози — важко. Ось ти, читачу, коли останнього разу схилився до півночі над цікавою сучасною книжкою, забувши про новий мексиканський телесеріал, що «крутять» його на голубому екрані. Коли з хвилюванням припадав ти до кожної сторінки? Холи натхненно декламував поетичні рядки, що припали до серця?

У буденній суєті хтось промовить, а що, мовляв, сьогодні ті письменники пишуть? І взагалі нині — не до поезії... Краще, як за останньою надією, піду на «барабашовку». Та не щось купити, а знайти бодай якийсь підрібток. Стоять же там професори, доктори наук... Багато і я там різного люду зустрічав, правда ще поетів не бачив. Не наважуються, соромляться?.. Все-таки — поет: не навчився торгувати... Та і поетичний товар він не рентабельний!

Хтось із натовпу єхидно зауважить: — Що вам, мало цього добра, он скільки книжок на прилавках, купи що хочеш про буржуїв, різні детективи, ще й на обкладинках із голими дівками. Вибирай, насолоджуйся, «духовно збагачуйся»!

Все правда, ось тільки чи збагатишся духовно — сумніваюся. Прочитав детектив і забув, хто шпигуна вловив, хто кого застрелив. Лише холодок лишився на душі від такого сюжету.

А інша волає з натовпу — видно, вчителька: — Де знайти мені українську книжку, для шкільної програми потрібно! Марно шукати. Так де ж вона, ота українська незалежність? Як не знали своєї історії, так і не знатимемо — то підручників немає, то ще чого, скоро батьківську мову забудемо...

Треба сказати спасибі московським сусідам, он — навезли своїх книжок, хоч читати не забудемо.

А тепер запитаю з болем у серці: чи може артист співати у порожньому залі? Ну хіба що під час репетиції. Чи може себе письменник називати письменником без книжок? Це — як командуючий без армії.

Але у наш час усе може бути — професор приторговує на «барабашовці» корейськими шмотками, письменник працює двірником чи кочегаром, злодій — сидять у депутатському кріслі...

Одним словом — тотальна демократія! Тільки до чого доводить вона, ця псевдодемократія? По закутках у під'їздах будинків і підвалах тусуються підлітки із посоловілими очима, нанюхавшись ацетону, на обочині дороги стоять «плечові» — зовсім юні дівчатка, зупиняють машини, аби, грішним ділом, нагодували їх і одягли, хоч як-небудь прожити.

Трагедія? Ганьба? Безвихідь? Так, шановний читачу, справді світ перевернувся! І що завтра буде, ніхто не знає.

Хто буде завтра працювати на складних електронних машинах, водити повітряні лайнери, зводити нові будинки?

Оті знедолені хлопчаки, що знаркоманюються? Як будуть продовжувати наш рід оті дівчатка, що тижнями катаються з дальнобійниками? Що може зупинити навальну каламутну хвилю «жовтої преси», де пропагується культ насильства, розбою, нав'язуються сексуальні збочення?

Ні, не цілителі-шарлатани, не різних мастей ворожки і екстрасенси і не міліція — біля кожного не поставиш із пістолетом. Є один засіб, який не відразу, поволі, але все більше і більше може осонцювати, зігрівати душу, робити її добрішою, чутливішою і мудрішою. Цей «засіб», його я писав би сьогодні з великої літери — Культура. Культура облагороджує душу і серце, робить людину — людиною.

...Цієї години, коли я кладу на папір ці слова, глибока ніч. Рідний Харків видивляє, сподіваюся, не чорнобілі, а рожеві

сни. І раптом тишу протинають гучна музика транзистора і дискантне завивання молодиків, схоже з вигуками папуасів у джунглях. У мого сусіда — хворе серце, він зазвичай ковтає валідол, аби дотягнути до ранку, коли прийде лікар. А свист і гвалт молодиків триває. Вийти, зупинити, прочитати «мораль» — марно, та ще й небезпечно, їх багато, а я один. Інші тільки з вікон визирають, з балконів лаються, а вийти поговорити — ні, можуть голову проломити.

Викликати міліцію — та чи дочекаєшся? Вкотре запалюю сигарету, задумуюся, де ж шукати оту Культуру, яку треба писати сьогодні усім з великої літери: нашій владі, правоохоронцям, кожному депутату, кожному із нас смертних, аби прожити своє життя, ну не так, як ми живем, хай не звучить це високопарно, а — достойно прожити, красиво.

Хто покликаний найбільше ділитися щедрістю своєї душі? — звичайно, скажете; митці: поети, художники, музиканти, актори... Вони нас кличуть у світ краси, у світ високого мистецтва, бо вони професіонали, їх, як-то кажуть, Бог у лоба поцілував, нагороджуючи талантом. Прислухайся, читачу, до їхнього слова, задумайся. Слово, пісня, живопис повернуть те, чим жили твої діди, батьки. Нагадають, що колись до матері зверталися тільки на «ви», така висока була повага до жінки-матері. А сьогодні новонароджених знаходять іноді задушеними у целофані на смітнику... Боже! Боже! Чи світ перевернувся, чи справді Содом і Гомора!

Рідний Харкове, тебе раніше називали містом науки і культури. Вірю, ти і сьогодні таким є. Вірю і ще раз вірю у твою мудрість, адже у твоєму небі райдугою височіє аура Григорія Сковороди — видатного шукача справжньої мудрості, істини.

Як кажуть: дай, Боже, і нам, ну хоч крапельку тієї мудрості, любові до рідної землі, поваги до кожної людини.

Іван ПЕРЕПЕЛЯК

Квітень 2002 р.

МУЗА ІСТОРІЇ КЛЮ — ЗВАЖУЄ НА ТЕРЕЗАХ...

*Нотатки про внесок харківських письменників
у загальноукраїнський творчий доробок
середини 80-х — кінця 90-х років*

Літературні дискусії середини 80-х років безкомпромісно і полемічно різко, після довгих років застою, порушили питання про стан і розвиток літератури, відродження національної культури. Широко розкрилися шлюзи демократизації і гласності, що надало слову письменника незнаного до того заряду відкритості, яка збурила громадськість, все суспільство.

Особливо розгорівся пафос дискусій на сторінках харківського журналу «Прапор», пізніше перейменованого у «Березиль», де читачі вимагали ставити проблеми ще різкіше: немає мови і літератури національної — немає й нації.

«Важко сьогодні критикам, історикам і теоретикам. Важко,— зізнавався М. Слабошпицький («Прапор», № 9, 1969). Далі критик пояснює: «Історики, очевидно, мають перевити щось близьке шоку. Всі їхні «графіки», «кардіограми», періодизації минулого українського письменства, над якими вони вмудровували з наполегливістю середньовічних алхіміків, полетіли шкереберть. Бо поява недрукованих раніше творів М. Хвильового, В. Винниченка, В. Підмогильного, М. Івченка, О. Турянського, Б. Лепкого, П. Филиповича, Т. Осьмачки, М. Йогансена та багатьох-багатьох інших чітко показали: загальноприйнятий курс історії радянської літератури — фальсифікація».

За цим слідує одкровення критики: «Як на мене, то соціалістичний реалізм на сьогодні — музейний експонат, місце якому — в Горі, там, де зібрано все, пов'язане зі зловісним іменем у нашій історії. Бо це — сталінський варіант реалізму, не примара, не фантом, а монстр, Молох у минулому нашого мистецтва».

У цьому сумному минулому радянську літературу визначили термінами типу «державна література», «офіційна література», «офіціозна література», «пропагандистська», «псевдофантастична», «псевдореалістична»...

У «державної літератури», і в цьому передусім відмінність її від просто літератури, прагматично складена шкала цінностей, своя шкала естетичних цінностей, де, мовляв, робітнича тема — це важливо, і що там у порівнянні з нею інтимна і пейзажна лірика і т. п.

Так яка місія відводилась письменнику у добу так званого розвинутого соціалізму? Хтось казав улесливо, що вони пророки, інженери людських душ. У всі часи — «ленінські», «сталінські», «хрущовські», «брежнєвські» — завжди були чесні письменники, які просто робили свою справу, скромно і достойно, не ставали в чергу за орденами і преміями, не прагнули ходити в пророках. Але були й інші, як сказав у своєму інтерв'ю П. Загребельний «Донбас», 1–2, 1992 р.: «Письменник знаходився в передпокоях нашої партії, керівників. Він, як вони вважали, повинен сидіти там і чекати їхнього наказу, їхнього повеління: пиши про те, пиши про інше. Зображуй те, оспівуй це, сигналізуй про те». Ось до якої ролі була зведена «офіційна література». І лише окремим, дуже небагатьом письменникам, вдалося пережити, вижити з епоху тотального диктату, зберегти своє чесне ім'я. І написати те, що їм хотілося, що саме їй треба було писати. Правда і те, що, як правило, цим письменникам більше довелося страждати, їх відстежувало пильне око цензури, їхні твори не

друкувалися, самих письменників переслідували різного штибу стукачі...

Існує думка, що справжні митці — поза часом. Вони були актуальними вчора, їхні твори читають сьогодні і будуть читати завтра. Герої першого ряду, тобто вчорашні герої, які були увінчані лаврами, відходять у забуття. І приходять герої наступного ряду, які позбавлені ілюзорності, розкуті у своєму мисленні, вони аналізують, синтезують, з відповідальністю беруться за перо. І не тільки з відповідальністю, але й з одержимістю, сміливо. Такі митці були, є і завжди будуть! Про те, що нівелює високу місію митця, сказав ще у 30-х роках Валер'ян Підмогильний: «Лихо в тім, що література наша пісна. Я завжди порівнював письменника з пекарем. Із маленької опари він виліплює хліб. Піч у нього добра, дріжджі добрі, і тісто своє він не лінується місити місяць, рік і кілька років. Та коли він НЕСМІЛИВИЙ, коли боїться того, що сам думає, і того, що думають інші, то краще тому закрити пекарню і йти в народні вчителі». Пророчими виявилися слова В. Підмогильного. Учитель повинен працювати в школі, учитель не відкривач. Тому часто і наша література доведена «до рівня читанки початкової школи» — Ю. Шерех.

Від загальних тенденцій «здобутків» і «втрат» літератури соціалістичного реалізму, звизимо параметри нашого дослідження. І скажемо слідом за Тичиною: «Харків, Харків, де твоє обличчя?». Іноді в цьому запитанні звучить неприхована іронія і навіть скепсис. Я хотів би нагадати, що в Харкові жили і творили батько української прози Г. Квітка-Основ'яненко, поети П. Гулак-Артемівський, Яків Щоголів, а також класик драматургії М. Кропивницький... У Харкові виходив «Український альманах», де друкували свої твори Л. Боровиковський, Євген Гребінка, М. Костомаров, Б. Грінченко, Г. Барвінок... Вони почали писати українською мовою, утворили нову українську літературу,

започаткували (чим для нас не приклад для наслідування) українське національне відродження.

І, звичайно ж, зірка першої величини Слобожанщини — Григорій Сковорода. Здається не було такого митця, який би не потрапив у магнетичне поле його філософії. Отже, вдивляючись у строкатий ландшафт Слобожанщини, тепер уже аби краще збагнути, де живем, з ким живем, а хто ми є насправді, знову повторюємо: «Харків, Харків, де твоє обличчя?»

Відомо, що свіжим поглядом гість помічає і малозначимі деталі довоколишності... Таким гостем у 90-х роках був наш земляк Юрій Шерех — один з найвизначніших учених українського зарубіжжя. Ступивши на рідну землю, він Харків назвав «містом затемненого обличчя» і додав: «...але потужної динаміки і всім корінням і зв'язками в степу. Українському степу». З його подорожніх вражень: «Коло виходу з харківського аеропорту на мене чекала невеличка делегація. Вони прийшли з блакитно-жовтим прапором, принесли хлібину гостинності на вишиваному рушнику... Харків став полем бою двох культур і двох мов. Глибинно, в коренях, у припливі свіжих сил із села Харків лишався українським, на поверхню піднялися поруч українських пагонів російські. Клію, музу історії, звичайно малюють із сувоєм пергаменту: у Харкові її треба було б озброїти терезами, щоб вона зважила значущість двох культур і мов і зважилася б, якою мовою їй писати».

У ті роки було прийнято закон про державність української мови. А 1998 року в харківському видавництві «Фоліо» вийшло три томи Юрія Шереха «Пороги і Запоріжжя». Це сприймається як данина вдячності земляків. Адже Юрій Шерех — це інтелектуальний Харків.

Сьогодні продовжуються екскурси дослідників у літературну історію, що перебуває від нас на певній історичній відстані, але й не втратила ще ознак сучасності. До періо-

ду, який ми оглядаємо, відноситься творчість письменників-харків'ян. Це добре відомі нам імена: К. Гордієнко, І. Муратов, В. Мисик, І. Вирган, Ю. Шовкопляс, М. Шаповал, В. Бондар, Б. Чичибабін, Р. Третяков... Творчість цих та інших письменників читається в школах у програмі «Література рідного краю». Письменники-харків'яни гідно продовжили кращі літературні традиції нашого краю. «Вакансія поета — небезпечна річ», — стверджував свого часу В. Пастернак. З неабияким пієтетом говориться, що на асоціаціях поет ущільнює час, він своєю думкою як легко сягає до сяйва зір, так і проникає до глибокої давнини. Поету підвладна вічність, він не має ні дати народження і дати смерті, якщо він Поет.

«Прийти в світ поета Василя Мисика — це значить мати змогу розкошувати справжніми духовними цінностями...» — пише І. Драч.

Звичайно, життєві і творчі біографії письменників, про яких ведеться мова, тобто письменників-харків'ян радянського періоду, слід розглядати в контексті цього складного, суперечливого, багатьма аспектами трагічного часу. Ідеологічні догми «соціалістичного реалізму» дамокловим мечем висіли над митцями, були обов'язковими векторами в їхній художній практиці.

Так, наприклад, Іван Вирган належав до покоління «розстріляного відродження» і тільки випадково уцілів од енкаведистської кулі.

Якщо поглянути на його ліро-епічну поему «Матвіївна над Сулою» з висоти нинішнього історичного досвіду, неважко помітити її сильні, по-вирганівськи наповнені сторінки. І значно слабші, продиктовані тогочасним розумінням значення «будов комунізму».

Подібні сильніші і слабкіші сторони можна відшукати у творчості багатьох письменників-харків'ян радянського періоду.

Багатьом нашим критикам і літературознавцям із зрозумілих причин буде важко позбутися пієтету щодо імен, які повертаються до читачів в ореолі страждальців. У журналі «Дружба народів» (№ 4, 1989 р.) Іван Дзюба намагається урівноважити полеміку: «...адже з висоти прожитих трагічних років і випробувань, далі бачиться, багато чого по-іншому сприймається. Однак — дистанція часу, наполягає І. Дзюба, не перекреслює «творчість багатьох видатних поетів і прозаїків на тій підставі, що вони не завжди відповідають рівню нашого перебудовчого мислення, але і не виключає неприємного аналізу... це в рівній мірі образливе для таланту, який живе, і для того, кого уже ніщо не задіє».

Коли я працював журналістом, мені поталанило у 80-х роках тісно спілкуватися з багатьма письменниками-харків'янами. Вони уболівали за долю рідного українського слова і всіляко намагалися його захистити. Це робили І. Вирган, В. Мисик, К. Гордієнко... Своїм словом і ділом намагалися посприяти, щоб Україна була Україною.

Як бомба, яку не чекали, була поява книги «Червоне соло», що вийшла у видавництві «Прапор». Тоді багатьох шокували поетичні рядки Миколи Данька:

*Не любите свого, глузуєте із нього?
О Боже мій, яка ганьба.
І терпить вас земля,
І вам не всохли ноги.
Перевертні і вилупки раба.*

Книга «Червоне соло» терміново була арештована КДБ і майже повністю спалена. Лише окремі примірники потрапили на волю, передавалися із рук у руки.

При цьому хочу наголосити: найголовнішим винуватцем того, що не виходило багато високоталановитих і сміливих книг, була цензура і редактори видавництв.

Сьогодні ми можемо докоряти деяким письменникам, критикувати їх за поступливість, несміливість (відчайдушно сміливі опинилися на Соловках: В. Стус, І. Світличний). Ліну Костенко сімнадцять років не друкували, книги Василя Мисика, Івана Виргана виводили у світ рідко, Бориса Чичибабіна виключили зі Спілки письменників. У задушливій атмосфері застою важко виживало українське слово. І те, що це слово вижило, в цьому неабияка заслуга письменників-харків'ян. Усе краще з їхнього доробку сьогодні і завтра — це наш скарб.

Ми живемо в той час, голи критика і літературознавство назавжди відійшли від методології так званого соціалістичного реалізму, а нова хвиля із сучасним свіжим поглядом ще не активізувалася. Існує концепція цілої літературної школи, де поняття «світова література» прикладається до історичних умов формування літератури української. «Наш намір не є підкреслювати залежність українських письменників від чужих літератур, а навпаки, вияснити на прикладі творчих зустрічей історизм естетичного плану розвитку української літератури», — пише відомий румунський літературознавець Магдаліна Ласло-Куцюк.

Вимогливо і принципово до оцінки літературного процесу ставиться Юрій Шерех: «Я ніколи не думав, що майбутнє нашої поезії лежить у копіюванні Європи. Мені завжди ввижався власний шлях, хоч і не ізольований, а рівнобіжний. Але для того, щоб іти цим рівнобіжним шляхом, треба, по-перше, мати щось за душею власною, по-друге, знати, відчувати і співпереживати те, чим живе Європа й Америка в духовності і в поезії».

На запитання про взаємовплив творчості письменників Василь Мисик в одному з інтерв'ю висловився так: «Як на мене, то саме таких своїх сучасників, у яких можна щось запозичити, і слід читати, бо саме такі автори підходять до змагання, викликають законне бажання написати не

гірше. А що ж заглядати в писання авторів, у яких нічого не навчитися? Або й запозичити? Література твориться не однією особою, хоч би й геніальною, а працею цілих поколінь. І великі поети не падають з неба. Вони концентрують у собі досягнення й посередників, і сучасників, перетоплюючи їх у тиглі власної творчості». І далі продовжує Василь Мисик: «Змагання з колегами допомагає критичніше ставитися і до своїх писань. Самокритичність треба розвивати, вона не приходить сама. Виробити її можна лише уважним читанням, засвоєнням досвіду різних літературних течій і поколінь».

Збої, яких припускається сучасне, так зване модерне літературознавство в оцінках явищ української літератури, змушують згадати головне для науковця: методологію. Науковою методологією є лиш тоді, коли не захаращена ніякими кон'юнктурами. Згадаймо Френсіса Бекона: свідомість мислителя повинна бути очищена від будь-яких затьмарень — теологічних, ідеологічних, корисливих та ін. Це сказано на всі часи. І якщо з'являються ревізії загальновідомих явищ літератури, письменників, які коли і творили в умовах тоталітарної системи, то мимоволі починаєш думати «про якесь майже позачасове затьмарення думки». М. Наєнко, «ЛУ», 25.11.1999. Стало модним привносити в літературознавство теологічні мотиви, християнізацію романтизму, феміністичні тенденції тощо.

Так, нам треба опанувати новий підхід до синтетичного пізнання культури, історію культури, розмаїтих її чинників. І основне — донести до світу великі здобутки української культури, її самобутність і страшні втрати, що призвели до провінційності культури, так успішно сформованої нашим колоніальним минулим, і показати, які важелі здатні підвести занапащену культуру з отого баговиння вчорашнього дня України.

Які ж перспективи має літературна критика? М. Слабошпицький на це питання відповідає, що критика має перс-

пективу вижити, пережити цей період, коли вона менш аніж символічно присутня в літературному бутті. Незалежність стала свого роду стихійним лихом для критиків та літературознавців: прощай, зручна теоріє про відображення керівної і спрямовуючої ролі компартії в історії людства й історії колгоспу, прощай проста класифікація про тему, ідею, зображувальні й виражальні засоби, позитивних і негативних героїв... Усе виявилось складніше й геть не так зрозуміло. Треба перевчатися... Нова критика починається з якісно нового думання. А нове думання починається з нового розуміння суті речей у світі. Ми знову повторюємо за поетом: «Харків, Харків, де твоє обличчя?»

*Воно в землі,
у списках,
у дзеркалах,
Які розбили обшуки щонічні,
В безглуздості судейських тих палат,
Де хтось у свідки проситься панічно.
Воно не в тих валізах дорогих,
Які втекли з убитої столиці,
Щоб в Києві,
одягшись в ланцюги,
В закопаних титати про обличчя.*

Так на це запитання відповіла через гони літ молода поетеса Таня Шамрай, яка передчасно пішла з життя.

«Чи буде література завтра? І якщо буде, то якою? — запитує Олексій Ковалевський у своїй статті «Світи в душі перетинаються» («ЛУ», 23.12.1999). Вельми обнадійливо в цьому відношенні, — пише О. Ковалевський, — як на мене, виглядають сьогоднішні 25–30-річні, які вже встигли опублікувати по кілька книжок... Серед поетів-харків'ян тут можна назвати Наталю Маслову, Сергія Жадана, Ростислава

Мельниківа, Сергія Черняєва...». Зі свого боку до цього переліку я долучив би ще Оксану Мардус, а також поетів із покоління сорокарічних: Володимира Верховеня, Ірину Євсу, Олексія Ковалевського, Наталю Матюх, Станіслава Мінакова, Степана Сапеляка, Олю Тараненко... У кожного з названих поетів тільки йому притаманний почерк, своя манера освоєння матеріалу дійсності, свої художні й філософсько-естетичні уподобання.

Нашим літераторам живеться нині матеріально, як і всьому народові, набагато складніше, ніж до недавніх часів. Книжки виходять дуже тяжко. Але над письменниками немає спрямовуючої і керуючої сили і, сподіваємося, тепер уже не буде, яка грубо втручалася в душу, в творчу лабораторію митця. Сьогодні літератори розкріпачені, розкуті у своїй творчості, крила їхніх душ не зв'язані — як це і належить у цивілізованому суспільстві. Тож, незважаючи на всі труднощі сучасного періоду, вони працюють у гармонії з власною душею.

Од молодих письменників-харків'ян не відстають поети середнього покоління: Олексій Бінкевич, Петро Василенко, Лідія Доценко, Олександра Ковальова, Ірина Мироненко, Анатолій Перерва, Володимир Стальний...

Сьогоднішні зміни в поезії помітні навіть з першого погляду: не знайти «бронзи декларацій» і барабанів компартійно-комсомольського пафосу.

У молодих поетів і наймолодших, які тільки підготували свої перші книги, або виступили з публікаціями: Юрія Пересічанського, Михайла Волочнюка, Слави Петрова, Ольги Тільної, Віталія Круглова... — виразно відчутно отой простір внутрішньої свободи кожного, яку для творчості ніколи нічим не заміниш.

У поетів посилилася увага до формальних шукань, з'явилися навіть цілком формалістичні книги, де гра словом стає самоціллю. Набули поширення верлібр і прозописна поезія,

а класичний римований вірш ніби відступає назад, хоч останнім часом у творчості наймолодших до нього знову повертаються. З'явилася раніше в нас не практикована поетика «незрозумілого вірша», його розробляли досі діаспорні поети, коли логіка викладу порушується в межах поетичного абсурду. Це після того зазнала таких змін наша українська поезія, яка ковтнула хмільної свободи.

Треба відзначити, що сьогоднішні наші молоді — освічені, ерудовані, обізнані. Обсяг прочитаного і засвоєного літературного і духовного матеріалу — вельми широкий високий. Нові молоді позбавлені боязкості, оглядання, вільні у виборі орієнтирів і авторитетів, у них випрямлені плечі, їх не пригнічує цензура.

Для нинішніх молодих характерні: прагматизм, часто — цинізм, переважає бажання скоріше гратися зі словом, ніж жити в ньому. Думається, що ці особливості ідуть від реалій сьогоднішнього літературного процесу, од впливу західної культури, скоріше раціональної, ніж емоційної, духовної.

Із негативних явищ відзначу таке: поети часто користуються однією поетикою, одними інтонаціями, працюють в одній системі образотворення, а не намагаються витворити кожен неповторну власну «поетичну мікрогалактику» (В. Шевчук), а також образотворчу систему.

«Багатьом із нас гірко, що кращі роки нашого життя припали на підневільництво в тоталітарній системі, що нам не судилося долею творчо самоздійснитися. І епатажні «вибухи» творчої сваволі молодих нас або лякають, або дратують, ображають,— пише відомий літературознавець-академік М. Жулинський («Українська література на межі тисячоліть», «ЛУ», 3 червня 1999).

Так, боляче багатьом із нас читати присуд деяких молодих про радянський період української літератури як про Час Убивць і про наш час як про Час Єзуїтів: «Вступаємо

в останній рік другого тисячоліття. З старими бідами, старими болями, старими проблемами. Ми захочемо їх позбутися?.. Мали Час Убивць, живемо в Час Єзуїтів. Чи створимо Час Людини?..» (Є. Баран. Літературна ситуація 1999-го. Час Єзуїтів. «Кур'єр Кривбасу», 1999, ч. 3).

Зрозуміло, що потрібне духовно-моральне самоочищення, сповідь перед власною совістю, щоб набути гідності людської особистості. А це до цього хочеться додати, що історію не треба ні підфарбовувати, ні прикрашати. Хочу наголосити, що у 80–90-х рр. у Харкові особливо загострилася полеміка про українську мову: стаття Ю. Стадниченка «Два крила нашої духовності». Гострополемічні статті В. Дяченка, Є. Ходуна, усна публіцистика С. Сапеляка. Велася боротьба на сторінках харківських газет «за» і «проти» української незалежності. Письменники обстоювали вихід України з колоніального становища. Публікували на сторінках газет свої звернення, заяви. Невдовзі старі структури розвалилися, ліквідована була цензура.

Було повернуто імена замовчуваних письменників: Б. Чичибабіна, А. Любченка, Ю. Шереха, І. Багряного, В. Борового, В. Сокола...

Наприкінці 80-х з'явилася на сторінках журналу «Прапор» повість М. Шаповала «Літо без пострілу» про злочинну діяльність НКВС, пізніше побачили світ книги «Журбопис» С. Сапеляка і «Штрафна рота» письменника-фронтовика В. Самойлова. Це стало можливим тільки в період демократизації суспільства.

Кінець 80-х початок — 90-х років характеризується появою в Харкові нових угруповань, літературних течій: «Червона фіра», «Асоціація–500».

Як ознака нашого часу, на літературному ринку стали професійно працювати непрофесійні творчі колективи, які спільно пишуть різножанрову комерційну літературу: детективи, фентезі, містичні романи. Сьогодні добре відомий

цей колектив «Олді» у складі Дмитра Громова і Олега Ладигенського.

Поточний період літератури нині непросто класифікувати; систематизувати: адже для нього треба розглядати творчість багатьох десятків письменників. Тому це я зробив оглядово у рамках мені відведеного часу. Я не беруся навіть визначити основні напрями сучасної літератури, бо цього досі не зробила і літературознавча наука. Одне може сказати з певністю, що майбутня література буде відкритішою, сміливішою, розмаїтішою за стилями.

Час своє зробить. Все розставить по місцях, визначить міру величі кожного письменника, прихильність до того чи іншого стилю і методу творчості.

Думається, що харківські письменники у 80–90-х рр. не пасли задніх у творенні сучасної української літератури, органічно вписуються в загальнолітературний процес: як загальноєвропейський, так і суто національний.

Докладніший аналіз літературного процесу на Слобожанщині ще попереду, залишимо це теперішнім критикам і майбутнім провидцям.

І музу історії Клію залишимо, як і належить із пергаментом, у рухах. Що вона напише на своїх сторінках? Але даймо музі історії ще і якнайточніші терези, хай виважує все краще, щоб забрали ми з собою у третє тисячоліття.

Іван ПЕРЕПЕЛЯК,
*наукова доповідь
на засіданні вченої ради
професорів Харківського
державного педуніверситету
ім. Г. С. Сковороди
від 28 квітня 2000 р.*

ЕПІЧНІСТЬ, ІНТЕЛЕКТУАЛЬНІСТЬ, ЕМОЦІЙНІСТЬ

Приємно тримати в руках книгу, яка дихає свіжістю та неординарністю роздумів, наповнена духовністю рідної землі та любов'ю до людини-трудівника, митця, творця Поезії. Цей зміст — у нарисах-портретах обличчя Майстра, Великого Художника слова, одного з кращих сучасних українських поетів, творчість якого відмінна, за словами П. Василенка, «...в широкому гурті українських поетів давнини і сучасності» — полтавчанина і харків'янина водночас — Івана Михайловича Перепеляка.

У запропонованому читачеві збірнику «Матеріалів...» подаються яскраві та глибокі за змістом ґрунтовні біографічні довідки, автобіографічні нотатки, критичні матеріали, зразки уроків до вивчення творчості цього відомого українського поета

Автори критичних статей виразно окреслюють віхи творчості поета, розкривають найхарактерніші риси його поетичного доробку, зазначають особливу вимогливість митця до кожної фрази, строфи, рядка. І. Михайлин зазначає, що «...наша доба ґрунтовно і міцно відбита в творчості Івана Перепеляка, але відбита не поверхово, не примітивно-дзеркально, а глибинно, із зачепленням духовних трансформацій, неминучих тоді, коли суспільство переживає драматичні катаклізми». О. Ковалевський, П. Василенко, Ю. Стадниченко, І. Михайлин та інші представлені автори пишуть не лише про талановитість поета, а й про його новаторство, своєрідність, «власний вироблений почерк», особливе бачення навколишнього світу.

Критики та поети зазначають, що пошаною Майстра увінчані не лише сторінки сучасності, але й історії, та особливо хвилюють серце поета часи козаччини. Оцінка творчого доробку поета звучить як незаперечна істина того, що Іван Перепеляк завжди знаходиться «на хвилерізі подій». Його навчителями, що вплинули на формування творчої особистості поета, називають митців, які відомі далеко за межами України, але кожний рядок яких присвячений рідній землі, — І. Виргана, В. Мисика, І. Муратова, Р. Третьякова.

Вражає багатство як поетичної думки, так і довершеність та поліфонізм художнього ряду віршів поета. Для Івана Перепеляка однаково природними є як великі віршовані форми, так і ліричні мініатюри. З іншого боку і віршам, і поемам Івана Михайловича притаманна епічність, емоційність, інтелектуальність. «Він пише краєвиди, пейзажі душі, а це найскладніша справа в поезії», — стверджує П. Василенко.

Автори збірника одноголосно визначають, що Іван Перепеляк уже має значний мистецький наробок, а його книгу «Вибране» називають «літературним полуднем» поета, коли майстер добре володіє проникненням у таємницю слова, коли є мудрість зрілості та досвід майстра. Мова йде про Майстра, який палко залюблений у справу, якій присвятив життя, — Поезію, і тому кожне його слово — промовисте, гаряче та сповнено джерельної чистоти.

Тому цей збірник слугуватиме якнайширшим колам читачів, яких не залишила байдужими творчість неперевершеного майстра, а також стане при нагоді вчителям, студентам, учням.

С. В. КЛИМОВА,
методист міського
науково-методичного
педагогічного центру,
«Матеріали до вивчення
творчості поета»,
Харків, «Майдан», 2002

ПОРТРЕТИ ПРИ СВІЧІ

*Урок-реквієм пам'яті українських митців
Розстріляного відродження*

Мета: осмислити трагічну долю письменників Розстріляного відродження; формувати навички виразного читання; виховувати патріотизм засобами художнього слова.

Тип уроку: урок-реквієм.

Обладнання: книжково-ілюстративна виставка про життя й творчість М. Хвильового, Є. Плужника, О. Ольжича, О. Теліги, М. Зерова, М. Драй-Хмари; виставка учнівських рефератів про літературну діяльність названих письменників; виставка учнівських ілюстрацій до творів письменників; портрети письменників, виконані учнями; музичні записи творів Баха, Моцарта.

Хід уроку

Звучить велична музика Баха, що налаштовує присутніх на урочистість, серйозність.

Учитель. Сьогодні ми з вами торкнемося важливої сторінки в житті, історії, культурі України ХХ століття — мистецької доби, яка ввійшла в сумний мартиролог під назвою Розстріляне відродження.

20-ті роки в Україні... Після революції та громадянської війни, після голоду й розрух, після проголошення Української Народної Республіки спостерігаємо нечуваний ренесанс — відродження історії, культури, мови, літератури. У країні розпочався період «українізації». І при всій своїй непослідовності, суперечливості це сприяло діяльності могутніх націо-

нальних сил. Виникли різноманітні течії, школи, угруповання: «Плуг», «Гарт», «Молодняк», «Марс», ВАПЛІТЕ, ВУСПП, неокласики, футуристи, символісти... Проте могутнє національне піднесення не досягло свого розвою, воно було знищено разом із фізичною смертю тих, хто стали його творцями. У 30–40-х роках було знищено понад 500 українських майстрів слова та близько 300 кобзарів. Культура України втратила в ті минулі часи багато талановитих, самобутніх, яскравих митців. Але історична справедливість здійснилася — ми повернули ці імена у пантеон нашої національної духовності. **Цей урок — данина пам'яті Слову, що воскресло, відродилося, почало нове життя. І свідченням цього нового життя Слова став цикл поезій сучасного українського поета Івана Перепеляка «Портрети при свічі».** Герої минулої мистецької доби — М. Хвильовий, Є. Плужник, М. Зеров, М. Драй-Хмара, О. Ольжич, О. Теліга — стають нашими співрозмовниками, і, долаючи часові відстані, звертаються до нас із словом правди і болю за Україну.

Знову лунає бентежна музика — «Реквієм» Моцарта. Виходять учні, одягнені в класичному стилі.

Ведучий. Ми наблизилися до цієї, тимчасово втраченої на теренах історії, літературної спадщини українського народу. Наблизилися і, вражені, здивовані, захоплені та пригнічені, зупинилися в нерішучості перед неосяжним обширом трагічних втрат і наших великих духовних надбань, не виявлених через передчасну загибель їхніх творців.

Ведуча (*тримає в руках червоні гвоздики*). Розстріляне відродження... Розстріляне безсмертя... Згадаймо слова з відомої поеми В. Сосюри.

Учень

*Хоч в пісні воскресив би вас
І той страшний, безумний час!..
Так тяжко плачу і дивлюсь*

*Я на розстріляне безсмертя,
Як на дитя убите — мати...
Страшний пройшли ми, друзі, час.
Та як живі вони між нас
І будуть жити на горі кату!..
Безсмертя ж бо не розстріляти!*

Диктор. Микола Зеров.

Ведуча. Один із найяскравіших талантів українського письменства, людина франківського взірця, гуманіст, поет, критик, перекладач, історик і теоретик літератури, педагог, лідер неокласиків, натхненник багатьох унікальних видань. Прагнучи послужитися включенню національної культури в діалог культур європейських, Зеров наполегливо працював над перекладами класичних творів, залишивши чимало прикладів талановитого відтворення світових поетичних шедеврів українською мовою.

Учениця читає вірш М. Зерова.

*Класична пластика і контур строгий,
І логіки залізна течія —
Оце твоя, поезіє, дорога.
Леконт де Ліль, Жозе Ередіа,
Парнаських зір незахідне сузір'я,
Зведуть тебе на справжні верхогір'я.*

Учень

*У мене є Катулл,
Горацій
і Вергілій!
Багато літ вони для мене як брати.*

*Душа у душу з ними я — давно зріднілі:
Чимало міг би я про них розповісти.
У їхнім слові — чую вічний дух Еллади,
Дух непокори обійма смутні віки...
Я з давниною таємничою у зладі,
Гортаю любо знов пожовклі сторінки.
За це, між іншим, «реставратором» назвали.
До «неокласиків» зачислили мене.
Що поливаю квіти я... «мертвозів'ялі»?
Так це, по правді я скажу, не головне!*

Ведучий. Доля Миколи Зерова була трагічна. На сорок п'ятому році життя, у 1935 р., він був заарештований і звинувачений у керівництві терористичною підпільною організацією. З листопада 1937 р. його було розстріляно в соловецькій тюрмі, а твори на довгий час вилучено з літературного процесу.

Під звуки «Реквієму» Моцарта ведуча кладе червону гвоздику біля портрета М. Зерова. Ведучий запалює свічку пам'яті.

Диктор. Михайло Драй-Хмара.

Ведуча. Поет, перекладач, учений. Належав М. Драй-Хмара до літературного угруповання неокласиків. Ядро його становили Зеров, Рильський, Филипович та Освальд Бургардт (псевдонім Юрій Клен). Це було те саме «гроно п'ятірне нездоланих співців», якому присвятив Драй-Хмара сумнозвісний сонет «Лебеді». Він викликав шалену лють з боку супротивників. На неокласиків посипались безпідставні звинувачення у політичній ворожості до радянської влади.

Учениця читає вірш М. Драй-Хмари.

Лебеді

*О гроно п'ятірне нездоланих співців,
Крізь бурю й сніг гримить твоїй переможний спів,
Що розбиває лід одчаю і зневіри.
Дерзайте, лебеді: з неволі, з небуття
Веде вас у світи ясне сузір'я Ліри,
Де пінить океан кипучого життя.*

Учень (продовжує)

*Поволі я згасаю! — за яку провину?
За гріх який мене тут знищують ущент?
Що написав про лебедів... у хуртовину,
І вірних своїх друзів звів на постамент,
Щоб не здавалися!..*

Ведучий. Михайло Драй-Хмара був заарештований у 1935 р. і помер у сталінських казематах 1939 р. Нам же залишилась його талановита спадщина...

Під звуки «Реквієму» Моцарта ведуча кладе червону гвоздику біля портрета М. Драй-Хмари. Ведучий запалює свічку пам'яті.

Диктор. Євген Плужник.

Ведуча. Зі спогадів Галини Коваленко, дружини поета, громадянки США: «Одного разу Плужник сказав мені: «Як бути поетом, то бути великим поетом. Я можу написати щось надзвичайне... Я хворий на сухоти, але я напишу щось таке, що кожен скаже: «А це Плужник написав». На одне із засідань Зеров виманив Євгена і змусив його прочитати свої вірші. До них піднявся Максим Рильський, обійняв Плуж-

ника і сказав: «Ви — справжній поет! Україна була б багата, якби мала десять таких поетів!» А Микола Бажан підписав свою книжку приблизно так: «Плужнику, тому, чиє одне слово варте тисячі моїх слів». Після арешту чоловіка Максим Тадейович з боєм говорив мені: «Кого вони засилають! Та вони мозок України виймають, ногами топчуть... Я ходжу, бачу, як цвітуть троянди,— то їхня кров...».

Учениця читає вірш Є. Плужника.

*Ой, упали ж та впали криваві роси
На тихенькі-тихі поля...
Мій народе! Темний і босий!
Хай святиться твоє ім'я!
Хай розквітнуть нові жита
Пишним цвітом нової слави!
Гей, ти, муко, моя свята,
Часе кривавий!*

Учень

*Яке ви зло побачили в мені,
Яку підозріваєте провину?
Що вашій не підспівую брехні
І перед вами не згинаю спину?
Не вмію, та й не хочу це робить!
Я у житті шукаю рівноваги...
Хотілося на самоті пожити
З своїми віршами.
І блага
Ніякого ні в кого не прошу.
Бо я — поет, хіба цього замало?
Хвалити ані гудить не спішу,
Щоб не потрапити в опалу..*

Ведуча. Євген Плужник був репресований 1935 р., а через рік помер на Соловках. А ми й сьогодні читаємо його натхненні поезії...

Під звуки «Реквієму» Моцарта ведуча кладе червону гвоздику біля портрета Є. Плужника. Ведучий запалює свічку пам'яті.

Диктор. Микола Хвильовий.

Ведуча. Поет, прозаїк, публіцист, критик, організатор літературного життя в Україні в 20-ті роки. Створив літературну групу ВАПЛІТЕ, започаткував літературну дискусію 1925–1928 рр. Став новатором української прози.

Учениця читає вірш М. Хвильового.

*Так споконвіку було.
Одні упирались з ганчіркою в руці,
А другі тяглися до стяга зорі
І йшли за хвостами комет,
Горіх розкусивши буття.
І хіба посміє вічність
шпурнути в моє обличчя
докір?*

Учень

*Не треба слів блаженних — душа у прірву пада.
Я став, як навіжений, до себе без пощади...
Хтось, може, божевільним назве оцей протест.
Але — я вже не вільний, і мій готовий хрест...
Не можу я змиритись, куди не кинь — невдача.
Не можу я дивитись — дивлюсь на світ і плачу!
Напосідає голод — не в силі відштовхнуть.
І віє з прірви холод, в яку нас покладуть...
Тримайтеся, поети, розпочалися лови!
Уже не рикошетом, в «десятку» мітять Слова...
Щоб лови одвернути, вас захистити щоб,
Хоч важко вам збагнути! — пускаю кулю в лоб...*

Ведучий. М. Хвильовий не міг змиритися з репресіями, які набули характеру масового знищення митців, і своєю смертю висловив протест проти політики тоталітаризму, впроваджуваної в Україні. Трагічним пострілом 13 травня 1933 р. він покінчив із життям. В історію української літератури Микола Хвильовий увійшов як талановитий новеліст, автор широковідомих на сьогодні творів: «Я (Романтика)», «Мати», «Санаторійна зона»...

Під звуки «Реквієму» Моцарта ведуча кладе червону гвоздику біля портрета М. Хвильового. Ведучий запалює свічку пам'яті.

Диктор. Олег Ольжич.

Ведуча. Син відомого поета Олександра Олеса. Поет, яскравий представник «Празької школи» (об'єднання українських письменників-емігрантів), вчений-археолог, політичний діяч. Під час Другої світової війни він очолив відділи ОУН на Правобережжі, які мали боротися з фашистами. Оскільки окупанти заборонили діяльність ОУН, то вона перейшла у підпілля. У 1944 р. поета заарештували.

Учениця читає вірш Олега Ольжича.

*Держава не твориться в будучині,
Держава будується нині.
Це люди на сталь перекуті в огні,
Це люди — як брили камінні.*

Учень

*Я — український патріот,
Для фашистів учинив бойкот —
У концтаборі*

*Заксенхаузен
У камері № 15 —
Суворої ізоляції,
Підняв своїм прапором
Демонстрацію...
Відтоді я — небезпечний в'язень,
Хоча примітний лиш тим,
Що схудлий і довгов'язий.*

Ведучий. Поет потрапив до концтабору Заксенхаузен, де перебували тоді українські політичні в'язні. Тут 9 червня обірвалося молоде життя Олега Ольжича. Але з нами його схвильовані поезії...

Під звуки «Реквієму» Моцарта ведуча кладе червону гвоздику біля портрета Олега Ольжича. Ведучий запалює свічку пам'яті.

Диктор. Олена Теліга.

Ведуча. Чарівна жінка, самобутня поетеса, представниця «Празької школи». Вона була головою проводу мистецького товариства «Зарево» у Варшаві. Її життєвий шлях злився з рухом ОУН. Вона брала найактивнішу участь в похідних групах ОУН, у сплюндрованому Києві боролася з нацистами, видаючи додаток до газети «Українське слово», організувала Спілку письменників. Подібна діяльність, що йшла врозріз з великодержавницькими апетитами третього рейху, не могла довго тривати. Спілку письменників було заарештовано. Олена Теліга могла б урятуватись, але вона не дозволила собі покинути напризволяще своїх побратимів по перу й боротьбі.

Учениця читає вірш О. Теліги.

*І в павутинні перехресних барв
Я палко мрію до самого рання,
Щоб Бог зіслав мені найбільший дар:
Гарячу смерть — не зимне умирання!*

Друга учениця

*— Вогнем лякаєш? — Я сміюся.
— Сконать за Україну не боюся!!
Не доведеш мене ти до плачу,—
Я помирати кожного навчу...
Бо я — щаслива... Рідну землю маю!
Вона мене, як мати спеленає.
Ти хочеш залякати, що помру,
Навіки ляжу в Бабинім Яру?
Я — із когорти «лицарів абсурду»!
І не страшуся нічийого суду.
Пали! Козацьку іскру, що в крові,
Роздмухають і понесуть живі!*

Ведучий. Олена Теліга була розстріляна гестапівцями в Бабиному Яру 21 лютого 1942 року.

Один з гестапівців казав, що Олена Теліга була твердою й героїчною не лише у своїх поезіях, такою вона була і в житті, і в хвилину смерті. Інший гестаповець висловив свої згадки словами: «Я не бачив мужчини, щоб так героїчно вмирав, як ця гарна жінка...».

Її вірші... такі ж пристрасні, як і її життя.

Під звуки «Реквієму» Моцарта ведуча кладе червону гвоздику біля портрета О. Теліги, ведучий запалює свічку пам'яті. Звучить запис пісні «Чуєш, брате мій» («Журавлі») Богдана Лепкого.

Учитель. Митці Розстріляного відродження... їхній бунтівливий дух і досі бентежить уяву, спонукає до творчості. Сьогодні ми почули не лише голоси минулого, сьогодні прозвучало й Слово сучасне — українського поета Івана Перепеляка, цикл поезій якого «Портрети при свічі»

присвячений саме тим драматичним часам, подіям і людським долям.

Допоки живе пам'ять — живуть і люди.

Пам'ять мистецтва втілюється у творах, картинах, образах, які починають жити власним життям, спонукаючи нас пам'ятати про минуле і даючи надію на майбутнє.

Іван Перепеляк — сучасний український поет (нар. 1943 р.), нині — голова Харківської організації Національної спілки письменників України. Автор поетичних книг: «На березі світання» (1976), «Тополина Оболонь» (1979), «Над Сулою-рікою» (1983), «Ратний час» (1990), «Вибране» (1992), «Остання любов гетьмана» (1994), «Бунт» (1995), «Козацький монастир» (1995), «Неопалима купина» (1997), «Поезії» (1999), художньо-документальної повісті «Великий степ» (1985), п'єси «Козацький монастир» (1998).

С. О. ШМУЛИК,

*журнал «Вивчаємо українську
мову та літературу»,
вересень 2003 р.*

«ЛЮБОВ І МУДРІСТЬ ПАНУЮТЬ НАД УСІМ»

Поетичний профіль Івана Перепеляка

Поезія — як благодать. Її божественна суть звільняє від примітивних земних законів, моральних догм і фальшивих цінностей. Натомість творець стає добровільним бранцем вищих законів любові, гармонії і краси, все життя ширяє у всесвіті людської душі, карається власною недосконалістю, видобуває вічний вогонь Слова.

Іван Перепеляк трудиться в царині української поезії чотири десятиліття. Чесна, наполеглива праця над словом, принциповість і вимогливість до себе, послідовна громадська позиція, помножені на талант, дали вражаючі результати, вивищили його до рівня чільних фігур нашого красивого письменства. Свідченням цього є ошатно виданий двотомник віршів і поем, який побачив світ у рік шістдесятирічного ювілею поета.

Це видання поза всяким сумнівом стало знаковим явищем у нашій літературі. Про нього уже сказали своє слово авторитетні критики і літературознавці. Хочеться вірити, що це лише початок ґрунтовної розмови, яка має з'ясувати феномен його творчості. Бо чого гріха таїти, ми ще не навчилися не лише пропагувати творчість наших письменників, але й належним чином поцінювати їх доробок. І причина не тільки в наших бідах і бідності, але й у тій зацикленості на національній меншовартості, яка ніяк не дає нам змоги вичавити з себе рабську психологію, сповна реалізувати свій духовний потенціал. Закрадається сумнів, чи здатні ми

взагалі спекатися цієї ганебної спадщини, надбаної за століття бездержавності, відчути, що у нас є свої світочі, свої генії і пророки, якими належить гордитися

Щось подібне сталося з творчістю Івана Перепеляка, яка ще не набула належного розголосу, а отже і літературного резонансу.

Причини тут різні. Перші вірші, включені до двотомника, датуються 1963 роком. Вони свідчать про те, що двадцятирічний поет уже позбувся учнівства (якщо в того й був такий період), досконало володіє словом, наполегливо шукає засоби самовираження. Зазначимо, що робити це було непросто. Це був час, коли жорстка колісниця тоталітарної ідеології безжально проїхалася по шістдесятниках, без розбору чавила паростки живої творчої думки.

Слабші ламалися, сильніші протестували, вдавалися до підтексту, загерметизованої поезії. Іван Перепеляк теж мав можливість займатися продукуванням громадянської, себто вірнопідданої віршованої продукції, а заодно досягти і штучної популярності і високих премій та урядових відзнак, і звичайно, матеріального достатку. З його талантом це не важко було зробити. Однак він залишився вірним своєму покликанню.

Іван Перепеляк на повну силу розкрився, як блискучий майстер слова, талановитий лірик. Його поезія нагадує глибоку тихоплинну ріку, за показним спокоєм її сонячних плес приховуються потужні емоційні нурти і вулканна робота мислі.

Манера письма Івана Перепеляка напрочуд прозора. Натомість словесних вибриків і оптимістичних завихрень характерних для деяких його сучасників, маємо дивовижну пластику і якусь магічну простоту. Щирістю: мелодійністю віє від ранніх поезій автора. У них відлунюють і воєнне лихоліття і гірке сирітство, і безпросвітна праця хліборобів-земляків.

Творчість поета сильна своїм історичним пракорінням чи, сказати б, генетичною пам'яттю, які живлять його душу, надихають її на активні діяння в ім'я добра. Вилучити цю важливу прикмету з його творчості неможливо, оскільки тоді втратить смисл і сама поезія. Для когось загравання з історією примха чи приємна забавка, а для Івана Перепеляка — неодмінна умова осмислення життєвого шляху і сенсу буття.

Через історію поет очищає свою душу, робить її сприйнятливою до всього прекрасного, усуває наявні в ній деформації. Він допомагає читачеві через відновлення історичної пам'яті осмислити майбутнє і своє, і свого роду, і своєї нації.

Настроєвість, мабуть, той лакмусовий папірець, без якого жоден творець не може засвідчити свою потугу. Навіть досконалі версифікаційні віражі залишаються мертвими териконами інтелекту, якщо вони не осяяні любов'ю, безкінечно мінливими відсвітами настрою. До честі поета слід сказати, що навіть епічні його твори позначені настроєвістю. Вони писалися не для вправ, не для слави і пошестей, а тому, що не могли не писатися.

Поезія Івана Перепеляка подібна до айсберга. Надводна її частина являє собою граційні форми класичного вірша, наповненого солодким трунком почуттів і розважливою мудрістю. Не менш важливою є і підводна частина, яка засвідчує безперервні пошуки максимально точного слова, багатовимірність світу автора, душевне сум'яття, посіяне противенствами нашого буття.

Іван Перепеляк уникає лобової публіцистики, примітивної заполітизованості, яка завдала чимало лиха нашій поезії в минулому. На жаль, ця пошесть не минає і в наш час, штовхаючи навіть талановитих авторів на творення одноденок. Однак поету болить сучасна кривда, вакханалія зла, яка розмиває духовно орієнтири, породжує в суспільстві стадні нахили. Він бореться із цим злом засобами художнього

слова, а не примітивними агітками, розкриває причини духовного зубожіння, утверджує безкомпромісну громадську позицію, таврує запродавців і перевертнів:

*І ти бачив пролаз,
Що по східцях крутих
Продиралися у верховні,
І брехнею плямовані, гордо несли ордени.
Ти волав:
— Де та правда?! — забивався в свою молитовню
І не міг утекти, заховатися від сатани...*

Лірична магія таланту поета на повну силу проявляється в інтимній ліриці. Це дуже делікатна тема, оскільки доводиться освоювати ті незбагненні тайники людського ества, відтінки і переливи емоцій, які важко піддаються словесному оформленню. Бо назвати значить убити чи принаймні спримітизувати те, що закоханий вважає священним і недоторканим. Іван Перепеляк уміє вихлюпнути свої емоції так, що вони не втрачають і свіжості, і живого палахкотіння. У його інтимних віршах слова ніби втрачають себе, стають музикою, потоком ніжності, схвильованості, щастя й болю. Вони виблискують сяйливими гранями того ірраціонального світу, ім'я якому — кохання. Це відчувається уже в ранніх віршах:

*На молодім снігу твоє ім'я
Писав колись юначою рукою.
Розтанув сніг, і збігли над водою
Ти милі дні, як вигадка моя.*

Час не владний над почуттям, яке пронизує всю істоту:

*Морозом січена — любов не охолола
Одна! — що ладна море сліз перебрести.*

*Спиває ревно повну чашу гіркоти
І возсідає на найвищому престолі.*

Особливим драматизмом позначений цикл інтимних віршів «Моєї радості печаль». У ньому автор стає врівень з кращими ліриками світової літератури.

Якщо говорити про Івана Перепеляка, як співця кохання, то вершинним твором у цьому плані є його поема «Остання любов гетьмана». В основу твору лягла любов Мазепи і Мотрі Кочубеївни. Ця зворушлива пісня пісень нашої історії приваблювала багатьох майстрів Слова різних літератур. Іван Перепеляк будує свою поему за мотивами листів гетьмана.

Дванадцять розлогих цитат з епістолярної спадщини великого гетьмана, які дивом уцілили в полум'ї століть, супроводжуються експресивними монологами закоханих, де переплелися палкі зізнання розпач і зневіра:

*Холодний вітер і печальні квіти...
І раптом — стук! — у шибку — віта!
А думалося, що постукав ти!
Давно за північ, та не можу спати.
Коли заснули в хаті батько й мати
Перечитала всі твої листи.*

Душевна драма Мазепи і Мотрі розгортається на фоні тих складних процесів, які передували трагедії під Полтавою. Інтриги і чвари, продажність і жадоба влади, моральне холоуйство і користолюбство — все це дивним чином перегукується із сучасністю, спонукає нерозумних дітей України задуматись про те, над якою прірвою ми опинилися:

*І кожен мітить, як іздерти шкуру
Чи можна між чортами будь святим?*

*О Боже — грішний! — одведи зажуру,
У полум'ї спали дволикий грим...*

Глибокий зміст і цікава композиція поеми заслуговують на окреме дослідження.

Іван Перепеляк глибоко вивчив філософську спадщину Григорія Сковороди, уміє сконденсовано висловити вустами свого героя її квінтесенцію: «Моя віра є філософія. Існує два начала в світі — вічне й тлінне. За моєю філософією є три світи: великий, або космос, малий — мікрокосмос, або людина. І третій — символічний, або Біблія... В людині, як на мене, повинні царювати дух, думка, а не тіло».

Автор щедро послуговується цитатами із віршів Сковороди у власних перекладах. Поема поліфонічна, складна, як і духовний світ видатного українського філософа. Критики цілком слушно зазначають, що цей твір стоїть в одному ряду з кращими творами блискучого драматурга Івана Кочерги. Він заслуговує не лише на уважне і вдумливе прочитання, але й на сценічну інтерпретацію. Звісно, потрібно аби за цю справу взявся талановитий режисер, а не «середняк-ремісник».

Як заключний акорд двотомника, сприймається поема-містерія «Судний день». В українській літературі це щось абсолютно нове, щось таке, що виламується із традиційної тематики і з показного новаторства. Творча думка автора вільно ширяє в просторі і часі від глибокої давнини з її загадками до наших днів, прагнучи підняти завісу майбутнього. Це зойк зболеної душі, яка переймається планетарними проблемами. Предмет поеми-містерії — очікування Страшного Суду. Аналізуючи загадкове Одкровення Івана Богослова, поет всебічно розкриває тему: апокаліпсис прийде як наслідок природних катаклізмів, зміщення магнітних полюсів землі, небезпека зіткнення з космічним тілом. Але найбільшу загрозу складає ерозія людської душі:

лицемірство, ханжество, моральна спустошеність і жорстокість.

Твір глибокий і багатоплановий. Занурюючись у страхотливі нурти людського буття, автор шукає Бога і знаходить у ньому опору. Тому при всій своїй трагічності твір не позбавлений надії на майбутнє.

Творчість Івана Перепеляка — це цілий материк, сповнений краси і див, який хочеться відкривати знову й знову. Поет починається із рідної Оболоні, з любові до своїх добрих, талановитих і багатостраждальних земляків. Звідси витоки його моральних чеснот і поетичного ества. Звідси вродливий юнак вирушив у великий світ, аби пізнати його радощі і болі, чесно і талановито передати їх у слові.

Василь ГАРВАСЮК,
газета «Літературна
Україна», 23 грудня 2004 р.

ПІСЛЯМОВА

*Іван Перепеляк. Вибрані твори
у 2-х томах.— Харків: Майдан, 2003*

У житті кожного письменника настає такий час, коли він прагне підбити підсумок усієї своєї творчості, зупинитися й озирнутися на пройдений шлях, побачити самому і показати іншим свої вершини і здобутки. Вийшов на такий рубіж і Іван Перепеляк. Задум підсумкової книги з'явився в нього не сьогодні. Ще в 1992 році він видав своє перше «Вибране», а в 1999 році — книжку «Поезії». Вибрані твори у двох томах, що виходять зараз,— найбільш значущий проект на тлі інших підсумкових книжок. Це дає підстави шукати в цьому підсумковому, етапному для автора виданні своєї внутрішньої логіки, глибинного ліричного сюжету, намагатися збагнути сутність своєрідності поетового обличчя.

...Історично структуруючи український літературний процес, ми практично не замислюємося над явищем, яке, очевидно, найкраще назвати «постшістдесятництвом». А до нього належать чимало письменників, які прийшли в літературу після закінчення так званої «хрущовської відлиги», прийшли тоді, коли епоха відносної свободи творчості, реабілітації самого права бути митцем, скінчилася. Для України скінчилася особливо сумно й трагічно, новими переслідуваннями й репресіями. І хоч були вони дещо м'якшими, ніж розправи 1930-х років, бо нікого в цей час уже не було засуджено до розстрілу, їхні тяжкі й катастрофічні наслідки глибоко позначилися на долях молодих поетів

і письменників, які в цей час приходили в літературу. Каналами усної комунікації (бо ніякої офіційної інформації не надходило) ширилися повідомлення про арешти Івана Світличного, Василя Стуса, Євгена Сверстюка, Богдана і Михайла Горинів, Леоніда Плюща, В'ячеслава Чорновола, Івана Дзюби.

У рядах старших письменників, які складали правління обласних філій Спілки письменників України та приймальної комісії до СПУ, панувала паніка. Нікого не можна було приймати до Спілки. Творчість як така (а українська — подвійно) розцінювалася як злочин. Приймати до Спілки нових авторів — означало примножувати дисидентство. А достатнього вірнопідданства ніхто не виявляв. Ковток свободи, зроблений під час хрущовської відлиги, виявився ковтком живлющої води, а з погляду влади — отрутою: ніхто тепер не хотів добровільно ставати рабом. У колах харківських літераторів поширився афоризм, кинутий ненароком одним письменником старшого покоління: «Молодих треба душити в колісці». Як це робилося, розкажуть сучасники в спогадах, але їх час ще не настав, вони з'являться пізніше, для них необхідна хронологічна дистанція. А зараз молодші учасники тих подій, ставши письменниками (бо природу не зупинити; людині іманентно властивий потяг до творчості) і досягнувши певного віку, видають свої підсумкові книжки. Таке підсумкове видання й дає підстави сказати не лише про образ поетичного світу, але й про творчу долю Івана Перепеляка.

...Він виростав сиротою; батька свого не бачив ніколи в житті, бо той не повернувся з фронту. Іван підсвідомо, інтуїтивно сприймав себе як його продовження, а тому відмовився прийняти вітчимове прізвище...

Трудовий шлях Іван Перепеляк розпочав у шостому класі, коли на канікулах влаштувався працювати на цегельний завод. Це випробування давало автентичне, не

книжкове знання життя, привчало до виснажливої праці, збагачувало скарбницю духовного досвіду спілкуванням з мудрими людьми. Закінчив школу Іван, маючи не лише глибокі знання в голові, що їх утримувала міцна пам'ять, але й розвинену мускулатуру й мозолі на руках.

Можливо, завдяки цьому в армії він був відібраний до частини, яка під час Карибської кризи була передислокована на Кубу, де служба проходила в умовах перманентної стресової ситуації внаслідок безперервного очікування ядерного удару...

Ще до армії почали складатися перші вірші. У 1965 році в журналі «Прапор» вперше була опублікована велика добірка віршів Івана Перепеляка. Вони були присвячені Кубі, солдатським будням, наснажені антивоєнним дискурсом. Відтоді розпочався його довгий шлях у літературу.

Він спізнився, здається, на кілька років і не потрапив до шістдесятництва. Історія зіграла жарт: різниця в кілька років народження розводила людей у різні покоління. Найбільш ранні його вірші датовані в книжках 1963 і 1964 роками. Це був час, коли Микита Хрущов вже гримав на творчу інтелігенцію і вигукував на всю країну: «Оттепель закончилась!» До першої збірки віршів поетові довелося пройти тернистий шлях, вона — «На березі світання» — змогла вийти лише в 1976 році. Час становлення Івана Перепеляка як поета був у житті нашої держави періодом затхлості, неповідомованості, задухи. Його покоління не мало доступу до вільної думки, світових культурних досягнень, виростало під тиском брежнєвізму, демагогії, зросійщення, антиукраїнізму, возведеного до рангу державної політики.

Це був час, коли в Радянському Союзі «кухня» стала осередком духовного життя. Кухня не в буквальному розумінні, а в метафоричному. Вона розумілася як символ, знак приватного духовного життя; і то навіть не такого, що протікає в кімнатах на очах в інших членів родини, а заховане

навіть від них за кухонні двері, аби не підставляти під удар близьких і рідних. «Кухня» як центр духовного життя ще чекає свого дослідження в істориків радянського тоталітаризму. Харківською «кухнею» була квартира Андрія Чернишова (1920–1991). Роль цього зовні непоказного чоловіка в інтелектуальній історії Харкова ще має бути гідно поцінована. Завідувач відділу прози, а потім і заступник редактора журналу «Прапор» він був носієм пам'яті про літературний процес минулих років, глибоко розумів сутність тоталітарного режиму і його антиукраїнську спрямованість. За тодішньої політичної системи він перебував у внутрішній еміграції, був носієм опозиційних поглядів і настроїв. До нього тяглася літературна молодь, що розчарувалася в офіційних формах організації літературного життя.

...Харківська поетична школа, якою вона постає в особі Василя Мисика, Івана Виргана, Ігоря Муратова, Роберта Трет'якова, виростала із живлющого джерела — філософської творчості Григорія Сковороди. Це лірика, яку прийнято називати філософською, можливо, простіше — мислительною, рефлексивною лірикою.

Тимчасом за вікнами помешкання Андрія Чернишова стояв жорстокий світ радянської імперії, тюрми народів, що душила вільну думку, розправлялася з незгодними, для яких був придуманий спеціальний малозрозумілий термін — дисиденти. Він болісно переживав духовну кризу: нічого не можна було сказати в творчості, все викликало підозру, редактори у віршах відшукували незбагненні підтексти... Книжки по шість — сім років лежали у видавництвах, редактори боялися давати їм хід, бо мусили ділити з авторами відповідальність за кожний опублікований у них рядок. Рукописи направлялися на багаторазові рецензування.

Тоді Іван Перепеляк спалив цілу валізу віршів. Це була виключена загроза обшуку з боку КГБ... Тоді полетіла у вогонь ціла книжка балад, якої авторові і досі шкода...

Навчання в університеті спричинилося до зміни професійного спрямування Івана Перепеляка. Якимось його запросив до себе головний редактор харківської молодіжної газети і доручив написати кілька матеріалів, а коли вони були надруковані, запропонував у своїй газеті посаду завідувача відділом листів і масової роботи.

Першої книжки Івана Перепеляка виявилось замало для прийому до Спілки письменників, довелося чекати другої. «Тополина Оболонь» з'явилася 1979 року, пролежавши у видавничому портфелі сім років. Від видавців неможливо було домогтися членороздільної відповіді, чому збірка віршів не видається. Для «проштовхування» книжки були вжиті безпрецедентні заходи. Роберт Третьяков написав до книжки передмову, яка мала передусім видавцям роз'яснити можливість її виходу в світ. Рукопис був надісланий до Києва Борисові Олійнику, і той повернув його зі своєї рецензією, у якій рекомендував книжку до друку. Він ще й зателефонував до видавництва... Лише після цього видавництво впритул узялося до видання рукопису.

Невдовзі багатостраждальна «Тополина Оболонь» виїшла в світ. У 1980 Івана Перепеляка прийняли, нарешті, до Спілки письменників України.

...*Перший* період творчості Івана Перепеляка припав на 1960–1980-ті роки. Про що було писати в умовах політичного й духовного застою? Про рідне село Оболонь на Полтавщині (тоді це називалося «малою батьківщиною»), про солдатську службу на Кубі (тоді це називалося «виконанням інтернаціонального обов'язку»), про відлуння війни в сучасному світі (тема тоді по-справжньому актуальна, бо давала можливість виявити гуманістичну сутність мистецтва), про хліборобську працю (Іван Перепеляк категорично не урбаністичний поет), про розкішну природу (загроженість якої після Чорнобиля виявилася очевидною). Про все це і писав Іван Перепеляк, видавши, крім названих

збірок 1970-х років, за всі вісімдесяті лише одну книжку «Над Сулою-рікою» (1983).

У творчості першого періоду можна виділити кілька змістових центрів.

Перший з них пов'язаний з висвітленням джерел формування поета. Це симпатичні вірші про дитинство, набуття першого життєвого досвіду, спогади про рано втраченого батька, материнську турботу, початок трудового шляху: «Село. З гаїв...» (1963), «Випалюєм цеглу» (1963), «Батько» (1973), «Жорна» (1979) і т. д.

Пізніше, у більш зрілому віці, він наважиться сказати про убожество повоєнного українського села, що завдяки колгоспному рабству мусило голодувати на родючих чорноземках. У вірші «Жорна» він пригадав той нехитрий пристрій, що знаходився в кожній хаті для перемелювання зерна на борошно. «Надривалися руки дитячі, Ніби жаром долоні пекло. І лягала роса щемляча Борозенкою на чоло...» Це тільки тінь тієї трагедії, яку насправді пережив тоді наш народ. Зауважимо, що знову тут зринає образ роси, яка стає знаком сльози, але автор помалу відводить нашу увагу від найжахливіших своїх страждань...

Месіанську роль вирости чесною й працюючою людиною, продовжити славу свого роду поклав на себе хлопчик. У нього стало два батьки, бо мати попросила називати батьком другого. І він його так і називав. Швидко кінчилося дитинство, встигши лише сказати хлопчикові «Добридень», життя примусило його «вхопитися за плуг». «Приходив батько по ночах до хлопця І клав долоню теплу на чоло». Це справжній батько, який загинув від фашистської кулі, але тепло його долоні відчувалося й уві сні, а відтак він був поруч, підтримував сина у всіх його справах.

Образ дитинства, що виникає в поезії Івана Перепеляка, суміщений з трагедією народного життя. У цьому просторі немає місця подарованим іграшкам, дитячим іграм, вело-

сипедові, футболу, дискотекам, навіть книжкам, школі, підлітковій закоханості. Є праця, боротьба за життя, попечені жорнами долоні, борозенка від сльозинки роси на чолі, радість від пучки тютюну, подарованої на цигарку дідом. Моторошно стає від розуміння того, що це й було типовим дитинством покоління Івана Перепеляка, яке він відобразив глибоко правдиво. Це прекрасна підстава для роздумів для тих, хто й досі вважає, що радянська влада подарувала радянським дітям якесь щасливе дитинство. Як бачимо, це був лише пропагандистський міф. А тепер, читачу, спробуй зрозуміти, яка сила волі до життєвого успіху, самореалізації повинна бути в такого хлопчика, якою заманливою в його свідомості повинна виступати перспектива стати письменником, вирватися з цього герметично замкнутого світу рабства! І він рвався з нього. І вирвався.

Другий цикл у творчості І. Перепеляка згрупувався навколо кубинської теми. Образ революційної Куби на початку 1960-х років ніс у собі не лише екзотичну романтику; цю державу називали «островом свободи», вона ототожнювалася з новим щаблем революційного розкріпачення людства. Але для солдата, що реально охороняв кубинську революцію від іноземної інтервенції, ця держава не була абстрактним символом, а конкретною обжитою територією, часткою власного життя.

У кубинській темі він знайшов свій важливий аспект: його Куба була невіддільна від України. Він не спекулював на тропічній екзотиці, а навпаки, прагнув від неї відірватися, показати невіддільність свого життя від батьківщини. Не великої — Радянського Союзу, а малої — Полтавщини й Оболоні. З цього погляду найцікавішими є три вірші 1963 року: «Корабель «Полтава» у Гаванських порту», «Чужі літаки в піднебесі...» і «Ніч схилилась, як мати...»

У першому описана зустріч ліричного героя з кораблем «Полтава», який прибув у заблоковану Гавану з вантажем.

Юнак сприймає корабель як частку батьківщини. «Здрастуй, рідна! Скільки днів між нами Бурями розведено мости! Я стою й збентежено руками Гладжу алебастрові борти». У другому вірші головний мотив пов'язаний з образом матері, що в далекій Оболоні жде звістки від сина. «Надії, мов подорожні, У хату бредуть на вогонь. Допізна заснути не можуть Гавана і Оболонь».

У третьому вірші ліричний герой ще глибше інтимізується. У казармі йому довго не спиться від згадок про домівку, «про весну і посівну». У сон його приходять журавлі, що кличуть до плуга, «ріллі рахманні», сутінки верб. Але раптом сон перериває грізна команда: «Підйом!», військова частина піднята по тривозі. «...Тільки знов я думками У полтавській моїй стороні. Знову кличуть весняні У поле мене журавлі. Хліборобські мозолі Зростуть на долонях мені, І наповниться серце солдата Любов'ю землі...»

Кубинській темі автор залишався вірним довго.

У творчості Івана Перепеляка кубинський дискурс породив нову тему — ядерної небезпеки для людства, відчуття близькості віддалених у просторі країн, розуміння єдності людства.

Третім центром його творчості першого періоду є твори про батьківщину, яка постає як рідний край. Автор ніде не брязчить політичними брязкальцями, він ніколи не відірвав поняття батьківщини від рідної землі, а навпаки, зображав її у пишній красі природи. Тут семантичні образи села Оболоні («Оболонь», 1964) і річки Сули («Над Сулою-рікою», 1972), що стали знаками поетової батьківщини. Оболонь — це край, де «нуртує заметіль травнева, Білим цвітом світяться сади. Вечір підійма крило вишневе, Кида срібло на твої сліди...» А Сула «в безкраю далечинь Медами котить літо».

У пейзажах: «Скреса в березняку питимий сік» (1978), «На водопіллі — весняний пасаж» (1979) відтворено

весняний ландшафт. Слово «Природа» тут пишеться з великої літери, автор її розуміє як реалізацію Божественної субстанції. Тут усе навіває спокій і родить у душі гармонію. «Собі наказую: — Не легковаж! — Сережку обминаючи ольхову. І наслухаю в тишині діброви — Синиці безневинний репортаж». Весна прекрасна своєю мінливістю, рухом до пробудження: «І папороть розквітне, що Природа До часу приховала в тайнику».

Пейзажі І. Перепеляка переважно літні й весняні, він любить зображати природу тоді, коли вона в розповні, пишається усіма барвами, розквітає. Його пейзажі наповнені зоровими образами, але він прагне й багато почути: «Птаха скрикнула Бентежно, Вдарила крилом Над плесом — Аж луна пішла». Це з вірша «Одгуляв на луках» (1979). Спостереження поета, втілені в словесні образи, дозволяють гнучко відобразити картини природи, вчать любити свою батьківщину. Людина, що навчиться навесні обминати вільхову сережку, аби не порушити красу світу, не здатна завдати цій землі лиха, підноситься як громадянин у своїй естетичній досконалості.

Як *четвертий* змістовий центр бачаться вірші, присвячені нашій культурі. Заспівом тут є вірш «Балада» (1964), що розповідає про пошуки громадою отамана перед загрозою ординської навали і віднайдення його в особі закам'янілого кобзаря з печаллю на чолі. Співець мусить очолити народ у боротьбі проти загарбників — така екзистенційна ситуація традиційна для України, де поети були носіями національної духовності і часто виконували роль військових і політичних ватажків народу.

Далі ця тема реалізується в портретних віршах «Остап Вересай» (1970), «Леся Українка в Сурамі» (1978), «До портрета Тараса Шевченка» (1978), «Молитва Івана Вишенського» (1986) та ін. Написані в різний час і очевидно принагідно, вони створюють образи видатних діячів, але

водночас розширяють і концепцію батьківщини, розсувають обрії філософської свідомості поета.

Усі герої цих віршів сприймаються через єдиний вимір: масштаб України. Його Остап Вересай прозрів у сліпоті, бо в любові до України знайшов свою долю. «І як він міг — самотній і незрячий, Он стільки перейти в житті доріг? Схилившись Україні на поріг, Він з мороку зорю її побачив...» Леся Українка, що в грузинському містечку Сурамі скінчила свій життєвий шлях, також сприймається через образ зорі. Її творчість належить не лише Україні, але й світові, тому й виправданий такий поворот теми: «Я дивлюсь на списану сторінку, І зоря з'являється з імлі. Не були б Ви Леся Українка — Лесею Грузинкою були б!»

Тарас Шевченко узятий в аспекті його знаменитого гасла: «Не каюсь!» І. Перепеляк прагне осмислити міру його страждань під час солдатчини. Ці страждання піднесли поета на висоту національного пророка. Через це його портрет — у кожній українській хаті. До цього портрета й звертається поет. Той портрет не тільки зовнішній символ, а знак глибокого прийняття Шевченкового слова в кожне українське серце: «знову в хаті із покуті Зводиться слово Шевченка». Іван Вишенський також у своїй молитві просить спасіння не для себе — для України: «Вкраїнонько моя! Несу добро у віно!»

Розширюючи образ України, ці вірші, як уже мовилося, розсували й обрії філософської свідомості автора, ставали фактами його духовного зростання, впліталися у мережу автобіографічного дискурсу. Проте серед автобіографічної тематики, органічної для кожного поета, поступово почали окреслюватися нові аспекти, пов'язані з поглибленням авторського погляду на світ і самого себе. Якщо раніше автор прагнув подати свою зовнішню, подієву біографію, то тепер зростає цінність духовних, внутрішніх її аспектів.

П'ятий змістовий пласт творчості Івана Перепеляка складають вірші про етапи і віхи його внутрішньої біографії. У внутрішньому світі ліричного героя, що загалом тяжіє до любові, кохання, гармонії, спостереження краси природи й людини, особливо вражають вірші глибоко конфліктні, присвячені змалюванню внутрішньої, духовної драми. Це і написаний у тридцять років вірш «Чого сумні стають оті слова» (1973) з образом «кінцевої станції», до якої несе героя «тривожний вітер». І мініатюра «У надвечір'я — особливі чари» (1975) з розвитком думки про беззахисність світу без авторового захисту його.

Вірш «Є люди — не відразу їх збагнуть» (1975) з присвятою «Іванові Вирганові», написаний у рік смерті знаменитого поета, так само присвячений пошукові справжнього. Вірш наповнений багатьма конотаціями, переливами символічних значень. Від живих поета віддаляє невблаганний час, на його могилі «уже росте на цвинтарі трава». Відпливає вдалину Дніпро. Образ цієї знакової для України річки стає символом поета, який належав до людей, що «не відразу їх збагнуть»: «Є люди... Скільки треба мати снаги, Щоб звеселять життєві береги!»

Вражаючий вірш «Невже це поле, що шукало казку» (1988) містить зізнання: «Мені було потрібно вік прожити, Щоб міг себе нарешті зрозуміти»; і запитання: «Невже цей світ мені явивсь примарно, І півжиття свого прожив я марно?»; і гіркий, але відвертий підсумок: «Ховався в усміх, як душа боліла, Ненависть обминав, любив несміло. Гучної доблесті я став лиш тінню, Мов і не жив — на стежці безгоміння...» Тут варто згадати, що в пошуку праведності й переборенні гріха найважливішу роль відіграють зізнання, називання власних вад і неправильних учинків; з цього починається шлях до спокути і піднесення особистості. Через це пройшов ліричний герой Івана Перепеляка і щедро поділився з нами своїм досвідом.

У вірші «Що слава, як лишень вона твоя?» (1988) він продовжив роздуми над життям. Слава? — від неї вчаділо вже багато. Щастя особисте? — яка йому ціна, «коли журбою оповитий край, Коли твоя Вітчизна у безслав'ї...» Ліричний герой розв'язав для себе проблеми слави й щастя: вони в порятунку рідної землі, вони невіддільні від слави й щастя свого народу.

І ще один прикметний твір «В ім'я любові і добра...» (1988) дає можливість зрозуміти поета. Його мучить думка про скінченність людського життя. Тому й починається вірш із замовляння: «В ім'я любові і добра Не згадуй про свою швидкоминучість!» Порятунку поет знаходить у коханні: «А ти — люби, люби, люби! Допоки прагнуча сміється жінка». У цьому закликуні легко побачити деяку легковажність, але насправді тут набагато глибший зміст. Автор повертає тему несподіваним боком: у любовоцях можна забуватися тільки до світання. «Чужа на п'яти наступає смерть, Аби ти поспішав на перелоги...» Образ «чужої смерті» — нагадування про швидкоминучість життя й необхідність щодня орати власний переліг, тобто продовжувати свою справу.

Вірші, присвячені відтворенню внутрішньої біографії поета, засвідчили духовне зростання І. Перепеляка, розвиток у ньому потреби самоспостережень і саморефлексії. Поступово в його творчості все виразніше окреслювалася провідна її особливість — потяг до філософських тем, прагнення заглиблюватися в сутність епохи, її події, масштабно побачити образи історичних героїв та персонажів.

Вірш «Твій бог пройдисвіт...» (1980) розвивав тему несправжнього бога, не священних, а святенницьких цінностей, які руйнують людину, експлуатують одвічні надбання людства, а пристосовництво до зовнішніх обставин роблять сутністю особи. «Святенника ти приміряєш маску. Запріг молитву у гнилу шлею. І на всяк час, аби не знать поразки,

У пазусі приховуєш змію...» У вірші «У дзеркалі» (1988) поет торкнувся вічної теми самопізнання. Роздивися хоча б у щілиночку свою душу і побачиш, що в ній «на покуті вмовстився звір [...], Що під іконами готує вбивство».

Читаючи твори Івана Перепеляка кінця 1980-х років і не знаходячи в них публіцистичної гостроти, мітинговості, тієї боротьби за українську державну незалежність, за відновлення в правах української мови, за реабілітацію нашої культури, тобто усього, чим жила тоді українська інтелігенція, спершу починаєш думати, що політична епоха мовби й не присутня в творчості автора. І аж потім, по глибшому зануренні в його поетичний світ, осягаєш, що вона тут наявна, але не у вигляді газетної буденної злободенності, а у вигляді актуальності непроминущої, що торує шлях до вічності. На той час І. Перепеляк уже опанував мистецтвом філософського письма, а філософія — субстанція позаактуальна, бо вона актуальна завжди, спрямована на розв'язання вічних проблем і конфліктів.

Вона, актуальність, наприклад, у символіці вірша «Ніч» (1987), де образ нашої духовної непритомності подано у вигляді чорної пов'язки, яку прагне зірвати з очей ліричний герой, але не може цього зробити, бо то до його очей прилип «відчай, чорніший сажі». Зняття чорної пов'язки уночі не рятує героя від мороку, а лише посилює відчуття жаху, бо виявляється, що темрява всюдисуща, універсальна, її не можна розігнати вольовим зусиллям індивіда. Лише тоді, коли всі прокинуться і розплющать повіки, настає жаданий день, що символізує наше національне освідомлення. Такий вірш-метафора з багатошаровою символікою, глибинним підтекстом міг бути створений (і оприлюднений) лише в нову добу. Він уже належить дев'яностим рокам, є ознакою нашого пробудження, але містить у собі його філософську рецепцію, а не газетярську інформацію про подію вчорашнього дня.

Після книжки віршів «Над Сулою-рікою» Іван Перепеляк спробував переключитися на прозу, вірші у цей час «не йшли», а роздуми над історичною долею України в ХХ сторіччі тіснили свідомість. Унаслідок цієї праці виник роман «Дзвін-роса», завершений 1985 року. Сьогодні образом зрадника, який служить державі, що знищує його народ, але потім прозріває в процесі щоденних спостережень над людським горем, нікого не здивуєш. Але в середині 1980-х цей твір справив враження вибухлої бомби. Партійно-номенклатурне видавництво «Прапор» злякалося, відхилило роман...

...Іван Перепеляк пережив друге народження разом з Українською державою. У дев'яності роки розквітнув його талант. Одна за одною виходять книжки віршів і поем «Ратний час» (1990), «Вибране» (1992), «Остання любов гетьмана» (1994), «Бунт» (1995), «Козацький монастир» (1995), «Неопалима купина» (1997), «Поезії» (1999), «Початок вічності» (2001) «Судний день» (2002), а також п'єси: «Козацький монастир» (1998), «Остання любов гетьмана», «Григорій Сковорода» (2001). Дванадцять книжок за дванадцять років. Справа в тому, що поет у ситуації творчої свободи віднайшов себе, збагнув те, в чому його сила, і підпорядкував свій талант уже цій новій, виразно осягнутій домініанті.

Як уже мовилося, деякі мотиви виявили в творчості І. Перепеляка екзистенційну сталість. Такою є для нього тема кохання, присутня, зрозуміло ж, і в першому періоді його творчості. Але справжнє завершення вона дістала в другому періоді у великому циклі «Моєї радості печаль», що вперше був сформований з віршів різних років у книзі «Неопалима купина» (1997). Знадобився погляд з висоти життєвого досвіду, аби домислити, а відтак і дописати цей твір. Загалом же, любовна лірика І. Перепеляка могла б скласти окрему книжку. І була б вона цікавою й незайвою в новітній українській літературі.

Отже, почнімо з того, що першим центром другого періоду творчості І. Перепеляка є вірші про жінку і кохання. Ліричний герой тут пройшов усіма можливими шляхами, і автор відобразив якнайширший діапазон його почуттів: від захвату до зневаги, від дитячої довіри до сумного розчарування. От тільки байдужості в цих віршах немає. Вони складають цілу «ліричну драму».

Від безрозсудного схилення перед жіночою вродою («Од величі твоєї краси Горю немов огнем і знов німію», 1977) він переходить до вислуховування пересторог «мудреців»: «Душі своєї жінці не ввірай» (1977), щоб спершу відкинути їхні розсудливі, але неприйнятні для гарячого серця по-вчання: «Я мудрістю старою дорожу, Собі ж у виправдання знов скажу: Всесильна на землі краса жіноча!», проте згодом переконатися в їхній бодай частковій слушності — «Зневаженим згорю в своїх надіях» (1977), «Моя любове, чому ти в журбі» (1977). Зрештою, герой вичерпується в своїй безнадійній боротьбі проти зневаги, приниження і, взагалі, пересвідчується, що самотужки кохання зберегти неможливо: йому властива двоїна; про це — у віршах «Ти, знаю, надивилася на інших...», «В куток забитися і заквилити...», «Чимало знаю хитрощів жіночих...», «Хто погамує твій серцевий біль?» (усі 1994) і навіть «Свою розпусту приховала в цноті...» (1996), сповнених образ і претензій до коханої, які можуть постати лише на руїнах почуттів. Здавалося б, герой повинен назавжди забути про кохання й зненавидіти жінок за їхню непостійність й облуду, але насправді виявляється, що накохатися в цьому житті неможливо, і у вірші «Вже на порозі полудень... О Боже!» (1993) разом з відчуттям промайнулої весни автором висловлюється прагнення «ублагати щастя знов» і готовність боротися за нього, а воно ж неможливе без кохання, тому герой «продати й душу ладний за любов...» Інтимна лірика Івана Перепеляка — це в переважній більшості сонети.

Другим змістовим центром другого періоду є історичні твори, зокрема поеми «Бунт» (1990), «Козацький монастир» (1990), «Остання любов гетьмана» (1991).

Такі твори не пишуться знаскоку, вони потребують старанної й наполегливої попередньої підготовки. Маючи блискучу пам'ять, І. Перепеляк все життя збирав цікаві факти, документи, конспектував історичні праці, цікавився автентичними першоджерелами. Наприкінці 1980-х років він нарешті відчув, що може продуктивно використати нагромаджений матеріал і розгорнув свої записники.

Предмет відображення в поемі «Бунт» — знамените Турбаївське повстання українських селян проти покріпачення. Друга поема розповідає про заснування запорожцями після зруйнування Січі козачого монастиря на Сіверському Дінці, у якому вони сподівалися дочекатися кращих часів. Третя поема побудована на матеріалах листування двох закоханих: гетьмана Івана Мазепи і Мотрони Кочубей.

Для поем Івана Перепеляка властиве: у проблематиці — висвітлення духовної величі наших предків, їхньої волелюбності, у поезиці — вміння вихопити з історії найбільш виразні, необхідні для втілення задуму епізоди, гнучке поєднання авторської розповіді і прямої мови героїв, білого й римованого вірша, епічного викладу й ліричного коментаря до нього. Поеми гідно засвідчили, що й у цьому жанрі автор перебуває на рівні своїх ліричних досягнень.

Він свідомо працював на головну проблему молодії Української держави — виховання національної свідомості. Він відчув себе і став національним поетом, що працює для свого народу. Поглиблення історичного дискурсу позначилося й на його віршованій творчості. Окремі вірші про діячів української культури й літератури, що створювалися принагідно, поступилися місцем плановому творчому проєктові, внаслідок якого постав цикл «Портрети при свічі» (1996), де створені образи тих наших діячів культури, чий

імена й згадувати за радянської влади було заборонено: Миколи Хвильового, Євгена Плужника, Олени Теліги, Олега Ольжича, Володимира Свідзинського. Цикл складають вісім монологів, написаних від імені українських письменників. Вони передають їхнє внутрішнє мовлення, роздуми над долею свого народу і його слова. Кожний із героїв циклу — жертва, що йде на смерть. Але він же й герой, який складає добровільно своє життя на олтар перемоги ідеї, дорожчої для нього за власне існування. Ольжич, відповідаючи своєму катові фашистові, чи то пак «засмаскованому енкаведистові», переконує: «Я прийшов у цей світ За наказом Великого Роду, А ти, сказав кату, В Україні — заброда!!» Перед смертю в самій думці про незнищенність України знаходить джерело насаги Олена Теліга: «Вогнем лякаєш, кате? — і сміюся,— Сконать за Україну не боюся!! Не доведеш мене ти до плачу,— Я помирати кожного навчу...»

Цикл «Портрети при свічі» також міг бути створений лише в Українській державі; він розрахований на ту читацьку публіку, що шукає своїх джерел, шанує велетнів у царині духовності та боротьби за українську незалежність. А відтак, історизм І. Перепеляка відзначається особливою актуальністю, вмонтований у сучасність. Наша доба ґрунтовно й міцно відбита в його творчості, але відбита не поверхово, не примітивно-дзеркально, а глибинно, із зачепленням духовних трансформацій, неминучих тоді, коли суспільство переживає драматичні катаклізми.

Кульмінаційним історичним твором І. Перепеляка є драматична поема «Григорій Сковорода» (2001). У цьому творі І. Перепеляк сприймається як творчий нащадок Івана Кочерги, а через нього й Лесі Українки. Перед нами справжня драматична поема, гомоцентрична, тобто побудована навколо одного заголовного героя; і конфліктна, заґрунтована на демонстрації ланцюжка його зовнішніх і внутрішніх суперечностей.

Сковорода — традиційний герой української літератури. Це в певному сенсі символ Української Людини, що метою свого життя поклала побудувати Храм у своїй душі, досягти внутрішньої досконалості незалежно від вовчих законів зовнішнього світу. На відміну від свого великого попередника Павла Тичини, який у своїй «симфонії» наближав Сковороду до образу російського революціонера, наділеного протилежними до історичного Сковороди рисами: носія ідеї ненависті до багатих, виправдувача революційного насильства, І. Перепеляк, не відмовившись від виграшних відомих епізодів біографії філософа, створив тут образ питомої української людини.

Сковорода І. Перепеляка незатишно почуває себе на чужині: в Петербурзі й Москві, Римі й Берліні; він звідусюди повертається додому, в Україну, у Харків. Традиційним є зображення Сковороди в центрі зовнішніх конфліктів: з єпископами й поміщиками, губернатором і ченцями. Радянська традиція підкреслювала соціальне коріння цих конфліктів: Сковорода виявлявся оборонцем бідних і знедолених.

Під пером І. Перепеляка Сковорода вперше в українській літературі постав як внутрішньо трагедійна людина, яка буремно переживає ту ціну, що її вимагає від неї душевний спокій. Не обійшлося в поемі без розгорнутих цитат зі Сковороди, роз'яснення його концепції щастя як внутрішньої гармонії, веселоців серця. Але письменник не обійшов і драму людини, яка мусила відмовитися від кохання, від утворення родини, поза якою неможливе людське щастя, аби прожити життя, відповідне до своєї філософської теорії і перед смертю мати право сказати: «Світ ловив мене, але не спіймав».

А що робити нам, спійманим світом, хто не зміг і не схотів відмовитися від кохання, краси родинного затишку, любові до дітей і т. ін.? Сковорода залишає нас наодинці з цією

надскладною проблемою. Її кожен мусить розв'язати для себе. Філософ тільки кидає нам нитку Аріадни, яка мусить вивести нас на дорогу до Храму. Це ідея сродності, як способу віднайдення Людиною самої себе.

Одна з улюблених думок Сквороди, осмислювана І. Перепеляком, — розуміння людини як мікрокосму, який відображає макрокосм. Пізнай себе — і ти пізнаєш світ, — у цьому афоризмі міститься загадка вічності. Що ми повинні пізнати кожен у собі, щоб опанувати таємницю Всесвіту?

До історизму І. Перепеляка дотичний наступний, третій, змістовий центр його творчості другого періоду, пов'язаний з розвитком філософської лірики й становленням жанру філософської поеми. Численні твори доводять, що філософська проблематика і в попередні роки цікавила Івана Перепеляка, а зараз склала стрункий стовбур його творчості. Викладаючи свої роздуми й сентенції, він насправді відтворює свою духовну біографію.

Передусім поета цікавить складна філософська проблематика, що визначає антропологічний напрямок цієї науки: свобода і рабство, істина і брехня — у їхній одвічній борні й протистоянні; і людина у виборі своєї позиції — тут полягає найголовніший інтерес поета. Рабом бути вигідно: раба годують, одягають, дають житло, дружину, теж рабину, аби рабський рід не переводився і завтра було кому працювати на пана, як і сьогодні. Але в людині закладений іманентний потяг до свободи, без неї вона не може бути щасливою. Як і без правди, адже здатність і здібність пізнавати світ, занурюватися в таємниці буття природи й духу — це теж одвічна іманентна властивість людини.

Філософська поезія завжди схильна до стислих афористичних способів вислову. Поет навіть винайшов свій авторський жанр філософської лірики: білий п'ятистопний ямбовий восьмивірш зі з'єднаними попарно у строфи віршовими рядками. У першій окреслюється рух, у другій і третій

відтворюється конфлікт, у заключній відшукується гармонія або принаймні вказується шлях до неї.

У восьмивірші «Не віриш ти у випадковість щастя?» (1995) зіштовхуються дві життєві позиції. Смысл першої — у погоні за щастям. Смысл другої — в терплячому очікуванні його. Два герої Я і Ти погоджуються: щастя не буває випадковим. Але часто його не досягає той, хто над прірвою жене безжально коней, «щоб наздогнати високосну мить». Але воно «само собою прийде», до того, хто «по цеглині свій будує Храм».

Вірш «Юдоль плачу» (1996) розвиває мотив подолання душевного хаосу. Світ людини збудований її Словом. Бездумним Словом можна прикувати себе до «злої долі». І тоді марновірство здатне довести людину до божевілля. Єдиний вихід — упорядкувати наявний «в душі свій Хаос» (sic! — з великої літери) і закодувати шлях своїм нещастям.

Такий багатий на змісти філософський восьмивірш надзвичайно прикметний для Іванів Перепеляка.

У віршах І. Перепеляк щодалі, то все більше відходить від традиційної лірики і усталюється як епічний поет, якого в нас не було від часу Миколи Бажана. Зазвичай, предметом лірики є внутрішня людина, а головною одиницею мислення — «я» поета. І. Перепеляк залишив позаду цей період творчості, коли він якав у хорі поетів свого покоління. Прийшов час і кожен з них, як планети, що виникли з щільної космічної субстанції, розлетілися на свої орбіти, зайняли своє місце в українській поезії. Не став він і микати, б'ючи себе в груди і запевняючи в своєму праві говорити від імені всього народу.

Його вже не цікавить це: навіть остання із спокус, славою, лишилася для нього у минулому. А що ж на часі? Бачення долі всього людства і розуміння місця в ній свого народу. Поетові не до власного я. Цей цілком самодостатній для інших ліриків предмет для нього зараз вже задрібний.

Головна тема його філософської поезії — пошук Богоприсутності в нашому земному світі. Два головних концепти лежать у підвалинах його віршів: Людина і Храм. Це — діюча Людина, що будує Храм у своїй душі і навколо себе, прагне осягнути світ як оприявлену богоприсутність. У книзі «Початок вічності» (2001) постають його герої з циклу «Портрети при свічі», а також Квітка-Основ'яненко, Шевченко, Мазепа, що цей цикл могли б доповнити. Їх образи створені засобами епічної поезії, виростають на тлі світової історії містичної і документальної, — залюдненої такими постатями, як Мойсей і Іуда Іскаріот, Сократ, Іван-Богослов. Кожен із них представляє людство: хто боже-ственне начало в ньому; хто — диявольське. Будучи подобою Божою, Людина вільна у своїй сутності й поведінці, а тому її душа стає ареною боротьби Світла й Темряви, вона сама обирає життєвий шлях.

На ньому їй і потрібен Храм. У Храмі твориться молитва, яка єднає Людину з Світовим Розумом, Світовою душею і Богом. Вірш «Молитва», який відкриває книгу «Початок вічності», програмовий для І. Перепеляка не лише в тому сенсі, що започатковує розмову з Вищими силами, але в тому, що виражає його розуміння Бога, як духовної субстанції, яка виникає на перетині Досвіду, Розуму, Правди. Бог І. Перепеляка не належить жодній з існуючих конфесій і належить кожній з них. Його поняття Бога вбирає в себе й наш язичницький пантеон, тому тут зустрінемо поетичні докори Володимиру-христителю і Нестору-літописцю за занедбання віри предків, яка була містком у наше ще трипільське минуле.

Як своєрідний центр філософської творчості І. Перепеляка сприймається його поеми «Теодицея» (1996) і «Судний день» (2002), які так само містять потужний історіософський струмінь. «Теодицея» в перекладі означає — «виправдання Бога». І за проблематикою, і за матеріалом,

і способом розв'язання творчих завдань дана філософська поема являє собою типовий взірець даного жанру.

Як пояснити існування Бога в світі, де часто торжествує зло, де праведник упосліджений, а грішник — звеличений? Це не лише запитання науки теології, а індивідуальні проблеми кожної людини, які вона вирішує, ґрунтуючись не лише на релігійному вченні, але й на своєму індивідуальному досвіді. Іван Перепеляк у витлумаченні цього питання спирається на п'ятикнижжя Мойсееве та книгу Іова з Старого Заповіту Біблії, на Чотириєвангеліє, а також «Велесову книгу».

Головна ж його думка може бути вербалізована так: усвідомлення гріховності — шлях до її подолання, а відтак — і шлях до гармонії з Богом. Біда людини не в тому, що вона нерозумна і недогадлива, а в її ледачому розумі й засліпленості гордощами. Вона собі здається завжди правою, схильна до самовиправдання своїх вчинків, а визнання провини, покаяння й вибачення, через що лише й лежить шлях до спокути, вважає за приниження, її недостойне. Звідси й виростає наша сліпота й уявлення, що Бог карає нас ні за що. Але невеликий епіграф з пророка Он Ці роз'яснює наше становище: «Як і колись, ви люто зневажаєте і знищуєте усе рідне: і материнську мову, і культуру, і звичаї, і мораль... А ваша ж мова — це чарівний ключ до вічності, своєрідний звуковий пароль «Сезам», за допомогою якого ви зможете відкрити потаємні двері Всесвіту...» Шкода тільки, що ця формула міститься не в поетичному тексті поеми, а в супровідних словах до одного з розділів. Але для автора тут передусім — бути зрозумілим, надто важкі й важливі істини він утверджує.

У його поемі-містерії «Судний день» є такий епізод: автора запрошують у гості науковці і на екрані комп'ютера демонструють йому модель майбутнього Землі. У безодні космосу він бачить синій м'ячик нашої планети. Це

і є символ поетичного ракурсу І. Перепеляка. У своїй поезії він роздивляється не себе, а Землю і прагне охопити найважливіші проблеми людства та його цивілізації.

Назвавши цей твір «поема-містерія», автор окреслив її предмет — очікування Страшного Суду. Напередодні цієї події пишеться даний твір як останнє попередження. Автор всебічно вичерпує тему: апокаліпсис гряде через природні катаклізми, зміщення магнітних полюсів Землі, загрози зіткнення з космічними тілами; але найбільше загрожує людині вона сама. Демонстроване тисячоліттями невміння любити ближнього як самого себе, прощати ворогам призводить до потворних явищ: війн, тероризму, винищення цілих народів. Не випадково автор надає слово Жозе Сараму, лауреату Нобелівської премії, який після відвідин Палестини, заявив на весь світ, що євреї провадять тут проти арабів таку ж політику, яку проти них провадила фашистська Німеччина. Чи можна на злобі й ненависті спорудити свій Храм? У світі множаться релігійні секти, кожна з яких проголошує своє монопольне розуміння істини, ґрунтується на розмежуванні людства на своїх і чужих, культивує не любов, а ненависть до чужинців.

Розгортання картини новітньої історії, логічно приводить автора до надання слова самому Ісусу Христу, який погрожує храму, бо це чисто зовнішня ознака релігійності, котра лише маскує бездуховність. Він ставить у приклад Ізраїлю язичників, бо вони виявляли вищий рівень духовності, ніж вони. Він спонукає людей досягати досконалого життя спочатку у їхніх душах, а потім у навколишньому світі. І в цьому Ісус близький до Сковороди, що теж зневажив храми і офіційну церкву в ім'я пошуку справжньої духовності й любові.

Поема «Судний день» водночас філософська і публіцистична. Здавалося б, знову маємо справу з антиноміями. Філософія передбачає обсервацію від політичних бур,

замкнутість у башті спокою й холодного розуму. Публіцистичність, навпаки, вимагає журналістського дискурсу, з усіма його властивостями: соціальною злободенністю, хронологічною актуальністю. Але всі ці ознаки і є атрибутами поеми І. Перепеляка. Він справді пекучі соціальні й політичні проблеми нашого часу зумів викласти на філософському рівні, у переконливих художніх образах подати обґрунтування своєї концепції.

Пекучий зміст визначив і форму поезії І. Перепеляка. Як і якання, в нього позаду струнка строфіка, вишукане дотримання правил версифікації. Сьогодні ж його стилістика наближається до мови майдану, де пророк промовляє перед багатотисячним зібранням. Тут уже не до відтінків і підтекстових інтонацій, тут усе говориться голосно і відкритим текстом. Звідси широке використання верлібру, вільного вірша, часті зміни ритмів.

Сьогодні Іван Перепеляк сприймається як національний поет. Розуміємо під словом національний не кваліфікаційне означення, а передусім якісну характеристику його поетичного світу: відтворення в ньому української людини в своєму українському довкіллі. Можна сміливо твердити, що Іван Перепеляк створив свій неповторний поетичний світ.

Його творчість актуальна для сучасності, вона торує шлях кожному читачеві до пізнання своєї національної тожності, підносить національну свідомість українця, будить гордість за свою державу, її культуру, історичні надбання.

Ігор МИХАЙЛИН,
доктор філологічних наук

ЛОГОС ПОКОЛІННЯ

Якось Е. Кант сказав, що для людини назавжди залишаться дві таємниці, які будуть хвилювати її — зоряне небо над нами і моральний закон усередині нас. Ні першого, ні другого, здається, людині ніколи не вдасться пізнати до кінця. Хоча процес пізнання ніким і нічим не може бути обмеженим, хіба що нашими можливостями. Але ж одночасно, як стверджували древні, людина завжди поруч з небом, і її думки є думками неба. То як же бути з цим твердженням?

Закличемо собі на допомогу Віктора Гюго, який вважав, що історія має свою правду, а легенда — свою, а ми додамо, що і кожен народ має свою найсокровеннішу правду, яку завжди намагалися і будуть намагатися проспівати поети... Бо те, що почате (проспівав Боян) Бояном, мусить бути вічним, допоки існують люди на землі.

Книга «Полтавські сонети» Івана Перепеляка власне і є такою спробою пізнати себе і світ у собі. А те, що таке пізнання було нелегким, ми дізнаємося вже з перших строф. Ця книга — погляд з відстані, через час, з інших історичних умов, власне, з позиції іншого життєвого досвіду, і навіть з іншого тисячоліття на споконвічні українські біди...

Наче віхи розставляє автор ознаки свого повоєнного дитинства: голод — цей незмінний супутник «щасливого» радянського буття, важка робота, збирання колосків, з якими неодмінно асоціюється страх покари за цей страшний «злочин» в рамках тієї системи. («Під магазином чергу на світанні // Займали всі за хлібом.», «Малим збирати бігав колоски...», «Голодні плакали малята...») І жодного світло-

го, радісного слова. Що тут можна ще додати, коли атрибуту того існування ніяк не можуть відійти у минуле. І не в обставинах тут справа, а в жорстокості радянської системи. То чому ж так багато наших співгромадян відчуває ностальгію за віджилим, багато у чому злочинним й антилюдським. Може, це про них російський поет А. Некрасов казав, що для людей холопського походження чим жорстокіша покара, тим миліші пани, чи, то пак, кати.

Книга «Полтавських сонетів» виходить за узвичаєні рамці жанру, це, скорше спроба озирнути життєву правду покоління, а через неї і долю народу на певному етапі історичного буття, а відтак, зануритися у глибочінь часу і дошукатись першопричин наших невдач тодішніх і негараздів дня теперішнього. Довгою дорога буває у пільмі, мороці душевному і лукавстві... Але приходить час і людина, народ, нація усвідомлюють свою правду, на своїй Богом даній землі. «Борітеся — поборете, // Вам Бог помагає! // За вас правда, за вас слава // І воля святая!» Заклик великого Шевченка актуальний і сьогодні може більше, ніж колись — варто лише дослухатись і взятись до роботи. Пам'ятаймо, що Гонта і Залізняк не міфічні постаті в нашій історії. Справедливість відновлюється за будь-яких умов, навіть якщо сила держави спрямована на те, щоб загальмувати її прихід і навіть унеможливити. Вона рано чи пізно відбувається! Через це і не шанують в Україні достойників минулого, адже сама згадка про неминучу розплату, багато кого морозом проймає.

Неспішно, рівноплинно, наче час, що уповільнив свій біг, веде перетрактації з читачем автор, так, наче задивився за обрій, замріявся, а тоді взявся роздумувати, спогадуючи...

Обірвалося дитинство на півслові — вижив, та й по тому... Далі доросле життя, бо «незмінним залишався в «майбутнє» шлях...». Але ж невдовзі і присуд було винесено тому життю: «Будь проклятий той час!!!»

Може комусь видасться — мало естетики. Мабуть, що так!.. Але яка вже тут естетика і ширяння в емпіреях, коли йдеться про святе право кожної особистості — можливість навіть біологічного існування на білому світі в умовах, коли вигукують команду «фас» на «ворогів народу» — комуністи...». Нам не дано знати, коли Всевишній «блискавкою вирок свій підпише», але ми мусимо знати і знаємо, що рано чи пізно людський осуд і Божа покара впаде на голови тих, хто чинив кривди і беззаконня, хто жив не за людськими законами. Так завжди буває і правда і покара настає тих, хто утаємничував свої справи, сподіваючись, що час і людське забуття похоронили їх назавжди. Але нічого немає таємного, щоб не стало явним.

Поет у минувшині шукає не сюжетів, а відповідей. І саме цим продиктовані його часті звернення до історичної тематики. Годі окреслити коло зацікавлень автора. Ймовірно, часто він і сам не знає, до якого періоду історії звернеться наступного разу. У цьому прозирає стиль і метода роботи над віршем: шукати і знаходити, докопуватися до глибин, бачити серцем і чути душею. Подеколи справляється враження, що автор не до кінця оволодів матеріалом, і все-таки це враження змінюється на кардинально протилежне, коли разом з ним заглиблюєшся у вир подій, морок часу, дотикаєшся до неперепутних постатей і відчуваєш великий здвиг людських мас.

Дід Грицько, який на перший позір мав би бути таким собі традиційним літературним персонажем у спогадах про дитинство, який мандрує у нашій поезії не одне десятиліття, все ж виявився напрочуд індивідуалізованою особистістю, ба, навіть, більше, він уособлює у конкретному випадку мудрість і мораль того народу, який попри все, навіть напрочуд міцні «обійми» заклятого східного друга, жив, живе і буде жити на цій землі, хіба що останнім часом тихо дивуючись: а від чого ж це нещодавно вигинуло майже де-

сять мільйонів християнського люду. Невже від неврожаю? А вони ж то завжди думали — від голоду... який паплюжити не тільки гріх перед Богом, а й злочин перед законом, і не біда, що він не передбачає судової кари. У Святому Письмі сказано: «Місця дияволіві не давайте». Хіба на Страшному суді скажеш, що не знав, не відав, лукавий і плюгавий карлик поплутав... А Бог же кожному дав совість і докори сумління, яких нічим не заглушити. Значить, знав і відав! Але сподівався, що минеться... Не минеться! Ні тут, ні там.

А «...гад, // Котрий відверто зневажа Україну» тримається лише на нашій поступливості й м'якосердності та ще при підтримці «перевертнів собачої зграї». «І сталося одного дня, і поприходили Божі сини, щоб стати при Господі. І прийшов поміж ними й сатана».

Та на якийсь час поет повертає нас до ближчих часів. Після важкого дитинства, юності з гірчинкою, не настали безхмарні і безтурботні дні щасливого життя. Доля автора не була винятком серед його покоління. ...Армійські будні на далекій Кубі під час Карибської кризи. Людина у нашій країні так мало значила, значно менше, ніж військова форма, амуніція чи транспортні витрати на її перевезення. І солдат це відчував, конструкція кубинських сонетів вибудована так, що зусибіч і зовсім несамохіть прозирає глибока самотність і незахищеність людини. Цей настрій прочитується підсвідомо, як підсвідомо він знайшов відображення у віршах. Якось душевна неприкаяність, глевкість настрою і сум...

З кожним новим сонетом голос автора міцніше і відчувається новий аккорд: треба жити! Біль і смуток — погані порадики!

Поетична концепція Івана Перепеляка глибша, ніж вона може видатися на перший погляд. Маємо випадок, коли простота буває оманливою. Бо вже навіть при побіжному заглибленні у тканину вірша відкривається його багато-

шаровість, концептуальність мислення, намагання афоризувати узагальнення. І, якщо виокремлювати головне з сюжетного багатоголосся, то базується воно на історичній концепції довгого шляху України до незалежності. Воля до свободи ніколи не переривалася. У різні часи вона жила у різних проявах, і ніколи не засинала, не вивітрювалася з голів українських, хоч кожен мислив її на свій лад, але неодмінно бачив свою землю вільною. Доля може бути милостивою до людини, народу, але врешті-решт все залежить від нас. Перебороти і здолати можна все, усвідомивши свою неповторність і винятковість на землі. Воля приходить від усвідомлення, що ніхто окрім нас.

Внутрішній сюжет іде шляхом утворення вузлів пошуку відповідей на життєво важливі проблеми минулого і сучасного. Автор залучає собі на допомогу історичні постаті, які промовляють на підтримку його концепцій. Іван Перепеляк не просто вкладає у їхні уста свої думки, що було б найпростіше, а творить мізансцени за їх участю, тим самим надаючи образам життєвої й історичної переконливості. Хід цілком виправданий, тим більше, що він дає змогу всебічно інтерпретувати минуле і водночас проектувати його у день сьогоднішній. Адже нині суцільний день опирається своїми ногами у минулі епохи, а час має дивну властивість — нерозривність. Він єдиний і неподільний у своїй тяглоті. Тож тільки у минулому ми можемо знайти відповіді на виклики, які нам висуне майбутнє.

Обіпремося у своїх твердженнях на думку того ж таки Е. Канга, який вчив, що сприйнятий людиною світ, насправді не є таким, яким вона його знає. Погодимось і додамо, що світ кращий, набагато кращий, ніж ми його сприймаємо. Просто дуже часто людину ставлять у такі умови, коли вона його сприймає одновимірним, монохромним, тож рано чи пізно надходить пора і вона не може з цим змиритись, робить все, щоб бачити його у повній красі та гармонії, по-

збавляючи себе будь-яких брутальних оков, прагнучи незалежності як індивідуальної, так і у рамках соціуму.

Наче у сьогоднішній день звертається Г. Сковорода: «Всього багато в нас, лише душа — убога...» Це про тих, хто живе у неприхованій гріховності, коли мораллю стало блюзнірство, коли статки матеріальні зростають, а душа дрібніє, тоді шукають спокути не у душі своїй, не у зближенні з Богом, а у намаганнях позірно скласти покуту, відбувшись чи то десятиною, чи то взагалі дріб'язком... Годі їх переконати, що не варто шукати Царства Небесного на землі, воно лиш у душах наших. Але ж не чують і не хочуть...

Уже з перших сторінок стає очевидним, що «Полтавські сонети» виходять за свої жанрові рамки, набуваючи широкої історичної концептуальності, підпорядкованої дослідженню українського життя на великому часовому відтинку. Автор дошукується не стільки українського коріння, скільки історичної мотивації, яка визначала спосіб життя, розвитку, перемог і поразок.

Але поза всім тим, на думку автора, Україна має підстави і повинна «стояти перед Європою прегордо!» Наша історія рясніє не стільки плямами темними, скільки — затемненими. Скажемо лише, що кожен народ повинен самостійно писати свою історію, нам же її написали ті, хто не мав своєї, але прагнув чужої. Отож і маємо літопис замовчувань і спотворень, а в останні роки з боку східного сусіда ще й відверті нісенітниці. У кого з нас не склалося враження, що історія Київської Русі, яка нам викладалась у школах й інститутах «галасвіта», більше нагадує «тму єгипетську», ніж вітчизняний хронопис. За тим, перескочивши через двійко століть, нам розповідали про Калиту, Грозного та інших творців «вітчизняної» історії. А хто з нас чув, а тим більше знав більш-менш справжню історію Волинсько-Галицького князівства, Волинської аристократичної держави Свидригайла, що заховались у відносно темному

XV столітті? Звісно, що вони важили у порівнянні з історією московського улусу Золотої Орди і її «великих» намісників. І нам казали, що це наша історія, що ми братні, єдинокровні народи. Нещодавно в одному історичному альманахові натрапив на фото кам'яного хреста на могилі воїна Кліма Смолятича, що помер від ран у 1218 році. Хрест встановив король Данило Романович. Він і досі стоїть на Волині. Важко уявити, адже за московською історіографією, це доісторичні часи, коли населення землі складалося з древніх єгиптян і жителів московської русі. А ми продовжуємо ставити пам'ятники «дядькам отечества чужого», наче не маємо ні історії своєї, ні героїв своїх. Та варто ж таки придивитись — хто ставить. Ми не ділимо людей за національністю, ми всі українці, та, мабуть, ще не всі ними стали, а дехто таки і не стане. Тож мимоволі, коли приходить усвідомлення і, здається, серце не в змозі витримати, з грудей рветься молитва-прохання, щоб Господь не карав так страшно, не робив хоч на йоту хохлом. Бо хоч ця порода і не зафіксована наукою, та таки добряче наслідила у нашій історії. Хто ж вони, оці загадкові хохли? Несерйозним сприймається суспільне пояснення — погані українці. А може то обри, що сезли колись і їхні залишки живуть серед нас.

Та життя не калейдоскоп — воно не так барвисте, як примхливе, і від задощеного світу у вікні все ж таки інколи змінюється ярмарковою веселкою. «Як заспівали свищики малі — // Всміхнулося дитинство на землі», бо «в новій сорочці ярмаркує день».

Медіативна мінливість настрою автора «Полтавських сонетів» вловлюється у переході від однієї теми до іншої. Споконвічні українські болі і негаразди втомлюють і душа прагне перепочинку, щоб продовжити пошуки відповідей, а, може, ще більше породжувати запитань.

Тематична амплітуда «Полтавських сонетів» напрочуд розмаїта, інколи вона сягає не стільки своїх протилежно-

стей, скільки тем далеких чи то пак віддалених одна від одної — солов'їні ночі юності і політичні колізії трьохсотлітньої давнини, дошукування біблійських істин і нашого місця за тих часів. Та вже за мить поет розмислює про долі людства, яке прощається з епохою Риб і вступає у пророчу еру Водоля. Що ж, «безжалісний обух» часу немилосердно вносив свої корективи в існування людства, то чи ж не має воно права сподіватися, якщо не на «золотий вік», то, принаймні, на непозбавлений мудрості і розважливості, а ще терпимості одне до одного.

У наш час всі народи загалом відбулися, лиш небагатьом доводиться відстоювати своє право на окремішність. На жаль, до таких народів з різних причин належать і українці. Автора цікавить чому і допоки це триватиме? Ми знаємо безліч відповідей, причин хвороби і рецептів для її лікування. Але це мало що дає. Потрібен потужний здвиг у свідомості людській, настільки потужний — після якого ми станемо іншими людьми. Та знову постає питання: хто, коли і як? День сьогоднішній не дає відповіді. А може завтрашній...

Біблійська тематика така ж органічна у творчості І. Перепеляка, як і картини рідної природи, що осмислюється філософськи, а не служить тлом для розмислів на відсторонені теми. Пейзажна лірика — найбільш проникливо-вивершена у творчості автора, вона невід'ємна і органічна для книги, як і долі українців й України загалом. Поет не буває безпристрасним, тому закономірна гостра проблематичність його творів (поезій), навіть заангажованість долею рідної землі. Попри тематичну різноликість — все зводиться до одного, групується довкола одного — історичної долі України. Тож робота над книгою продовжилась у частині композиційній: вона вдумливо вибудувана, темат віршів добре допасований, підпорядковуючись осмисленому концепту світобачення.

«Полтавські сонети» — багато в чому застереження, а ще більше вузлики на па'мять читачеві, спонукання його до

пошуків, глибоких роздумів, вболівання за землю рідну, яка завжди єдина і завжди щось більше, ніж місце народження, заклик уникати фальшивих кумирів, як скажімо у вірші «Олександр Солженіцин».

Підаючись логіці внутрішнього сюжету, ми разом з автором віддаємось варіаціям за Еклезіястом, роздумуємо над феноменом баби Ванги і намагаємось відгадати — від кого ж у неї цей дар? Хоча радше важливе інше: на що вона його спрямовувала? І хоч автор пише в роздумах Еклезіяста: «І в дурня, й в мудреця — один кінець!», та відчувається, що у кожного з них шляхи різні до цього кінця, і з різними набутками приходять вони, а відтак і оцінкою прожитого: в одного все втрачено, в іншого жаль за тим, чого не встиг зробити. Як все просто і водночас складно, бо не буває марнотності життя, а лише марнотність безталання і бездіяльності.

Вірш «Казино» наче уособлює Україну останніх років: балясники від політики поставили на народ «на удачу» і поки що виграють! Але прийде час і їм випаде «зеро»! Бо не може так бути, що торжествує одна неправда...

А ось вже у наступному вірші настрої різко змінюються. Смуток і відчай, відчуття того, як час минає і нема ради на те. Що ж, вічного під зорями нема нічого, і ще менш вічні ми... «Вже інший приміряє стремено...» Ось де суть, а всі попередні сентенції марнотні і минуці, окрім — хто сяде у сідло?

Міцно тримає поет у пригорщах пам'яті своє минуле, але з усього відчувається — не намагається жити тією миттю, яка давно проминула. Пошук відповідей на вічні запитання і спонукав автора до написання цієї книги. Підтвердженням є «Варіації за книгою Іова», розмова з матір'ю на її могилі, роздуми про вічність і мить — «А мить коротшає щодень, щоніч...»

До книги увійшов великий цикл лірики, зокрема, пейзажної. Відчувається, що автор прагне жити у духовному

єднанні і гармонії з природою, та й як інакше, адже народжений у мальовничому і благодатному Посуллі, бачить її одухотвореною і мудрою, у багатьох випадках позначає її з великої літери. Що ж, коли маєш справу з Божественним творінням, так і має бути, особливо, коли це природа твоєї Батьківщини.

Звісно, що у форму сонета найкраще лягає інтимна лірика. Життя мусить відобразитися у своїй повноті, і автор дарує читачеві вінок щемливих сонетів про любов. Але й тут він залишається вірним своїй концепції книги — вдало перемежує інтимну лірику філософськими роздумами про віковічні проблеми буття. Створює у формі сонета історичні портрети видатних діячів нашої землі з далекої і ближчої минувшини. Тож разом з Іваном Виговським чи Іваном Мазепою розмислюємо у їхній час над долею України. Звісно, що з висоти часу воно краще видно, але ж правдоподібність такого аналізу сумнівна, навіть провокаційна. І тому автор запрошує читача разом з героями його творів не з позицій сьогодення розглядати колізії минувшини, а стати безпосереднім учасником далеких подій, зійшовши на історичну сцену тих часів. І багато в чому це йому вдається. Я не скажу, що все, бо надто складні і масштабні завдання постають перед автором.

А коли врахувати, що все це подано, передовсім, історично складні теми, у формі сонетів, мимоволі дивуєшся, як авторові вдалося увібгати у буквальному сенсі такі немилозвучні теми в найдовершенішу класичну форму віршування — сонет. Здається, з поставленим завданням автор успішно справився і підтвердженням цьому служить книга «Полтавських сонетів».

*Анатолій СТОЖУК,
журнал «Рідний край»,
№ 2(23), 2010 р.*

«...ТРЕМТІННЯ ЖИТТЯ В ОБІЙМАХ СМЕРТІ...»

(великі теми і вистраждані істини)

Біблійні теми в українській літературі мають закорінення в глибині століть. Ще до прийняття християнства великим князем Володимиром філософія і етика християнства, через Візантію і Болгарію вже істотно впливали на культурне і політичне життя Русі, якій невдовзі належало стати Київською, як оплоту християнської цивілізації у Східній Європі. І це закономірно, оскільки Біблія має на меті окреслити есхатологічну сутність світу, особовість Бога, яка дала поштовх до постання світу.

А починалось усе літописним переказом про перебування і ширення віри апостола Андрія Первозваного в Криму, над Дніпром і на Київських горах. Ще до офіційного прийняття християнства літописна згадка свідчить про церкву святого Миколая у Києві, збудовану над могилою князя Аскольда. У церковному уставі Ярослава (давньоукраїнська пам'ятка церковного права і судочинства на Русі-Україні), який був укладений ще в XIII ст. під впливом західних середньовічних правничих джерел, визначалось коло осіб і об'єкт церковної підсудності у справах подружжя і моралі та визначено грошові карі за посягання на права Церкви.

Український народ завжди глибоко шанував церкву, яка обстоювала національну ідентичність українців, розвивала освіту та письменство. Тому Біблія завжди була в центрі уваги українських письменників. Пантелеймон Куліш разом з українським вченим, винахідником рентгенівських

променів Іваном Пулюєм перекладали Біблію українською мовою. По смерті Куліша переклад завершив Іван Нечуй-Левицький. Великий вклад у літературно-мистецьке осмислення біблійних текстів внесли Шашкевич, Куліш, Шевченко, Кониський, Франко, а вже у новіші часи полтавець, видатний рапсод української діаспори Василь Барка, який до того ж переклав «Одкровення» Йоана Богослова.

У кожної людини рано чи пізно настає час переоцінки цінностей, тобто осмислення всього життя. Природно, що найчастіше замислюється над цим кожний у той період, коли і суспільство в цілому задає собі подібні питання. Очевидно, саме ця обставина спонукала поета Івана Перепеляка до створення ряду творів на біблійні та апокрифічні теми. Полтавець Перепеляк народився у мальовничому селі Оболоні. Зовсім недалеко від його села підноситься до неба Спасо-Преображенська церква у Великих Сорочинцях над Пслем, побудована гетьманом України Данилом Апостолом. Ще з ранніх літ віра і християнські звичаї та обряди вражали яву допитливого юнака. Згодом, вже по закінченню Харківського університету, на творчому і життєвому шляху Івана Перепеляка трапився український письменник, літературознавець та історик літератури Андрій Чернишов. Людина глибокої ерудиції, якій судилося повернути ще за радянських часів добре ім'я Олени Пчілки — матері Лесі Українки в літературний та мистецький обіг, людина, що на посаді заступника головного редактора журналу «Прапор» зуміла консолідувати навколо себе талановитих патріотів-літераторів, стала для Івана Перепеляка старшим другом і наставником, провідником у царині духу. Андрій Чернишов у свою чергу мав міцні взаємини з поетом-енциклопедистом, знавцем багатьох східних та європейських мов Василем Мисиком. Саме з цього часу поет почав відкривати для себе колосальні обшири духовності, «заборонені зони» рідної культури.

У ранній збірці «Тополина Оболонь» Іван Перепеляк уже наближається до магістральних духовних тем, через кохання і природу, як через першу сигнальну систему він приходить до осмислення вічних категорій. Не завжди це дається без втрат, бо шлях на вершини духу тернистий. Але наполегливість поета, його ментальна орієнтація на пошук духовних скарбів свого народу дає свої плоди. З'являється драматична поема «Козацький монастир», яка була поставлена на сцені Театру юного глядача і зажила немалої популярності. Іван Перепеляк, як то робили старі козаки-характерники, вибудовує свій власний «духовний монастир». І знаходить чудового помічника в особі неперевершеного народного філософа, найкращого інтерпретатора Біблії у Східній Європі Григорія Савича Сковороду. Йому імponує у філософії Сковороди та обставина, що з імен Божих, уживаних мудрецем, найбільше зустрічається означення «Природа». Саме в драматичній поемі «Григорій Сковорода» Іван Перепеляк спростовує безплідну суперечку про «матеріалізм» чи «атеїзм» філософа. Поет знаходить інше містке слово — «Єство», де Бог є світилом у душах і тілах, у небі та в землі, у світі та навколо світу. Івану Перепеляку імponує універсальна формула Сковороди: «Що є Бог? З усього, через усе, в усьому».

У драматичній поемі «Григорій Сковорода» є Чорний ангел і Ангел-Охоронець — двоєдина сутність світу. Через ці образи поет прагне окреслити єство сквородинської філософії, де в основі лежить антитетика, потрактована як осереддя діалектичної методи. Відомо, що Сковорода добре знав праці Платона, Філона, Климента Олександрійського, Орігена, Григорія Ниського, Івана Дамаскина та німецьких містиків. Іван Перепеляк наголошує саме на християнських джерелах сквородинської антитетики — співставлення. Йому Сковорода також суголосний найперше своєю наукою про вічність світу: «Доки існує яблуна,

доти існує також її тінь. Тінь — це місцина, яку яблуна закриває від сонця. Але ж дерево вічності завжди зеленіє».

*В печерах власної душі ти не знаходиш місця.
Куди не ступиш, скрізь чекає пекло...
Для чого в світ прийшов, що маєш в нім робити?
І як прожити свій короткий вік людині?
Шукаєш відповіді в серці й не знаходиш...*

Поема «Григорій Сковорода»

Перепеляк підкреслює символізм у філософії Сковороди. Поема підводить до думки, що філософічний стиль Сковороди — це своєрідний поворот думання від мислення в поняттях до якоїсь первісної форми мислення — до мислення в образах та через образи. Саме цим філософ Сковорода імponує поету Перепеляку. Він сам, як і народний мислитель, будує не раціоналістичні конструкції, а фантастичні символічні будови... Тому не дивно, що поет продовжує опановувати біблійно-релігійну тематику саме в фантастично-символічному дусі, як це посвідчує його поема-містерія «Судний день». Зловісна тінь всесвітньої планетарної біди не тільки роз'єднує, а й об'єднує різні релігійні течії та вірування — від тибетського ламаїзму з його «Книгою мертвих» та окультних традицій Єгипту, Халдеї, Персії, до висот Боголюдини — Ісуса Христа. У поемі підкреслюється, що він Той, хто виявляє, ким є Бог, і яким повинне бути людське життя, Той, хто є жертвним викупом за його людей, Той, хто перемагає всіх ворогів його людей, Той, хто є супутником, провідником і помічником у щоденному житті.

*— Поете! — тобі треба збагнути
приховану історію релігії!
Збагни глибини і висоти!
І, коли хоч раз проникнеш у темряву,*

*Тобі відкриється тремтіння Життя
В обіймах Смерті...*

Так звертається до поета «професор Ен» — фантастичний «хірург Духу» і геніальний провокатор пізнання. Його образ підкреслює глобальне протиріччя між релігією і наукою. «Професор Ен» піддає сумніву все, що зустрічається на його шляху. Він є символом нашої цивілізації, яка у жазі неситимого пізнання прагне «заглянути за завісу світу». У «Судному дні» поет переконує читача, що Земля — керована. А якщо прийняти такий постулат за основу, ми неодмінно постаємо перед проблемою про структуру цієї системи і місця людства у ній. Але головне питання — мета управління, тобто навіщо потрібне людство всесвіту? Хто ми: його природна частина, просто вірус, чи навпаки — межа існування? Людство вирвалось спочатку за межі стратосфери, а потім послало керовані апарати на різні планети Сонячної системи. Зараз воно готове йти далі, але чи є в цьому зміст, якщо тривалі подорожі навіть зі швидкістю світла не дозволяють побачити інші галактики в межах людського життя.

Людина — найскладніша за конструкцією система, вона — досконалий організм, в якому відбуваються три мільярди хімічних реакцій в секунду. Робота її мозку взагалі не піддається моделюванню на сучасному етапі розвитку науки. А таке поняття як «душа» взагалі віртуальне.

*Професор «Ен» навчав студентів філософії.
Він обережно торкався проблеми Бога,
Наче боявся обпектись, коли
Гортав сторінки літопису релігії...*

Об деякі сторінки релігійних книг, справді, можна «обпектись». Це стосується у першу чергу апокрифів — історичних та релігійних текстів, що з тих чи інших причин не

ввійшли у канонічне видання Біблії. Серед них — «Євангеліє від Юди». Іван Перепеляк прагне «заглянути за завісу світу», йому, як поету філософського складу, який увібрив у своє єство елементи містики українського фольклору хочеться зрозуміти глибинне, «заборонене». Так з'являється поема «Тринадцятий апостол». Поет прагне віднайти глибинні чинники людського і божественного начала, він прагне усвідомити неймовірну конструкцію Провидіння, яке керує людьми і богами, де втілена істина, що перед нею все перетворюється в ніщо. Юда — заручник безжального Провидіння, виконавець Вищого Об'явлення. Він — на межі зіткнення людського і божественного, а значить, перш за все, жертва. У тому ж ряду, що й найвища з усіх можливих жертв — розп'яття Боголюдини Ісуса Христа. Є ще одна жертва — Понтій Пилат. Той самий Пилат, що до останнього заперечував убивство невинної людини — Ісуса Христа. Він зрештою «умиває руки», але не може змити із своєї душі розп'яття і Голгофу. Цей Пилат — у центрі драматичної поеми Івана Перепеляка «Покаяння Понтія Пилата». У ній поет продовжує традицію десакралізації священної історії. Ісус більше постає в поемі як людина, що виконує волю Бога-Отця. Пилат, який намагався зберегти свій вільний вибір і до кінця опирався фатуму стає суголосним самому Ісусу Христу. І Клавдія, дружина Пилата, «прошепотіла тільки»:

*Спасибі Богу! Знову він відвідав
Мене у сні. І знов моїм очам
Відкрилась Вічність! Знов постав на хмарах
Той тишній трон
В столичному палаці,
Але тепер на ньому вже сидів
Не чоловік мій, а отой,кого він
Послав на смерть...
При цьому, де колись*

*Засуджений стояв,—
Там опинився мій муж,
Чекаючи на вирок свій!*

Десакралізація усталених догм увійшла в практику поетичної і драматургічної творчості Івана Перепеляка. І справді — якщо віра вчить тому, що треба відмовитись від цього життя для життя вічного, то це облудна віра. Неможливо відмовитись від цього життя для життя вічного тому, що вічне життя уже є в цьому житті. Звичайно, ми не розумом доходимо до віри, але розум потрібен для того, щоб вивіряти ту віру, якій нас навчають. Воістину: «Не називайтесь учителями, бо один у вас учитель — Христос, усі ж ви — брати; і батьком себе не називайте нікого на землі, бо один у вас Отець, який на небесах; і не називайтесь наставниками, бо один у вас наставник — Христос».

Як ще один ступінь «десакралізації» можна назвати нову поему Івана Перепеляка «Янголи і фурії Поета». У цьому плані він відкриває поетичну «десакралізовану» сторінку в біографії Великого Кобзаря, яка стосується жінок, що долучились до особистого життя поета. Треба сказати, що це, очевидно, перша спроба в українській літературі через поетичний «магічний кристал» подивитись на сокровенне і потаємне в житті Шевченка. Це, по суті, «поетичний літопис», де у вільній, навіть дещо аскетичній оповіді постають образи незабутньої дитинної любові Оксани Коваленко, прекрасної полячки Ядвіги (Дзюні) Гусиковської. Марія Європеус стала «каменем спотикання» для Шевченка і художника Сошенка (останній збирався одружитись з Марією, але та обрала кохання Шевченка).

Особливу роль у житті Шевченка відіграли Ганна Закревська та Варвара Рєпніна, яка щиро покохала поета. Під час заслання вона листувалася з ним, зверталась до начальника «Третього відділу» О. Орлова з проханням полегшити

долю Шевченка. Життя Шевченка на засланні освітила тремтливим вогником кохання чарівна Забаржада.

«Фуріями» поета стала легковажна провінційна актриса Катерина Піунова та обмежена егоїстка Ликера Полусмакова, яка на схилі життя спокутувала провину покаяннями квітами на могилі Шевченка в Каневі.

*Шевченко —
Останній кобзар
І перший великий поет
Нової великої літератури, —*

стверджує Іван Перепеляк, вбачаючи у його земній любові відблиск Любові Небесної. До неї власне і звертався сам Шевченко в останні миті свого многотрудного життя:

*Підождемо ж, моя сестро,
Дружино святая!
Та нескверними устами
Помолимося Богу.
Та й рушимо тихесенько
В далеку дорогу...*

Ця «свята дружина» чекає кожного поета на його не-легкій дорозі до правди та істини. Дорога Івана Перепеляка, в останні роки, освітлена пошуком неперехідних істин. На цій тернистій дорозі знайдено немало, а почалась вона в 60-х роках минулого тисячоліття, хоча проекція Провидіння, мабуть, уже тоді, бачила нас, молодих харківських поетів, у осягненні великих тем і вистражданих істин.

Леонід ТОМА,
газета «Літературна
Україна», 19 березня 2009 р.

ФІЛОСОФІЯ ЗРІЛОСТІ, АБО ЗРІЛІСТЬ ФІЛОСОФІЇ

У сучасній українській поезії місце Івана Перепеляка цілком особливе. У двох останніх за часом появи книжках поета його твори представлені трьома улюбленими ним відмінками жанрової парадигми: добіркою віршів, драматичною поемою і поемою-містерією.

У віршах він — епічний поет, якого в нас не було від часу Миколи Бажана. Зазвичай, предметом лірики є внутрішня людина, а головною одиницею мислення — «я» поета. І. Перепеляк залишив позаду цей період творчості, коли він *якав* у хорі поетів свого покоління. Прийшов час і кожен з них, як планети, що виникли з щільної космічної субстанції, розлетілися на свої орбіти, зайняли своє місце в українській поезії. Не став він і *микати*, б'ючи себе в груди і запевняючи в своєму праві говорити від імені всього народу.

Його вже не цікавить це: навіть остання із спокус, славою, лишилася для нього у минулому. А що ж на часі? Бачення долі всього людства і розуміння місця в ній свого народу. Поетові не до власного *я*. Цей цілком самодостатній для інших ліриків предмет для нього зараз вже задрібний. У його поемі-містерії «Судний день» є такий епізод: автора запрошують у гості науковці і на екрані комп'ютера демонструють йому модель майбутнього Землі. У безодні космосу він бачить синій м'ячик нашої планети. Це і є символ поетичного ракурсу І. Перепеляка. У своїй поезії він роздивляється не себе, а Землю і прагне охопити найважливіші проблеми цивілізації.

Два головних концепти лежать у підвалинах його віршів: Людина і Храм. Це — діюча Людина, що будує Храм у своїй душі і навколо себе, прагне осягнути світ як оприявлену богоприсутність. Його герої, створені засобами епічної поезії: Хвильовий, Плужник, Фальківський, Зеров, Ольжич, Теліга, Свідзинський, а також Квітка-Оснoв'яненко, Шевченко, Мазепа, — виростають на тлі світової історії містичної і документальної, — залюдненої такими постатями, як Мойсей і Іуда Іскаріот, Сократ, Іoан-богослов і Че Гевара. Кожен із них представляє людство: хто божественне начало в ньому; хто — диявольське. Будучи подобою Божою, Людина вільна у своїй сутності й поведінці, а тому її душа стає ареною боротьби Світла й Темряви, вона сама обирає життєвий шлях.

На ньому їй і потрібен Храм. У Храмі твориться молитва, яка єднає Людину з Світовим розумом, Світовою душею і Богом. Вірш «Молитва», який відкриває книгу «Початок вічності», програмовий для І. Перепеляка не лише в тому сенсі, що започатковує розмову з Вищими силами, але в тому, що виражає його розуміння Бога, як духовної субстанції, яка виникає на перетині Досвіду, Розуму, Правди. Бог І. Перепеляка не належить жодній з існуючих конфесій і належить кожній з них. Його поняття Бога вбирає в себе й наш язичницький пантеон, тому тут зустрінемо поетичні докори Володимирu-христителю і Нестору-літописцю за занедбаннн віри предків, яка була містком у наше ще трипільське минуле.

Добірка віршів не випадково уміщена в книзі, це не додаток до неї, а необхідна її частина. Адже в наступному творі й подано життєпис тієї Людини, що метою свого життя поклала побудувати Храм у своїй душі. У драматичній поемі «Григорій Сковорода» І. Перепеляк сприймається як творчий нащадок Івана Кочерги, а через нього й Лесі Українки. Перед нами справжня драматична поема, гомоцентрична,

тобто побудована навколо одного заголовного героя; і конфліктна, заґрунтована на демонстрації ланцюжка його зовнішніх і внутрішніх суперечностей.

Сковорода — традиційний герой української літератури. На відміну від свого великого попередника Павла Тичини, який у своїй «симфонії» наближав Сковороду до образу російського революціонера, наділеного протилежними до історичного Сковороди рисами: носія ідеї ненависті до багатих, виправдувача революційного насильства, І. Перепеляк, не відмовившись від виграшних відомих епізодів біографії філософа, створив тут образ питомої української людини.

Спробуємо це пояснити. Російський національний характер представляє екстенсивний тип людини: її завдання — підкорити собі півсвіту, невгамовно прагнути до нових завоювань, не підвищувати урожайність своїх полів, а захоплювати нові землі. І головне — перебудовувати світ для себе і нищити його, якщо він чинить опір гвалтуванню. Український національний тип представляє інтенсивний тип людини: нікуди не рушати з питомої батьківщини, підвищувати урожайність землі за рахунок своєї свідомої праці на ній. І головне — перебудовувати себе для світу, будучи у глибокому переконанні, що цей світ — Боже лоно, матеріалізована божественна субстанція. А відтак, вона не передбачає боротьбу, а життя з нею в злагоді й гармонії. Пошуком цієї гармонії й наповнена українська людина.

Сковорода І. Перепеляка незатишно почуває себе на чужині, в Петербурзі й Москві, Римі й Берліні; він звідусюди повертається додому, в Україну, у Харків. Традиційним є зображення Сковороди в центрі зовнішніх конфліктів: з єпископами й поміщиками, губернатором і ченцями. Радянська традиція підкреслювала соціальне коріння цих конфліктів: Сковорода виявлявся оборонцем бідних і знедолених.

Під пером І. Перепеляка Скворода вперше постав як внутрішньо трагедійна людина, яка буремно переживає ту ціну, що її вимагає від неї душевний спокій. Не обійшлося в поемі без розгорнутих цитат зі Сквороди, роз'яснення його концепції щастя як внутрішньої гармонії, веселошів серця. Але письменник не обійшов і драму людини, яка мусила відмовитися від кохання, від утворення родини, поза якою неможливе людське щастя, аби прожити життя, відповідне до своєї філософської теорії і перед смертю мати право сказати: «Світ ловив мене, але не спіймав».

А що робити нам, спійманим світом, хто не зміг і не сховався відмовитися від кохання, краси родинного затишку, любові до дітей і т. ін.? Скворода залишає нас наодинці з цією надскладною проблемою, її кожен мусить розв'язати для себе. Філософ тільки кидає нам нитку Аріадни, яка мусить вивести нас на дорогу до Храму. Це ідея сродності, як способу віднайдення Людиною самої себе.

Одна з улюблених думок Сквороди, осмислювана І. Перепеляком, — розуміння людини як мікрокосму, який відображає макрокосм. Пізнай себе — і ти пізнаєш світ, — у цьому афоризмі міститься загадка вічності. Що ми повинні пізнати кожен у собі, щоб опанувати таємницю Всесвіту? Але ці питання вводять нас уже в художній світ і філософію поеми «Судний день».

Назвавши цей твір «поема-містерія», автор окреслив її предмет — очікування Страшного Суду. Напередодні цієї події пишеться даний твір як останнє попередження. Автор всебічно вичерпує тему: апокаліпсис гряде через природні катаклізми, зміщення магнітних полюсів Землі, загрози зіткнення з космічними тілами; але найбільше загрожує людині вона сама. Демонстроване тисячоліттями невміння любити ближнього як самого себе, прощати ворогам призводить до потворних явищ: війн, тероризму, винищення цілих народів. Не випадково автор надає слово Жозе

Сараму, лауреату Нобелівської премії, який після відвідин Палестини, заявив на весь світ, що євреї провадять тут проти арабів таку ж політику, яку проти них провадила фашистська Німеччина. Чи можна на зlobі й ненависті спорудити свій Храм? У світі множаться релігійні секти, кожна з яких проголошує своє монопольне розуміння істини, ґрунтується на розмежуванні людства на своїх і чужих, культивує не любов, а ненависть до чужинців.

Розгортання картини новітньої історії, логічно приводить автора до надання слова самому Ісусу Христу, який погрожує храму, бо це чисто зовнішня ознака релігійності, котра лише маскує бездуховність. Він ставить у приклад Ізраїлю язичників, бо вони виявляли вищий рівень духовності, ніж вони. Він спонукає людей досягати досконалого життя спочатку у їхніх душах, а потім у навколишньому світі. І в цьому Ісус близький до Сковороди, що теж зневажив храми і офіційну церкву в ім'я пошуку справжньої духовності й любові.

Поема «Судний день» водночас філософська і публіцистична. Здавалося б, знову маємо справу з антиноміями. Філософія передбачає обсервацію від політичних бур, замкнутість у башті спокою й холодного розуму. Публіцистичність, навпаки, вимагає журналістського дискурсу, з усіма його властивостями: соціальною зlobоденністю, хронологічною актуальністю. Але всі ці ознаки і є атрибутами поеми І. Перепеляка. Він справді пекучі соціальні й політичні проблеми нашого часу зумів викласти на філософському рівні, у переконливих художніх образах подати обґрунтування своєї концепції.

Пекучий зміст визначив і форму поезії І. Перепеляка. Як і *якання*, в нього позаду струнка строфіка, вишукане дотримання правил версифікації. Сьогодні ж його стилістика наближається до мови майдану, де пророк промовляє перед багатотисячним зібранням. Тут уже не до відтінків і підтек-

стових інтонацій, тут усе говориться голосно і відкритим текстом. Звідси широке використання верлібру, вільного вірша, часті зміни ритмів і дуже рідкісне використання правильної строфічної побудови. Але глибоко помилиться той, хто хоч на мить припустить, що таким віршем писати легко. Утаємничені в секрети поетичної творчості знають, що рими, як цементний розчин, скріплюють вірші, а їх відсутність мусить компенсуватися глибиною думки, щільністю образного ряду, насиченістю поетичного сюжету. У цьому сенсі І. Перепеляк дав довершені зразки поетичної творчості.

Книжки І. Перепеляка «Початок вічності» і «Судний день» є визначним здобутком сучасної української поезії, а їх автор заслуговує на присудження йому звання лауреата Національної премії України імені Тараса Шевченка.

Ігор МИХАЙЛИН,
*доктор філологічних наук,
професор, академік Академії
наук вищої школи України,
газета «Літературна
Україна», 13 лютого 2003 р.*

ІВАН ПЕРЕПЕЛЯК: ПОЕМИ

І. Поема як жанр

Для поета поема — це все одно що роман для прозаїка.

Поеми — це великі за обсягом тексти, які не можуть бути прочитані на одному подихові, як вірш, потребують книжкової (а не усної) репрезентації. За мірою й ступенем авторської присутності поеми поділяються на ліричні, ліро-епічні, епічні, драматичні. Але усі ці типи об'єднує одне: вони передбачають єдність концепції дійсності, потребують філософської думки, розгорнутої в (ліричному, епічному, драматичному) сюжеті.

Нова українська література почалася з поеми — бурлескно-травестійної «Енеїди» І. Котляревського. Далі українська література без цього жанру не існувала. Уявіть собі, що в творчості Т. Шевченка зникли його поеми («Катерина», «Гайдамаки», «Кавказ», «І мертвим, і живим...», «Сон», «Наймичка») і лишилися лише ліричні вірші («Минають дні», «Заповіт», «Мені однаково») — наскільки б збіднілий художній світ ми б мали. Саме в поемах Т. Шевченко реалізував велику силу свого таланту, націонал-творчих ідей. Він започаткував нашу історичну поему, створив неперевершені взірці національного епосу про сучасність, започаткував ліричну поему як розмову-звернення до активного слухача.

Неможливо уявити І. Франка без «Мойсея», «Івана Вишенського», «Похорону», «Смерті Каїна». І. Франко приніс в українську поему світові сюжети, глибину думання над пекучими проблемами національного буття, гостроту по-

літичної сатири, лагідність і пластичність світу дитячої чарівної казки.

Неможливо уявити Лесю Українку без її драматичних поем «Лісова пісня», «Камінний господар», «В катакомбах», «Оргія». Вона принесла в українську поему виключний інтелектуальний драматизм, персоніфікацію думки, по-новаторському адаптувала на нашому національному ґрунті світові сюжети й образи, опанувала проблематику, якою займалася філософія початку ХХ століття.

Далі з поемою траплялися дивовижні речі. Видатний поетичний таланти П. Тичини, що, здавалося, назавжди загинув під брудним нашаруванням радянської ідеології, раптом засяяв неперевершеною майстерністю в поемі «Похорон друга». М. Рильський, що так само, як і П. Тичина був як поетичний таланти остаточно підкорений радянським тоталітаризмом, саме жанр поеми вибрав для «Мандрівки в молодість». В. Сосюра увійшов у свідомість читача як автор поеми «Червона зима». Для М. Бажана поема (причому епічна) стала провідним жанром творчості.

Поема «Ніж у сонці» поклала початок літературній славі І. Драча. «Поема про любов» Р. Третякова завжди сяятиме на небосхилі його поезії. Це вже зайшла мова про шістдесятників.

Сучасна постмодерна рецепція девальвує жанр поеми. Постмодернізм розриває світ на частини, характеризується мозаїчним світобаченням, руйнується та цілісність думки, концепції дійсності, які є чільними ознаками для жанру поеми. Тому в поезії українських молодих дев'яноститників немає авторів, які б могли похвалитися поважними здобутками у цьому художньому напрямку.

II. Історичні поеми «Бунт», «Козацький монастир» і «Остання любов гетьмана»

У контексті цієї картини розвитку української поеми (хоча він і поданий пунктиром) не випадковим, а цілком закономірним виглядає прихід Івана Перепеляка до цього жанру через історичну тематику. Не випадковим виглядає й прихід до жанрового типу історичної поеми в 1990 році, коли Україна струшувала з себе кайдани неволі.

В історії поета власне цікавила тема козацтва в момент його знищення російським самодержавством. У цю добу особливо виразно виявилася його волелюбна сутність, репрезентація в ньому, у козацтві, питомих ментальних рис українського народу, розуміння козацтва як українського лицарства, шляхетності, дворянства.

Довгі роки радянська ідеологія нав'язувала нам спотворений образ козацтва: нібито складалося воно з голоти, репрезентувало не господарський клас України, а швидше люмпен, протистояло заможним верствам і було схильним до розбишацтва, займалося (як і російські більшовики) переділом власності, віднімаючи скарби в багатіїв і наділяючи ними бідних і т. д. Правда ж полягала в тому, що козацтво складало українську військову верству; ту, що в стародавньому Римі називано «вершниками», а в середньовічній Європі — «лицарями»; у Московщині цей клас дістав назву «дворяни». У всіх випадках це були ті люди, майновий стан яких дозволяв їм спорядити для себе військовий обладунок: бойового коня і зброю, яка, кована із заліза, коштувала чимало. Для утримання такого воїна змушені були працювати багато гречкосіїв. У Московщині вони ставали кріпаками. В Україні, де воля цінувалася як найвища чеснота, вони називалися підсусідками, жили на землях свого господаря як його добрі сусіди, вільно працюючи й стаючи на допо-

могу козацтву, яке мусило поспіль кілька століть захищати український народ від держав-розбійників (так Омелян Пріцак назвав Кримське Ханство) і польської шляхти, яка після Люблінської унії 1569 року вважала Україну своєю вотчиною. І Запорізька Січ була не малочисельною залогою, а великою державою під орудою виборного кошового отамана, яка займала площу більшу в кілька разів, ніж деякі німецькі маркграфства.

Проте Іван Перепеляк звернув увагу на той час, коли козацтво переживало останній шабель своєї історії. Воно не занепадало самотужки, а винищувалося російським самодержавством, бо було несумісне з духом поліцейської держави, яка будувалася на суворій ієрархії, витісненні духовної свободи, приниженні людської гідності. У цей час з особливою силою виявилася готовність козацтва захищати свої майнові, юридичні й духовні права. Захищати у безнадійному змаганні з величезною потугою Російської імперії, яка крок за кроком обмежувала козацькі вольності.

Перша поема Івана Перепеляка «Бунт» (1990) розповідала про Турбаївське повстання, яке понад два століття тому підняли земляки поета — козаки села Турбаї, що на Полтавщині. Власне, слово «розповідала» тут найменш доречне. Бо розповіді як такої в поемі немає. Є ланцюжок динамічно змінюваних картин, кожна з яких має внутрішнє драматичне напруження, бурхливу репрезентацію в діалогах персонажів. Тут важко виокремити героя, його немає; є цілий ряд рівноправних саме персонажів. Тут важко виокремити характери, їх також немає; є цілий ряд знакових постатей, які, однак, неухильно репрезентують епоху і її моральне обличчя. Та й розповісти про загальновідому подію неможливо та чи й потрібно, адже «Пісня про Турбаївське повстання» із її першими рядками «Задумали Базилевці // весь світ перебути: // турбаївців-козаченьків // собі підвернути» — свіжа в пам'яті численних поколінь українців, які вивчали цю

пісню у п'ятому класі-середньої школи. Тоді ж вивчали і історичну подію, відображену в пісні,— сучасницю Великої французької революції 1789–1794 років.

Поєма цікава не викладом історії, а авторським поглядом на неї. Причому сам автор присутній у поемі не тільки як образ у ліричних відступах, він формує логіку сюжету, художній конфлікт, у вчинках героїв відкриваючи таємні причини їхньої поведінки і вчинків, встановлюючи причинно-наслідкову конструкцію повстання.

Іван Перепеляк послідовно й неухильно зіштовхує нас з позиції школярського погляду на речі.

Попередня точка зору полягала в зображенні в турбаївцях кровожерливих розбишак, які і схопилися за кілки, щойно Базилевці (чи не випадково) зайняли їхню череду, і вже не милували ні жінок, ні дітей. З турбаївців виходили такі собі попередники російських більшовиків.

Іван Перепеляк показав українське козацтво як таке, яке, втомлене безперервними кількасотлітніми війнами, прагне мирної хліборобської праці на своїй землі під захистом Російської держави. Українці звикли жити в правовому суспільстві, де загальний ритм життя регулюється якщо й не писаним законом, то звичаєвим правом. Вони ще не знають, що в тій новій, державі, яка прибрала до рук Україну, категорія права відсутня, а зловживання й сваволя урядовців возведені в ранг закону.

Турбаївці йдуть у захисті своїх вольностей звичним для козацької України правовим шляхом, із жахом поступово розуміючи, що це шлях у безвість, у прірву; їхня «хартія вольностей» надійно прихована, а судді підкуплені. Уже зустрівшись з першими проявами панської сваволі й приниження власної людської гідності, вони не піднімаються на повстання, а скликають козацьку раду, яка посилає гінця в Петербург за копією Указу Правительствующого Сенату про те, що всі турбаївці — козаки. Але апеляція

до права в Російській імперії виявилася марною. Його ігнорують саме ті, хто повинен гарантувати дотримання законності. І тоді козаки виявляються доведеними до бунту.

Епізоди суду, пошуку своєї правди, нападу на панський двір, помсти кривдникам подані не стільки в епічному, скільки в драматичному ключі. Тут панує багатоголосся, змагається поліфонізм позицій. Іноді, до появи знакових висловлювань, навіть важко зрозуміти, кому належить той чи інший монолог, та чи інша репліка. Автора приваблює передусім динамізм сюжету, перебіг подій; він обрав перевірений у своїх можливостях і добре випробуваний білий п'ятистопний ямб. Але іноді формує рядки в строфи і навіть «дозволяє», щоб у них проскакували рими, так найкраще передавати стихію розмовної мови.

Епізоди навколо однієї події він об'єднує в розділи, більшість з яких завершуються традиційними для ліро-епічної поеми авторськими відступами. Вони набрані курсивом і відокремлені від тексту іншою тональністю, несуть у собі авторську рецепцію подій. У цих відступах розширено історичний погляд; турбаївські події власне представлені як останнє козацьке повстання, що йому місце в одному ряду з рухами під проводом Наливайка, Остряниці, Мазепи, Гонти й Залізняка. (Але здебільшого ліричні відступи несли навантаження співчуття до повсталих, солідарності сучасника з їхніми вчинками, тобто того змісту, який впливав самостійно з епіко-драматичної розповіді. Автор зрозумів їхню недовантаженість і відмовився цілком від своєї авторської присутності в наступних поемах.)

У цьому ж 1990 році була завершена поема «Козацький монастир», в основу сюжету якої лягли так само події по зруйнуванні Січі, але відбувалися вже вони на Слобожанщині, у Коробовому (є підозра, що справжня, неспотворена російським написанням назва — Короповому) Хуторі, де

один із козацьких загонів, втративши свою Січ-матір, занував новий монастир на березі Сіверського Дінця.

Я не знаю про документальні джерела історії Козачої Гори, але мені довелося випадково познайомитися з нею у вже далеких 1970-х, коли я сам, перебуваючи в Короповому Хуторі, чув розповідь екскурсовода, що привів сюди групу відпочивальників з будинку відпочинку. Уже тоді мій товариш, з яким ми піднялися від річки на Козачу гору, відзначив: це ж блискучий сюжет для пригодницького роману чи фільму. Тому я можу сказати, що Іван Перепеляк використав один з варіантів легенди, яка, виявляється має багато відгалужень. Пригадується, що в коментарях до старогрецьких трагедій доводилося читати: автор використав такий-от варіант міфу. Я вже тоді думав про те, що, можливо, і використав, а можливо, і сам створив для свого твору.

Іван Перепеляк значно спростив сюжет, вирівняв його, усунув з нього зайві відгалуження, які відволікали від головної теми. Власне їх, головних тем, тут дві. Перед тим, як розповісти про них, подам одну змістову алюзію.

У мемуарному (автобіографічному) романі Ірини Жиленко «*Nomo feriens*» авторка говорить: для щастя людині потрібно всього дві обставини: свобода і кохання; але, якщо однієї з них немає, людина починає боротися за відновлення повноцінності свого земного буття. Свобода і кохання і є двома головними темами поеми «Козацький монастир». Їх, бачите, можна об'єднати й в одну — тему людського щастя.

Козацький загін, уламок Запорізької Січі, після її зруйнування знайшов притулок у монастирі на Короповому Хуторі. Удень ченці молилися Богу, а уночі перетворювалися на козаків, аби помститися російській владі за знищення гнізда українського козацтва. Слава про монастир була такою голосною, що сюди прибула з самого Петербурга племінниця цариці Анна замолювати гріхи й лікуватися від не-

відомої хворості. Але висповідавшись, вона знайшла тут спокій і кохання. Приймавши козацькі цінності, вона відмовилася залишитися в монастирі, коли запорожці змушені були його залишити перед загрозою оточення урядовими військами. Вона попросила взяти її з собою, бо кохання і свобода були для неї миліші за всі принади царського двору.

У цій короткій динамічній поемі автор вже цілком усунув себе із тексту, він вважав, що сюжет мусить говорити сам за себе, чого успішно й домогся. Він вирішив, що ліричні коментарі тут недоцільні, зайві для художнього цілого.

Посилення драматизму (і навіть драматургізму, як цілком технологічного прийому) відбулося в наступній поемі «Остання любов гетьмана» (1991). Головні її герої: гетьман Іван Мазепа і його кохана — двадцятирічна Мотря Кочубеївна. Про їхні стосунки широко відомо хоча б з поеми Олександра Пушкіна «Полтава», яку, як вважав Євген Маланюк, поет написав на замовлення російського уряду. У Пушкіна закохана дівчина введена під ім'ям Марії — тонкий поетичний смак росіянина не міг змиритися з простацьким українським ім'ям — Мотрона, Мотря. Іван Перепеляк був позбавлений цього забобону. Та й сам Іван Мазепа називав свою кохану в листах «Ваша Милість», позначаючи ці слова літерами «В. М.».

Дванадцять розділів поеми — то дванадцять монологів, якими обмінюються гетьман і Мотря. З цього погляду цих героїв хочеться назвати «дійовими особами», як в афіші драматичного твору, хоча вони й не діють у фізичному сенсі цього слова. Пригадаймо слова Лесі Українки: для нової драми важливіше, що говорить, а не що діється на сцені. Відтак поему «Остання любов гетьмана» можна було б вважати й першою драматичною поемою Івана Перепеляка. Принаймні досвід побудови драматичних творів, складених з монологів дійових осіб, за які правлять розгорнуті цитати

з документальних джерел (листів, щоденників, записників), уже давно відомий у світовій драматургії.

Кожний розділ відкривається епіграфом з автентичних листів Івана Мазепи до коханої. Наскільки я пригадую, цей прийом виник у надрах літератури соціалістичного реалізму десь у 1970-х роках, коли модною була робітничка тематика. Оскільки поезія зазнала цілковитої поразки в оспівуванні фізичної праці, то й з'являлися з-під пера поетів поетичні покручі у вигляді розгорнутого епіграфа з газети, підпертого наступними віршованими (але здебільшого псевдопоетичними) рядками, які переповідали газетний текст.

Іван Перепеляк використав уже вживаний поетичний прийом, але наповнив його новим змістом. Його поетичні тексти не переповідають епіграфи, а мають цілком самостійне значення, дістають статус поетичної незалежності, живуть своїм життям. Але без епіграфів читач міг би й не повірити авторові, настільки незвична, нестандартна ситуація стає тут предметом відображення.

Її драматизм полягає в тому, що всі (крім хіба що двадцятирічної дівчинки) розуміють ненатуральність стосунків закоханих і прагнуть їм запобігти. Мазепа відсилає Мотрю додому, а потім у листах до «В. М.» наполегливо пояснює, чому вчинив усупереч прагненню коханої. Мотря ж виглядає засліпленою коханням. Її становище загострюється ще й тим, що вона мусить боротися зі своєю родиною, яка старанно намагається втримати її від протиприродного зв'язку. Найлегше звинувачення, яке кидають їй, — у розпусті, а гетьману — у чаклуванні, бо за стандартними уявленнями, нічим, окрім чар, не може дід прив'язати до себе молоденьку панночку, якій ще й про заміжжя думати рано.

Мазепа — традиційний образ світової літератури. Вольтер, Байрон, Пушкін та інші торкалися в своїх творах різних боків його життя й діяльності. Для читача досвід Івана Перепеляка полягає в новаторському погляді на цього героя;

ми його бачимо не як політика, дипломата, воїна, полководця. Ми його бачимо передусім як людину, яка зазнала щастя закохатися й бути коханою в глибокій старості і не знає, що з цим робити: сприймати як Божий дар чи як чортівське наслання, весь час сумнівається в моральній правомірності свого становища.

Іван Перепеляк не доводить події до страти генерального судді Василя Кочубея, Мотрониного батька; до програної Мазепою спільно з Карлом XII Полтавської битви. Це все виявилось за лаштунками міні-вистави чи драматичного етюдю. Головною подією залишилося кохання й те неповторне духовне багатство, яке воно приносить попри всі випробування й драматичні колізії, які накладає на своїх учасників.

Історичні козацькі поеми Івана Перепеляка були актуальними в час появи, зберігають вони свою актуальність і сьогодні. Причому ця актуальність все більше з площини ідеологічної (висвітлення в новому світлі заборонених раніше тем і образів), гносеологічної (раніше цього не знали, тому про це просто цікаво було розповісти) переміщується в площину художню: все виразніше сприймається оригінальний поетичний стиль (і навіть технологія) поем Івана Перепеляка, його вміння будувати художній світ практично без авторської присутності, на цікавій драматичній життєвій події, єдності епічного й драматичного, багатоголосі персонажів, через яке всебічно обговорюється й реалізується авторська ідея.

Драматизм світобачення привів Івана Перепеляка до нового жанрового різновиду драматичної поеми, ознаки якої виявилися вже в «Останній любові гетьмана», тому дещо порушивши хронологію, але дотримавшись логіки нашого викладу перейдімо до розгляду твору в цьому жанрі — драматичної поеми «Григорій Сковорода».

III. Драматична поема «Григорій Сковорода»

Вона була написана в 2001 році і вперше з'явилася в книжці Івана Перепеляка «Початок вічності». У самій назві містився парадокс: адже вічність — тому й вічність, що не має ні початку ні кінця. Цей заголовок був, безумовно, пов'язаний із Сковородою: це він учив людину жити за вічними законами Бога, Природи, Правди, Добра. Людині найважче дається засвоєння найпростіших істин; того, що (як учив Сковорода) «щастіє нігде, потому что оно везде», людина може бути щасливою у будь-який час, у будь-якій країні, у будь-якому соціальному стані; щастя — у гармонії з собою, у чистій совісті, у пізнанні своєї власної природи, у розумінні сродності.

Людині весь час треба починати свій шлях до вічності, тому безпочаткова й безкінечна вічність для кожного зокрема має свій початок (і, на жаль, кінець). Таким чином, заголовок книжки міг би стати другою назвою драматичної поеми «Григорій Сковорода».

Якось уже давно в мене була невеличка розмова з відомим ученим (теж у минулому харківцем) Григорієм Матвійовичем Сивоконом. Він прибув до нашого міста на святкування чергового ювілею Сковороди, відбувши перед тим київські урочистості. На запитання, як вони проходили, він сказав, що після наукових доповідей був продемонстрований художній фільм «Григорій Сковорода» (1958, Київська кіностудія ім. Олександра Довженка, режисер — Іван Кавалерідзе), але він, на його думку, за природою своєю, zasadничо був невдалий, бо не можна показати в кіно, як філософ сидить і думає.

Сковорода — знакова постать для української культури й національної свідомості. Наприклад, про нього все життя писав поему (назвавши її «симфонією») Павло Тичина.

Опублікована вже після його смерті вона викликала болісне розчарування: не можна було без внутрішньою опору спостерігати, як лагідний і поетичний Тичина в міру своєї праці над образом Сковороди дедалі більше перетворював філософа, який учив питомій українській ідеї — пристосовувати себе для світу — на його протилежність — революціонера, який учив світ пристосовувати для себе.

Звертання Івана Перепеляка до постаті Сковороди, крім загального інтересу, мало й внутрішньо-психологічні чинники: філософ, як ніхто інший, поєднував Полтавщину й Слобожанщину, як питомо український культурний простір. А ідея такого поєднання для Івана Перепеляка, який не тільки народився на Полтавщині, але й лишився їй вірний у своїй творчості, хоч і став письменником у Харкові, є надзвичайно органічною, свіжою й сучасною.

В українській драматургії не так і багато історико-біографічних творів. Можна пригадати хіба що активно розроблювану наприкінці 1930-х років (у зв'язку з ювілеєм) шевченківську тему, яка була найкраще репрезентована в такий п'єсах, як «Тарасова юність» (1938) В. Суходольського і «Поєтова доля» (1939) С. Голованівського, засмічених, однак, вульгарно-соціологічним сприйняттям Шевченка. З ближчого до нас часу можемо пригадати тільки глибоку драму Юрія Щербака «Сподіватись» (1976), яку він сам кваліфікував як «п'єсу про Лесю Українку в монологах, документах, листах та віршах». Сам здивовано себе запитує: невже це і все? У такому світлі можна швидше говорити про відсутність в українській літературі традиції історико-біографічної драматургії, ніж про її наявність. І от Іван Перепеляк наважився виступити в цьому жанровому різновиді драми.

Чи вдалося йому показати, як філософ думає?

Дозволю собі висловити думку, що не для цього пишуться історико-біографічні твори. Для того, щоб побачити, як

філософ думає, треба читати його трактати й діалоги. Завдання ж художнього твору про філософа, за всіх обставин врахування його, твору, просвітницької мети. показати нам в історичному діячеві живу людину. Це й зробив Іван Перепеляк, зачепивши певним чином усі найбільш відомі епізоди його життя: викладання в Переяславському колегіумі і сутичку з Переяславським єпископом, приватне викладання в поміщицьких родинах, прибуття до Харківського колегіуму й викладання в ньому, утеча з-під вінця у Валках (ця легенда вже була предметом художнього відображення в повісті Ізмаїла Срезневського «Майоре, майоре!» ще в 1836 році); мандрівне життя в Україні, відмова стати стовпом церкви із знаменитою відповіддю: «Я стовпотворіння собою умножати не хочу. Досить і вас, стовпів неотесаних, у храмі Божому». Усе життя Сквороди промайнуло перед читачем (глядачем), а в рецепції згадано і про його участь у співочій капелі при царському дворі, і тривалу закордонну подорож.

Іван Перепеляк використав вже напрацьований у попередніх поемах прийом створення епіко-драматичної структури. У драматичній поемі, де за природою жанру не передбачається авторська присутність, роль оповідача все ж є — вона належить персонажеві під назвою «Літописець». Він і розповідає про події з життя філософа, які лишилися за лаштунками вистави.

Значимості духовним шуканням Сквороди надають і образи Чорного й Білого ангелів. Перший, зрозуміло, виступає від імені Сатани, спокушає Сквороду земними благами, аби він відмовився від своєї духовної праці. Другий виступає від імені Бога, це Ангел-охоронець. З ними час від часу розмовляє Скворода, тобто для нього вони існують не в іншому, недоступному для сприйняття вимірі, а як реальні істоти, що ведуть боротьбу за його таланти, за його душу.

Драматизм образу Сковороди полягає в тому, що його вчення суперечить, з одного боку, світському життю, у якому за громадською думкою майновий і соціальний статус вимірюють рівень успішності; а з другого боку, церкви, бо вчить людину бути щасливою без її посередництва

й шукати самостійного шляху до Бога. Сковорода протистоїть можновладцям, але й сектантству, протистоїть будь-якому фанатизмові, розкріпачує людину, робить її вільною, але не свавільною, бо вчить узгоджувати свої думки і вчинки з Природою, Натурою, яка, за Сковородою, є другим ім'ям Бога. Тому Сковорода є чужим як у світському, так і в церковному просторі; і цю свою *інакшість* гостро відчуває. Його місія — створити свій, третій, світ, де людина буде щасливою, житиме у згоді з природою, віднайде шлях до сродної праці, яка зробить для неї життя легким і приємним, а важке — непотрібним.

І все-таки: чи вдалося поетові показати, як філософ думає?

Вдалося показати, як філософ дискутує в пошуку істини, як обґрунтовує й висловлює свої погляди перед різноманітною аудиторією, як захищає свою позицію в змаганні з урядовцями, церковниками, вільнодумцями, сектантами. «Григорій Сковорода» — це п'єса-дискусія (термін уперше вжив Бернад Шюу) у кращому розумінні цього слова; тому що дискусія в ній не набуває характеру самодостатності, а гармонійно зрівноважена з розвитком дії, вмонтована в сюжет, стала його частиною.

Для майбутніх коментаторів все ж відзначу деякі історичні суперечності. Дія першого розділу відбувається в 1753 році, а ньому вже Запорожець згадує про зруйнування Січі Катериною II, «німецькою відьмою». Ця друга подія сталася в 1775 році і не могла бути предметом розмови, яка відбувалася на 22 роки раніше. У четвертому розділі Сковорода зустрічається в Харкові у 1759 році з губернатором

Яковом Олексійовичем Щербініним. Перетворення Євдокима Щербініна на Якова можна пояснити тільки друкарською помилкою. Хотілося написати, звичайно ж, Яким. Але й у 1759 році він не міг зустрічатися із Сковородою в Харкові, бо прибув сюди на чолі сенатської комісії для розслідування скарг козацької старшини на харківського полковника Матвія Куликовського щойно в 1762 році. За результатами його розслідування Сенат в 1764 році виніс рішення про ліквідацію Слобідських полків і перетворення їх на Слобідсько-українську губернію з Євдокимом Щербініним на посаді губернатора. А втім, культурно-історичні неточності можуть вноситися письменником у твір і свідомо, адже вони сприяють глибшому розкриттю конфліктів і характерів, творенню об'ємнішого образу епохи, активніше доносять до читача ідейний задум автора. Для них у літературознавстві навіть існує окремий термін — *анахронізм*. Про них, анахронізми, оце і йшла мова.

Поступово, від розділу до розділу, поетові вдалося показати, як формується оригінальна філософська система Сковороди, як сам він набуває статусу «старчика» — авторитетного проповідника, якого збираються слухати пани й селяни, ченці й школярі. Кожен слухач гордий з того, що чув і говорив із Сковородою. Авторіві навіть вдалося показати той неосяжний моральний авторитет, яким володів Сковорода, будучи незаплямованим сумлінням своєї епохи.

У поемі багато цитат з творів Сковороди, поданих у мові героя в перекладах Івана Перепеляка сучасною українською мовою. Ці фрагменти впізнавані, принаймні добре відомі в культурному світі як афоризми Сковороди. Використовуючи вірші, Іван Перепеляк так само самостійно переклав їх сучасною українською мовою, утримавшись від використання вже готових перекладів Василя Шевчука. На мій погляд, ці переклади точно відтворюють дух і літеру оригіналу. Таким чином, у поемі Івана Перепеляка Сковорода говорить

з нами мовою Сковороди, що було запорукою документалізму твору в кращому розумінні цього слова.

Поема про філософа вже торувала прямий шлях до філософської поеми. У цьому жанровому різновиді Іван Перепеляк також створив прикметні твори. Вони органічно «випилилися» з нього, засвідчивши, що, можливо, саме до них він торував свій творчий шлях усе життя.

IV. Філософські поеми «Теодицея» і «Судний день»

Я й сам вдався тут до анахронізму, переставивши в часі події, адже перша філософська поема Івана Перепеляка «Теодицея» була написана в 1996 році. Хоча... мій анахронізм свідомий і виправданий. Поема мало чим різнилася від драматичного етюдю, шуміла голосами діячів різноманітних епох, була, якщо хочете, теж п'есою-дискусією.

«Теодицея» — стародавнє слово, яке походить з давньогрецької мови і складається з двох коренів «бог» і «справедливість»; складені до купи вони означають — боговиправдання або виправдання Бога. Чому ж Бог потребує виправдання? І перед ким має він виправдовуватися?

Людський розум неспроможний зняти суперечність між вірою у всемогутнього доброго Бога і наявністю зла на землі. Тому проблема «теодицеї», як зазначив сам автор поеми у примітці, така ж давня, як суспільство і релігія в ньому. Можна сказати, що це головна проблема теології як науки.

У поемі говорять філософи Епікур і Протагор, старозавітні пророки Іов і Амос, Ісус Христос і сам Єгова, Іоанн Богослов. Дає слово автор і язичницьким українським богам, з яких для прямої мови виокремлює Перуна, і стародавнім українським священикам — волхвам. Він цитує, а отже, наділяє словом «Велесову книгу».

Що ж виявляється? Кожен народ утверджується в своїй національній самостійності — лише зі своїми богами або зі своїм Богом. Історія народів свідчить про те, що один народ міг запанувати над другим, лише знищивши його святині. Автор висловлюється за те, щоб більше не виникали ні нові Вавилони, ні Треті Рими. Він так і пише: молячись Богові на Небесному Троні, українець те добре знає, що він буде почутий і плекає надію, «що більш не постануть нові Вавилони // І щоб Третього Риму не знати, що заповів Сатана...» Звання Третього Риму приписала собі Московщина ще в XV столітті, коли турками був захоплений Константинополь (Царград) — другий Рим — і ісламом була окупована твердиня православ'я. Тоді Москва оголосила, що бере на себе роль провідника православного світу. У 1686 році вона знищила Українську православну церкву і підпорядкувала її собі. З тих пір український народ мусив звертатися в церквах до Бога чужою мовою, слухати чужою мовою проповіді, читати чужою мовою Святе письмо.

Спочатку здається, що автор недбало (навіть хаотично) нагромаджує матеріал. Важко, наприклад, зрозуміти авторську логіку, коли в частині другій під назвою «Через 2000 літ» раптом йдеться про книгу Іова і наділяється голосом автор цієї учительної книги Старого заповіту. Так і хочеться спитати: «Через 2000 літ після чого?» Невже йому так важило старанно замаскувати ідею необхідності створення Української помісної православної церкви, яка б служила не чужим богам, а своєму рідному українському народові?

Усе розставив на свої місця кінцевий розділ «Похорон Патріарха». У громадській свідомості (пам'яті) живі спогади про похорон першого Патріарха Української православної церкви Київського патріархату Володимира (Романюка), хоча з того часу й минуло вже понад десять років. Тоді антиукраїнська влада президента Кучми (лихий на спомин)

влаштувала омонівський розгром похоронної процесії, аби не дати поховати Патріарха під стінами Святої Софії Київської. Розгін похорону відбувався під гаслами: «Нам не нужна / Україна с вами, / Она нужна — без вас!..» Це зажерливе гасло тих, хто 325 років тому відняв у нас нашу церкву, винищував відтоді планомірно, особливо в ХХ столітті, українців, а тепер прагне не допустити відновлення історичної справедливості — створення Української держави з усіма її обов'язковими атрибутами — мовою, журналістикою, духовністю, культурою, невід'ємною частиною якої є церква. Тому автор і повстає проти Третього Риму і його панування над нами. Патріарх був таки похований під стінами Софії, і з кожною грудочкою, що падала на його могилу «Малороси / З хохлами / Ставали / Українцями...»

Досліджуючи (вже давно) публіцистику Юрія Шереха (нашого незабутнього Шевельова), я несподівано для себе відкрив у його індивідуальному стилі (ідеостилі, як модно говорити сьогодні) досить поширений прийом, який я назвав «маскуванням головного в другорядному». Автор старанно маскує свої публіцистичні ідеї, подаючи їх у несподіваних жанрах (рецензії, літературного есе), розкидаючи по літературознавчих книжках, даючи творам безбарвні або довгі й заплутані заголовки. Він ніби хоче приховати публіцистичний твір, аби зберегти його для втаємничених. Втаємничені знайдуть і збагнуть; невтаємничені пройдуть мимо і не здогадаються ні про що. І псевдонім (Шерех) сприяв тому, щоб автора не помічали.

Цей прийом нагадала мені поема Івана Перепеляка, у якій головна ідея (ніби навмисне) замаскована в другорядному. Сучасна подія відштовхнула поета в історію людства, публіцистичне осмислення її штовхнуло його до філософії. Так народився цей непересічний, багатоголосий, актуальний твір.

Завершуючи аналіз цього твору дозволю собі ще одну історичну алузію. Ішов 1862 рік... У першому числі журналу

«Основа» Пантелеймон Куліш опублікував статтю «Просто-народность в украинской словесности». Тут він теж розмірковував над провіденційною роллю України. Божою таємницею її історичного шляху. Людство не пускає в хід усі свої запаси одночасно,— говорив він,— як у дбайливого господаря, багато що в нього лишається прихованим до слушного часу. «До таких див, смисл яких все ще не розгадала наука, належить воскресіння слов'янського світу, а у слов'янському світі — воскресіння української словесності» (переклад мій.— *І. М.*).

Як бачимо, не самого Івана Перепеляка хвилює сьогодні таємниця воскресіння українців, були в нього на цьому шляху талановиті попередники. Тепер можна ставити останню крапку: Українська держава воскресла Божою волею; український народ воскрес для державотворення, він з Божою поміччю відстоїть своє право на свою церкву, мову культуру,— у цьому й полягає для українців, за Іваном Перепеляком, *теодицея* або виправдання Бога.

Як продовження й розвиток теми богоприсутності в світі й у Всесвіті, сутності людини та її провіденційного призначення, майбутнього людства сприймається поема «Судний день», що вперше вийшла в світ окремою книжкою в 2002 році. Автор визначив жанрову специфіку твору так: «поема-містерія». Не заперечуючи поетового права на свою жанрову інтерпретацію, за сутністю порушених у творі проблем розглянемо його як філософську поему.

Концепт *Судного дня* навряд чи залишав байдужою хоча б одну людину. Особливо в останні роки, коли новітні інформаційні технології вирішально змінили картину світу. Якщо раніше в світовому інформаційному просторі знання про локальні природні катаклізми набували у максимумі регіонального поширення, то тепер повідомлення про горіння кількох гектарів лісу в Бразилії, підняття води в Дунаї на сорок сантиметрів, тижневі дощі в Англії і таке ін.,— по-

чинають випуски світових новин. Теж саме стосується катастроф, аварій і нещасних випадків, які раніше не мали такого розголосу, як тепер. Швидше завдяки комунікації, а не реальним подіям життя створюється враження про загрозливе нагромадження в ньому негативних явищ, які можуть сприйматися як провісники Судного дня, кінця світу, апокаліпсису.

Усе більшою частиною людства планета Земля сприймається як жива істота, Гея, яка має свою душу, живе за своїми законами й має цілковите право «ображатися» на людину за її поведження з нею. Втручання людини в хід природних процесів, її господарська діяльність приводить до порушення одвічної рівноваги енергетичних сил, природних важелів саморегулювання. Людина сама нищить свій дім. У ньому жити стає все незручніше й небезпечніше. Земля помщається людині за недбальство й нешанобливе ставлення до неї.

Чи ми з вами не припадали з гарячковим інтересом до прогнозів Ванги, Павла Глоби, газеток типу «Нострадамус», «Тайни века», книжок Даниїла Андрєєва, Юрія Канигіна в сподіванні дізнатися про майбутню долю людства? Інтерес до майбутнього був властивий людині завжди. Свою модель кінця світу має будь-яка релігія. Рух адвентистів (від лат. *adventus* — пришествя) скоро відсвяткує два століття свого існування, а отже й очікування Другого пришествя Ісуса Христа, Судного дня, страшного суду. Тому до цієї животрепетної теми звернувся в своїй поемі «Судний день» й Іван Перепеляк. Однак його в цій темі найбільше цікавлять не стільки природні катаклізми, скільки проблеми морального занепаду людства, руйнування родини, посилення богозневаги й людиноненависництва.

Композиція поеми «Судний день», як і попередньої «Теодицеї», побудована за принципом колажу, складається, як мозаїка, з окремих камінців. Цілісність цієї картини

сприймається на відстані. Від малярського полотна Сальвадора Далі треба відійти на кілька кроків, аби побачити його в цілості, подумати над деталями й символами, помітити автопортрет автора в куточку. Так не відразу починаєш розуміти колажну композицію (і можливо, навіть колажний спосіб мислення) Івана Перепеляка.

На перший погляд немає нічого спільного між озвученою в поемі промовою лауреата Нобелівської премії Жозефа Сарамы після відвідин Палестинської автономії в квітні 2002 року, авторською рецепцією рок-опери «Ісус Христос — суперзірка», розповіддю про самознищення американської секти «Народний храм», коли загинули малюки й старці; причому матері спочатку вбивали своїх дітей, а потім і себе. Але для автора всі ці випадки — свідчення деградації людства, руйнування морального фундаменту, який віками закладався на досвіді людського співжиття. До цього тисячолітнього фундаменту людського співжиття він і апелює далі.

Обґрунтування своєї позиції поет шукає в історії, у другій частині «Де стодорогами ідуть Даждьбожі внуки» озвучено «Велесову книгу», вміщено монологи хрестителя княжої України князя Володимира, віщого Бояна і стародавніх жерців дохристиянських богів — волхвів; а також уявну розмову самого автора з Нестором-літописцем. Ця частина надзвичайно важлива в системі авторського мислення. Вона сповнена співчуття до стародавньої (хоч і язичницької) віри як питомої української духовності. Здаються навіть дещо категоричними звинувачення Нестора в спотворенні правди про минуле. Після запровадження князем Володимиром християнства були винищені всі стародавні тексти, які свідчили про давність Русі, історія переписана заново й розпочата з появи варязьких князів. «Куди поділись трипільці, скити і сармати / Алани, готи й анти — весь мій рід, / Аж до русина й українця?» — суворо запитує Нестора автор. Можна, звичайно, не погоджуватися з порівнянням Нестора

з Іудою за зраду свого народу. Але... є й своя правда в цій категоричності. Сучасна філософія прийшла до висновку, що *Моя* позиція повинна залишати місце для позиції *Іншого*. Тож запишімо право поету на зіставлення, яке нам здається гіперболою.

Критика вже давно оперує поняттями «критична проза», «наукова проза». Але в ній усе ще немає понять «критична поезія» чи «наукова поезія». Юрій Шерех намагався розв'язати цю проблему, запровадивши поняття «критика поетичним словом». Усе це спадає на думку при читанні поеми-містерії Івана Перепеляка. У ній міститься стільки наукових фактів, висловлювань, що подумалося про те, що такому текстові потрібен був і науковий редактор. Тоді б у монолозі князя Володимира його матір, Малуша, не була названа «ключницею із каганату Хозарського», бо насправді вона була деревлянкою, донькою убитого княгинєю Ольгою князя Мала. А дружина Володимира Рогніда не була б названа «гордою дочкою Половецького князя», бо насправді той князь був Полоцький, посідав Полоцьку землю і правив нею з міста Полоцька.

У частині третій «Апокаліпсис. Версія» поет моделює картину кінця світу, яку йому за допомогою комп'ютерної графіки показує знайомий професор Ен і його помічники. Слід сказати, що таких версій не бракує і в новітній науці і в сучасному мистецтві. Причиною кінця світу може стати «ядерна зима», сутичка Землі з кометою, падіння великого метеорита, масштабний землетрус тощо. Іван Перепеляк обирає інший варіант: зміщення Земної Осі, яке, за свідченнями учених, вже неодноразово мало місце в палеонтологічній історії Землі і щоразу приводило до «світопреставлення, / Неодноразово описаного в древніх священних книгах — / Воно одержало узагальнене найменування «потоп»...»

У четвертій частині «Життя і безсмертя» нараційне «Я» належить Іванові Богослову — авторові євангелія від Іоанна,

трьох соборних послань та завершальної книги Біблії — «Об'явлення св. Івана Богослова», яка відома й під другою своєю назвою «Апокаліпсис». Особливий поліфонізм досягається тим, що об'явлення св. Іоанна продиктоване Богом, отже й він наділяється правом голосу. Бог Отець зробив Свого Сина людиною, щоб показати людству шлях до досконалості, можливість утвердження загального благоденства через всепрощення, любов до ближніх і навіть до ворогів своїх. В об'єднанні людства навколо спільних завдань політичного, морального й природничого (космогонічного) характеру полягає його порятунок.

Картина «Страшного суду» під пером Івана Перепеляка виявилася загадковою, багатою на внутрішні інтерпретаційні варіанти. Але цілком однозначно можна сказати, що сприймається твір як поема-пересторога, поема-попередження.

До двох філософських поем Івана Перепеляка прилягає третя, остання за часом написання, «Тринадцятий апостол», що вперше вийшла в світ окремим виданням у 2006 році. Але про неї необхідно повести окрему розмову.

V. Поема «Тринадцятий апостол»

Чи буває зрада виправданою?

Чи справді не актуальне питання для нашого сьогодення? З фальсифікацією виборів, розчаруваннями в майдані, нездійсненими обіцянками Президента, розвалом помаранчевої команди, у якій кожен підозрює іншого в зраді... З оперетковим парламентом і маріонетковим урядом... З прихованою торгівлею національними інтересами України, тобто майбутнім кожного з нас... З неприхованим вірно-підданством й ідолопоклонством перед великим сусідом... Брудна гра, нечесні вибори, продажність, обман вкладників,

шахрайство та інше — це ж типова лексика сучасної журналістики, без якої, до речі, ці обмани, маніпуляції, шахрайства були б неможливі.

Здавалося б, саме життя підштовхувало Івана Перепеляка до шукання першоджерел зради, до пошуку відповіді на запитання: чому вона відбувається, чим і як мотивується, як впливає на самого зрадника й довкілля? Цей пошук мимоволі звертає погляд на Іуду, на якого, зрештою, вже дві тисячі років дивиться все людство, вбачаючи в ньому символ зради, адже зрадив Іуда не кого-небудь, а самого Ісуса Христа — Бога й Сина Божого. Отже, це знакова постать у свідомості людства, якої тривалий час, очевидно, просто боялася торкатися світова література через її цілком негативний знаковий смисл.

І лише епоха модернізму, яка принесла новий погляд на людину, розкутість художнього мислення, а головне — пошук складних психологічних механізмів мотивації людської поведінки, епоха толстовства, ніцшеанства, фрейдизму, марксизму та інших «ізмів» — ця епоха розкріпачила митця й спрямувала його сміливий погляд й на символ зради — Іуду Іскаріота.

Недарма в «Пролозі» до поеми автор зводить у бесіді знаменитих авторів, що спокушались темою Іуди. Тут і Емануель Сведенборг, містик XVIII століття, а далі йдуть ближчі до нас у часі Анатоль Франс, Володимир Соловйов, Максиміліан Волошин. На перший погляд не вистачає тут Леоніда Андрєєва, автора повісті «Іуда Іскаріот» (1907), та Лесі Українки, автора драматичної поеми «На полі крові» (1910). Але вдумавшись уважніше в діалог запрошених до обговорення теми учасників, розумієш, чому Леся та Андрєєв не потрапили туди — вони не були апологетами Іуди. Запрошені тільки ті учасники, які всіляко виправдовують його.

Наприклад, Сведенборг вважає, що зрада Іуди привела до спасіння світу; Анатоль Франс наголошує, що саме Іуда

возвів Ісуса до Божества; Володимир Соловйов також вважає, що Іуда запродав душу Сатані, щоб урятувати світ; Максиміліан Волошин відзначив, що для нього Іуда – старший апостол, який прийняв на себе зло усього світу і полегшив для Ісуса порятунок людства. Крім цих персоніфікованих персонажів, виступають і анонімні. Якийсь кардинал, що висловлює не свою думку, а безіменного капуцина, розгорнув таку аргументацію: Іуда був міністром фінансів в Ісуса, йому було нелегко знаходити копійку для прогудування Христа й апостолів, тому він і прийняв тридцять срібняків від первосвящеників, розуміючи, що сину Божому не зможуть зашкодити прості люди. Нарешті, лунає ще один голос: шукайте «Євангеліє від Іуди», там, мовляв, знайдете всі пояснення.

З певною мірою умовності можна говорити, що віднайдення й публікація саме в 2006 році «Євангелія від Іуди» послужила остаточним поштовхом поетові для написання поеми «Тринадцятий Апостол». З другого боку, не можна не зважати на засадничу налаштованість Івана Перепеляка як поета на роботу з філософськими дискурсами, про що свідчать його поеми «Теодицея», «Судний день», драматична поема «Григорій Сковорода», схильність до філософських рецепцій у ліриці. З цього погляду поява нової поеми «Тринадцятий Апостол» не є випадковою, а швидше закономірною. Вона виглядає як наслідок багаторічних зацікавлень автора проблемами богоприсутності в світі, способів реалізації провидіння, свободи й морального вибору як виміру богоподібності людини.

Разом з тим поетична філософія Івана Перепеляка насичена публіцистичними дискурсами, у ній пульсує кров сьогодення, навіть занурена в підтексти злободещина, поет відштовхується від сучасних політичних баталій, у яких винесені на торжища все ті ж одвічні цінності: свобода, моральний вибір, провиденційне призначення України. Лише

на перший погляд, це абстрактні, далекі від життя теми, а насправді вони дотичні до існування кожного індивіда, бо торкаються нашого з вами добробуту, щастя, свободи чи рабства нашої батьківщини.

Іуда в Івана Перепеляка і постає як «Тринадцятий апостол», репрезентант питання: чи може бути виправданою зрада? Зауважу: для пересічного читача, який знає, що апостолів було лише дванадцять (у їх число входив і Іуда), отожднити зрадника з числом тринадцять буде нелегко. Не кожен зможе дістатися до «Євангелія від Іуди», де Ісус говорить Іуді: «Ти тринадцятий дух [...] Ти станеш тринадцятим». З цього погляду краще було б зробити для читача прозорішою цифрову семантику заголовка, роз'яснити його символіку або в авторській передмові, або хоча б в епіграфі до тексту. Інакше читач блукає в лабіринтах підтекстових надбудов: хто ж такий тринадцятий апостол? — може, це автор, який завдяки своїй художній уяві приєднується в художньому хронотопі поеми до учнів Христа? — чи можливо, це кожен читач, у кому пробуджується Христос? При цьому слід пам'ятати про засадничу багатозмістовність і багаторівневість тексту й можливість множинності його інтерпретацій. Відтак, усі названі смисли, які «вчитуються» з твору, можуть бути й свідомо закладені автором у текст.

Головний зміст поеми, розгорнутий у багатьох її розділах, — апробація виправдального вироку Іуді в різних можливих аспектах повороту теми. Найголовніший серед них полягає в доведенні, що людина насправді не вільна в своїх учинках, доля її визначена наперед, накреслена на небесах, отже, зрада Іуди перебувала в руках Божих і в Божій волі були всі чинники його вчинку. Таке механічне розуміння поведінки виносить взагалі за дужки концепції людини питання її свободи. Людина виглядає цілком детермінованим об'єктом, а не суб'єктом, вона залежна від зовнішніх обставин, які її створюють, а не від внутрішнього морального

вибору. Взагалі, проблема вибору в цій концепції не стоїть, вона принципово абсурдна. Абсурдна й мораль, бо вона виникає лише разом з поняттям свободи і може реалізуватися лише за умов її наявності. До слова сказати, це — цілком марксистська концепція людини; марксизм лише перемістив зовнішні причини формування людини з небес на землю, оголосивши, що сутність людини — це сукупність суспільних відносин.

Насправді ж християнству чужий механічний детермінізм у розумінні природи людини. В основі християнства лежить ідея богорівності людини, яку Бог сотворив за своїм образом і подобою. Таким чином, людина дорівнює Богові за можливістю вільно обирати модель своєї поведінки в тих чи інших обставинах, вона є суб'єкт, а не об'єкт життя, сама творить себе й соціальне довкілля, тому вона відповідальна за свої вчинки й зобов'язана нести кару за помилки й злочини. У системі християнських цінностей виникає поняття гріха як протиприродного відхилення від норми, порушення морального закону.

Іуда Івана Перепеляка постає як цілком реальна історична особа із своєю біографією, вчинками, мовленням і думками. Біографія Іуди складає епічний сюжет поеми. Автор виводить перед нами образи його батьків: Себореї і Рубана. Дівчина силоміць видана заміж у тринадцять років за старика. На дев'ятому місяці вагітності їй наснився сон, ніби вона народить змія-пітона. Цей сон і є провіщенням майбутнього Іуди. Наляканий батько вирішив позбутися дитини, сплів кошика й пустив у ньому дитину за водою напризволяще. Але кошик знайшла бездітна царівна і забрала малюка в царські палати. Там він і виріс. Незабаром у царівни знайшлася власна дитина. Іуда ж, утративши її попередню ласку й увагу, проїнявся до неї почуттям злоби й помсти і задушив її сина в колисці, а сам утік з палацу й найнявся служити римському прокуратору Іудеї Пілатові. Вірно-

підданство яке розпирало його душу призводить до того, що, добуваючи для Пілата в чужому саду яблука, він вбив господаря, який устав на захист свого майна. Цим господарем виявився Рубан. Проте злочин лишився нерозкритим.

Можна зауважити надуманість сюжетних ходів у біографії Іуди. Він здійснює два найстрашніших злочини — перший: вбиває дитину царівни, яка не просто дала йому притулок, а власне усиновила; другий — убиває власного батька. Надуманість полягає в тому, що все це відбувається в невеличкому Єрусалимі, де все місто перебувало в полі дії візуальної комунікації. Особливо ж слуга Пілата з особливих доручень — місце, яке не сприяє переховуванню від правосудця.

Але цей прийом цілком відповідає стилістиці Євангелій. Адже й поцілунок Іуди з погляду побутової логіки не був потрібний. Важко уявити, що Ісус був аж так невідомий варті, якщо він щойно з тріумфом в'їхав в Єрусалим і його вітав увесь народ. Непотрібним був і його арешт уночі — беззбройного лідера можна було спокійно взяти й удень, адже його ніхто не охороняв, а його дванадцять учнів були цілком неспосібні до опору та й християнство забороняло відповідати на насильство насильством. Таким чином, уся євангельська картина арешту Христа з поцілунком Іуди виглядає швидше як символічна, аніж реальна.

У поемі Івана Перепеляка можна спостерегти не тільки стилізацію під Євангельські тексти, але й наслідування конкретного зразка «Євангелія від Іуди». У тесті поеми зустрічається багато рядків, позначених крапками. Такі місця можна сприйняти як аналогічні до тих пояснень, що трапляються в «Євангелії від Іуди». Воно дійшло до наших днів істотно пошкодженим, тож у його публікаціях раз у раз трапляються вказівки: «пропущено біля п'яти рядків», «пропущено приблизно шість з половиною рядків» та ін. Для митця така стилістика розкриває гарні підстави для польоту фантазії,

дозволяє домислити в художній уяві пропущені фрагменти тексту, ніби відтворити пропущені епізоди.

Це дозволило Іванові Перепелякові провести свого Іуду шляхами царя Едіпа. Алюзії напрошуються мимовільно: ставши батьковбивцею, Іуда закохався у власну матір і одружився з красунею Себореєю. Проте щасливе життя з нею тривало недовго: у пориві відвертості жінка розповіла молодому чоловікові про своє життя, народжену й пущену за водою дитину. Іуда пізнає в розповіді власну долю.

Ми добре пам'ятаємо, чим пізнання закінчилося для царя Едіпа,— осліпленням себе і засудженням на вигнання з батьківщини й вічне прокляття. Важливим у сюжеті Софокла є й той факт, що держава Едіпа внаслідок його злочину знемагала від епідемії невідомої хвороби. Це боже наслання й послужило для нього поштовхом розпочати слідство, яке привело його до висновку, що злочинець — він сам.

Іуда також втікає від Себореї, але не на вигнання, не на вічне прокляття; він знаходить своє місце серед учнів Христа. Таким чином, у поемі Івана Перепеляка пропонується два шляхи виправдання Іуди: зовнішній і внутрішній. Зовнішній пов'язаний з наведеними фактами його біографії: він сирота при живих батьках, вигнаний з дому і лише випадково врятований; іншими словами, сама доля дає йому підстави й привід помститися людям, які живуть у згоді з собою й своєю совістю. Внутрішній пов'язаний з уведенням концепції його внутрішньої зіпсутості, він за характером, первісно жорстокий і безжальний, здатний на вбивство без докорів сумління: принаймні про них нічого не мовиться в тесті твору.

Далі розповідь наближається до сюжету «Євангелія від Іуди». Ісус розмовляє з Іудою, називаючи його своїм найближчим учнем. Серед апостолів, достойних похвали, лише Іуду він сприймав за друга і міг лише йому довірити

таємницю. Таємниця полягала в тому, що Месія, Син Божий, лише своїм стражданням може порятувати світ. Це знав наперед Ісус Христос і розповів про це Іуді. Авторська логіка розгортається в тому напрямкові, що ніхто з Христових учнів з любові до нього не міг відправити його на страждання. Це міг зробити тільки жорстокий, безжальний Іуда. Виглядає, що він спеціально покликаний для цієї місії, підготовлений до неї всім попереднім життям.

Що ж впливає з поеми? Зрада виправдана? Власне її немає?! Є провидіння, яке прокладає собі шлях через життєві випадковості й відшукуючи найбільш адекватний людський матеріал для свого здійснення?

У відповіді на це запитання й полягає секрет поеми. Іуда вперше сам визнав свій вчинок за гріх, зрозумів як злочин. Він сам засудив себе, прийшов до первосвященників, кинув їм під ноги у їхньому ж храмі срібняки і закінчив життя самогубством. Він сам не погодився прийняти аргументи на своє виправдання. Ідея самовиправдання відкинута. Чому? Адже раніше Іуда не мав докорів сумління після вбивства царського сина й свого батька. Чому тепер він виносить собі смертний вирок і здійснює його? Тому що раніше він не знав Христа; і поняття моральної відповідальності, гріха були недоступні йому. Він перебував поза ними. Увірувавши в Христа й ставши його учнем, він тепер не міг лишатися поза межами християнського морального світу. Таким чином, людство дві тисячі років повторює лише ті оцінки, які дав собі сам Іуда. Ми нічого нового не придумали. Усе було сказано тоді, у реальному часі євангельської історії.

А суперечки наступних століть про давноминулі події? Атрибутом зла і злочину (зла-вчиненого) є його самовиправдальність. Про це й поема Івана Перепеляка. Добро ж потребує не виправдання, а віри; воно самодостатнє, позалогічне, ірраціональне за своєю природою. Не можна логічними аргументами довести багатій людині, чому вона повинна

поділитися своїм майном з бідняком. Тут спрацьовує аргументація не розуму, а серця.

Іван Перепеляк має драматичну домінанту в таланті. Виокремити з неї епічний сюжет вдалося лише шляхом аналізу, насправді ж у поемі панує діалог, багатоголосся. Ісус Христос, Іуда, Пілат, Себорея, Рубан, — далеко не всі учасники полілогу. У нього включаються Клавдія — дружина Пілата, Оріген — перший з представників християнської патристики, апостоли — Петро з Андрієм і Матвій. А в розділах «Проекція» (їх у поемі три — вони симетрично розташовані на відстані п'ятох інтервалів) озвучена сучасність. Автор розповідає в них про свої пошуки матеріалу до поеми, зустрічі в бібліотеці університету з докторанткою, що вивчає стародавню церковну історію, та професором теології — її чоловіком, парапсихологом й екстрасенсом, що має широку практику й пояснює механізми свого ремесла.

У розділі «Вільнодумці» подано філософський диспут з приводу сутності релігії, у якому беруть участь атеїст, єретик, прихильник РУН віри, іудей, язичник, а підбиває підсумки в дискусії сам Антихрист. На цій дискусії раптом з'являються цілком реальні докторантка і професор, з мови яких випливає думка, що в життєписі Ісуса Христа і справді є багато сакральних таємниць, які не мають логічного пояснення, що аж ніяк не применшує його великої духовної сутності. Своєю апологією вони викликають лють Антихриста. Але в процесі полілогу «вільнодумців» ще більше вияскравлюється проста істина: відродження в світі кожної людини і відродження духовності всього Людства (так у автора — з великої літери) можливе через віру в Христа й засвоєння християнських гуманітарних цінностей. Це і є важливий висновок з поеми.

Сучасний світ розірваний постмодерністськими дискурсами. Це стосується, на жаль, не лише художньої свідомості. У сучасній українській літературі є два великі за репре-

зентацією імен парадигми: постмодернізм (Жадан, Андрухович, Забужко та ін.) і традиціоналізм (Дімаров, Загребельний, Шевчук та ін.). У постмодернізмі відносність, релятивізм оголошені атрибутами людського життя, у якому вже немає нічого сталого, постійного, а все рухоме, змінюване. Немає нічого справжнього — все сурогат. Іван Перепеляк належить до другого напрямку, який репрезентує вічні цінності. Він пояснює нам: світ стояв і стоїть на ідеалах добра, вірності, правди, справедливості, істини. Вони не відносні, а абсолютні, людина не повинна розминатися з ними.

І ще на одному публіцистичному пасажі поеми варто спитися. У своєму публіцистичному коментарі автор зауважує: у нас у кожному місці стоять пам'ятники Іуді зі стисненим кулачком, зверненим до неба. Це, звичайно ж, метафора. Пам'ятників Іуді, мабуть, немає в жодній країні світу. Але ми добре розуміємо алюзію автора, у нас і справді достатньо пам'ятників не тільки Іуді, але іудам, яким несть числа — достойним нащадкам свого знаменитого попередника. Сутність і сила поеми у тому, що Іван Перепеляк піднімає свій голос і активізує кожного з нас, своїх читачів, на захист гуманітарної сутності людини, осягнення власної духовної величі, вчить (у доброму традиційному значенні цього слова в застосуванні до художньої літератури) протистояти розтлінному впливу оплаченого (і добре оплаченого!) зрадництва.

VI. Замість епілогу

Коли розглянуті всі поеми Івана Перепеляка, то слушно виникає питання: чи не цей жанр виявився для автора найбільш плідним і успішним?

Виразно окреслився його шлях від розповідної історичної поеми з лінійною композицією — через поему

драматичну — до філософської поеми з колажною композицією. Від проблематики національно-історичної до теологічної, загальнофілософської. Причому цей рух супроводжується не віддаленням від життя, сучасності, ужитковості в бік абстрактності, символічності, категоріальності. Навпаки, цей рух приводить до все більшої публіцистичності, актуальності, навіть злободенності творів. Для його поем властивий сплав ліричних, епічних і драматичних компонентів, поліфонізм позицій, зіштовхування різних точок зору, багатоголосся в обговоренні поставлених проблем. А все це виразні риси його індивідуального стилю, які відрізняють творче обличчя Івана Перепеляка від інших, роблять його яскраво впізнаваним у сучасній українській поезії. А це вже дано далеко не кожному.

Ігор МИХАЙЛИН,
*доктор філологічних наук,
професор*

ПОБОРНИКИ ПРАВОВІРНОСТІ, СОТВОРИМО ЧОЛОВІКА!

*Іван Перепеляк. Тринадцятий
апостол: Поема-феєрія.—
Харків: Майдан, 2006.— 100 с.*

Серед різномаю поетичних, прозових, зрештою філософських видань у своїй цілності рідко хто наважиться сьогодні на постановку питання про віру й церкву, добро і зло у паралелі: Ісус Христос і його дванадцятий апостол, антипод — Іуда Іскаріотський. Принаймні так за догматичним сьогоднішнім богослов'ям, традиційним поглядом на зрадника Ісуса. За сифіанським гностичним одкровенням, віднайденим в 1970-х роках у Середньому Єгипті, так званого третього тексту папірусного Кодекса Чаκος, тобто «Євангелієм від Іуди» (Евангелие от Иуди.— Москва, АСТ: Астрел, 2007.— 48 с.) цей апостол постає в іншому світлі. За контрастом із новозавітними євангеліями, Іуда Іскаріот представлений у «Євангелії від Іуди» фігурою вельми позитивною, як приклад для спраглих послідовників Христа. Ось тому мабуть це апокрифічне Євангеліє від Іуди закінчується історією зрадництва, а не розп'яттям Ісуса.

На тему Ісус — Іуда, а глобальніше: віри і розуму, наважився харків'янин, а за походженням — полтавець Іван Перепеляк. Хто знає його творчість, бодай із назв книжок, то може переконатися, що, окрім прекрасної пейзажної лірики, він прихильний найбільше до козацтва, філософії пантеїзму в особі Григорія Сковороди, а нині розмірковує

над кардинальним питанням — постання християнської віри, релігії, зрештою теології, її походження і вплив на сучасника, зокрема в Україні, політичні аспекти від давнини до сучасності, звідси ідеологія й практика загарбництва в матеріальному, моральному, політичному, духовному й душевному зміслах. І питання — а де ж наш розум?

І ось нова, особлива грань його творчості — теологія розбрату, точніше морально-політичні колізії людського життя, хто вірує і хто намагається здобутками науки, розуму пізнати ідею людського буття, ідею Бога у зіставленні з людським існуванням. Але, як мовив наш філософ Г. Сковорода, спочатку пізнай себе, то пізнаєш і світ. Пізнати себе — це розібратися в самому собі, власних думках і почуттях, у ставленні до віри і релігії, до морального обов'язку перед людиною, народом, рідною мовою як найпершою й основоположною категорією нації, власною самостійною державою, з'ясувати вплив чужих вірувань і насилля над людиною в усіх її фізичних і моральних вимірах.

Очевидно, що Іван Перепеляк ставить перед собою питання генези будь-якої віри, а в даному випадку походження християнства. Для фанатиків віри це несприйнятливие, для помірковано віруючих болюче. Хоча, як мовиться один може поставити скільки запитань, що сто розумних на них не зможе відповісти. Але цінність поеми-феєрії І. Перепеляка не у вимірах поетичної майстерності, віршарства чи версифікації, особливостях мовних засобів, а саме в радикалізмі поставленого питання. Перефразовуючи заключні рядки його поеми, можна уточнити його висновок — не в пеклі радість Іуди від того, що він не один, а тут, на нашій землі їх багато, вони фанатично жорстокі, вони поступово крадуть українські душі і нищать їх. Отже мусимо мислити і розуміти, зрештою боротися. Це — мета, принцип нашого думання й існування.

Автор поеми вирізняє творить «Тринадцятого апостола» як злочинного. Хай забобонний символізм слів і чисел, точ-

ніше кабалістики з її нинішними «йоцирами» й «зогарами» буде нам пересторогою, а Юда, як зрадник не лише свого вчителя, бо в Ісуса він був дванадцятим, а ідеї побратимства, власного світогляду, справи, за яку боровся Христос. Іуда, Юда — один із апостолів Ісуса, який зрадив за тридцять срібних грошей, хоч був єдиним скарбником у Сина Божого. З цим іменем пов'язані апокрифи про кровозмішувача-Юду, батьковбивця. У релігійній традиції Іуда зрадник, який відав витратами учнів Христових, носив із собою общинні гроші і був не чистим на руку.

І. Перепеляк показує, точніше називає низу досліджень, висловлювань авторитетів церкви і віри про Христа, Іуду, до речі інколи цілком протилежні. Народні перекази, тобто, наприклад, апокрифи, яких великий поет і мислитель, найбільший знавець християнської ідеології Іван Франко назбирав більше шести томів, а пояснив і видав лише п'ять (близько двох тисяч сторінок із поясненнями), свідчать про деякі не сприйнятні для віруючих речі, що стосуються багатьох сторін християнської віри, її основоположних доктрин, тобто нашого українського побутування.

Щодо традиційного тлумачення сюжетної колізії сцен життя Юди, його зради, поцілунка свого вчителя й патрона Ісуса в Гетсиманському саду, подальша доля й смерть, то тут більшість віруючих і читачів обізнана. Інша справа тлумачення й дослідження самого автора «Тринадцятого апостола», який посилається на авторитетів церкви і віри, теологів та атеїстів, і так званих сектантів, відступників від церкви чи відлучених, самого сатану й Антихриста, рунвірця дослідника старовини не лише перших віків християнства, але й буддизму, індуїзму, його тощо. І. Перепеляк виводить Іуду із сонму дванадцяти апостолів, ставлячи його на тринадцяте, чортівське місце в когорті просвітників віри Христової, цим самим стверджуючи про його несприйнятність як апостола чи проповідника. Відомо з переказів, що Юда

повісився і символізм цього маємо в багатьох народних розповідях. Юда сходить у пекло під особливий нагляд Сатани як найбільший грішник. Про це ми можемо прочитати найперше у Франкових апокрифах, «Галицько-руських легендах», працях українських вчених, таких як М. Грушевський, В. Гнатюк та інші. Хоч про Юду писав Борхес, Булгаков, Клаука, Классен, Маккобі, Паньоль та інші.

Крім названих і введених у поетичну канву поеми Перепеляком зарубіжних вчених і філософів також можемо назвати ще, наприклад, таких як М. Ціцерон, Л. Сенека, Д. Бруно, П. Гольбах, Г.-В. Гегель, Д. Дідро, Р. Декарт, Ф. Вольтер, Е. Ренан, К. Гельвецій, Е. Роттердамський, Ф. Ніцше, Лео Таксіль, З. Косідовський, Д. Рід, І. Франко, який проштудіював сотні наукових праць на цю тему. Та й нині можна назвати хоча б харківського рабина Є. Ходоса, який досліджує так би мовити, з середини проблемність віри і зради, чесності і підступності.

Цитують із Біблії, як правило, лише одну вигідну для цитатників-чорнокнижників сторону. Складається враження, що наші політики від теології і теологи від політики ніколи уважно не читали творів названих мислителів і митців, ні Новий заповіт, ні Старий — іудейський. Між іншим, Іуда, Юда, Іудея — слова одного кореня і очевидного іудейського походження. Не може ж бути, щоб відбувся простий збіг у цих словах. Принаймні апостолу Павлу можна довірити в постановці цього питання. У «Євангелії від Іуди» Юда Іскаріотський виступає водночас і зрадником і героєм оповіді. Чи могло відбутися розп'яття Христа без Іуди і його поцілунку? Можливо Ісус би вибрав іншого учня. Але це сюжетна канва. А символізм в іншому. Ця зрада цілком свідомо і відбувається за вказівкою патрона. На відміну від канонічних Євангелій Христос тут багато сміється над розповідями своїх учнів і абсурдністю людського, зрештою трагічного існування.

Можна брати, точніше, потрібно вводити в обіг науки віровчень і філософії нею апокрифічну літературу, яку зібрав і видав І. Франко. А ще ж існує «Істинне Євангеліє», євангелії Хоми, Петра, Пилипа, Марії, назарейян, іудеїв, єгиптян тощо, котрі демонструють різноманітність поглядів перших християн. Для гностиків головну проблему буття представляє, як виявляється, не гріх, а неущтво, і найкращий спосіб позбутися цього — не віра, а знання, про щочас від часу навчав і розтлумачував для тлумаків великий І. Франко.

«...і промовив Господь (першопрочитання: Яхве, Єгова — *авт.*): «Зітру Я людину, яку Я створив, з поверхні землі» (Буття, 6/7), «І сказав Господь до Мойсея: «Візьми всіх голів народу, та й повішай їх для Господа навпроти сонця» (Числа, 4/4), «Господь вижене всі ті народи перед вами, і ви посядете народи більші й міцніші від вас. Кожне місце, що на нього ступить ваша нога, буде ваше» (Повторення закону, 11/23, 24). Можна наводити подібних цитат із Нового Заповіту багато. У Старому Заповіті є навіть про історичну пам'ять: «Повигублю їх, відірву від людей їхню пам'ять» (Повторення закону, 32/26), хоч як це суміщається із нинішньою наукою, розумінням життя? Бо якщо вигубити людей, то в кого ж тоді забирати пам'ять? У самих себе чи що? Хоч у наших приятелів-воріженьків це надто просто. Як писав Трохим Зінківській — вони виймають душу з народу.

Щодо історичної пам'яті, то в «Святому письмі» так і написано. Можливо, це підтвердження «боговибраної» діяльності одноплемінників Іуди? Адже євангеліст Матвій, коли йому вірять віруючі, ствердив слова Ісуса: «Не подумайте, ніби Я руйнувати Закон чи Пророків прийшов, — Я не руйнувати прийшов, але виконати» (10/34). Хоч у сьомому оглаві стиха 15 попереджує: «Стережіться фальшивих пророків, що приходять до вас ув одежі овечій, а всередині — хижі вовки».

Правда, дуже прикметно цей же євангеліст Матвій подає слова Христа, що той посланий «тільки до овечок загинулих (?!) дому Ізраїлевого» (!). Чи це тичеться, прирівнюється до українців, якщо вони вже загиблі овечки дому Ізраїлевого. Чи чужинцями ми названі козлами?.. Покірні землячки наші постійно підсовували свої голови в чужі ярма, можливо, в мальовані і задля більшого обережку та глибшого й повнішого корита чи «за шмат гнилої ковбаси».

Правда, для віруючих найбільша таємниця Всесвіту, якщо вони задумуються про таке, як це поставив питання І. Перепеляк про буття Христа й Іуди в символічному плані, — у наявності Божественного духу в середині самої людини, хоча ми й перебуваємо в ганджуватому світі, що часто буває пристановищем тьми, смерті і, за висловом Каменяра, безмисності народу.

Своєю пропагандою аморальна знавісніла московія та давня й новітня гебрейська віра руйнують духовні культурні основи у кожного народу, що став їхньою жертвою. Можна й не посилатися на хрестові походи, інквізицію чи пізніші релігійні війни, але достеменно відомо одне: винародовлений народ, писав І. Франко, як нація рабів, іде на погній або послуги зверхній силі і підтримує їхнє панування. Позбавлення власної душі, люди, з байдужістю наймитів служили режиму, обороняючи, за окраєць хліба своїх хазяїв і їхню хижацьку політику. Так писав Каменяр, мав право писати, бо знав проблему з середини, вивчав як ніхто інший: мораль і віру, історію й економіку, вижиття народу.

Після революційного перевороту у 1918 році І. Чопівський («Економічні нариси України») виснував справедливу думку: «Коли національні сили не згуртуються, коли не зкристалізується національний дух, — тоді можемо сміло слово Україна замінити словом «міжнародний ринок з «інтернаціональним» капіталом: «єврейським, москов-

ським...— і все це буде зватися «Україна». Ось так віра йде опліч з політикою, економічним визиском.

Тому, за словами автора «Тринадцятого апостола», нам треба виправити «душі горбаті», бо багато охочих «на бур'янистих полях Людських душ Сіють зерна провокаційності». А все через те, наголошує Перепеляк вустами ліричного героя, що «віра витіснила знання».

У передмові до власного видання «Апокрифи і легенди з українських рукописів» (Том 1. Апокрифи старозавітні. Львів, 1896) І. Франко цілком зрозуміло говорить: «Чуючи себе нацією суцільною і солідарною в духових і економічних інтересах, ми знайдемо тоді і собі самих, в нашій солідарності той огонь і запал, котрого нам тепер так часто нестає, знайдемо, і всі цілою суттю відчуємо той спільний ідеал, котрого брак так многих з-поміж нас гонить на поклони чужим богам» (Франко І. Зібр. тв. у 50-ти т.— Т. 38.— С. 8).

Цілком реально й природно, що і біблійна, новозавітна тема завжди була присутньою у художній і публіцистичній творчості, науковій і видавничій діяльності, зрештою, житті, таких велетнів-мислителів як І. Франко. Адже українці — ставши християнським народом, починаючи з 988 року, в масі своїй, не розуміють природи віри і не мають бажання знати. І. Франко над освідомленням українських людей працював усе своє життя, видаючи на гора різноманітну літературу про історію релігій; писав притчі, розробляв сюжети на біблійні теми.

Українці не обізнані з Біблією, хоч і православні за віросповіданням, але новозавітна історія, зрозуміло, була і близькою своїм милосердям, прощенням. Є в І. Франка і стаття «Апокрифічне Євангеліє Псевдо-Матвія і його сліди в українсько-російським письменстві». Євангельська притча від Матвія про немилосердного боржника очевидно захопила своєю прямою паралеллю з тодішньою (та й з теперішньою) дійсністю, з якою повсякчас стикався Каменяр. Згадаймо

хоча б уривок із повісті «Перехресні стежки»: «Жидівська господарка... витворює в місті кліки всемогучих жидів-пропінаторів, ліверантів (поставників — *М. В.*) і інших п'явок,.. немилосердно висисає міську людність, випорожнює каси, вимітає грошові засоби, пустошить ліси і розпродує комунальні землі» (Франко І. Збір. тв. у 50 тт, т. 20, с. 192). Одним із таких немилосердних і жорстоких здирників був персонаж Гершко Гольдкремер із повісті «*Boa konstriktor*» («Змій-удав»), якого І. Франко змальовує як «страшного переступника», злочинця-душогуба, «котрий довгі літа добивався слави твердого, холодного *Geschäftmann*-а, котрий гордився нею, мов найбільшою чесною, гордився безсердечністю та нелюдськістю!» (Франко І. Збір. тв. у 50 т., т. 14, с. 433).

І. Перепеляк ставить лише філософські життєві питання про суть віри і знання, і тут віра програє. Не вірити, а розуміти. Автор проводить паралель аж до сьогодні, називаючи знаковими помаранчеві події в Києві на Майдані Незалежності. Звісно, що це не революція. Бо за визначенням І. Франка, революція — «цілий великий ряд таких культурних, наукових і політичних фактів, будь вони криваві або й зовсім на, котрі змінюють всі доточасні поняття і основу і цілий розвиток якогось народу повертають на зовсім іншу дорогу», — пише Каменяр до своєї нареченої О. Рошкевич 20 вересня 1878 р.

Очевидно саме тому й автор «Тринадцятого апостола» словами волхва наголошує, що «Давно пора у нашій Україні Зрости самосвідомістю й душею».

У церковних колах починаючи з 2-го століття н. ери утвердилася думка, що зміст Євангелія від Матвія є свідченням очевидця. Хоча серйозні і доскіпливі дослідники Біблії за допомогою аналітичного зіставлення текстів канонічних і апокрифічних євангелій цілком слушно вважають це компліцією, зокрема, гебрійських теологів. Адже була причина євангелісту, повторимо, тричі наголосити на словах Ісуса

Христа: «Але йдїть раднїш до овечок загинулих дому израїлевого (Матв., 10/6), і що Христос «посланий тїльки до овечок загинулих дому израїлевого (Матв., 15/21). Сьгодні ж одїозні чужинці і колишнї зеки називають українцїв козлами, которї заважають їм... (!) жити.

Інша річ повчальнї Франковї притчї з цього приводу — кого вчити і для чого — свїй народ, якому він і поставляв власну друковану продукцїю на релїгїйнї теми. Те ж робить Іван Перепеляк у поемї, зїставляючи думки філософїв, поетїв, історикїв, а також свої міркування. Так Біблія не перша. Це компіляція Єгипетських, вавїлонських, асїрійських інших текстїв, точнїше розповїдей чи легенд. Зрештою про це пише І. Франко у своїй «Поемї про Сотворення свїту в свїтлї науки», інших наукових і популярних статтях.

У філософській працї «Лукїан і його епоха» І. Франко розглядає епоху і догмати представникїв віри і релїгїї, історичної правди і людської гуманної моралї. До певної категорїї філософ та історик початку християнства Лукїан зараховує до касти шарлатанїв Ісуса Христа, називаючи його великим магом і чудотворцем. А хто ж тоді Юда? І не дивно, що Лукїан звертається часто в якнайгострїшій формї проти християн, особливо в творї «Життя і кончина Перегріна Протея». Тобто, Христос був не Бог, а такий же чоловік, як інші, хїба з певними здібностями психолога й оратора та агїтатора свого часу, як і його апостоли. Перепеляк цього не каже, а можливо й сказав, бо у книжцї тексту на 86 сторїнок, а вилучених рядкїв — 93. Прямо як у застїйні часи, правда тоді рїдко хто зумїв «пробити» чи наважувався ставити замість знятих чи заборених і вилучених рядкїв ці одїозні крапки. Це ж не примхи поетеси і редактора «Тринадцятого апостола» Наталки Матюх чи вимоги видавцїв, чи сам автор себе так «обрїзає», цензурує?

Версія ж євангелїста Матвія непереконлива: Іуда і скарбник і злодій, жалюгідник і зрадник. Тут поставлена загальна

проблема — психологія зради, матеріальні мотиви. Чи певніше узагальнений символ темних споконвічних рис людського характеру. Можна розглядати й з боку втрати віри в Ісуса під час «галілейської кризи» про живий хліб. Тоді від Ісуса відійшло багато прихильників, хоч на це існує багато гіпотез. Хай навіть Іуда бажав пришвидшити царство боже на землі чи здобути повагу серед блажених. Павло у першому посланні до коринтях розповідає про останню вечерю, де нема мови про Юду, хоч цей був найближчим. Та найправильніше, як кажуть серйозні дослідники — старозавітна версія. Деякі біблеїсти дійшли висновку, що суду синедріону над Христом після зради Іудою Христа — не було. Легковірних і ревних шанувальників Ісуса, що прагнули якнайбільше дізнатися про його життя, також можна зрозуміти з точки зору їхньої сліпої побожності.

Окрім того, що у Біблії близько 10 тисяч суперечностей, які виявив християнський священик Т. Сендерленд, викладач духовної семінарії для проповідників у Бостоні (СІЛА) (П. Ф. Дарманський «Земні джерела «святого письма»), там багато такого, що не можна вважати «Боговим» одкровенням.

Порівняна релігія доказала, що «ми вважали питомим єдино жидівській релігії, в дійсності знаходиться в релігійних віруваннях многих народів на усім сьвіті»,— підкреслює І. Франко у «Поемі про сотворення світу».— «Пильне, терпеливе й симпатичне студійованне не-християнських релігій, якому десятки талановитих вчених посвятили усе своє жите, виявило на денне світло безліч чудових подібностей і понять, які досі вважали люди виключно біблійними, а які не лише що не є зівсім біблійного походження, але навпаки в многих випадках є хронологічно много вчаснішими, а просто запозиченими Жидами з інших, ще раніших релігійних думок».

Харківський поет досліджує, точніше зіставляє певні догми різних вірувань, народів, осіб, теологів із атеїстами,

радикалами й реалістами, натякує на перебування Ісуса в Індії, про що певною мірою сказав І. Франко в своїй докторській дисертації з філософії «Варлаам та Йоасаф. Старохристиянський духовний роман і його літературна історія».

Автор «Тринадцятого апостола» дещо погоджується дотично з висловами Каменяра, що наука довела непевність багатьох догматичних тверджень Біблії, в якій багато хто шукав втіхи і заспокоєння, а темний народ «беззастережно молився жидівським богам». Таке підтвердження маємо в багатьох філософів світу чи то античності, епох Відродження, Просвітництва, пізнішого часу. Від Геракліта і Сократа, Платона й Аристотеля, Декарта й Дідро, Вольтера й Гольбаха, вже не кажучи про 19 й 20 століття і менше відомих критиків чи прихильників віри та релігії. Фукідід і Лукрецій, Птоломей і Сенека, Юстиніан і Йосип Флавій, Марк Аврелій і Еразм Ротердамський, Поль Гольбах і Вольтер, Лео Таксіль і Зенон Косідовський, Ернест Ренан і лорд Болінброк, Георг Гегель і Фрідріх Ніцше, І. Нечуй-Левицький і Леся Українка, багато інших світових діячів культури, письменства, науки. Французький філософ Вольтер казав, що якби не існувало Бога, то його варто було б вигадати. Можливо й «уся оповідь про Іуду — чистісінька вигадка», як стверджує глибокий дослідник Біблії З. Косідовський.

«Чи можливо, писав філософ і політик лорд Болінброк (1671–1751), щоб Бог, батько всіх людей, сам водив і супроводжував варвара, на якого не хотів би бути схожим найкровожерніший людод?.. Прийти з невідомої пустелі для того, щоб знищити чуже місто, у тому числі жінок і дітей, перерізати всіх тварин, спалити будинки і начиння, тоді як у самих переможців нема ні кола, ні двора, і помилувати одну тільки огидну повію, зрадницю, гідну тортур (Іс. Нав. 6/24). Якби ця казка не була такою безглуздою, вона була б найбридкішою. Тільки п'яний негідник міг написати її і тільки п'яний дурень може їй повірити» (Таксіль Л. Забавна

Біблія.— С. 173). Повна об'єктивність Болінгброка стверджується і в аналізі стиха 19/22–29 із Судіїв про глумлення 700 веніамітян у Гіві над розпусницею: «У всіх найобурливіших історіях давнини нема нічого, що хоч будь як наближалось до цієї неправдоподібної мерзотності» (Таксіль Л. Забавна Біблія.— С. 198).

До самої смерті 110 р. Ісус Навін винищував народи і, як свідчить Біблія не залишив жодного з переможених народів. Однак після його смерті ці «винищені народи» стають ще могутніші. Більше того: тримають юдеїв у найжорстокішому рабстві аж до царювання Саула і Давида (Таксіль Л. Забавна Біблія — С. 177).

Реальність політиків сьогодення така, що посилаючись на «біблійську» географію, ізраїльські релігійні партії вимагають вернуть Ізраїлю всі обіцяні Богом нащадкам Авраама землі (Синай. Палестина, Йорданія. Сірія, Лівія і частина Саудівської Аравії (Грудзень Ю. Іудаїзм на службі політики сіонізму. У кн. Расизм — ідеологія імперіалізма, ворог суспільного прогресу.— М., 1973.— С. 179) (М. С. Беленький: О мифологии и философии Библии.— М., 1977).

А натуру так званого «боговибраного», як тоді писалося, гебрійського народу той же І. Франко бачив у своїм житті на кожному кроці й описав не лише в художніх творах, таких, як «Борислав сміється», «Воа constrictor», «По-людськи», «Жидівські мелодії», «Перехресні стежки», «Петрії і Довбуцуки», «Гава і Вовкун», а й у численних статтях — «Шевченко і Єремія», «Шевченко і критики», «Життя Ісуса Христа», «Сучасні досліді над святим письмом», «Котра віра ліпша? Інтермедія Жида з Русинном», «Диявольське і гідне осуду підбурювання», «Що значить солідарність?», «Нові досліді над найдавнішою історією жидів». Збирав матеріал до «Енциклопедії юдаїстики» та написав рецензію, збирався видати єврейський словник тощо. Він дав нам зрозуміти наукову суть некри-

тичності сприйняття «книги всіх часів і народів», ідей та суті «богообраного» народу.

Звичайно, І. Перепеляк цього не дає, але такі спомини прочитаного викликають рядки з поеми про «Тринадцятого апостола». Можливо, ще щось в автора залишилося поза текстом. Але те чекає ще на свій прихід до читача.

Не надруковано у 50-томному зібранні творів Франка з ідеологічних, точніше з проєврейських міркувань заключний розділ Каменяревої «Поеми про сотворення світу», або «Біблійне оповідання про Сотворення Сьвіта в світлі науки», «Радикали і жиди», «Жидівська держава», «Мої знайомі жиди», «З поля фольклору» (Жидівська війна), «Рабин і Ангел», «Нові досліди над історією Жидів», «Питання жидівське», «Коли вмер Ісус Христос», «Швінделеса Пархенбліта вандрівка з села Дерихлопи до Америки і назад», твори із циклу «Жидівські мелодії» та інше. Що ж лишилося в поета І. Перепеляка? Здається, те все ще не сто років лежатиме біля видавничого порога...

Каменяр у статті, яка недопущена до друку в радянські часи «Семітизм і антисемітизм у Галичині», писав, що «єврейство витворило особливу збірну організацію, призначену одиноко до визискування інших». А відомий старшому поколінню К. Маркс у 1843 р. у статті «Юдейське питання зводить єврейську національність виключно до економічного егоїзму» («Deutsche-Franzosische Jahrbucher»): «Химерична національність Жида — се національність купця, взагалі капіталіста»... Як тільки суспільству пощастить знищити емпіричну суть жидівства, себто торгашество з усім тим, що його викликає — Жид перестане існувати, бо його самопізнання не буде мати вже під собою ґрунту» (ЛНВ, 1908, т. 43, № 7–9, с. 257). Ось ще його дефініції: «Якою є світська основа єврейства? *Практична потреба, своєкорисливість.* Яким є світський культ єврея? *Торгашество.* Хто його світський бог? *Гроші...* Гроші — це ревнивий бог Ізраїлю,

перед лицем якого не повинно бути ніякого іншого бога» (Маркс К. і Енгельс Ф. Твори.— Т. 1.— С. 379, 381). Недарма ж Іуда був лихварем, скарбничим, якщо вірити легендам. Гендлярство і гроші — їх мамона.

Той же К. Маркс вживав слова «єврей», «іудей» у розумінні «лихвар», а слово «єврейство» у значенні гендлярства, крамарства. В архіві ортодоксальних марксистів є фраза, що «Жиди захоплювали собі всі найвигідніші промисли і оборудки» (Маркс К. і Енгельс Ф. Твори.— Т. 5.— С. 348). Не повірити ідеологу комуністичного світогляду, який так відмінно знав своїх співвітчизників, адже від був вихристом, немає підстав.

Автор «Історії запорозьких козаків» Д. Яворницький розширював поняття визиску, економічного в Україні на духовне пригнічення українців, пишучи про 17 століття: «Жидівський гніт на Україні позначився як на матеріальних, так і на духовних потребах українського православного люду» (Т. 1.— С. 370). Але це, як свідчить статистика, факти життя, які мали місце протягом осідлості цього народу на чужих землях.

Ось тому юдеї, зазначав Франко-публіцист у 1898 році, найрішучішим чином відмовляються від спілки з іншими націями і залишаються вірними своїй історичній меті на здійснення обіцяного Єговою Всесвітнього панування. Це їх головна ціль. І матеріального в першу чергу, і духовного. Про це можна почитати в багатьох його дослідженнях. Тут наочним прикладом є уривок з поеми І. Франка «Нове життя», де, як він підкреслював, «жид жиди перегонював у крутарстві». А в поемі «По-людськи» (Оповідання онучкаря) вже сам представник «Бенай Ізруайль» («Синів Ізраїля») Реб Хаїм заявляє: «Плем'я наше в сьому краю, Ссучи з нього кров саму,— Сотні літ живучи в ньому, Сотні літ чуже йому!.. Ми мов п'явки, що не має свої крові — з других ссе». У «Перехресних стежках» уже лихвар-єврей Вагман

підтверджував: «Народ нас уважає своїми найбільшими п'явками».

«Там (в інших краях) жид горожанин держави так, як кожний інший, а у нас він п'явка, що висисає цілий нарід!.. Тут нема що таїти їх лихих сторін, але треба їх виправити... Вони замість вдячності тутешнім людям за те, що колись, у часах лютого переслідування, їх тут гостинно прийняли, нищать і підкопують їх добробут, доводять їх до крайньої біди! Лихва, п'янство, туманення — се ті язви, що вони напустили на нарід, що обезсилюють його». Така констатація фактів у повісті І. Франка «Петрії і Довбушуки».

Що ж до того, як цей народ прибирає до рук все майно Галицького краю, то в Франка є чимало документальних статей з цифрами і фактами. Ось цитата, наприклад, із «Eine Teullische und verworfene Aufreizung») («Диявольське і гідне осуду підбурювання»): «Земельна власність у руках жидів більше руйнується, ніж культивується... майже вся торгівля деревом, худобою, рільними плодами і т. і. спочиває в руках жидів.., від них залежить продукція виробів дерев'яних, шкіряних, суконних, полотняних і т. ін. І що наш селянин, і не тільки сам селянин, у всіх своїх руках та чинностях економічних залежить від жидів. Що більше, ціла та залежність уґрунтована на безпримірній солідарності жидів, які за кожду корисну позицію, що робить їм можливим визиск народу, борються всіма дозволеними й недозволеними способами, як ось подаванням вищих цін при ліцитаціях, підкупством, погрозами, страшенням, клятвами, і не жахаються навіть злочинів таких, як скрито-вбійство або отруєння» (Франко І. Зібр. тв. у 50-ти т.— Т. 44.— С. 480, 482).

Відомі й портрети цих експлуататорів трудящих. Ось, наприклад, відоме зі шкільної програми ім'я Германа Гольдкремера: «Який страшний він переступник, він, котрий довгі літа добивався слави твердого холодного *Geschäftsmann*-а,

котрий гордився нею, мов найбільшою чеснотою, гордився безсердечністю та нелюдськістю!»

Та різниця між представниками цієї нації була велика. Щодо цього Іван Франко у вступній статті «Із жидівської поезії жаргонової» розрізняє представників «боговибраного народу», точніше, сам цей древній народ у власній пісенній творчості: «На перший раз подаємо «Пісню капцана» (т. є. вбогого жида, пролетарія), незвісного автора, записану 1882 р. в Дрогобичі від д. Зінгера і малюючу контраст суспільний між убогими жидами-капцанами і багачами-ойшерами». Правда у праці «Семітизм і антисемітизм у Галичині» він вказує на те, що юдейство «витворило особливу збірну організацію, призначену одиноко до визискування інших. Бувають між євреями не тільки капіталісти, але також пролетарії; та дивний се пролетаріат, бо хоч часто майже вмирає з голоду, та засоби для свого існування здобуває звичайно тільки визиском чужих елементів... Спеціалізація нарешті вчинила євреїв нездібними до інших занять.»

Зрозуміло, І. Перепеляк не ставить таких питань і завдань перед собою або читачами. У нього інше зіставлення і пошуки, хоча порівняльної ідеології він не виробив, зробивши простіше, малюючи принципи Антихриста і його «царство морального зла, де люди самолюбиві й злі, Срібнолюбиві і занадто горді, Іще злостиві й неслухняні, А також невдячні і немилосердні, Невірні слову і наклепники, Невитримані і безжальні, Чужі в любові до добра, Зрадники, нахабні і пихаті, Що насолоду люблять більше Бога!». Можна відвертіше — їхній Бог грош і гроші, і ще раз гроші. Тут вони солідарні і безприкладні.

У праці «Що значить солідарність?» І. Франко порівнює твердження «Святого письма» і сучасну діяльність «дітей Єгови» та увиразнює думку, що «коли порівняємо старинну історію завоювання Канаану через жидів, як нам опові-

дає її (тобто Біблії — *М. В.*) книга Судіїв, з теперішньою історією завоювання жидами Галичини, то мусимо признати, що за тих пару тисяч літ. які минули від часу того першого завоювання, жида багато навчилися і поступають тепер далеко систематичніше та успішніше, ніж колись... Тоді забирали села, не тикаючи укріплених міст, убивали селян із їх жінками, дітьми а навіть худобою; тепер розпочали завоюванням міст, а переходячи на села, навіть не думають відразу вбивати селян, а висисають їх економічні соки, аби мати з них, з їхніх жінок, дітей та худоби якнайліпших і найчисленніших слуг. Тоді кожде плем'я поступало на власну руку... Тепер усі племена виступають згідно, як один муж, а Рувим із Парижа сипле золотом, аби приготувати вітчину Юді в Галичині».

У той час, коли Яхве наглядав за ходом загарбницької війни ізраїльтян і, коли треба було, підтримував їх своїми чудесами, які чомусь вважаються святими чи священними, творилися юдейські міфи. Це не святе письмо, коли у Повторенні закону (23/2–13) описуються фізіологічні потреби про справляння нужди чи заборону йти на збори з «розчавленими ятрами». Очевидно просто реалістичні вкраплення для підсилення «правдоподібності» всього описаного.

Як зазначав І. Франко, «Поема про сотворення світу» написана поборникам правовірності, або точніше «темноти та безмисності серед народу». Про це він пише в листі до М. Драгоманова 14 лютого 1886 р.: «А надто хочу з «Нового завіту» вибрати якнайбільше цитат, котрі могли бути на руку всяким поборникам темноти». Адже «Бог виступає як бог самих тільки жидів; він велить їм без пощади вбивати людей іншої національності... Побільшували лихо ще жидівські і християнські богослови... Велика частина тих ніби божих слів, переданих нам у книгах Мойсея і пророків, містить погані прокляття на різні народи, погрози та лайки, по нашому розумінні, зовсім негідні божого імені» (Франко І.,

Збір. тв. у 50 тт.— Т. 35.— С. 268–9). Це можна вчитати в багатьох біблійних пророків і він тут лише констатував і стверджував на фактах життя. Але, на жаль, «Поема про сотворення світу» хоч і ввійшла в академічне зібрання, але вийшла «обрізана», тобто скорочена, викинуто заключний розділ.

І. Франко дивився реально на 5-ту книгу Мойсееву: «І ти винищиш всі ті народи, що Господь (Єгова), Бог твій, дає тобі,— не змилосердиться око твоє над ними» (7/16); «Конче вбий мешканців того міста вістрям меча» (13/16); «Ти повбиваєш усю чоловічу стать» (20/13); «Не позоставиш при житті жодної душі» (20/16); «Я на них нагромоджу нещастя» (32/23, Передсмертна пісня Мойсеева); «Будуть виснажені вони голодом» (32/24); «Повигублю їх, відірву від людей їхню пам'ять» (32/26).

Особисто Ягве-Єгова-Саваоф, його ангели, патріархи і пророки, жреці і вожді, судді і царі — всі убивають нещадно, не звертаючи ніякої уваги на шосту заповідь із кам'яних скрижалей Мойсея про заборону вбивати. Але це для проstackів і темних-неосвітених християн. Так Єгова велить Мойсею, а то й усім «синам Ізраїлевим» убивати за невіру в Бога чи хулу на нього (Вихід, 35/2); за неслухняність перед батьками (Левіт, 20/9), хоч Христос заповідав... ненавидіти батьків (Лука, 14/26). Та й зрозуміло, адже, якщо вірити євангелістам, Христос називає юдеїв «дїтьми», а неюдеїв — «собаками» (Матвій, 15/26; Марко, 7/27). Якщо в Старому заповіті — око за око зуб за зуб, то Христос нам проповідує інше: якщо тебе вдарили по лівій щоці, то підстав праву. Так нам вчити й дітей?

Правда, вони вбивали навіть своїх левітів, а останні своїх побратимів. Наявний і заклик у Біблії знищувати дітей. Про це йде мова у псалмі 136: «Блажен, хто схопить і порозбиває немовлят твоїх». Йдеться, мабуть, про Вавилон. І що просто неймовірно, так це співання по церквах цього псал-

му про розбивання дитячих голівок об скелю. Хіба, що це йдеться про вавілонський полон та єгипетську неволю. Тільки навіщо тоді це нам?

В іудеїв є так звана священна присяга «херем», знищення всіх і дітей у тім числі, котрих захоплено в полон. Дослідники історії Золотої орди стверджують, що Чингізхан винищував дітей-ворогів, які були вищі за мажару, воза, бо такі вже пам'ятали заподіяне їм чи їхнім батькам зло від загарбників. Але пам'ятати немовля про такий Апокаліпсис не може. Тільки інтуїтивно смак материнського молока, коли хоче їсти, та інстинктивно тягнеться до гудувальниці. Таку моральну колізію обійдено, Перепеляк лише риторично звертається щодо народження двох — Ісуса й Іуди. Майже однакове. Хіба перше від Пантера, а друге від Рубана, якого вирослий син убиває, вже живучи як чоловік із тією, хто його породив. В обох випадках є те, чого ми можемо не сприймати, але...

Убиває Єгошуа (Яхве, Єгова) і дає вказівки співвітчизникам це робити, убивають іудейські судді, робить це Ісус Навін і «друг божий» Аврам, нищить філістимлян Самсон, убиває «законодавець» Мойсей, убиває й Іуда свого батька.

Хоча, наприклад, якщо вірити дослідженню Зигмунда Фрейда «Ця людина Мойсей» із книжки «Загадки єврейської історії» (Видавництво «Тарбут», Єрусалим, 1990), то «законодавець» Мойсей був єгиптянином. А отже, зрозуміло, чому він так ставиться до пришельців-іудеїв. Хоча Франко прочитавши тьму книжок не віднайшов іудеїв у Єгипті.

У ґрунтовній статі відомого лікаря-психоаналітика З. Фрейда можна простежити хід доводів та аргументів щодо таких його концепцій: «Мойсей як єгиптянин», «Якби Мойсей був єгиптянином», «Мойсей, його народ і монотеїстична релігія». Стаття «Мойсей і монотеїзм, праця як підсумок життя — єврея Фрейда, з'явилася в Амстердамі 1939 року, про що він у день отримання авторських

примірників сповіщав Ганса Захса: «Мойсей сьогодні з'явився в двох примірниках... Мені здається, це гідний відхід». Хоча Цвейгу він зізнавався, що шкодує про публікацію: «Мені довелося відняти в них (євреїв — *М. В.*) найвеличнішу людину». І. Франко ж писав свого «Мойсея», думаючи про рідний народ. Перепеляк — свого «Тринадцятого апостола» також...

Як відомо, перед смертю люди сповідуються лише в правді, бо постають перед Богом оголені, а якщо й не віруючі, то однаково їм нема сенсу казати й писати неправду. Інша справа, коли підстави недостовірні чи помилкові, отже висновки будуть неправильними. У статті «Тотем і табу» Фрейд-психоаналітик дійшов висновку, що релігія зводиться до колективного неврозу, а її неймовірна влада над людьми пояснюється точно так, як влада неврозу над пацієнтом. Вчений Фрейд підірвав основи віри в юдеїв і християн. Але ця релігійна і фанатична доктрина очевидна і не потребує доведень. Ця аксіома невідома.

Наука, за І. Франком, порівняльні студії, тобто компаративістика — це систематичне студіювання нехристиянських релігій, якому десятки талановитих учених посвятили усе своє життя, виявила безліч подібностей і понять, що досі вважали люди винятково біблійними, такими насправді не являються.

Приклад сьогоднішньої еклектичної й підставної компаративістики — «Дабру емет». Це заява євреїв про християн і християнство, надрукована 10 вересня 2000 р. в газеті «Нью-Йорк Таймс». У ній цілком безапеляційно подається 8 коротких тез. Зокрема, йде мова про те, що «юдеї та християни вірять в одного Бога. Перед появою християнства євреї були єдиними, хто вірував в Бога Ізраїлю. Але християни також вірять в Бога Авраама, Ісаака та Якова»; «євреї та християни визнають авторитет однієї книги — Біблії»; «Християни можуть поважати домагання єврейського на-

роду землі Ізраїлю»; «євреї та християни поділяють моральні принципи Тори». Найсуттєвіша теза — «без довготривалої історії християнського антиюдаїзму та християнського насильства над євреями нацистська ідеологія не могла б ні з'явитися, ні утриматися».

Християни взагалі і православні зокрема вірять Ісусовим євангелістам, які стверджують, що Христос прийшов не порушити закон Яхве і старозавітних пророків, а виконати (Матвій, 5/17). Навіть надто різко й категорично заявляв — «швидше небо і земля загине, ніж одна риска із закону пропаде» (Лука, 16/17). Себто, виконати все, що заповіджено Ягве-Саваофом.

Порівнюючи Новий і Старий заповіти і моральні категорії святих та апостолів, такі як І. Франко, аналітик і критик, ясно бачив «поглиблення» інтерпретованих ідей, метаморфози і контраверсії, незрозуміло-затемнені місця. Спочатку, наприклад, було «око за око». У Новому Заповіті вже йдеться про непротівлення злу в нашій хаті. Це очевидно, щоб ми не чинили опору, як будуть бити при завоюванні нашої землі, чи винародовлення й викрадання наших душ. Також любити ворогів своїх.... Ба, навіть «вороги чоловікові — домашні його!» (Матвій, 10/36). «Я (Ісус Христос) ж прийшов «порізнити чоловіка з батьком його, дочку з її матір'ю, і невістку з свекрухою її» (10/35). І насамкінець у Матвія (15/24): «Я посланий тільки до овечок загинулих дому Ізраїлевого». Але при чому тут ми слов'яни, українці? Ми ще можемо розрізнити Ісуса й Іуду, праведника й зрадника, хоча без Людини з Іскаріота ми б, можливо, й не дізналися про Сина Божого... Своєю поемою «Тринадцятий апостол» Іван Перепеляк зробив прекрасну послугу, показавши пряме й криве, невідоме й відоме, а ми думаймо та творімо собі розумного чоловіка, як казав той же Іван Франко.

У «старозавітті» — «плодитись і розмножуватися» (це для іудеїв), а в новому — нам, слов'янам — треба залишатися

безшлюбними: замість владарювання над видимим світом, християни закликаються ненавидіти світ, зректися його; замість обіцяних Ягве-Саваофом ситості й благоденства для юдеїв, гої оголошуються блаженими, тобто божевільними і щасливими жебраками, голодними, спраглими, гнаними за правду і справедливість (Матвій, 5 / 3–11). А співчуваючі Ізраїлю одурманені християни вже в нинішні часи готові привести на допомогу цій країні 10 мільйонів бійців для захисту іудейських старожитностей («Еврейские вести», 2000, № 11–12). Так хто кого зраджує?

Висновки в «Поемі про сотворення світу» в заключній її частині І. Франко робить на основі останніх досліджень того часу: «Нам доказали незбитими аргументами, що ми милилися щодо авторства і часу писання св. Книг, виявили нам, що історичні вісті в многих місцях Біблії дуже й дуже не певні, та що нам належить уступити з многих місць, на яких ми опирали нашу віру й яких шукали джерела потіхи для наших душ».

Вчені багатьох культурних народів добули археологічною працею прецікаві залишки людської праці і думки, що кинуло багате світло на історію, мову, звичаї й обряди, мистецтво й ремесла, організацію і релігійні вірування прадавніх народів, що жили, працювали і змагалися на багато тисячоліть до Біблійної історії. А тих, хто не розумів у що чи кого він вірує, таких І. Франко означав, як поборників темноти і безмисності народу, котрі не цінять своє, стають ренегатами від правди і природності.

Символізм і забобонність числа 13 Івана Перепеляка зрозумілий. І йдеться не про виражальні засоби його поезій, хоча про це також, і на сьогодні він лише штрих пунктирно окреслив завдання для тих поборників темноти і безмисності народної, котрим не до книжки, не до знань, хоча й псевдобогослови та псевдонауковці такі ж часто-густо теменні і непросвіщенні... «Тринадцятий апостол» Пере-

пеляка — це своєрідний поетичний малий енциклопедичний словник на тему віри і зради, розуміння власного життя і суті національного існування в жорсткому пресингу чужинства і тоталітарної влади, не розуміння й освіченими начебто людьми походження роду й народу, його завдань майбутнього. Зрештою суті не те що чогось божественного, а простого буття окремо взятої особи. Люди в своїй більшості нині дбають про хліб насущний, а не духовний, навіть якщо ревно моляться... І. Перепеляк сотворив цю поему, очевидно, за головним його і нашим принципом — щоб в Україні не гніздилася скверна, з чийого боку вона б не насувалася, які б «проповідники» з «професорами», масонами та юдами не затуманювали нам мізки. Тому повірмо в Іванову «світлінь Природи» і не залякнемо завчасно в безмисності і бездумності українства, не потакаймо відступникам від істини і природності, правди і справедливості.

Михайло ВАСИЛЕНКО,
поет, літературознавець.
м. Київ

АПОЛОГІЯ СВЯТИНЬ

*Іван Перепеляк, поема-феєрія
«Тринадцятий Апостол».—
Харків: Майдан, 2006.*

У творчості Івана Перепеляка теософська проблематика займає одне з провідних місць. Досить назвати такі фундаментальні поеми, як «Теодицея» і «Судний день», які засвідчили ґрунтовну ерудицію автора в суті основних релігійних вірувань, обізнаність з працями богословів, істориків, філософів, апокрифами, манускриптами тощо.

Безумовно, що стрижнем цих багатопланових поем є проблеми, які споконвіку мучили спраглий істини людський розум, зокрема призначення людини на землі, добро і зло, життя і смерть, потойбічне існування.

Логічним продовженням цих творчих устремлінь автора стала його поема «Тринадцятий апостол». Вона присвячена одній з найбільш одіозних постатей, які знала історія — Іуді Іскаріоту. Задум, прямо скажемо, дерзновенний хоча б намаганням автора охопити неосяжне. Адже про людину, яка стала хриstopроводцем, написано чимало літератури, причому не всі автори ставили собі за мету докопатися до істини, багато з них керувалися кон'юнктурними мотивами, прагнули поставити під сумнів канонізовані біблійні тексти, спричинити сенсаційний бум.

Прикладом цього може служити «відкриття» «Євангелія від Іуди».

Думається, що Іван Перепеляк не ставив перед собою завдання розібратися в усіх цих матеріалах, де так багато казуїстики, розставити всі крапки над «і». Адже, коли йдеться про віру, тобто ірраціональне, то формула «Вірю, бо безглуздо» якщо й не повинна стати світоглядним кредо, то принаймні не має викликати також огульного залучення, тим паче кепкувань. Згадаймо хоча б Шевченкове «І дурень і мудрий нічого не знає». Треба мати на увазі, що «Біблія» — книга символів, при трактуванні якої однаково важливі і дух, і буква, причому одне одному не повинні заважати.

Іван Перепеляк виступає передусім, як художник слова, поет і мислитель, якому кортить глибше осягнути істину, проникнути в бездонну прірву історії, вихопити звідти і спроектувати в сучасність те, що може служити моральному удосконаленню сучасників. І в цьому розумінні поет досягає своєї мети.

Власні міркування він будує за принципом доведення від протилежного. Отже, аргументи тих, хто намагається оправдати зрадника, возвести його до рангу тринадцятого апостола:

*Він злодієм зробивсь.
За велінням Згори...*

або:

*Він мимовільна жертва
Божественного промислу...*

Отже, якщо Іудина зрада запрограмована вищими силами, якщо вона служила явленню світові воскресіння Христа, утвердженню християнства, то його не можна однозначно трактувати як символ зради і уособлення зла:

*Він виконав Наказ, і в цьому плюс:
Зробив Іуда, як сказав Ісус.*

До такої думки схилилися чимало літературних авторитетів, представники сатаністів, єретики. Чи можна погодитися з ними? Іван Перепеляк дає однозначно негативну відповідь:

Іуда найгріховніший в євангельській історії.

З метою аргументації свого твердження Іван Перепеляк детально досліджує генеалогію свого персонажа, акцентуючи увагу передусім на світоглядних і моральних питаннях, без яких немислима цілісна позитивна особистість. Іуда ж постає як суперечлива постать, без будь-яких моральних гальм, уособлення гордині, заздрощів, жорстокості і користолюбства. І якщо в його єстві і ворушилося щось людяне, то воно не здатне було утримати його від смертних гріхів. Якоюсь мірою це обумовлювалося життєвими обставинами.

Ще до народження Іуди його матері Себорей снівся віщій сон, що вона народить змія-пітона. Вона звиряється своєму чоловікові Рубанові. Перший його присуд аж надто жорстокий:

*— Дитина, що у нас народиться;
Не подарунок Богородиці...
Тому, щоб зупинить нещастя — веремію,
Нам треба задушити цього змія.*

Зрештою вирок пом'якшено, дитя кладуть у просмолену корзину і пускають за водою, де його підбирає бездітна красуня, дружина старого царя-імпотента. Вона заміняє Іуді рідну матір, і той росте як царський син, оточений ласкою.

Однак сталося так, що у цариці появилася власний малюк, і вся любов її перенесена на нього.

Уже царівна недолюблює Іуду! — подейкують у царському оточенні. Та й сам приймак відчуває це. Гіпертрофоване

Але він уже перейшов межу, за якою не може бути прощення, та й повірити в його щирі почуття до Ісуса важко. Він згусток пороків, уособлення темної гордині. Іуда сам приходиться до фарисеїв з пропозицією видати Сина Божого за тридцять срібняків.

Таким чином, автор переконливо спростовує численні спроби реабілітувати Іуду, навіть зарахувати його до апостолів. Ті, хто фабрикував Євангелію від христопродавця, прагнули посіяти сумніви в серцях довірливих людей, розмити їх віру. Все це від лукавого. Іуда став символом зради, ось уже два тисячоліття цим ім'ям таврують тих, хто продає ідею за гроші, чини та з інших корисливих мотивів.

Іван Перепеляк рельєфно виліплює образ свого персонажу на тлі тогочасних обставин, детально простежує осмислення цього символу в непростих перипетіях всього історичного періоду, зокрема і на сучасному етапі. Іуда постає через характеристики і сприйняття різних осіб, що знали його, а також з пізніших досліджень, дуже тенденційних і суперечливих, нерідко пронизаних сатанинським духом.

Зло багатоліке, воно виступає в різних іпостасях, аби завоювати прихильність людей. Ось як характеризує його дружина Пилата Клавдія:

Іудо, стерво, добрий, шалапутний.

Пильну увагу приділяє автор зображенню Ісуса Христа, показуючи його через сприйняття і характеристики різних історичних та вигаданих осіб. У цьому розумінні поема сприймається як апологія святощів, утвердження постулатів віри.

Твір густо заселений різними персонажами, насичений суперечками, різноманітними, нерідко полярно протилежними думками, парадоксальними версіями, гіпотезами. Складається враження, що, читаючи його, ніби проходиш через велетенську юрбу, де кожен висловлює і екзальтова-

но обстоює власні судження. Потрібне уважне, неодноразове прочитання, аби розібратися в цьому розмаїтті. Бо серед тих, хто висловлюється, не лише біблійні особи і праведники, але й Сатана, Антихрист, єретики, вільнодумці, представники різних релігій.

Допомогти розібратися тут зможе лише віра, непохитна віра в релігійні святині, а також порядність і моральна чистота. Це дуже важливо, адже багато наших співвітчизників досі не можуть визволитися з мороку насадженого десятиліттями атеїзму.

Поема спроектована в наше драматичне і сумбурне сьогодні. Причиною наших незгод на думку автора є аморальність, відсутність справжньої віри і патріотизму:

*І знов придворні віршарі — поети
Восславлять і Антихриста і блуд,
Що у гріховних душах верховодять...*

І все ж крізь відчай проступає упевненість, що добро переможе бо воно ґрунтується на непохитній вірі в святощі, яким немає альтернативи.

Василь ГАРВАСІЮК, поет,
газета «Селяночка», № 48,
28 листопада 2008 р.

ІУДА: ЛЮДИНА-СИМВОЛ

Книга Івана Перепеляка «Тринадцятий апостол» далеко виходить поза межі суто поетичного твору. Не тому, що вона заглиблена у філософію, як, власне, і вся творчість цього поета. А тому, що акцент поеми різко і свідомо зміщений у полемічну царину вічного питання Буття. Тобто ми стикаємося тут з публіцистичною, в гарному розумінні слова, філософією. Саме — в гарному розумінні слова, бо мітингова публіцистика, що посіла нашу свідомість, у Перепеляка, хвалити Бога, свого коника не сідлає. Вірші не кричать скільки горла стане, вони скоріше сповідальні, аніж майданні. Коли б оці нотатки тяжіли до рецензування, можна було б відзначити хрестоматійне, а саме: сповідальність — то є найвишуканіше обрамлення для віршів, і багет у Йвана завсігди на похваті. Але, по-перше, ліричний рівень Перепеляка давно на видноті і додаткових компліментів не потребує, а по-друге, тема розмови має куди більшу вагу за чергові кніксени.

Поети — не фізики, вони розшифровують світ, розкладаючи його не на атоми, а на образи, більша частка з яких хоча й ефемерна, але цілком конкретна, а менша — канонічна і начебто непорушна. Бо й справді — у кого здійметься рука замахнутися, приміром, на добро? Або ж — хто спробує приголубити зло? І все ж таки, й одначе, і незважаючи на будь-що, є поняття примежові, де на доброму проступають зненацька пігментні плями злого, а на злому — полиски доброти. Уточнюю — одним з таких примежових станів і є сумнозвісний Іуда, котрого вже зо дві тисячі років то опускають нижче нижчого, то здіймають попід хмари. Ласа тема і для справжнього художника, і для спекулянтів біжутерійними прийомами.

Іван Перепеляк формулює поставлене перед собою завдання просто, не туманячи зір ані собі, ні читачеві. Хто він — апостол Іуда з Керкота, на прізвисько Іскаріот, себто красильник (фарбар), — лиходій чи месія? Якщо ж месія — то від Господа чи від Сатани? Поет запрошує до розмови славетних тлумачів Іудиного гріха (чи не гріха?), — теолога Сведенборга, письменника Франса, філософа Соловйова, поета і живописця Волошина. Слово надане й усім названим, й адептам їхнім. Тлумачі трактують вчинок Іуди по-різному, спектр їхніх суджень широкий — од святого мучеництва лукавого апостола до необхідності забезпечити фінансову підтримку народжуваному в муках християнству. Усі — адвокати, але зауважмо, читальнику, всі ходять коло та навколо, ухвалити ж присуд ніхто не наважується. З тієї причини, що всі обминають питання — чи може зрада бути благодіянням? Адже саме на цій межі стикається конкретне тлумачення з канонічним, начебто непорушним.

Підступивши до цієї межі, Перепеляк усвідомлено перестає бути істориком і робиться виключно поетом. У викладі легенди про появу на світ нащадка Себорей і Рубана (в інших транскрипціях — Циборей і Рувима) автор «Тринадцятого апостола» небагатослівний — віщій сон породіллі, вигнання та подорож немовляти в кошику морем подано фрагментарно. Перепеляк справедливо вважає, що тут містика лише напускає туману на проблему Іуди. А ось до перших літ хлопчика в острівній цариці, що прихистила його, поет уважніший. Він ретельно змальовує середовище, в яке потрапляє первісток, покинутий справжніми батьками. Дитя, що примандрувало за водою, довгождане, йому вготована вседозволяюча любов, у якій, як усім відомо, лабузиння росте швидше, аніж хлібні злаки. Відбувається те, що слов'янський фольклор називає «з грязі у князі» (у даному разі, з байстрюків у царевичі). Проте з появою у цариці власної

дитини ситуація ускладнюється — виникає знайомий з класики конфлікт «кровиночки» і «приймаченка».

Іван Перепеляк майстерно вимальовує цей тугий вузол, але, можливо, головна заслуга поета на цьому етапі в тім, що він толерантний щодо своїх героїв, не виправдовує і не звинувачує їх. Якщо в більшості своїй постевангелісти вбачають у тих подіях фатум, то поет дає зрозуміти — приривістки теж варіантні, дрібне різночитання в тлумаченнях може привести їх до взаємного виключення. Чи не тому поезія, можливо, надійніший ключ до дверей істини, що пояснює гріх і подвиг, ніж логіка?

При всій різноманітності аксесуарів у лірика, на мою думку, основним є вибір тональності. Перепеляк, напевно, відчув, а не прорахував, що гіпербола в цих віршах повинна бути урізана в правах. Поет ніде не нагнітає напругу, навіть збиває її несподівано документальними прозаїчними вставками, щоб уникнути мітинговості в розбурханій полеміці. Він акуратно дотримується тієї образної системи, яка сповідує не гнів до опонентів, а ствердження власних гіпотез. Аналітик і лірик працюють у цілковитій злагоді.

(Втім, обмовлюся, що ставлення до горезвісного Євангелія від Іуди, про яке стільки галасу останніми роками, у нас з Іваном не однакове. Мене насторожує сам феномен тринадцятого апостола. Бо якщо розуміти під апостолами посланників (грецьке тлумачення), то у Христа їх сила-силенна, і жодна нумерація ніяк їх не характеризує. Якщо ж під ними розуміти набрану Ісусом колегію своїх учнів, то їх було дванадцять. І після вигнання Іуди залишилося стільки ж — місце Іскаріота за жеребом посів Матвій. А якщо тринадцятого апостола розуміти виключно як образ, то чи не заважає тінь марновірств, що лягає на цю цифру? Одначе, мені й на гадку не спадає вказувати поетові на якусь його помилку. Хай ми з Перепеляком з різних позицій дивимося на проблему, але проблема від цього не змінюється).

Іудина біографія, кажучи по-теперішньому,— детектив. Висловлюючи її, автор поеми вибудовує тонкий і точний ланцюжок — убивство названого брата, принизлива дружба з Пілатом, убивство батька Рубана, одруження з власною матір'ю Себореею. Поет при цьому не заломлює руки, не запрошує нас жажнутися від того, що відбувається. Його увага зосереджена на іншому, він випереджає сюжет надзвичайно важливими питаннями — чи самотній Іуда в нашій Історії, і хто з нас безгрішний?

Тут, власне, закладено смислову кульмінацію поеми, і читач починає очікувати на її розв'язку. Чи буде вона апологією Іуди, чи наші гріхи такі ж непростими? Якщо гріх убивства в будь-якому розумінні — злочин, то з гріхом кровозмішення справа стоїть складніше. Чи знав Іуда, що Себорей його рідна мати? Якщо так, то, виходить, служив не тільки Пілатові, а й — одвічно — Сатані. За це належить суд Божий, проте й ми хочемо визначитися в розумінні суті такого гріха. А що — як не знав?

Поет певен, що подвійним душогубством Іуда мучився, хоча це, втім, не завадило йому прийти на похорон Рубана (не забуваймо — батька) і почати залицятися до Себорей (не забуваймо — матері). Розгрішувачем і спокусником виступив Пілат (представник влади), чії старання відразу ж були прийняті Іудою.

Якщо вважати, що до зустрічі з Ісусом Іскаріот не підозрював про своє кровозмішення, то після знайомства з месією ситуація стає плутаною. Іван Перепеляк пропонує версію, за якою одкровення відкрились Іуді через Себорей після її невдалої спроби покаятися. Якщо все — від Бога, то віра — насамперед від Нього. Тобто — Господь вклав у уста жінки слова, які відкрили Іуді істину. І — що ж? Чим завершилось у нього усвідомлення смертного гріха?

Завершилося, схоже, образою і злістю на Буття, що винагородило його такою долею. Якимось погано в'яжеться це

з гіпотезою жертвовності Іскаріота, з роллю, нібито задалегідь написаною йому Богом. Лихе серце до добра нікого не приводило, починаючи з джерел Старого Заповіту. Подібні припущення Іван Перепеляк знов-таки виключає методами не логіки, а поетики. Діалог Іуди і Себореї після відвідин церкви не полишає сумнівів у тому, що саме керує в ті дні Іскаріотом.

Тут автор своєчасно нагадує читачеві, що за християнськими канонами усі імперативи злості — від Сатани. І зразу ж у поемі контрапунктом з'являється тема Ісуса, про яку за браком місця в цих нотатках мова, на жаль, не йтиме. Зауважу лише, що Ісус цілковита і геть в усьому Іудина протилежність, і дивним було б припустити, що Господь, грубо кажучи, запряг їх в одного воза — подібне, як відомо з поетики, не рекомендується навіть у випадку з ланню та конем. І Христос навряд чи довірив би «жертвону зраду» людині, сповненій злості.

Але — було ж! І в одній упряжці опинилися, і лише Іуді довірив Христос таємницю Успіння та Воскресіння. Саме цим керуються апологети Іскаріота, що стільки століть намагаються наділити його святістю. Справді, шляхи Господні несповідимі, але — Господні. А до подій на Голгофі Ісус, яко Син Божий, залишався людиною. Іуда ж у цій іпостасі перебуває віки вічні. Мабуть, можна припустити лише одне пояснення того, що трапилося — втручання Сатани. Іван Перепеляк на такому тлумаченні не наполягає, хоча натяк дає — Іуда посланий до Ісуса Пілатом, заклятим ворогом християнства від влади, й інформує прокуратора про діяння месії.

У поемі Іуда зізнається, що задля Ісуса ладен узяти на душу все світове зло. Страшне і дивне зізнання — адже у нього на душі вже ой скільки зла, тобто — звична справа. Автор «Тринадцятого апостола» ясно розповідає про те, яке виправдання злагодив собі Іскаріот — увірувавши в Сина Божого, він тим самим визнав себе очищеним від минулих гріхів. А переконавши себе в цьому, квапиться на сповідь до

Пілата,— утім, через відсутність прокуратора, задовольняється одкровеннями з його дружиною. І не віє від нього духом святості, все якесь сумнівне, двозначне, непевне.

Іван Перепеляк вочевидь розумів, що саме до таких висновків після тринадцятого (збіг з назвою чи...?) розділу поеми прийде читач. Поет робить несподіваний хід — присвячує наступний розділ непізнаваному або, коли хочете, ще непізаному. На щастя, і в цій темі ніякої мітингової публіцистичності немає — навіть зростаюча прив'язка до сучасності сприймається як полеміка без повчань. Саме тут, начебто у відступі від лейтмотиву, починаєш розуміти поета дедалі більше.

Зупинюся лише на одній деталі — на можливості вселення біса (Сатани) в людину. Правильно буде припустити, що в тій чи іншій мірі кожен з нас одержимий цим самим бісом. Інакше кажучи — кожен з нас, хто більше, хто менше, гріховний. Отже, Іуда — не виняток, а правило. І схоже, все стане на свої місця, коли ми відокремимо Іуду-символ і Іуду-людину.

Патристика (збірка доктрин Церкви Природи) у працях Тертуліана, Орігена, Августина припускає, що всі душі знайдуть спасіння, у тому числі і дух Диявола. Але при цьому вони розуміють душу як символ. Теологи цієї давньої школи впритул підходять до переконання, що душа, як і Бог, єдина. Вони випереджають нинішні гіпотези про реінкарнацію.

У поемі Іван Перепеляк заглиблюється в цей космос Буття. Наше завдання багато вужче — Іудин гріх лише мала частинка загальної моделі. І ми, читальнику, разом з тобою ставимо лише питання — чи відпускається цей гріх через покаяння? Резюме, до якого, як мені видається, привів Іван Перепеляк, таке. Символ — канон, до нього — ні додаси, ні віднімеш, він не потребує ані покаяння, ані прощення. Але на осіці повісився не символ — повісилась таки людина.

Аркадій ФІЛАТОВ

ЗАМАХ НА СТЕРЕОТИПИ

Перегорнувши останню сторінку поеми Івана Перепеляка «Тринадцятий апостол», я бозна-скільки часу сидів нерухомо, втупившись у нехитрий малюнок на шпалерах навпроти свого робочого столу. Є твори мистецтва, які пестять зір або слух, дарують солодке хвилювання, світлу радість чи неясний душевний смуток, а є твори інші — вони виконують роль своєрідного ключа запалювання, вступаючи у безпосередній контакт із потаємними думками, відчуттями, настроями, що дуже ретельно приховані від небажаного втручання. Думки такого рівня й характеру людина завжди тримає в найдальших закутах лабіринту своєї свідомості. Дехто просто боїться висловити їх, а дехто не робить цього, усвідомлюючи абсолютну безглуздість подібного кроку.

Справді, той, хто робить замах на непорушність віковичних стереотипів мислення мільйонів, зазвичай нагадує або ж волаючого в пустелі, або ж химерника, який розсипає перла перед свиньми. Притому справжні свині просто не звертають уваги на перли, бо вони для них анічого не означають, а ось свині метафоричні побачать у тих перлах щось незнайоме, незвичайне й небезпечне для навечно зафіксованих стереотипів сприйняття навколишнього світу — й відреагують вельми агресивно та жорстоко.

Юрба на єрусалимському майдані несамовито волала: «Розіпни його!» (й о г о — з маленької літери. «Розіпни Його» — то буде згодом, вже на сторінках Євангелій). Так, він тоді виглядав якимось диваком, котрий умовляє людей

бути людьми, який стверджує, що в світі є речі дорожчі за золото, що у храмі нічого робити гендлярам, що треба любити свого ближнього і т. п. Притому вперто ігнорує загальновідому істину: юрбу можна скільки завгодно умовляти, улещувати, зціляти, поїти й годувати, але вона ніколи не пробачить тому, чиє буття не співвідноситься зі штампами її свідомості.

Христос не вписувався у масові стереотипи, тож то було, мабуть, головною причиною його безславної загибелі, яку згодом спритні проповідники піднесли юрбі як спокуту за її гріхи, підступно викохуючи в її непевній свідомості комплекс провини, щоб згодом маніпулювати тією свідомістю.

Існує таке собі просте питання: «Ч о м у?» — питання, яке Шопенгауер назвав матір'ю всіх наук. Дітлахи у процесі пізнання світу завжди запитують дорослих, чому небо блакитне, чому день поступається місцем ночі, чому... Ми намагаємося пояснити дітям, чому саме треба мити руки перед вживанням їжі, чому не можна відбирати чуже тощо. На жаль, коли дорослі люди запитують, чому саме треба безумовно виконувати той чи інший постулат соціальної моралі, ніхто не бере на себе труд пояснити, лише відповідає: «Так треба».

Кому саме треба? Навіщо?

Іван Перепеляк узяв на себе сміливість жбурнути каменюку у гниле болото стереотипів, що стримують розвиток нашого життя, бо якщо на всі «чому?» ми й надалі чутимемо принизливу відповідь «Так треба», нічого доброго з того не вийде. Недарма ж поет узяв за епіграф до свого твору слова Вергілія: «Обираючи богів, ми вибираємо свою долю». Так, ми обираємо своїх богів, наділяючи їх власними якостями, впливаючи від їхнього імені на світ, що нас оточує. Такий вплив одвічно аморальний, скажу жорсткіше — злочинний, бо вплив на масову свідомість від імені вигаданого персонажа є перш за все шахрайством.

*...Є, правда, знаю, і така історія,
Яка звела на сцену бутафорію...
Моліться, мов, на це, а решта — все дрібне.
Такий підхід не вдовольня мене.*

(І. Перепеляк. Тринадцятий апостол)

Той, що створив Всесвіт, звичайно, не має потреби ані в нашому поклонінні, ані в нашій любові до Нього. Він неосяжний для людського зору чи розуму, тож ота неосяжність і надала можливість деяким спритним хлопцям проголосити себе чимось на кшталт посередників між Творцем та людьми, які здебільшого не хочуть або не можуть дати собі раду у практичному житті, посилаючись на якісь вищі сили, що здатні вирішити їхні нагальні проблеми, тобто зробити з дурня розумника, з ледаря — визнаного майстра, з нездари — знаменитість, а з пересічної повії — дружину мільярдера.

Такі люди, на превеликий жаль, являють собою переважну більшість населення будь-якої країни. Вони є, як кажуть, золотим дном для тих спритників, що прагнуть не тільки отримувати капітал за своє посередництво, а ще й

*...бажають влади й хочуть.
Щоб від них залежало вічне життя,
А для когось — вічне прокляття...*

Ось чому вони не олюднюють богів, як це робили стародавні греки, що молилися різним **енергіям** Всесвіту, називаючи їх Зевсом, Афродітою, Гефестом тощо, а натомість **творють** богів зі смертних людей, аби можна було цитувати їх, посилатися на них у своїх проповідях та діяти від їхнього імені.

Будда, Христос, Магомет...

Кажуть нам: «Христос наполягав на тому...» або «Христос покликав...». Ну хто може знати достеменно, на чому

саме наполягала людина, слова якої були записані через багато років після того, як вона нібито їх вимовляла? А до того ж, давайте, панове, дивлячись правді у вічі, відповімо собі на дуже просте запитання: «Хто такі були ті, що записали слова Христа?» Хто вони, ті, кого ми зємо апостолами? Напівграмотні, темні люди, котрі, до того ж, мали не такі вже й високі моральні якості:

*...Коли пішло за північ,
Петро відрікся вже до третіх півнів...*

*А хто із друзів тоді був на видноті,
Коли Ісуса розпинали на хресті?*

*Всі учні утекли в свої берлоги,
Аби не бачити страждаючого Бога...*

Чомусь багатьох людей, які вважають себе освіченими й культурними, не охоплює праведний гнів, коли деякі вчені час від часу піддають сумніву, чи насправді саме Вільям Шекспір, якийсь там актор, написав оті геніальні драматичні твори, або чи доправди існував такий філософ, як Сократ, бо не дуже віриться, щоб отой вуличний талалай висловлював перлини світової мудрості. Проте будь-яка спроба посягти сумнів, а чи здатні були оті непевні особи, які ходили за мандрівним проповідником, настільки точно передати його непросте вчення, що воно стало основою світової християнської релігії,— викликає гнівне масове обурення.

*А спробуй-но сказати супротив
Та розвінчать Божественне начало,
На тебе тупнуть, аж здригне земля,
І полум'ям навіки затаврують...*

Але Святе Письмо вважає, що «вага неоднакова, неоднакова міра,— обоє вони — то огида для Господа» (Книга при повістей Соломонових. 20.10), тож маємо підходити з однією міркою до будь-яких постулатів, від кого б вони не виходили, інакше не слід навіть вимовляти таке слово, як «істина».

Опріч того, поема Івана Перепеляка наводить на дуже просту думку: так, був такий собі проповідник Ісус Христос, так, він був добрим та лагідним, так, він зцілював безнадійно хворих, годував юрбу, яка волочилася за ним, розповідав про царство Боже,— все так, але ж який все це має стосунок до так званого «Божественного начала»? Ось народний цілитель А. Б., якого згадує автор у 14 розділі твору, вміє багато чого робити на користь людям, спираючись на силу Божу, але ж він у жодному разі не претендує на роль Месії, та й не один він такий... А, може, Христос (зовсім уже крамольна думка) ніколи й не претендував на роль Сина Божого, може, таким його вивели численні переповідання, бо комусь то було (як переконливо довела подальша історія людства) ой як вигідно... Чом ні?

У розділі четвертому своєї поеми автор робить відступ, де, спираючись на наукові дослідження, зазначає: «...оригінальних рукописів не збереглося... Сьогодні вчені мають у розпорядженні більш як п'ять тисяч грецьких рукописів Нового Заповіту, в яких існують тисячі відмінностей, одержаних внаслідок помилок, вставок і правок, зроблених писцями. Деякі тексти вочевидь суперечать один одному...».

Хто візьме на себе відповідальність стверджувати, нібито отой текст є насправді нефальсифікованим, а отой — ні в якому разі? Кожна річ, кожне явище світу, що нас оточує, має свій сенс, своє значення та свою цінність. Розповіді якихось людей про те, як вони спостерігали певну подію, як вони спілкувалися з певною людиною, яка висловлювала ті чи інші думки (що їх вони зрозуміли в міру свого інтелекту

та ерудиції), навряд чи можуть сприйматися як непорушна істина.

Розповідь є розповідь, не менш, але й не більш, тож не треба робити з неї щось на кшталт об'єктивного закону, дію якого завжди можна перевірити досвідом. Закон Божий — то є закон Природи, наприклад, закон тяжіння або закон адекватності (сила дії дорівнює силі протидії), а ось євангельський постулат, що закликає підставити праву щоку, якщо тебе вдарили по лівій, — то не більш як чиясь особиста думка, досить аморальна та деструктивна, бо призводить до нерівноваги між дією та протидією, тобто до порушення законів Усесвіту.

*...А Матвій біблійний і собі:
— Любіте ваших ворогів!..
То що ж виходить? Полюбить отих,
Що руйнували Україну,
Та ще й молитися на них?*

Колись спитали учні Конфуція: «Чи треба відповідати добром на зло?» Великий філософ, вельми здивований таким запитанням, відповів: «Якщо відповідати добром на зло, то чим тоді відповідати на добро?». Та й додав: «На добро відповідають добром, а на зло відповідають справедливістю».

Хтось скаже: «То ж Конфуцій, не наш». А що, хіба є **наш** закон тяжіння **чи наша** таблиця множення? Кожен з народів має зі свого лише мову, обрядовість, орнаменти, фольклор, а ось будь-що інше притаманне всім без винятку, хто живе ласкою Божою.

Релігійна мораль — то є штучний витвір тих, хто зухвало привласнив собі право розмовляти з рівними собі від імені Бога. Той чи інший штучний витвір, звісно, має право на існування, проте тільки знайшовши свою нішу в загальній

системі цінностей. Якщо ж він залишає оте місце, оту нішу, трапляються великі негаразди на кшталт сумнозвісних грабіжницьких хрестових походів, кривавих Варфоломійвських ночей, спалення на вогнищах вільнодумців тощо.

Коли нам показують президента якоїсь із країн пострадянського простору на високій трибуні, а поруч священнослужителя, подумки звертаюся до високопосадовця: «Дорогий друже, ми (чи вони) всенародно обрали тебе, наділили найвищою владою, тебе, але ж зовсім не того, хто стоїть поруч з тобою, аби проголосити якусь істину, дуже сумнівну для багатьох з тих, хто голосував за тебе на виборчих дільницях. Тож не варто силоміць нав'язувати те, що виключно має бути наслідком вільного вибору та особистою справою кожного з твоїх співгромадян, з яких хтось хреститься справа наліво, а хтось — зліва направо, а дехто чинить намаз. Силоміць — то вже було колись, але чи спричинило воно рай земний, та що там рай — хоча б елементарний мир та добробут?..».

*...іудеї нам «подарували» християнство,
Аби півсвіту запрягти у свій хомут,
Аби до скону ми були рабами!
Терором нас хрестили і вогнем,
Наших богів топили у Дніпрі...
Й відтоді Україна-мати
Хресною дорогою пішла,
Дорогою страждань і болю!*

Ось так... «Аби до скону ми були рабами!..» Якщо ми справді, як стверджує Святе Письмо, створені за образом і подобою Бога, то які ж ми тоді «раби Божі»? Ні, щодо Творця та людей в жодному разі не можна вживати такий термін, як «рабство», бо він сам по собі принижує не тільки раба, але і його володаря, а це вже блюзнірство, панове добродії,

чи не так? Може, комусь дуже кортить бачити нас такими, але ми — не раби. Раби — не ми.

А стосовно головного персонажа поеми — зрадника Іуди — можна лише зазначити, що автор блискуче впорався з дуже складним завданням і відтворив образ неоднолінійний, багатоплановий, сміливо відкинувши всі суцї трафарети та зазирнувши у найтемніші, найпотаємніші глибини свого героя. Іуда постав перед читачем не схематичним зрадником, а чутливою людиною, яку охопили пристрасті воїстину шекспірівської сили та напруги.

Проте, якщо відкинути існуючі стереотипи, жалюгідним видається не тільки Іуда, але й логіка вчинку. Так, він виказав Ісуса стражникам, за що отримав сумнозвісні тридцять срібних монет. Виказав, нібито ніхто, окрім нього, не знав, як виглядає та де перебуває той, кого розшукують... А навіть було так ретельно розшукувати того, кого всі мешканці Єрусалима добре знали в обличчя?

Дуже дивним слід вважати в'їзд Ісуса до Єрусалима верхи на віслику, тому що, згідно з тодішнім чинним законодавством, в'їзд верхи у міську браму був виключно прерогативою царів і порушення закону означало смертний вирок для сміливця.

Вигнання Ісусом гендлярів з храму спричиняло не менш тяжкі наслідки, бо з того гендлярства багато хто мав прибуток, тож він здобув смертельних ворогів серед представників державної влади, духовенства та численних торговців. Таким чином, не так за зцілення та проповідування постраждав — смертний вирок заробив і без того...

Зовсім крамольна думка. Якби я був Понтієм Пілатом, то ніколи не допустив би страти Ісуса. Натомість я без зайвих вагань знищив би всю юрбу, яка волала на майдані: «Розіпни його!», бо якби не відбулася ота страта — не пролилося б стільки невинної крові в ім'я Його за два тисячоліття!..

Та хіба ж тільки лилася кров? Хіба не було інших утрат?
А пригнічений дух?
А загублені, спалені на вогнищах, вирвані лещатами катів
знання?
З усього виходить,

*Що віра витіснила знання.
І підкорила людський розум,
Що здатний дати людині
Єдино справжнє знання і щастя...*

I. Перепеляк справді жбурнув каменюку в болото...

Світ, що оточує нас, великий, яскравий, змістовний, не хоче вписуватися у рамки, які накреслили люди з вельми обмеженим кругозором та похлилим ставленням до всього нового й невідомого. Людина, яка добровільно прилаштувала шори на очах, яка уникає оригінальної, свіжої інформації, сама себе ізолює від життєдайного процесу розвитку й опиняється на узбіччі Шляху, який є життя, а тому й пишеться з великої літери.

Отакі думки витягнув з лабіринту моєї зацензурованої свідомості «Тринадцятий апостол»...

Валерій ГТІН,
*журнал «Березіль»,
№ 3–4, 2008 р.*

СХОДИ І ЖНИВА ПОЕМ

Для поезії кінець ХХ сторіччя позначений схилянням перед крайнощами і забуттям канонів. На слуху і в моді виявлялися експериментатори і штукарі, котрі поводитися з формою настільки вільно, що часто-густо забували про зміст. Щоправда, ніхто не скидав класику з п'єдесталу, до чого закликали раніше, наприклад, футуристи, її просто, як сказано вище, забували — була, мовляв, і загула, так їй і треба! Аж — ні, не вкоренилося таке безпам'ятство. Інтерес читача до відсутності ком, до кучерявих римувань, до неймовірних метафор погуркотів униз ще стрімкіше, аніж пнувся вгору. Вчорашні емоції притуплялися, здивування пишномовністю висихало, як дрібні бризки нетривалого пустотливого дощичку літньої днини. Паротяг поезії втомився підстрибувати на синтетичних шпалах і рішуче попрямував до надійних уторованих рейок. Вишуканість класичних жанрів і форм укотре виявилася нев'яною. До віршів повернулися, витісняючи брязкання і непривабливий запах, мелодійність і пахощі. Кажу про це, як про доконаний факт, маючи надію, що перші кроки новими-старими стежками не стануть останніми — подібне теж траплялося.

На нинішньому літературному етапі дедалі голосніше заявляє про свої права й обов'язки жанр поеми — либонь, найтяжчий у поезиці. Тому що в ньому, на відміну од стансів, сонета, балади та іншого, необхідна широта погляду на буття, а не конкретна оцінка події і вчинку. Якщо в малих формах добро і зло протистоять одне одному, то в поемі вони сусідять. Там з'являється не тільки різка межа між ними,

але й певна межова зона — щось на кшталт повоєнних комунальних помешкань. Писати правду про такі обшири — річ і спокуслива, і вкрай натужна.

У сучасній українській поезії, серед дуже небагатьох, майстром жанру поеми варто назвати Івана Перепеляка. Приводом до цього — дві його книги, що вийшли одна за одною, чимала «Поеми» і менш груба «Янголи і фурії Поета». Названі твори Перепеляка обов'язково відрізняються однією серйозною якістю — він послідовно заперечує звичайність (буденність) суцього і тим паче його сприйняття. Бо й справді, минуле в нас наділено характеристиками, забарвленими у хльосткі й незаперечні тони, що, утім, не заважає сонмищу чинів і регалій нищити самих себе. Для когось Іуда — христопродавець, для когось — мало не святий страдник, але й ті, й інші непохитні у своїх переконаннях. Таким чином сам предмет обговорення випадає з поля зору, бачаться тільки отримані і начеплені на ньому ярлики.

В Івана Перепеляка межова зона — основне ристалище всіх поемних сюжетів. Він зважає на думку наших предтеч, він приділяє їм неабияку увагу, але тлумачення пропонує винятково власні. У цьому, до речі, не тільки поетова толерантність (модне нині слово), але й (що важливіше!) — розкутість поетичної думки. До мовленого варто додати таке. Є люди, для котрих сформульоване щойно — абстрактне, безглузде і безплідне. Вони є і поміж тих, хто з великою охотою міркує про саму поезію. Для таких Перепелякова поема «Тринадцятий апостол» уявляється ерессю лишень тому, що не приводить до знайомого висновку — відступник а чи святий (усяк наполягає на власному кліше). Творча розкутість оцінюється ними як кримінальна вседозволеність. До такої зауваги доводиться вдаватися, позаяк самі поети, за поодиноким винятком, в очікуванні подібного суду звично обмежують власну волю.

Іван Перепеляк на острахи перед жупелом закостенилих у свідомості догм не страждає. Уже в перших своїх історичних поемах «Бунт» і «Козацький монастир» він обминає проблему «білих» і «червоних» з погляду тих уявлень, за якими вона писалася і переписується донині. Поет змальовує природу розпачу, який за своєю суттю не потрібен, зловорожий людині, але людина, доведена до нього, назад уже не вертає. Зовнішня сила, що тримається на відсутності і запереченні волі, тимчасово може бути сильніша за людину, проте вона і сама приречена. І якщо так, якщо питання тут ширше, ніж конкретний сюжет, то й не потрібен наскрізний сюжет, автор обходиться без нього, він досліджує не удари та подарунки Долі, а саму Долю в цілому.

Наскрізний сюжет знадобився Іванові Перепеляку в «Козацькому монастирі». Тут автор застосовує дзеркальний хід — Долю в цілому проектує на біографію персонажа. Поет залишається вірний собі — його героїня з канонічного погляду не є уособленням ні добра, ні зла, за нею і грішки малися, але й на каяття вона знайшла у собі силу. Такий персонаж завжди викликає більшу цікавість, аніж доведені до рафінування негідники чи святенники. Межова зона між добром і злом знову-таки знаходить своє місце. Складне мистецтво поемного сюжету дає необхідний результат, позаяк дозволяє одночасно відчутти і глибину трагедії, і прекрасне в ній. А втім, оплесків з цього приводу Перепеляк наслухався вже давно.

Серед історичних поем стоїть і «Остання любов гетьмана». Тут поет до краю оголює один з улюблених своїх прийомів — драматургійність дії. Він сміло переводить сюжет у діалоги героїв і переконливо доводить, що мало застосовувана форма не тільки правомочна, але й здатна бути вирашною, адже відкриває браму ліриці, яка начебто годиться тільки малим формам віршів. Динамічність фабули

відходить на другий план, але це сповна компенсується емоційною температурою рядків.

У названих поемах Іванові Перепеляку, як мені видається, не вистачало (не поемам не вистачало, а сам автор відчував, що йому бракує) узагальнення власних уявлень про моральність як про філософський імператив. По-моєму, саме ці міркування підштовхнули його до наступних творів — «Теодицеї» і «Судного дня». Пригадаймо суть першого терміна — богосправедливість, себто — намагання скласти з Бога відповідальність за існування зла на Землі. Зачинателями цієї течії були стоїки, потім Епікур запекло заперечував подібні старання, а Г. Лейбніц пізніше так само рішуче підтримував. Як бачимо, проблема коливалася то в один, то в інший бік. Інакше кажучи — перебувала в тій самій межовій зоні.

Поет, власне, не переймається захистом чи критикою проблеми. Його увага зосереджена на тому, як і те, й інше реалізується. Простіше кажучи, на тому, як з добрих намірів поміст у пеклі зложився. «Теодицея» у Перепеляка не тільки національна, але й націоналістична. (Усоте повторю, що націоналізм — це здоровий та обов'язковий для будь-якого народу рух, якщо він не спрямований до шовінізму.) Драматургія сюжету вибудована винятково на українському матеріалі, але розмах її набагато ширший — вона злободенна для всіх рас і конфесій. Один з головних висновків поеми — боронь боже, щоби Бога тлумачили ті, хто в безуму своєму гадають, що самі витворюють Бога.

Поема «Судний день» сприймається мною, як авторські коментарі до «Теодицеї». Хоча драма ця є цілком самостійною, але розвиток ставлення до загальної моральності в ній неприховано відчувається. Судний день по суті — символ. Він увінчує не тільки діяння кожного на Землі, але й підсумовує нашу цивілізацію. Залишаючи багато чого за берегами книги, Перепеляк утверджує думку, що величез-

ним гріхом нашого буття є втручання у справи Божі, у тому числі в Природу. Саме на цих поприщах, на думку поета, людина переоцінює свої сили, піддається на гординю і завдає шкоди і минулому, і сучасному, і грядущому. Саме тут переступаються обов'язкові закони моральності.

«Судний день» Івана Перепеляка перебуває у прямому зв'язку не тільки з «Теодицеєю», але і з написаною у часовому проміжку між ними поемою «Григорій Сковорода». Хоча в цьому випадку сюжет наповнено біографічними подробицями й багатьма, нехай перефразованими, цитатами зі спадщини філософа, авторська мета далеко цим не обмежується. Сформульована Сковородою дилема «людина-вічність» розглядається Перепеляком під досить несподіваним кутом зору — необхідністю єднання людей для досягнення моральної гармонії. Висновок не дається у лоб, але він сам собою напрошується. Герой поеми нарочито і наполегливо не робить відмінності між станами, професіями, матеріальними статками й освітніми цензами своєї пастви. Він веде їх до Судного дня, ніби той — також лише етап вічності.

Остання (за часом виходу у світ) поема Івана Перепеляка — «Янголи і фурії Поета». Вона — зумисна спроба розбити на дрізки глиняний канонізований образ Тараса Шевченка. У драматургії, у прозі, у скульптурі, в живопису український геній поставав перед нами похмурим ідолом, такою собі подобою старого парторгича нашої естетики. У ставленні до нього, як до великої людини, наголос робився на прикметнику, а іменник одсувався на другий план. Іван Перепеляк чи не першим узявся виправити прикру помилку. З цього приводу — по-перше: немає нічого оманливішого, аніж «наукові» методи в літературознавстві, саме вони ніколи у великому не помічають людину, саме за ними виходить, що людина такого рангу і спати мусила в застібнутому на всі гудзики сюртуку. По-друге, канонізована біографія не вміє, та й не береться пояснювати ті чари, ту магію,

що виходили від цього землянина. І люстро перед ним постав — мало що побачим. А от постав перед ним жінку....

Удаюся тут до цитування поеми.

*...Вона поклала руку на серце,
Поклонилась,
Дала нам по чариці тернівки
І згодилась
Стати моєю дружиною....
...І звідки знати їй було тоді,
Що я найбільше не терпів на світі
Не тільки рабство, геть осточортіле,
Але й опіку наді мною всяку!..*

*...На відстані
Через літ ваготу,
Я часто згадую
Кохану Дзюню,
Яка звела мене
На першу висоту
Свободи — волі...*

Услухайтесь — як просто це звучить, і яка доречна тут простота. Але ж отоді й жила у Тарасові поезія, а не тоді, коли він укляк на постаментах камінних і бронзових своїх пам'ятників.

Та Перепеляк зовсім не обмежується констатацією, що в його героя, мовляв, так само, як в усіх нас. Так само, робить поправку автор поеми, але масштаби інші. Не масштаби дійства, я масштаби ставлення до нього. Отож і бачимо, що цей землянин таки справді великий — великий навіть у коханнях своїх.

Було б неправильно гадати, що поема «Янголи і фурії Поета» стоїть осібно від того, про що мова мовиться. Уже

сама назва знов повертає нас у межову зону, населену і святими, і грішними, і питання ставлення і до тих, і до тих односторонньо не розв'язується. Павло Флоренський стверджував, що коли б на світі існувало тільки добро, то і його поділили б на благість і гріховність. У сучасних філософіях з'явилися терміни «доброго зла» і «злого добра». Іван Перепеляк хоча й не такий категоричний, однак не відмовив фуріям у місці в країні Коханья.

Робота, зроблена поетом, викликає беззаперечну повагу. І ось тут виникає подив — чому в нашій державі його не поціновано по заслугі? Колись читач знав не тільки лауреатів високих премій, але й достойників на їхнє одержання. Достеменно — знав. Сьогодні ж усе частіше переглядаєш оті синодики і ніяк не візьмеш до тями: хто ж бо той (ім'я рек) оцінений і піднесений, за що такі милості й почесні? Іван же Перепеляк читачеві знайомий добре.

Аркадій ФІЛАТОВ

СЯЙЛИВІ ОБРІЇ СОНЕТА

Сонет — випробувана століттями складна форма вірша із властивими їй канонами і, сказати б, драматичним розвитком сюжету. За неї беруться багато поетів, але вона скоряється не кожному. Можна назвати небагатьох майстрів сонета і серед них Івана Перепеляка. Його «Полтавські сонети» (Харків, «Майдан», 2009) вмістили переважну більшість сонетної творчості цього автора і стали небуденною подією в нашому красному письменстві.

Згруповані хронологічно і тематично, вони розкривають яскраву панораму духовного світу поета з його енциклопедичними інтересами і творчими устремліннями, з багатим спектром емоцій і множинністю больових точок. Вся сонетна творчість Івана Перепеляка — це ліричний слововилив, повноводдя почуттів, яким не дано старіти, а заодно глибокі філософські медитації, простеження витоків національної самосвідомості як неодмінної передумови осягнення свого життєвого призначення і громадянської позиції.

Якимось дивовижним чином поет уникнув кон'юктурності, так жорстко насаджуваної апологетами соцреалізму, і, так би мовити, альтернативної кон'юктури, що проявляється в експлуатації тем, пов'язаних із засудженням тоталітарного режиму.

Поет був і залишається органічним ліриком, він розуміє, що завданням поезії в усі часи було дослідження людської душі, психологічні аспекти суспільних взаємин. Манера його письма напрочуд прозора, без версифікаторських ви-

крутасів і холодної еквілібристики. Сонети Івана Перепеляка випромінюють дивовижне внутрішнє світло і душевне тепло. Вони філігранні, вишукані, експресивні, класично досконалі.

Поет зачарований рідною Полтавщиною, своїми земляками-сучасниками і славетними предками. Вони стають джерелом його натхнення, як і незгладимі спогади про дитинство і юність, про рідних і близьких людей. Початки трудової біографії сприяли моральному і фізичному гарту юнака, його світоглядній орієнтації, усвідомленню людської гідності:

*З лопатою важкою у кар'єрі
Я починав письменницьку кар'єру,
Та у моїй душі не гнувся раб.*

Гірке повоєнне буття знайшло художнє втілення у поезіях «Хліб», «Жорна», «Колоски», «Лелечата», «Баба Олена. Затірка». Автор зумів піднести здавалося б буденні факти біографії до рівня високих художніх узагальнень.

У сонетах Івана Перепеляка багато болю і драматизму. Це біль не тільки власний, але й оточуючих його людей і всього багатостраждального українського народу. Характерним з цього погляду є невеличкий цикл «М. С. Хрущов, «Спогади, Нью-Йорк, 1981». Це своєрідне покаяння колишнього лідера, який усвідомлював трагедію штучно організованого голодомору, але нічого не міг вдіяти проти створеної Сталіним репресивної машини.

Відлуння суворості і тривожної юності звучить у віршах «Бермудський трикутник», «Корабель «Полтава» в Гаванському порту», «Ностальгія», «Екватор» та ін.

У своєму тематично надивовиж розмаїтому сонетарії Іван Перепеляк виступає як філософ і мислитель і водночас тонкий лірик. Він осмислює непромінальні духовні

цінності, які становлять моральний стрижень людської душі, роблять життя цілеспрямованим і повноцінним. Це можна простежити в циклі сонетів «Григорій Сковорода» Поет не повторює проблем, які порушує в одноіменній драматичній поемі, а зупиняється на деяких аспектах життя і творчості видатного філософа. Роздуми про самопізнання і самовдосконалення, душевну красу і гармонію спроектовані в сьогодення, від них віє болем за наших співгромадян, які погрузли в скверні бездуховності і беззаконня:

*Але чи не пора таки спиниться,
Аби не потонути в багновиці
І у собі пізнати Божий Дух?*

Це біль поета-патріота за долю України, яку її нерозумні діти все більше зіштовхують на край прірви.

Поет не лише уміє віднайти цікаві факти і події з життя філософа, але й висвітлити їх у тісному контексті з його творчістю і таким чином дати можливість читачеві сприйняти зображуване як фрагмент цілісного уявлення про цю постать. Власне, трактування подій біографії персонажа через його творчість сприяє, по-перше, посиленню емоційності, а, по-друге, допомагає побачити не тільки те, що перебуває в полі зору автора, але й те, що залишається, так би мовити, поза кадром, підсвічене вдалим натяком, промовистою деталлю. Таким чином створюється ілюзія внутрішнього простору, яка дозволяє скупими штрихами передати максимальну кількість спресованої поетичної енергії. Важко судити, чи це результат глибокої ерудиції, чи магія творчого обдаровання. Можливо, і те, й інше... Взагалі, якщо говорити про книжку в цілому, то вона при всій поліфонічності, навіть деякій екзотичності тематики, вражає дивовижною монолітністю побудови.

Незважаючи на глибокий драматизм вміщених у книзі сонетів, загальна її тональність залишається життєрадісною і оптимістичною, автор вірить у плідність зусиль кращих синів нації:

*Отут зростив я жито — не кукіль!
І пісня починається звідціль —
Землі моєї первоцвіт і сила.*

У книзі багато сонетів па історичну тематику. В глибинах минулого поет шукає опертя для відповіді на кривавлячі душу питання: чи станемо ми врешті-решт нацією, гідною поваги, яка наведе лад у власному домі? І хоч прямолінійної відповіді на це питання автор не дає, однак крізь його сумніви і болючі медитації просвітлюється досить зримо: так, станемо!

Поет знаходить чимало яскравих історичних фактів, які переконали б читача в незборимості українського духу. Матеріал для своїх поезій він шукає у рідних йому місцях. Ось вірш «Горошино». Біля однойменного села Володимир Мономах здобув у 1103 році перемогу над численними половецькими ордами. Влучними мазками автор лаконічно відтворює кровопролитну битву, яка увінчалася перемогою русичів. Інакше не могло й бути. Адже сама природа не лише співчувала їм, але й була ніби безпосередньою учасницею подій.

*І ворогам тоді нагнавши страх,
Тополі-стиси заступили шлях,
Й щитами над Сулою встали кручі.*

Почуттям гордості за героїчне минуле пройняті сонети «Дмитро Вишневецький-Байда», «Павло Полуботок», «Іван Мазепа», «Пилип Орлик», «Петро Калнишевський».

Творча уява Івана Перепеляка вільно ширяє в обширах історії, знаходить у них витoki нашої нескореності і духовності, колективної пам'яті, спадкоємності традицій.

Привертають своєю свіжістю і глибиною біблійні теми — «Варіації за книгою Еклезіаста» та «Варіації за книгою Іова». Поет сміливо береться за найскладніші теми і уміє знайти відкриття там, де навіть найдосвідченішого майстра підстерігає загроза вторинності.

Окремо слід сказати про інтимну лірику. Це дуже делікатна тема, яка хвилювала поетів усіх часів і народів. Здавалося б, тут важко бути оригінальним, не потрапити в фарватер уславлених співців кохання і жіночої краси. Іванові Перепелякові не можна закинути чийхось впливів. Адже він виливає власну душу, покладається на власний досвід. Від його інтимної лірики віє ніжністю і красою почуттів, гармонією єдності двох начал — чоловічого і жіночого. Складна гама емоцій — радість, захват, печаль, ревності, сумніви — переливаються у любовних сонетах, як клекітливий водоспад, хвилюють уяву читача, вводять у складний духовний світ ліричного героя:

*Ти — як до щастя мій останній крок,
В пісках води живлющої ковток,
Що вириває із обіймів смерті.
І, осеніючи, відходять сни,
Коли ти чародійкою весни
Кладеш гарячі фарби на мольберті.*

Одним із провідних мотивів інтимної лірики Івана Перепеляка є прагнення до гармонійності, туга за ідеалом. На жаль, життя далеке від ідеалу і це стає причиною життєвих драм і неадекватної поведінки закоханих, моральної нестабільності. Цій темі присвячено низку сонетів. Часом поет використовує зворушливі історичні факти, співзвучні його

душі, і надає їм ліричного звучання («Елоїза — Абеляріві», «Г. П. Керн. Альтанка»).

У своїй любовній ліриці Іван Перепеляк стоїть врівень з кращими ліриками вітчизняної і світової літератури.

«Полтавські сонети» — сяйливий світ краси, благородства і мудрості Вони доповнюють наші уявлення про творчість автора, розширюють обрії сучасної поезії.

Василь ГАРВАСЮК,
поет

ПОЛТАВСЬКІ СОНЕТИ

Вихід у світ нової книги нашого талановитого земляка Івана Михайловича Перепеляка під назвою, зазначеною у заголовку, для мене, наприклад, не став несподіванкою. Про неї згадував поет ще минулого року, гостюючи у рідному краї. Певне, інакше і не міг, адже значна частина строф нової книги присвячена тим місцям, де проходило дитинство і рання юність і їх образи вже тоді переповнювали його душу:

*З лопатою важкою у кар'єрі
Я починав письменницьку кар'єру.
(«Оболонь. Цегельня»)*

І ось усі 262 сторінки цих дивостроф зібрані в одну чудову книжку, немов з цеглинок небачений казковий палац. Дивишся-читаєш і проймаєшся радістю і гордістю за зодчого, адже це лише заголовок такий тендітно-милозвучний, але за кожним твором — суворі вимоги щодо стислості, рівномірності та інших літературних форм, котрі потребують від автора максимальної концентрації, зосередженості думки і уяви. А уявна милозвучність жанру, можливо, від спорідненості зі словом «соната», різновидністю камерної інструментальної музики.

В даному разі чимало важить і те, що кожна строфа нової книги І. М. Перепеляка звучить як музична мініатюра на ту чи іншу тему, як потужний сплеск творчої енергії автора.

Сонетом в українській поезії займались А. Метлинський, Л. Боровиковський, М. Шашкевич, Ю. Федькович, пізніше М. Вінграновський, А. Малишко, М. Рильський, Д. Павличко та ін. В наші дні до цього вибагливого жанру звертається мало поетів. Безперечно, Іван Михайлович «спокусився» на нього не через це, а тому, що душа його переповнилась огромом думок, породжених віянням часу і відображення яких іншими жанрами зайняло б не одну, а десятки книжок. В сонеті все просто до геніальності: два катрени, дві терцети і вся строфічна будова, але спробуй уселити в неї життєво важливу думку, та ще й так, щоб читач повірив, що їй у ній максимально комфортно. Ось витримки із сонетів, присвячених рідному краю:

*І сльози душу пропекли мені,
Як землю цілували з Оболоні!*
(«Земля»)

*З екватора у світ я крикнув: — Мамо!
Тут сонця, як у нашому селі.
Веселі прилітають журавлі,
На небесах друкують телеграми...*
(«Екватор»)

*І ворогам тоді нагнавши страх,
Тополі-списи заступили шлях,
Й щитами над Сулою встали кручі!*
(«Горошине»)

Така ж висока романтика у сонетах, де любов автора до своєї малої вітчизни легко й невимушено переростає в любов до України, неначе початкове джерельце вливається у широку ріку, позначену бакенами національних неперепутних святинь:

*Тож стій перед Європою прегордо!
Тобі ніякі не страшні вже орди,
Бо є, була і буде Україна!!!
(«Україна»)*

*Відродим власну сутність і любов!
І пам'ятаймо: нас єдиний Бог
Веде до заповітної мети!
(«Варіації про слов'ян»)*

*В моєму серці плаче Україна,
За неї я готовий і на смерть!
Гарячим духом сповнений уцертъ,
Іду сміливо у кубло зміїне...
(«Павло Полуботок»)*

Чимало сторінок книги присвячені героїчній історії батьківщини, славним, давно минулим «козацьким дням»:

*В науку мудрість взявши назавжди,
Виходили сухими із води»
Сірко й Підкова, Байда й Наливайко...
(«На ворогів ману смертельну слали»)*

*Кличе острів Хортиця здаля.
Неприсутна стане ця земля,
Тут і окопаємось навіки!!!
(«Дмитро Вишневецький-Байда»)*

*Біля вогню в степу я розкошую,
Дзвенить мені звитяжно кінська збрюя,
І кличе доля в зорянім вінці!
(«Кличе доля в зорянім вінці!...»)*

А які ж то сонети без любовних сонат? І за цим вектором Іван Перепеляк неперевершений майстер слова:

*Коли мене так ніжно обняла,
Відчув я силу другого крила
І в світ мене покликала дорога!*

(«Без тебе і вершина — не вершина...»)

*Вийшла з осені жінка в жовтому
І здригнулись вуста: «Де ж була?..»
— У дорозі настигнув жовтень,
Та не встиг украсти тепла...*

(«Журавлем закурличу сивим...»)

*Та сильний ти, душею не зомлів,
Колчан завжди твій повен гострих слів,
За що на муки й віддали нездари?..*

(«Елоіза — Абеярові»)

Деякі з цих любовних сонет, безсумнівно, стануть романсами:

*Про гордість свою не забула й тепер —
Останній все вирішить крок...
Невже у душі я вже вашій помер
Й до неї вже — як до зірок?*

(«Про гордість свою не забула б тепер...»)

Ці огляди-коментарі можна продовжувати й продовжувати, адже сонетичних образів у книзі немало і кожен з них має соціальне значення, громадянське звучання або ж несе в собі глибоку чуттєвість поета, та краще прочитати її самому — насолода незбагненна. І все ж сконцентрую ще увагу на тих, які викликають великий душевний біль автора і, певно ж, читача. Біль, викликаний моральним занедужанням і душевним розладом наших людей, все помітнішими на тлі Всесвіту, а відтак і тривога за майбутнє наших нащадків:

*У відчай душа зоря сплакне на небесі,
Коли зберуться нечестивці всі,
Що люблять насолоду більши, ніж Бога...
(«Антихрист»)*

*О Боже, звідки зло це, мов наслання?
Все в прірву котиться к лихій годині...
Чом в radoщах відмовлено людині
Й довіку їй судилось лиш страждання?..
(«Варіації за книгою Еклезіяста»)*

*Є, правда, в нас душі, але така,
Як ноги в паралітика — примхлива,
Розслаблена, смутна і боязлива,
А ще і заздрісна, і жадібна, й мілка...
(«Григорій Сковорода»)*

Ще попередніми своїми творами Іван Михайлович Перепеляк сягнув високих, найвищих творчих висот, а славність «Полтавських сонетів» тільки додасть йому ореолу геніальності і сколихне тисячі людських душ до активного супротиву злу, до болісного відчуття відповідальності за наше майбутнє:

*Слов'яни! Станьмо у однім строю
Й вернімо долю зганьблену свою,
Щоб волі й честі разом знов цвісти!*

Анатолій ПАХОМОВ,
член Національної спілки
письменників України,
газета «Майдан свободи»,
12 травня 2010 р.

ТЕ, ЩО У ГЛИБИНІ СЕРЦЯ

Творчість Івана Перепеляка досить відома шанувальникам української поезії. Зокрема читачі вподобали його поеми «Козацький монастир» (за цим твором поставлено виставу на сцені Харківського театру для дітей та юнацтва), «Бунт», «Остання любов гетьмана», «Теодицея», «Григорій Сковорода», «Судний день», «Тринадцятий апостол» та деякі інші. Іван Перепеляк давно утверджує себе в багатьох художніх жанрах і формах. Поряд із поемою чільне місце у його творчості займає сонет. Тяжіння автора до сонетної форми цілком зрозуміле, адже «сонет довершений варт цілої поеми» (Нікола Буало). Кажуть ще й так: є сонет — є і поет. Нема сонета — нема і поета.

Щоправда, у наш час в українському версифікаторстві (а ще більше — в європейській та американській поезії) превають інші критерії і цінності. Збірки верлібрів — так званих вільних віршів, без рими, а іноді і ритму заповнили книжкові магазини. Поезія як мистецтво досить швидко деградує, тому читач і втратив до неї цікавість.

Іван Перепеляк — поціновувач і продовжувач поетичних традицій. Вірність традиції засвідчує уже сама назва збірки — «Полтавські сонети». Тут мимоволі напрошуються паралелі з «Донецькими сонетами» Миколи Чернявського, «Волинськими сонетами» Олекси Стефановича та деякими іншими географічно «заякореними» циклами і збірками вітчизняних авторів, які творили в минулому.

Родом Іван Перепеляк із квітучого села Оболонь, що на Полтавщині. Природно, що згадки про малу батьківщину,

про казкові краєвиди чарівного краю — завжди у глибині серця поета. І згадки ті виливаються у піднесені і проникливі рядки:

*Трави не висиха солодкий дух,
І обрій, повний сяйва, не міліє.
На стежці, що у полі даленіє.
Знімає ранок синій капелюх.*

На лоні такої розкішної природи пройшло Іванове дитинство. Але чи можна його назвати безхмарним, безтурботним? Ні, далєбі. Тоталітарна система витягувала із селянина всі жили, перетворювала вільну людину на раба «Малим збирати бігав колоски Колись із хлопцями в голодні дні. Тоді ганяв об'їждчик на коні, Частуючи гарапником важким...»

Не тільки сліди від гарапника закарбувалися в чіпкій пам'яті автора. Не можна без хвилювання читати сонети про те, як «за хліб убив хтось дядька-хлібовоза», про лелечат, що їх «зварила дітям інша мати», про старі жорна, змайстровані дідом, коло яких «надривалися руки дитячі» (як не згадати тут знаменитий вірш «Жорна» Василя Симоненка, з яким перегукуються «Жорна» Івана Перепеляка).

До глибини душі вражає оголеною правдою сонет «Відьма». Поведінка і психологічний стан жінки, яка підняла руку на своїх дітей, у цьому творі тонко вмотивовані:

*Уже і крихти в хаті не знайти,
.....
Собак поїли — залишилися коти —
Тепер їх не докликешся у хату.
І відьмою в кутку принишкла мати,
До якої страшно підійти.*

Твір пронизує кожною своєю деталлю. Тужить, плаче поетове слово, бо люди в роки сталінського терору перестали бути людьми, почали втрачати здоровий глузд. А винуватці, призвідці такого стану матері

*Знайшли-таки! Хоча не це шукали.
Кістки дитячі в грубиці — замість сала,
Дві смалені голівки у печі...*

Темні, похмурі картини у збірці змінюються світлими, сонячними. Тематика «Полтавських сонетів» надзвичайно широка: дитинство і юність ліричного героя, поезії, присвячені жінці, возвеличенню кохання, яке окрилює людину, надає їй снаги, робить її щасливою.

Захоплено пише Іван Перепеляк про земляків-полтавців — Григорія Сковороду, Миколу Гоголя, Івана Котляревського... Про славних лицарів нації — Дмитра Вишневецького-Байду, Павла Полуботка, Петра Калнишевського, Пилипа Орлика, Нестора Махна, Івана Мазепу, Івана Виговського...

Глибокою філософічністю наповнені варіації за книгою Еклезіяста, за книгою Іова, варіації про слов'ян.

Автор не раз опинявся вдалині від отчого краю. Серце поета тужить за Україною, за Полтавщиною, за найкращим у світі селом Оболонь, яке поет називає столицею своєї Долі. І приходить рідний край у милих образах тополі, верби, білостінної хати. І грудочка землі, взята біля отчої оселі, була тим оберегом, що єднав його з Вітчизною:

*На березі чужому. Ув імлі
Моя сховалась білостінна хата.
Уже губилися у буднях свята,—
Знайшов я грудку рідної землі...*

.....

*— Це наша, хлопці! — і розкрив долоні,
І сльози душу пропекли мені,
Як землю цілували з Оболоні.*

«Полтавські сонети» укладені в такій послідовності, що можна легко простежити головні віхи у житті як ліричного героя, так і України загалом. Іншими словами, це книга випробування і становлення душі окремої людини і нації в цілому. Поет висповідав свою радість і свій біль — усі ті невідомі почуття, що йдуть із глибин його серця.

*Дмитро ПАНЦИР,
журнал «Березіль»,
№ 1–2, 2011 р.*

ОЙ ВИСОКА ТА ГОРА...

Серед найвищих літературних гір — вершин засяяла засніженим піком мудрості нова книга — «Поєми», відомого українського поета, нашого талановитого земляка, лауреата премій ім. О. Олесья, І. Мазепи, Г. Сковороди, автора книг «На березі світання», «Тополина Оболонь», «Над Сулою-рікою», «Ратний час» та ще понад десятка інших, Івана Михайловича Перепеляка. Точніше — й не гора, а ціле семигір'я, кряж із семи великих поем: «Козацький монастир», «Бунт», «Остання любов гетьмана», «Теодицея», «Григорій Сковорода», «Судний день», «Тринадцятий апостол». В усіх цих творах Іван Михайлович показав силу свого поетичного таланту, однак найближча до нас поема — «Бунт», адже в ній змальовано історичні події наприкінці вісімдесятих років вісімнадцятого століття в с. Турбаях, нині Глобинського району на Полтавщині. Розташоване в долині тихоплинної річки Хорол, воно невелике зараз, власне, приблизно таким було й дві сотні років тому, однак зуміло, як пише автор, сколихнути всю Росію: «...імперію хитають турбаївці». Отже, ще один історичний приклад того, що не завжди вирішальне значення мають розмір і кількість, часто й малі Турбаї показують людству немеркнучі приклади мужності й героїзму. Можливо й сучасна занехаєна, занедбана Україна вже чекає турбаївського прикладу, недарма ж його з такою любов'ю описують найпотужніші літературні гранди, як І. М. Перепеляк.

Загальний сюжет поеми «Бунт» складено з 12 частин-полотен: «Козацька рада», «Вістка», «Мар'яна», «Скарга»,

«Змова», «Отаман», «Зборня», «Яса 1789 року», «Ключник», «Вибір», «Наказ 16 квітня 1793 року», «Суд». Кожне полотно, за душевним впливом на читача, як відома картина І. Репіна «Запорожці пишуть листа турецькому султанові». Уже перше полотно — «Козацька рада» — рядок за рядком передає ту драматичну напругу, якою оповиті Турбаї і їх вільнолюбиві сільчани — козаки. Що ж нуртує людей? Матеріальні нестачі, злиденність буття, зубожіння? Можливо, деякою мірою і це, в порівнянні зі статками місцевих панів Базилевських. Але не це головне, козаків нуртує душевна кривда: їх, гордих і незалежних, вільнолюбивих і мужніх «кланятися заставляє пан», «як між турків живемо», «Украли нашу волю», врешті-решт, одного з козаків «пан побив учора на конюшні». Зібравшись до гурту, односельці обмірковують ситуацію, чаша терпіння ще не переповнена вщент, але в глибинах душ визріває протест: «То, може й ми до лісу подамось, аби розрадить невеселу долю?» (Як схоже на сьогоденну українську ситуацію, коли вкотре обдурений народ виношує в собі іскри соціального вибуху і, прагнучи не допустити його, уперто випробовує всілякі варіанти мирного вирішення проблем). Полотно довершує лірник, своєю невеселою піснею «Як славу дарував Дніпро-Славу-та: Тепер у пісню — навіва журбу». В наступних трьох частинах — подальший розвиток подій, однак не в хронологічній послідовності, а відповідно вузлових проблемних нагромаджень: повертається в село ходак із підтвердженням того, що турбаївці — вільні козаки, та місцевим панам указ Сенату — не указ, вони звикли все вирішувати з допомогою хабарів, підкупів, щедрих пригощань, навіть молода пані знущується з сільських дівчат, доходить до рукоприкладства. Панам затишніше і спокійніше, коли піддані стоять довкола них на колінах, але вільнолюбам-козакам те — гірше смерті. «Ні перед ким не падають на коліна, Була нам за молитву — Україна!» В таких умовах народу залишається одне:

*Збудіться, козаки,— агов, заграви,
Відстоємо свою козацьку славу!*

Готуються, на всяк випадок, і пани, пробують залякати сільчан військом, судами. Та полум'я гніву вже не загасити: «Сушімо порох, видно, прийде час, і ми покажемо силу урядовцям».

Автор уміло підводить читача до висновку, що винуватці бунту — пани і влада. Толерантний простий народ ніколи не вимагає надмірних привілеїв, чи зрівнялівки. Будь ти паном, мільйонером, чи навіть мільярдером, а ми, мовляв, проживем і значно скромніше, але не зневажай нас, поважай нашу гідність і наші права, тим більше, що у нас їх далеко менше...

Останню краплю людського терпіння додав несправедливий суд, справедливість, що судді підкуплені, вони звелися: «Ми зараз розметем паскудний суд. Ану, геть звідси цих продажних суддів!». У картині «Яса 1789 року» автором показано як здійснюється бурхлива хвиля ненависті волелюбів-козаків і як вони безстрашно кидаються на своїх поневолювачів, розуміючи всю приреченість своєї боротьби, але й недаремність її для нащадків.

*На панський двір, як градобійна хмара,
Летів — хто із косою, хто з кілком...
— Сюди! Сюди! А нумо бити суд! —
З розгону вдарили кії по вікнах...
Не встиг і слова закінчити Гриць,
Як потоптом пішли всі по Мар'яні...*

Останні частини поеми присвячені картинам розправи царських військ над бунтівниками та суду над ними. На протилежність панам та їх посіпакам, козаки-турбаївці тримають себе перед смертельною загрозою розправи безстраш-

но, з почуттям високої гідності і правоти. Віддаючи життя за високі ідеали, вони не випрошують для себе помилювання, не виторговують прощення: «Паліть, христопродавці, у вогні, печіть залізом, виривайте ніздрі. Не охолоне мій козацький дух допоки світ, допоки Україна!».

Тяжко постраждало село за свою непокору владоможцям, посипалися з неба зірковим дощем долі його жителів. Та тепло цих спалахів не пропало даремно, воно всотане серцями нащадків. Не залякали пани людей жорстоким придушенням, суворою карою, а тільки підняли ціну свободи і правди, а відтак зробили ще більш бажаними, бо без них уже не життя, а рабство. Про це слід пам'ятати і сучасним багатіям, котрі перетворили Україну на всесвітнє посміховисько з її постійними кризами, бездушністю влади, не обов'язковістю виконання даних народу обіцянок. Без відповідальністю чиновників, продажністю і прокорумпованістю всіх гілок влади, а надто судової, що особливо і небезпечно для подальшої долі держави. Адже терпіння людей не безмежне, в нього теж є своя критична маса, в них, певне, ще живе дух турбаївських повстанців. Саме до таких висновків приходиш, прочитавши урочу для нашого часу, цікаву за змістом і художніми якостями поему І. М. Перепеляка «Бунт».

Анатолій ПАХОМОВ,
газета «Семенівський край»,
№ 21, 9 квітня 2009 р.

«ЗНАЙТИ Я В СЛОВІ ПРАГНУВ КОЛЬОРИ...»

Поняття «митець» дуже давнє... Складна його етимологія, у ній є щось від миті, прекрасної миті, яка є плінною і в той же час увічнею життя... *Vita brevis — ars longa*, як мовив колись стародавній філософ... Поезія, мистецтво поетичного слова утврджуює Життя, його красу, його неповторність, а хто своїми думами-творами служить цьому, той гідний вічності... Такі думки увесь час нуртували в мені, коли я зачитувався поетичними творами Івана Перепеляка... Пластичність, інтелектуальність, епічність, емоційність, пасторальність живописання... Можна було б ще багато велемовних епітетів і порівнянь знайти, аби подати характеристику його поетичного пензля... Так, він — художник слова, так, він — патріот у вищому розумінні цього поняття, бо для нього слова «Патрія о муерте» — це не просто назва вірша, написаного у далекій Гавані в 1963 році, а це його кредо, кредо патріота своєї землі, який народився у далекому буремному 1943 році в поетичній Оболоні, у серці України — на Полтавщині, закінчив Харківський університет, став знаним поетом, поетом людської душі і серця...

Іван Перепеляк... Це ім'я асоціюється з іменами найкращих митців сьогоденної України: Василем Симоненком, Ліною Костенко, Василем Стусом... Автор поетичних збірок «На березі світання» (1976), «Тополина Оболонь» (1979), «Над Сулою-рікою» (1983), «Ратний час» (1990), «Вибране» (1992), «Остання любов гетьмана» (1994), «Бунт» (1995), «Козацький монастир» (1995), «Неопалима купи-

на» (1997), художньо-документальної повісті «Великий степ» (1985), п'єси «Козацький монастир» (1998), збірки поезій «Початок вічності» (2001), містерії «Судний день» (2002) та багатьох інших... Він — лауреат премії ім. Олександра Олеся, дипломант номінацій «Діячі науки, культури, мистецтва», «Харків'янин століття» (2001), Міжнародного академічного рейтингу популярності «Золота фортуна» (2002), почесний професор Харківського Національного автомобільно-дорожнього університету, голова Харківської обласної організації Спілки письменників України... Але, насамперед, він — Поет! Поет — «милістю Божою», талановитий лірик і водночас філософ. Він є митцем широких і глибинних філософсько-естетичних узагальнень. Уже в мрійливих, ранніх поетичних збірках, таких як «На березі світання», «Тополина Оболонь», «Над Сулою-рікою» перед нами постає на повний зріст залюблена поетом Україна, чиста і філігранна, зіткана із золотавих променів юнацьких захоплень, любові до неї, до Матері свого страдницького народу, і над цим усім — свята, «неопалима купина» Оболоні, оболоні дитинства, оболоні довкілля, оболоні добрих і лихих людей, що допомогли хлопцеві відчутти не тільки красу життя, не тільки багатомірність Слова, а й збагнути, тверезо оцінити навколишній світ, побачити, відчутти всю палітру кольорів і відтінків нашого буденного й небуденного життя... І, довільно перефразувавши славнозвісне слово Олександра Довженка про зачаровану Десну його дитинства і юності, можна сказати: так, щасливий він був, що народився на берегах своєї, милої серцю, тихоплавної Сули, що пив у ті далекі й незабутні роки м'яку, веселу, сиву воду, ходив босоніж піщаними плесами, лічив зорі на перевернутому небі й не втратив щастя бачити оті зорі навіть у буденних калюжах на життєвих шляхах...

На поетовому віку випало чимало незгод: голодне воєнне дитинство, загибель батька, поневіряння по світах,

солдатчина на далекій Кубі, багаторічне пробивання чорного моноліту партвидавничої номенклатури, багаторічне замовчування Перепеляка-поета,— усе це не збороло в ньому високої, гармонійної до щему любові до своєї Вітчизни та її історії. Їй, саме їй присвячені блискучі за формою і змістом філософсько-естетичні пікторалі, такі як «Остання любов гетьмана», «Бунт», п'єса «Козацький монастир», «Неопалима купина», драматична поема «Григорій Сковорода»...

«Остання любов гетьмана» — поема написана за чітким історичним епістолярним матеріалом. Дванадцять листів гетьмана Івана Мазепи до двадцятирічної Мотрі Кочубеївни, його хрещениці, його неземної останньої любові — це дванадцять частин твору. У них — героїчна, волелюбна, бунтівна, суперечлива вдача людини, яка синтезує, гармонійно поєднує кохання до красуні — дівчини з любов'ю до України, такої ж прекрасної, багатостраждальної, дорогої серцю...

«Моє серденько, мій квіте рожаний! Сердечно на тебе болю, що недалечко од мене їдеш, а я не міг очиць твоїх і личка біленького видіти... Моє серденько! Зажурився я... Спомни свої слова, же любить обіцяла, на що мені і рученьку біленьку дала... я поки жив буду, тебе сердечне любити і зичити всього добра не перестану...» (З листів І. Мазепи до Мотрі Кочубеївни.)

Художник слова цнотливо, ніжно, обережно описує любов до гетьмана юної дівчини...

*Прокинусь раптом, а тебе нема!
Знов до вікна метнуся швидкома,
У відчаї не знаю, що робити.
Що там з тобою, де ти, може спиш?
І знов у гадках любо заболиш,—
Любити, милий, хочеться, любити!*

*Прорвало душу, як весною гать.
Мені б тебе всього зацілувать...
Ні потерпань не відати, ні гани.
Якби ти був зі мною — день і ніч,
Я б прихилила сонечко до віч,
Аби вони не хмарились, коханий.*

Метафоризація рядків, рефрени, сповнені внутрішньої експресії, переживань, внутрішньо-регістрові напруги — ось що домінує у цій схвильованій пристрасній поетичній сповіді... Текст поеми — лірично-трагічний, і паралельно з цим біль поета-громадянина, який, прозираючи крізь вічність, бачить, відчуває, і водночас співчуває почуттям гетьмана — свідка наруги над рідним краєм... Твір і п'єса «Козацький монастир» вражають своїм тужливим трагізмом, але, незважаючи на загальну фонотональність, просякнуту відчаєм і печаллю, крізь них, як смолоскипи, пробиваються промені надії, святої, непереможної, непохитної надії на майбутню Справедливість, надії, яку надихає палка, гаряча любов Анни...

Катерина II руйнує Запорізьку Січ, один з козацьких кошів на Сіверському Дінці споруджує монастир, який символізує нескореність України. Це — результати історико-археологічних розшукань автора... Але яким трагічним пафосом бринять останні рядки поеми! Козаки підривають монастир, щоб він не дістався ворогові...

*З коня долинуло: — Зірвати монастир,
Хай ворогу залишиться пустир!*

Поет свідомо обирає для своєї поеми ритмічний малюнок, у якому білі вірші чергуються з римованою строфою; блискучими є своєрідні словесні рефрени, синонімічні повтори, завдяки ним автор досягає тієї давньої милозвучності,

яка так чарувала серця українців під час пісенного речитативу кобзарів.

Драматична поема «Григорій Сковорода» відтворює тогочасну українську ментальність, у якій поєднуються дві, на перший погляд, абсолютно суперечливі, протилежні життєві позиції — *vita et gerioika* і *vita et minima*... І це все в особі Григорія Сковороди... Він вже став традиційним героєм української етнопедагогіки, філософії, літератури. У поемі «старчик» Григорій постає як внутрішньо трагедійна, суперечлива особистість, що створює свою концепцію життя і щастя; щастя для нього — це внутрішня гармонія; людина — це мікрокосм... Поет пророчо сповіщає нам, сучасникам, про нитку Аріадни, яку кидає мандрівний філософ усім, спійманим світом, заповідаючи зберігати, плекати в собі ідею сродності, ідею сродної праці, бо вона є єдиним способом пізнати, віднайти себе. Ліро-епічне полотно «Григорій Сковорода», виходячи з жанру драматичної поеми, втілює в собі високі особистісно-внутрішні, психо-інтелектуальні, емоційно-експресивні напруги. Діалоги і полілоги з Чорним Ангелом, Святим Духом; глибокодумні розмови з Запорожцем, Левандою, Гречкою, Степаном Томарою, представниками духівництва та царської адміністрації, нарешті з Ковалинським та «вільнодумцями». Поет зумів рельєфно, образно, виразно показати нам постать філософа-митця без ідеологічних переконачень. Мова твору виразна, індивідуалізована, так би мовити, персоніфікована. У ній наявні стилістичні, абсолютні, лексичні синоніми, антонімія, подекуди трапляються омоніми й пароніми. Високого ступеня сягає метафоризація тексту, яку не обмежує деяка лаконічність і алогізми... Це все притаманне афористичній мові, динамічному стилеві, внутрішній динаміці й філософічності твору. В усьому цьому простежується те, що автор драматичної поеми є поетом-філософом з глибокими художньо-естетичними параметрами.

Філософія думки, глибинне світобачення, світовідчуття, трагічна щирість і водночас палітра емоційно-експресивних почуттєвих сплесків притаманні філософсько-космогонічним поглядам автора, віддзеркаленим у його поемі-містерії «Судний день», яка побачила світ у 2002 році. У ній вимальовується образ митця-поета, філософа, мрійника і в той же час прагматика, який прозирає крізь вічність, закохано-го в Людину, рідний край, його пасторалі, поета, блискучого майстра епічності й поліфонії, ліричних зблисків, лексичної іскрометності, інтелекту... Його поема-містерія являє собою неповторне езотеричне й філософсько-естетичне узагальнення: у ній зосереджена філософія Слова, духовний досвід людства, ніжно й переконливо змальована Людина з Назарету, яка була покликана врятувати нас від глобальної, планетарної біди, від шаленства тих, хто має владу й радіоактивний меч — жахливий символ судного дня.

*— Поете, тобі треба збагнути
приховану історію релігії!
Збагни глибини і висоти! —
...тобі відкриється тремтіння Життя
в обіймах Смерті...*

«Дух! А матерія — лиш оболонка...» Так планетарно мислить Поет, який сприймає навколишній світ емоційно-образно, інтелектуально-логічно... Уміння відчутти й побачити незриме, проникати думкою у час-простір через мовні трансформації, лінгво-етичні інтенції, мовно-культурні дефініції, сприяти подальшій естетизації українського поетичного Слова. І все це в багатоманітному семантичному полі — ось неповторна і своєрідна філософія Серця Поета; вона владно розкривається у слові громадянина світу, своєрідній сповіді Жозе Сорана після відвідування ним палестинських територій, у розділах «Ісус Христос — суперзірка»,

«Епідемія», «Змова...» Вона є актуальною сьогодні, коли радіоактивний меч, занесений над територією страдницького Іраку, коли гинуть люди від жахливої чуми ХХІ століття — атепової пневмонії... І зовсім інші філософські параметри наявні у другій частині містерії. Спрацьовує етнопам'ять Митця. Це — «За Велесовою книгою», «Меч Володимира», «На струнах віщого Бояна»... І як підсумовуючий акорд цієї поетичної симфонії, симфонії чуття — поетико-філософський начерк «Життя і Безсмертя», який завершується променистим, промовистим, символічним «Епілогом»...

Містерія «Судний день» вражає не тільки літературно-художнім хронотопом, не тільки філософічністю поетового слова, але й специфічним словником, який образно відтворює особливості вселенського простору-часу, реалії надбуттєвості, духовну, творчу неповторність Митця, який зумів відчутти і відтворити філософію мовного художнього світу і сфокусувати лінгво-психологічні просторові й часові домінанти — і все це в лінгвостилістичних дефініціях.

Мова твору поетична, метафоризована, у ній яскраво відтворена українська полісемія, індивідуально-стилістичні та загальномовні метафори, метонімічні новації, часова і логічна суміжність. Неабияку роль для піднесення емоційності, експресивних дефініцій відіграють старослов'янські, європеїзми, специфічна церковнослов'янська термінологічна лексика — і все це у високому поетичному ключі!

Гостро-актуальні проблеми «Судного дня», наднаціональне бачення, піднесення до глобальних філософських узагальнень властиві поетичному пензлю Художника Слова і, водночас, реалістові-філософу, який прозирає крізь вічність... Діалог з професором Ен — багатозначний, полісемантичний, езотеричний і вкрай необхідний, бо саме він реалістично відбиває ментальність поета, його віру у світле прийдешнє, його муки, муки Людини, яка відчуває свою

відповідальність за майбутнє дітей Землі, за їх духовність, за їх віру в ідеали добра, за щем у їхніх серцях...

Твір неординарний, багаторівневий. Це визначна подія в розвої красною українського поетичного Слова.

Окрему сторінку у творчості поета займає книга поезій, яка була видана до 10-річчя Незалежності України під промовистою назвою «Початок вічності». Її тематика — це величезний обшир історичних подій. Перед нашою уявою з'являється Скіфія, княжа Київська Русь-Україна, Козацька Республіка, боротьба за Незалежність і Соборність Вітчизни. Тут і Тарас Шевченко, і Іван Мазепа, і Григорій Квітка-Основ'яненко, і Григорій Сковорода, і Іван Княгининський, і нарешті зоряне поле поетів Розстріляного Відродження. Збірка починається віршем «Молитва», у якому віддзеркалене поетичне слово поета, його кредо:

*Молюся,
Гордовиті і гоноровиті,
Політики і диктатори,
Гендлярі і лихварі,
Не зазнаваймось!
Поки не напостигли
Господні суди...*

*Молюся
Богові Розуму —
І вічно
Пребудемо з Ним!*

У збірці чітко простежується релігійна й філософська теми, своєрідний духовний Рух, тяжіння до Правди Вищої справедливості, історико-метафізичні й реальні змагання України за своє самоутвердження, у ній напрочуд вдало, поетично і переконливо показаний болісний, але неухильний процес нашого державотворення...

Окремо стоїть і вирізняється як мовно, так і стилістично своєю ліричною напругою збірка своєрідних віршів-сонетів «Неопалима купина». Вона має свою специфічну архітектуру, свій неповторний стилістичний малюнок. У розділі «Оболонські фрески» відтворене філософське бачення життя, лірико-поетична мозаїка, своєрідна гармонія мислення, світосприйняття й світовідчуття, світомріяння й глибинні філософські роздуми — усе це в незвичних тональних мініатюрах. Відсутня риторичність, їй натомість потужно бринять неприхований ліризм почуттів і водночас жорстка реальність; романтичні образки переплітаються з суто прозовими шкiцями... І крізь поетичну гармонійність, крізь плинні й подекуди мрійливі обрії романтики прозирає притчевість, яка хвилює, нуртує душу... Це стосується сповідальних монологів поетів Розстріляного Відродження («Портрети при свічі»). Своєрідним, але виправданим контрастом є у збірці розділ інтимної лірики «Моєї радості печаль»... Він ще раз підкреслює багатомірність поетичної палітри митця. Це вінок елегантних, вишуканих, надзвичайно гречних, багатих на зображувальну кольористику сонетів...

*Я так любив твої уста невинні...
Беріг їх недоторкано і строго.
Тугими перевеслами дороги
Мені в'язали руки на чужині,
Та йшов до тебе я рабом і богом...
Ти обминула те палахкотіння,
Пішла у далеч молодих ночей,
І не стрічав я більш таких очей,
Перед якими став би на коліна...*

Сонети І. Перепеляка — це поетохроніка Серця Митця, помножена на сонячне проміння непереможного чекання і відчуття щастя. Милозвучність, ритміка, кольористика, ви-

сокі реєстри чуття, печаль і щем, біль за втраченим коханням — усе це створює неповторний ореол поетичної хвилі чуттєвості, непереможного гімну кохання...

Творчість Івана Перепеляка є незвичним і неповторним явищем у нашій поезії, вона неординарна, багатогранна, сповнена світових реалій, історична і філософічна. Його стилю властиві щирість, схвильованість, емоційність, експресія, реалістична образність, глибинне самовідчуття. Він — поет, який знаходить містки до внутрішнього світу людини, і в той же час він — митець-філософ незбагнених космічних обривів, він — історик, який глибоко проникає у ті, приховані від пересічної людини пласти духовної історії людства, яких може торкнутися тільки інтелектуал, Людина з могутнім, потужним інтелектом. Одним словом, він — поет, який невтомно і постійно виступає у своїх поетичних пошуках борцем за українську Духовність, закликає народ України до життя і духовного самовдосконалення. Його творчість — це гімн нескореному народові, що пережив «збільшовичену еру» і говорячи словами вікопомного Івана Огієнка, «натерпівся муки, набрався біди, проте, перегорівши, як криця, як золото в огні, вийшов чистим із мук та неволі, вийшов міцним та дужим, талановитим та тямущим...» Ось до цього покоління й належить наш Поет!

*Артур ЯРЕЩЕНКО,
професор філології*

НОВІТНЄ БАЧЕННЯ СВІТУ

Творчість Івана Перепеляка давно здобула прихильність читачів, зокрема, його історичні поеми: «Козацький монастир», «Бунт», «Остання любов гетьмана», «Григорій Сковорода», «Теодицея», «Судний день»...

Поет давно залюблений в історію рідної землі, рідного краю. До історичної тематики автор ішов довго, не розмінюючись на дрібниці, бо для нього українська історія — священна. Він довго, ретельно і копітливо вивчав історичні манускрипти, оспівуючи героїв, які поклали своє життя за свободу і державність України.

Іван Перепеляк у своїх поемах закликає читача уважно придивитися довкола якнайширше аж до Всесвіту, глибше задивитися у свою душу аж до найпотаємніших закутків, у минуле аж до праукраїнства, у прийдешнє аж до неосяжного майбутнього.

У поета немає місця розподілу на матеріалістичне та ідеалістичне, фанатизм релігійний чи атеїстичний, язичництво і християнство, реалізм і містицизм.

Читаючи поеми Івана Перепеляка, поступово входиш в атмосферу боротьби Добра зі Злом, двобою Правди і Кривди — одвічно непримиренної, яка і є суттю життя.

З усього сказаного вище, треба наголосити, що в сучасній українській поезії і, зокрема, історичні поеми Івана Перепеляка посідають цілком особливе місце.

Нова поема-феєрія поета «13-й апостол» певною мірою є закінченням задуманого поетом циклу. Це велика і значна

фундаментальна робота, що має політичні аспекти, сягає теософічних глибин людського знання.

У поемі-феєрії «13-й апостол» простежуються філософські позиції автора, які є багатовимірними. Поет намагається дослідити і показати ще майже непрочитану тему про Христа-Бога-Людину.

Протиріччя і суперечності, що трапляються в роботі, зумовлені часом і аналітичними позиціями, які скрупульозно і виважено досліджує поет, зумовивши, зокрема політичними аспектами. Це поема-роздум про сутність живого і мертвого...

Розділи твору багатозначні, в них є теософічна гама почуттів, у них наявні глибокосяжні роздуми митця, який прагне подолати віковічні перешкоди, змагання різних точок зору людства на процес пізнання Непізнанного.

У цьому полягає особлива новизна поеми і своєрідність мислення філософа і поета, який намагається подати відтінки тих теософічних міркувань, що простежуються людством протягом віків.

Поема-феєрія «13-й апостол» ставить знак питання про сутність Іуди, його багатовимірне відчуття і ставлення до нього Христа.

Це, скажемо відверто, складний і дуже неординарний твір, де відтворено вічні проблеми світу.

У «Пролозі» поеми, де автор намагається знайти відбитки минулого в сучасному, та в розділі «Себорея», ставиться питання про сутність Іуди.

У розділах «Царівна», «Наслання» і знаменного розділу «Проекція» поет показує трагедію людини, перекидаючи містки до сучасності, що свідчить про філософські роздуми автора.

Дуже цікавим є розділ «Зустріч», в якому автор по-новому підходить до трактування проблеми Пілат і Христос — Пілат та Іуда.

У розділі «Вона згубила років своїх лік» поет торкається віковичної проблеми темпєрального співвідношення і його впливу на статеві стосунки...

Розділ «Розплата» є знаковим у поємі-феєрії, в ньому автор намагається протиставити Іуду людській цноті, людській моралі...

Так само є цікавим вже згадуваний вище розділ «Проекція» з написів у манускриптах і розділ «Поклоніння». У них поет починає розмову про Христа і продовжується ця розмова у розділі «Син ранкової зорі».

Надзвичайно цікавим є розділ «Оріген», в якому відтворено глибокі роздуми про сутність людської душі і смертного тіла...

У поємі-феєрії є містика, казковість, багато психології і філософський підхід до цілого ряду соціальних та культурних явищ.

Поєма-феєрія «13-й апостол» це незвичайний твір у сучасній українській поезії. Незвичайність його послань і положень ставить його в ряд неординарних творів, що випромінюють новітнє бачення світу.

*Артур ЯРЕЩЕНКО,
доктор філософії,
член-кореспондент
екологічної Академії наук,
професор філології*

ПРО РІДНЕ, НАЙПОСУТНІШЕ...

Щиро вітаю нову книгу відомого українського поета, мого земляка і доброго друга.

«Початок вічності» — книга раритетна в сучасному літературному процесі, мудра, філософічна, заглиблена в одвічні джерела духовності людського буття.

Осмислення автором генія Григорія Сковороди то є поштовх для нас, читачів, самовдосконалюватися, ґрунтовніше розуміти своє місце в становленні суспільства.

Видана до 10-річчя Української незалежності, ця книга, завдячуючи дивовижній чутливості її автора, передбачає, передрікає, сповіщає «початок вічності» України, який, я переконаний, стане початком пізнання нас самих, уже вільних, нашої української душі, серця молоді української нації.

А це серце глибоке і всеосяжне: не дарма Сковорода шукав Бога саме в питомо українському серці — простому, щирому, нероздвоєному, сповненому нероздвоєної Космічної й Божественної правди.

Іван Перепеляк тонко й проникливо відчуває українське єство, особливості нашого менталітету — зрештою, це і є провідна тема всієї його творчості. Варто згадати хоча б такі його ліро-епічні твори, як «Бунт», «Козацький монастир», «Остання любов гетьмана», «Теодицея», — всі вони про шляхи нашого, національного духу в складному, сповненому протиріч і борінь світі.

Поет бачить свій народ потенційно величним і життєспроможним, таким, що має багато чого сказати світові, бо

переконалий, що світ обов'язково зміниться на краще, якщо почує Україну, українців, той огром духовних надбань, який ми винесли, вистраждали впродовж своєї важкої, героїчної й повчальної історії.

Писати про буття саме на таких зрізах — і значить бути українським, а не просто україномовним поетом, який занурюється, приміром, в естетство, в психо- чи парапсихологічні виверти, зачудовується власним нарцисизмом тощо, а поклику кривного Слова, душі свого народу не чує.

Іван Перепеляк чує це Слово і прагне говорити якраз про рідне, про найпосутніше і найсокровенніше. Нова його книжка — цілковите тому підтвердження. Для мене це, повторюю, хвилююча сповідь і розповідь поета-патріота про початок історичного й метафізичного безсмертя України, про наше входження в орбіту свободи, а не рабства, про відродження і розвій української людності.

Сподіваюся, що читачі, так само, як і я, припавши до талановитої поезії Івана Перепеляка, з насолодою питимуть її цілющу джерельну воду.

Степан ГАВРИШ,
народний депутат України

НЕ ВТРАТИТИ СЕБЕ

У Харкові вийшла нова книга поета Івана Перепеляка з промовистою, багатозмістовною назвою — «Початок вічності». У її першому розділі зібрано вірші, тематика яких обіймає величезний обшир історичних подій від часів Скіфії, Київської України-Русі, Козацької Республіки до наших днів.

Серед героїв цих віршів — Тарас Шевченко, Іван Мазепа, Григорій Квітка-Основ'яненко, Іван Княгиницький, яскраве сузір'я поетів Розстріляного Відродження — ще однієї кривавої і непроминальної сторінки довготривалої української боротьби...

Цупкою, нерозриваною ниткою проходить у книзі й тема філософсько-релігійна, закорінена в долю і волю християнства, його величну потугу вивести світ із хаосу на щаблі високої гармонії. Не все приймає поет у цьому історично потужному й, може, дійсно дещо суперечливому духовному русі, зокрема активно відкидає психологію терпіння, підданства, рабства, яку нав'язують народам з простим, довірливим серцем ті, хто прагне над ними безтурботно й сито панувати.

Не думаю, що це є спрощеним розумінням складної духовно-релігійної проблеми з боку поета, котрий, як і належить поетові взагалі, має сприймати світ перш за все емоційно-образно, а вже потім — інтелектуально-логічно, а ще далі — підніматися до висот справжніх духовних прозорінь. Бачу, що і перше, і друге, і третє у І. Перепеляка є — достатньо прочитати вірші «Похорон патріарха», «Кайнове тавро», «Іуда Іскаріот», «Молитва», «Покаяння», «Мойсей», щоб зрозуміти: в них немає схеми, в тому числі й заснованої на релігійних догмах (а чимало ж поетів нині з однієї

«скутості» — колишньої ідеологічної — заганяють себе в іншу — наприклад, релігійно-догматичну).

I. Перепеляк пропонує поліваріантний погляд на буття, прагне бачити в ньому всі сторони — і яскраво освітлені сонцем, і найпритіненіші. І спираючись на український духовно-історичний досвід, показує, що українська боротьба ніколи не передбачала і не передбачатиме елементів заціпеніння, покладання на те, що все влаштується само собою. Бо така в українців ментальність — незаспокоювана, вибухова, скерована до власного осягнення буття і вибудови власної ж моделі поведінки в ньому, утвердження власних цінностей.

За напругою світоглядно-внутрішніх змін те, що відбувалося протягом 1990-х років, можна порівняти хіба лише з 1920-ми роками, коли починалося таке ж активне українське відродження, але, поставлене на рейки класової боротьби та російських імперських пріоритетів, воно мало зайти і зайшло в глухий кут, закінчившись роками 1930-ми, коли квіт українського духу, зокрема красного письменства, було викошено сталевією косою репресій і розстрілів.

Зрощені на обережних психо-поведінкових стереотипах життя і творчості, наскрізно контрольовані ідеологічною машинерією тоталітаризму, цілі «обойми» нинішніх письменників мовби не помітили, в який час вони існують, не відгукнулись на те, що цей час вимагає не звичного догідництва чи куняння в слові, а вибуху, злиття із страшними і величними енергіями, в яких проявлялася й проявляється справді космічна, вселенська боротьба Добра і Зла. Якщо ти поет, якщо ти правдиво покликаний до творчості на вертикальних зрізах буття, цього часу ти не міг прогавити, — дивно було б, якби, скажімо, Євген Плужник «прогавив» 1920-ті роки, тоді б його просто не існувало в літературі...

Думаю, Іван Перепеляк, здійснюючи важку внутрішню роботу із сотворення своєї духовної особистості, становлення і розвитку в собі українського поета з виразним і сміли-

вим обличчям, не опинився, як багато дехто, осторонь нашого часу, нашої доби, а відтак немалою мірою має нині підстави для того, щоб претендувати на своє місце в уже новій літературі і в уже нових іпостасях української боротьби.

З особливою силою його включеність у контекст історико-метафізичних змагань України за своє визволення і самотвердження проявилася у драматичній поемі «Григорій Сковорода», до якої автор ішов невторованим шляхом, написавши перед тим кілька історичних поем — «Бунт», «Козацький монастир», «Остання любов гетьмана», «Теодицея». Весь духовний досвід, набутий при освоєнні матеріалу, залученого до написання цих поем, у сконцентрованому вигляді, причому на значно вищих реєстрах особистісно-внутрішньої, психо-інтелектуальної та емоційної напруги, вилився в драматичному ліро-епічному полотні «Григорій Сковорода», центральному творі нової збірки.

Одна з основних ідей поеми — а вона піднімає чимало проблем, дійсно глибинних, основоположних у людському житті, особливо в житті українця — ідея вірності собі, своєму серцеві, своєму народові, серед якого це серце тільки й знаходить питому «сродність», почувається повновартісним і відкритим до одкровень і покликів Святого Духа, до розуміння вищих космічних законів. Ніде (а побував Сковорода в різних західних країнах, знав багатьох учених людей, засвоїв найпередовіші і найгрунтовніші знання своєї епохи) не знаходив він внутрішньо ближчого середовища, ніж середовище українське, ніде він, вочевидь, не міг би й стати тим Сковородою, яким став, як тільки в рідному народі, на своїй батьківщині, тим більше, що вона, краяна і поневолювана забродами, не надавалася під чужі впливи, залишалася собою, а якби не залишалася, то й не відчував би Сковорода з нею справжнього духовно-морального зв'язку, пройшов би її битими шляхами й манівцями скоріше за все непоміченим чи малопоміченим:

*Прекрасне те, що чисте і природне
І що не є підробкою й за родом
Не перемішано з чужинством. Тож мені
Огидливі, хто здатен відцуратись
Свого народу рідного і роду,
Хто розуму собі шукає й світла
На чужині. А край свій — зневажає!*

Після десятиліть спрощеного розуміння тієї титанічної боротьби, яку вів Сковорода, він зараз повертається до нас не обкраденим войовничими атеїстами й матеріалістами, пласкими філософами і сірими літературознавцями, що ще недавно «правили бал» в культурно-духовному житті України, а таким Сковородою, яким він був і є на повний зріст. Вірніше, це не він, Сковорода, повертається до нас, а ми повертаємося до нього. Він нікуди і не йшов з України, залишався і залишиться з нею ввіки. І повертатиме до неї всіх її дітей, показуватиме, яка вона є насправді, як її треба розуміти і що робити, аби не просто жити, а бути, — підкреслює в поемі І. Перепеляк.

У цьому творі серед інших його героїв і персонажів, природно і переконливо показані, діють сили духовного світу — Святий Дух, Ангел-охоронець, Чорний ангел, з якими спілкується Сковорода, постаючи перед читачем дійсно незміримою Космічною Людиною, якою він був і яку не дуже визнавали як радянські атеїсти-зверхники, так і чимало хто з релігійних ієрархів, учорашніх і позавчорашніх...

Мандрівний поет і філософ змальовується автором поєми як жива, цілком приступна і впізнавана людина з народу і водночас як неперевершений український шукач істини, у своєму внутрішньому, невидимому для «фізичного ока» зрості близький до святих, як їх зображує агіолюстративна та іконописна традиція: найвищі дерева їм — мов трава під ногами, найвищі гори — по коліна. Найпоказові-

ше те, як Сковорода живе серед людей, як відгукується на їхні радощі й болі, щиро і ненав'язливо підказує їм прямі і вірні способи вирішення незчислимих колізій. Ці колізії автор — де відкрито, де підтекстово екстраполює і на наш час, переконуючи читача в тому, що якраз у вченні Сковороди ми і сьогодні мусили б шукати ключів не тільки до розгадок одвічних таємниць буття, але й до розв'язання надскладних проблем сучасності — як суто українських, так і глобально-цивілізаційних.

Останнє, до речі, є особливо актуальним: може, саме філософія серця допомогла б світовій спільноті скоригувати взаємовідносини двох жорстко-непримирливих світів — східного і західного, чиє протистояння набирає щодалі усе відкритіших, усе загрозливіших форм. І не тільки скоригувати, а й виробити новий світовий порядок, де менше було б хижацько-зажерливої зверхності одних і відчайвно-зацькованої пригніченості інших. Невеликого розуму треба було, аби «виррахувати» наперед перспективи такого стану речей, але цього розуму все-таки людству, вірніше його лідерам, політичним і духовним провідникам, не вистачило, як не вистачило його колись у Росії, яка після жовтневого перевороту і громадянської війни втратила тисячократно більше, ніж могла б утратити, коли б на державному рівні прагла реально згармонізувати соціальні інтереси антагонізуючих груп і класів, бо, зрештою, для чого й існує держава, а ширше — світове співтовариство, як не задля такої гармонізації? Тут теорія «розумно-сердечних» обмежень Сковороди (що людині потрібне — те легке і приємне, що непотрібне — навпаки, важке і лихе), загалом притаманної українцям схильності до гармонії і злагоди могли б бути запотребовані сучасною історією.

Та повернемося до поезії. У ній, зокрема сьогоднішній українській, зокрема «молодій» чи «середнього віку» — з огляду на поколіннєвий ценз, простежується виразна тенденція до так званого «осучаснення» стилів, самого

художнього мислення, і це «осучаснення» здебільшого розуміється як «європеїзація», «універсалізація» художніх цінностей, котрі мають просту, але вельми захоочувану владними елітами засаду: індивідуалізація життя — внутрішнього і зовнішнього, яка б тягла за собою (і тягне, дуже добре тягне) атомізацію людських волевиявлень, підпорядкованих законам конкурентного поступу й водночас конкурентного ж ожорсточення й соціального розшарування суспільств. На жаль, ці закони якихось інших, більш райдужних можливостей не дають і вочевидь не зможуть дати вже, як то кажуть, за визначенням, як ти їх не «одифірамплою» в неофітському чи довготривалому, відчутно натомленому «західно-демократичному» екстазі.

Тож наспів час і в поезії зібратися на силі й продемонструвати органічну цілісність українського духу, гартованого й випробовуваного віками й тисячоліттями, прийшла пора від розпорошення духовно-культурних поривань повернутися до інтеграції, до синтезу української минуштини, дійсності і перспективи, нашої ментальності, аби Україна не втратила себе і в сьогоднішньому світі, а навпаки, самотверджувалася, пропонуючи йому й відстоюючи в ньому власну парадигму буття.

Книга Івана Перепеляка «Початок вічності» говорить про це художньо проникливо й ідейно потужно, в ній поет намагається вище підняти знамено української ідеї, показує живу, незнищиму спадкоємність саме наших, внутрішньо саме нам завжди притаманних, сердечно «сродних» суспільних ідеалів і духовних орієнтацій. Гадаю, таких вибухів цілісного українського духу, таких промовлянь нерозсмиканого зусебіч українського серця, які спостерігаються в новій книжці Івана Перепеляка (виразну передмову до неї, до речі, написав народний депутат Степан Гавриш, теж вказуючи на цю обставину), — в нинішній українській поезії поки що одиниці. Тому «Початок вічності», мабуть, цілком за-

слуговує на відзнаку тією премією, яка й заснована була на підтримку саме подібного — шевченківського — розмаху національно-духовних творчих дерзаних, тобто Національною премією ім. Т. Г. Шевченка.

І на закінчення. Ця думка-пропозиція належить І. Перепеляку, але я її, беззастережно підтримуючи, тут наведу теж: скрізь, в усіх офіційних установах і, може, навіть у приватних помешканнях в Україні — принаймні на Слобожанщині, — поряд з портретом Шевченка мав би висіти й портрет Сковороди. Тоді, крім природної непокореності й бунтівливості, українцям, можливо, додасться ще й непересічної мудрості, осягнення буття не тільки у матеріально-історичному, поточнісному плані, але і в плані есхатологічному. Тоді українці, можливо, й спроможуться створити той «божественний космічний лад у всесвіті», до якого вони, на переконання Олега Ольжича, історично покликані.

Отже, не знижуючи планки української боротьби, не зводячи життя свого народу тільки на землю, а захоплюючись його духовними вертикалями, І. Перепеляк прагне сказати своє щире й хвилююче слово в тому герці, який або не закінчиться ніколи, або закінчиться лише перемогою. Може, надто вистражданою буде ця перемога — перемога Людини в людині і світі, може, надто великі жертви за нею вже стоять і ще стоятимуть, але тільки така перемога могла і може правдиво надихати, кликати українство до життя, а не до самознищення, яким би завуальованим і зовні навіть привабливим таке самознищення не було...

Пам'ятати, не втрачати себе — один з найвиразніших лейтмотивів нової книги Івана Перепеляка.

Олексій КОВАЛЕВСЬКИЙ,
поет, лауреат премії ім. В. Сосюри,
газета «Літературна Україна»,
11 квітня 2002 р.

«ВИБРАНЕ» ІВАНА ПЕРЕПЕЛЯКА

1

«Вибране» Івана Перепеляка — солідний том, на триста з лишком сторінок. Розгорнемо цю книжку. Три поеми, низка віршів. Цілком традиційних, навіть коли автор «не римує»,— це вже, мабуть, просто «група крові», спосіб мислення і життя. Комусь прийдеться не до вподоби. Хтось відстоюватиме традицію.

Та головне — наповнення. Що там влито, в старі міхи? Спробуємо розглянути тематику цієї книги, бодай її провідні аспекти, а частково й те, як вони перегукуються з «внутрішньою» й «зовнішньою» біографією самого поета.

Мені імпонує в І. Перепелякові його мужність. Було — «били» його, і кріпко: хтось би, може, й не піднявся, закомплексував. А він — і не падав: вірив, що вірші — його покликання. І писав:

Вмира не кожний, хто родився жити!

І тут не було полегкості й простоти. Роздумував, як

...розбудить життя десятий вимір.

І німів від власного зухвальства. Але не спинявся — йшов далі. Поступово, важко, крок за кроком.

А позаду лишались нерозуміючі. Іноді й «послідовники», котрі розгортали оту одну його фразу, мало тямлячи,

про що йдеться. А власну наготу прикривали деклараціями про Україну, забуваючи, що в неї духовний вимір, а не плаский.

Та що робити, коли навіть вельми обдаровані поети, зрощені хто на стернях учорашньої ідеології, хто на рухливих ґрунтах молодії, інколи по-неофітськи несамовимогливої культури, якщо і «виломлюються» у другий, третій (де вже там десятій!) вимір, то тягнуть за собою стільки іржавих ланцюгів, прілого мотуззя, всілякого новомодно-мерехтливого причандалля...

Час такий? Можливо.

Для когось — перехідний. Для когось — обвальний. Одні — за це. Деякі — за зовсім інше. Причому, бува — з холодним, цинічно-злодійським розрахунком. Та, мабуть, все й повинно було змішатися, аби волею Духу зросло нове. В тому числі — й Україна.

Недарма в поезії гучніє поклик отих духовних вимірів. Простує на нього й І. Перепеляк, він відчуває, що йде непримиренна борня, що вона вимагає свідомої участі: але — не все ж розкривається зразу...

*Не злякає, що ворог — прудкий ягуар,
Що в убивці — од крові оскома...
Припасу я для нього останній удар,
Од якого не встати нікому!*

Читаючи ці рядки, помічаєш: другий план, виміри, про які йшлося вище,— тут є. Та який моторошний фінал:

*Не збираюся публіці я догодить.
Поклонюся арені, як треба.
Тільки, рефері, чесно берися судить,
Щоб удар той не випав для тебе!..*

Адже той рефері — за контекстом твору— не хто інший, як сам... Господь.

Може, поетові й справді багато дозволено? Чи то він сам собі надто багато дозволяє?

Геній Шевченка — он же який спокусливий приклад. Варто лише пригадати:

*Я так її, я так люблю
Мою Україну убогу,
Що проклену...*

Та чи все проститься звичайним смертним? Чи не від їх провин вкотре потерпають навіть безневинні?

*Я каюся! Не каються убивці...
Я каюся! Але мовчать вожді...*

Провідники, медіуми «злої сили», чия сваволя гнітила нас ще зі шкільної партії, не покаювшись, знову стають провідниками сили... якої, невже — доброї?

Не просять вибачення за моральну шкоду, завдану колишнім школярам, котрим нелегко доводилося і доводиться дорослішати.

...Між іншим. Як штрих...

Один незначний, «малий» підприємець нарікав: не вичав би, мовляв, клятої «вчорашньої» літератури — був би оце підприємцем великим.

— Тож нехай відповідають не просто за моральні — за матеріальні збитки!

Майже жарт...

Та чи до жартів, коли письменство нині ніби й справді нищать «як клас»?

Завтра прийдуть «завтрашні» — то вже будуть «наші»?..

А що говорити про менш помітний люд? Про оту стареньку неписьменну сироту-бабусю? Сидить вона з простяг-

нутою рукою в переході метро, а про «кредо» своє життєве каже словами батюшки православного: краще нам, небого, трохи попросити милостиньки, аніж спекулювати, як багато хто робить довкіл. Не наживатись на негараздах ближнього. Не по-божому воно.

Де ж правда? Куди «бідному християнину» податися? Знов же — до Тараса Григоровича. Він бо щиро вболівав. За своїх.

А ми, сьогоднішні?

Приміром, залюбки пишемо про козаків. А чи розуміємо до кінця, за що вони в першу чергу віддавали життя?

За віру.

За спасіння України на Страшному Суді — суді вже не окремих людей, а цілих народів, коли і найсвятіший може піти зі своїм засудженим народом у вогонь погібильний.

Народ — це одне ціле.

До глибин віри, її трагедійно-жертвовного змісту як поет І. Перепеляк з роками підходить дедалі ближче. По-справжньому прямовисний нурт духовності, доконечна потреба чистоти і довершеності світогляду — то справді високий етико-естетичний орієнтир.

Скажуть, у такій, з релігійним ухилом, царині — збіднення, знекровлення вірша. Він легкий стає і світлий, як чернець після аскези.

Що ж, хто чого прагне. Хто на чийому боці виступає в поетичних змаганнях. Чаду і трути, залюбленості в запаморочливу і в кінцевому підсумку ошукуючу складність, у якій, звичайно ж, є любителі розбиратися,— «і ім'я їм — легіон»,— цього в нашій поезії надміру. І друкують подібні вірші щедріше за інші, протилежного спрямування. Спитати б: з ким ті автори, ті видавці?

Та навіщо? Все зрозуміло.

Точиться боротьба. І супротивні сторони — скрізь — в тому числі і в мистецтві, поезії зокрема,— мають своїх апологетів.

А тим часом у герці за життєво-економічний простір позирають на православні «чорноризні» чорноземи аж із за Стіксової далечі. Їй переправляються сюди, приходять в овечих шкурах, зі словом псевдопастирським. Поки що не відвертий спротив, а лише втома віковична в поетових рядках:

*Всьому кінець! Всміхнувся хрест прелата.
І слово потрясла знов гіркота.
Хіба ж те слово може довго спати.
Коли дихнуло смертю од хреста...*

2

Тут є над чим спинити думку, зосередитися. Взагалі «Вибране» — як річка, чия течія то бурхлива, то стишена, спокійна. Коли вона піниться, не все в ній стає доконечно зрозуміле. А коли поверхня її впокорена — читачеві теж можна мовби перевести подих. Доки знов підводний камінь не трапиться.

Це дійсно ніби біблійні камені спотикання, камені історичних і метафізичних таємниць, перед якими час перетворюється на клекотливий потік, ховаючи свій сенс, свою мету. Втім, авторові можна було б «зусиллям волі» спростити своє завдання, чітко розполяризувати добро і зло (чого, врешті, вимагає й «звична» естетика), та він, очевидно, не хоче стати полонеником схеми. Їй зробити такими ж полонениками героїв та читачів.

Ось Мазепа в поемі «Остання любов гетьмана». Державний муж, патріот України, якого обставини змушують «чесно» служити цареві. В цьому образі — біль, що звик до самого себе настільки, що інколи себе й не помічає, в цьому образі — й хитрість уроджена, а ще більше набута, вимушена, аж така, що вже от-от сама себе перехитрить... Та голов-

не — все-таки любов. До шістнадцятирічної Мотрі Кочубеївни, Мазепиної похресниці. Любов — жива, тілесна, неплатонічна. Старого чоловіка — до юної дівчини.

Все зміщується, стає якимось відчайним сплавом — віроломства, чеснот, ніжності. Як цареві клявся у вірності перед вівтарем, так, похрестивши дочку свого сподвижника, поклав вододіл для «перелюбу» між нею й собою, переступити який неможливо, гріх. Та — переступає. Й у випадку з царем. Й у випадку з похресницею.

Автор не проводить тут паралелі, хоч вона й напрошується, а просто показує життя, те, «як було». Однак у цьому «як було» відчувається щось фатальне, і його нічим полегшити. Чи не тому, не випускаючи з поля зору трагедію історичного масштабу, якою стала поразка Мазепи, автор більше воліє побачити за нею хоч щось світле, щемке, ліричне. Й розповідає про «єретичне», але дійсно глибоке і тим, може, простиме кохання гетьмана. Про його сльози й коротке щастя, про юну Мотрю, яка в своїх найвних стрічках та намісті втікає від рідні, вірної цареві, втікає до того, хто «замислив зраду» проти цього царя.

І знову виникає паралель: Мотря — Україна. Так, Україна, теж іще юна і теж, як Мотря, нещаслива, оточена кривавим хмаровинням історично-буттєвих протиріч.

Листи Мазепи до Мотрі в цьому контексті також опромінюються інакше — мовби це листи гетьмана і до Мотрі, і до когось і чогось більшого, ніж Мотря. Вони цитуються розлого, в них спалахує ціла духовна скарбниця, якою володіла душа Мазепи, не тільки полководця, а й поета, за деякими версіями — автора відомої пісні про Україну:

*Ой горе тій чайці,
Ой горе небозі,
Що вивела чаєняток
При битій дорозі...*

Дійсно, горе, бо і чаєняток заберуть, і тебе з гнізда гнати-муть. Навіть пам'ять про минуле спотворять, взявши начеб владу й над позаземним життям, як це робили московити з Мазепою. Коли помер — лилися дощі, тяжкі, гнітючі, й душа його, Синодом на той час уже піддана анафемі, мабуть, справді мучилася. І в тих потоках билася об містичні камені-пороги, в такій безжально великій кількості розкидані на українському історичному й духовному шляху.

От що таке страшна васальна залежність від чужинця, який усією могуттю не тільки зримих, але й невидимих сил напосідається на тебе як тут, так і в потойбіччі. Ось через що пройшла наша Україна, і можна тільки дивуватися, як вона дійсно «ще не вмерла», а знаходить у собі сили не просто для матеріального й духовного спротиву, але й для самостійного життєбудівництва, ствердження власних, тобто не завізних чи нав'язаних дальніми й ближніми «сусідами», цінностей.

Немає доброго пуття в підколоніальному житті й героям поеми «Козацький монастир», у якій — теж історія, на цей раз уже доби Руїни, коли імператрицею була розігнана Січ.

Деякі з решток козацького війська знайшли пристановище в монастирі біля Коробових Хуторів, на Слобожанщині. Не просто переховувались, а чекали слушної години, аби знову взятися за зброю.

Та доповіли Катерині вірні людиці — нестачі в них не було ніколи і ніде — про небезпечне місце, де ще не втрачено віру в кращу долю України. Сам Потьомкін, переодягнений, зі своїми підручними, приїхав до монастиря, щоб розкрити крамолу й покарати непокірних.

Не вийшло. Зрозуміли «ченці», що до чого, швидше, ніж гості, підпалили монастир і, одні з боєм навпростець, інші — підземними ходами, вирвалися в степ.

А з ними — аби скрізь бути зі своїм коханим, простим козаком, — поїхала й Анна, племінниця імператриці. Її теж

шукав тут Потьомкін, але вона не захотіла повертатися до покинутого чоловіка-сановника, до тітки-тиранки.

Знову символічна картина, суть якої прислів'я означає так: «Не в силі Бог, а в правді». На боці правди й залишається Анна. Автор не прагне якомсь ширше розгорнути цю символіку, й хто зна, чи не втрача від цього поема. Хоча відсутність прозорих художніх ходів і рішень теж змушує розмірковувати над нею, знову повертатися до описаного.

А заключним акордом у творі виступає ще одна згущено-символічна картина: покидаючи рідну землю, їдучи геть, кудись «не в рай, а через пекло за Дунай», козаки забирають із собою єдине — святі ікони.

Тобто їхня хресна путь все одно продовжується у вірі й надії. І симпатії кожної чесної, чистої душі, навіть російської (образ Анни), залишаються на боці козаків — оборонців рідної землі, її честі і правди.

Про цю честь, про цю вистраждану національну, історико-метафізичну нашу правду й намагається художньо переконливо говорити сучасний український поет Іван Перепеляк.

Олексій КОВАЛЕВСЬКИЙ,
поет, лауреат премії ім. В. Сосюри

НА ВЕРТИКАЛЯХ

Зараз, коли поезія витинається з життя вульгарним прагматизмом, мені чи не найбільше подобається в Івані Перепеляку несхитність. Несхитність перед спокусами й загрозами з боку цього прагматизму, несхитність віри в те, що поетичне слово потрібне, що воно буде почуте, що воно має свою самочинну вагу перед «безсловесними» клопотами нашої бідної на ідеали та ідеальне пори.

*Цей світ — жорстокосердий,
Та не втопись у горі,
Дістанешся ж вершин —
Хай не зляка обвал!*

*Йди і завойовуй!
Не жди на допомогу.
Загинеш — а лишайся
Зі зброєю в руках!*

Разом з тим ліричний герой поета — це дуже вразлива душа, чутлива до найтонших вібрацій, це людина миттєвих відгуків на виклики часу, на глибинні нурти історії.

Від язичництва до ветхозавітних спалахів людського духу, і далі — в нову добу, добу Христового вчення, а вже від цих першоджерел — до складної долі своєї Вітчизни з її поганством і святістю, з її лицарями й рабами, від Київської Русі — у сьогодні й у завтра — в такому огроми обживаються і самостверджуються думки й почуття поета.

Його слово діалогічне, пристрасне, дискутуюче, воно веде розмову з Яхве і Мойсеєм, з Іовом стражденим і Мазепою, з Хвильовим і Плужником, воно звертається до ката і жертви, до ворога і друга, до коханої і розлюбленої, а найневтримніше, найважче полемізує з самим автором, — і тоді це слово і автор сплітаються в один живий вузол, і утворюється єдина космогенетична особа, чия доля детермінована відтепер жорстко і невідворотно:

*Ти сам себе своїм зурочив Словом,
Зробилось кожне, як болючий нерв.*

Змагаючись зі світом, йдучи у нього «зі зброєю в руках», поет, однак, розуміє, що перемогти він може лише на рівні духовному, на позиціях рівноваги, нехай, як на когось, уявної, утопічної, але то називається насправді не утопією, а земною мудрістю, і вона є чи не найнадійнішою «зброєю»:

*О щастя! — хто з мудрістю дружить,
має для себе втіху.
Той знайде маленький промінчик
у царстві похмурих днів.*

Може, це сказано лише про поточний день нашого життя, а може — й про безкінечний похмурий день цілої історії людства, адже поезія завжди багатовимірна, а предмет її — не щось одне, не щось дрібне, а ціла Таємниця творіння.

Вірші й поеми І. Перепеляка завжди чинять опір однозначним поглядам на них, спрощеному розумінню. Це і є свідченням того, що вони закорінені не в поверхневих шарах дійсності, не в підтекстах, котрими донедавна була така багата наша поезія, а саме в таємниці, в трансцендентних ідеях явищ і речей, в підсвідомості, що живиться всією невичерпністю людського духовного потенціалу.

Один святий, доповнюючи євангельське «не судить, і вас не судитимуть», сказав дещо вражаюче, а саме: «Я навіть себе судити не можу, бо не знаю, хто я». Дійсно, суди в руках Божих, а наша справа — не зачепити пальцем чи тим більше ліктем ближнього. Бо він, яким би тобі не видавався, може бути в своїй екзистенції, в своїй непроявленій глибинній сутності настільки несподівано вищим, що тільки завмерти. І каратися якраз власною недосконалістю.

*Чому скаженієш, козаче,
Нарікаєш на дзеркала,
І ладний ти їх розбити,
Та чи це допоможе?*

*Не запобігають свічада,
Перед потворністю незворушні,
Ну троци-розбивай,
Але де твоя вища значимість?!*

Хіба не бракує нам «вищої значимості», самоповаги і поваги до людей, усвідомлення непересічності, неповторності кожної людської особистості?

І добре, що поезія показує нам нашу ж незглибимість, навчає шанувати в людині Людину з великої літери, Божий задум. Добре, що поезія пропонує нашій душі щораз жити не на обсічених знизу чи згори, а на нескінчених духовно-історичних вертикалях.

Адже зараз, як ніколи, маємо набувати саме космічної своєї присутності в усьому і скрізь. Ми повинні пересилити властиві нашому менталітетові індиферентність та індивідуалізм і дійти наступального універсалізму, справжньої свободи, яка передбачає свободу не тільки від зовнішніх негативних чинників, але й від внутрішніх.

Лише тоді, можливо, не справдяться, приміром, такі невтішні прогнози:

*Цей світ швидкий на замороку,
Підносить знову нам уроки,
Де феніксом на попелищі — зло!*

Треба квапитися, зважаючи на те, що не одні ми змінюємося (чи думаємо змінюватися), але й цілий світ стрімко трансформується у щось нове, невідоме, і які він зуміє приготувати нам пастки, — слід бачити заздалегідь.

Івану Перепеляку болить усе це, він роздумує, пише й домагається, аби його слово не ниділо, знесилюючись у шухляді, а йшло в люди, достукувалося до сердець. Відтак — це приклад для зневірених і активна поміч тим, хто працює на молоду незалежну державу.

І перше, й друге, без сумніву, необхідно тільки вітати.

Олексій КОВАЛЕВСЬКИЙ,
*газета «Слобода»,
25 червня 1997 р.*

«МЕНІ БУЛО ПОТРІБНО ВІК ПРОЖИТИ...»

Історично структуруючи український літературний процес, ми практично не замислюємося над явищем, яке, очевидно, найкраще назвати «постшістдесятництвом». А до нього належить чимало письменників, які прийшли в літературу після закінчення так званої «хрущовської відлиги», прийшли тоді, коли епоха відносної свободи творчості, реабілітації самого права бути митцем скінчилася. Для України скінчилася особливо сумно й трагічно, новими переслідуваннями й репресіями. І хоча були вони дещо м'якшими, ніж розправи 1930-х років, бо нікого в цей час уже не було засуджено до розстрілу, їхні тяжкі й катастрофічні наслідки глибоко позначилися на долях молодих поетів і письменників, що в цей час приходили в літературу. Каналами усної комунікації, бо ніякої офіційної інформації не надходило, ширилися повідомлення про арешти Івана Світличного, Василя Стуса, В'ячеслава Чорновола, Івана Дзюби та багатьох інших діячів української літератури, журналістики, науки й мистецтва. У рядах старших письменників, які склали правління обласних філій Спілки письменників України та приймальну комісію СПУ, панувала паніка. Нікого не можна було приймати до Спілки. Творчість як така, а українська — подвійно розцінювалася як злочин. Приймати до Спілки нових авторів — означало примножувати дисиденство. А достатнього вірнопідданства ніхто не виявляв. Ковток свободи, зроблений під час хрущовської відлиги, виявився отрутою: ніхто не хотів добровільно ставати

рабом. У колах харківських літераторів поширився афоризм, кинутий ненароком одним письменником старшого покоління: «Молодих треба душити в колиці». Як це робилося, розкажуть сучасники в спогадах, але їх час ще не настав, вони з'являться пізніше, для них необхідна хронологічна дистанція. А зараз учасники тих подій, ставши письменниками, бо природу не зупинити, видають свої підсумкові книжки. Одну з них і маємо перед собою. Вона і дає підстави сказати не лише про поетичний образ, але й про творчу долю відомого українського поета, лауреата премії ім. Олександра Олеся Івана Перепеляка.

Він спізнився, здається, на кілька років і не потрапив до шістдесятництва. Найбільш ранні його вірші в новій книзі «Поезії» датовані 1963 і 1964 роками. Хоча треба сказати, що перші вірші Івана Перепеляка у періодиці з'явилися ще 1956 року, коли він був учнем 8 класу Оболонської середньої школи, що на Полтавщині. Але до першої збірки віршів довелося пройти тернистий шлях, вона — «На березі світання» — змогла вийти лише в 1976 році. Історія знову зіграла жарт: різниця в кілька років народження розводила людей у різні покоління. Першої книжки виявилось замало для прийому до Спілки, довелося чекати другої — «Тополина Оболонь» з'явилася 1979 року. У 1980 Івана Перепеляка приймають, нарешті, до Спілки письменників України. Рекомендували — Василь Мисик, Роберт Третьяков, Микола Шаповал.

Про що було писати в умовах політичного й духовного застою? Про рідне село Оболонь на Полтавщині, тоді це називалося «малою батьківщиною», про солдатську службу на Кубі, тоді це називалося «виконанням інтернаціонального обов'язку», про відлуння війни в сучасному світі, тема тоді по-справжньому актуальна, бо давала можливість виявити гуманістичну сутність мистецтва. Про хліборобську працю — Іван Перепеляк категорично не урбаністичний

поет, про розкішну природу, загроженість якої після Чорнобиля виявилася очевидною. Про все це і писав Іван Перепеляк, видавши за всі вісімдесяті роки лише одну поетичну книжку «Над Сулою-рікою» (1983).

Зате у дев'яності роки розквітнув його таланти. Одна за одною виходять книжки «Ратний час» (1990), «Вибране» (1992), «Остання любов гетьмана» (1994), «Бунт» (1995), «Козацький монастир» (1995), «Неопалима купина» (1997). І от тепер нова солідна книга «Поезії» (1999). Сім книжок за десять років! І справа не тільки в тому, що в підсумковій книжці переважають твори 1990-х років, їх якраз не більше, ніж інших, а в тому, і це необхідно наголосити, що поет у ситуації творчої свободи віднайшов себе, яскраво показав своє творче обличчя, збагнув те, в чому його неповторна індивідуальність, поетична сила, і підпорядкував вибір творів уже цій новій, виразно досягнутій домініанті. Багато віршів довелося відгорнути, залишити поза цією етапною книгою. Не тому, що вони слабкі в художньому відношенні — Іван Перепеляк продемонстрував себе досить рівним поетом, — а тому, що вони не відповідали концептуальному задумові, виходили за межі променя, у якому митець хотів висвітлити себе.

Читаючи книжку й не знаходячи в ній публіцистичної гостроти, мітинговості, тієї боротьби за українську державну незалежність, за відновлення в правах української мови, за реабілітацію нашої культури, тобто усього, чим жила десятиліття українська інтелігенція, спершу починаєш думати, що поетична епоха мовби й не присутня в творчості автора. І аж потім, по глибшому зануренні в його поетичний світ, досягаєш, що вона тут наявна, але не у вигляді газетної буденної злободенності, а у вигляді актуальності непромищеної, що торує шлях до Вічності.

Вона, наприклад, у символіці вірша «Ніч» (1987), де образ нашої духовної непритомності подано у вигляді чорної

пов'язки на очах, яку прагне зірвати ліричний герой, але не може цього зробити, бо то «відчай, чорніший сажі, до очей прилипає моїх». Зняття чорної пов'язки уночі не рятує героя від мороку, а лише посилює відчуття жаху, бо виявляється, що темрява всюдисуща, універсальна, її не можна розігнати вольовим зусиллям індивіда. Лише тоді, коли всі прокинуться і розплющать повіки, настане жаданий день, що символізує наше національне самоусвідомлення. Такий вірш-метафора з багатошаровою символікою, глибинним підтекстом міг бути створений і оприлюднений лише в нову добу. Він уже належить дев'яностим рокам, є ознакою нашого пробудження, але містить у собі його філософську концепцію, а не газетярську інформацію «про»...

Вона, актуальність, і у віршах циклу «Портрети при свічі» (1996), де створені образи тих наших діячів культури, чії імена й згадувати за радянської влади було заборонено: Миколи Хвильового, Євгена Плужника, Олени Теліги, Олега Ольжича. Цикл складають вісім монологів, написаних від імені українських письменників. Вони передають їхнє внутрішнє мовлення, роздуми над долею свого народу і його слова. Кожний із героїв циклу — жертва, що йде на смерть. Але він же й герой, який покладає добровільно своє життя на вівтар перемоги ідеї, дорожчої для нього за власне існування. Ольжич, відповідаючи своєму катові-фашистові, чи то пак «замаскованому енкаведистові», переконує: «Я прийшов у цей світ За наказом Великого Роду, А ти, сказав кату, В Україні — заброда!» Перед смертю в самій думці про незнищенність України знаходить джерело наснаги Олена Теліга: «Вогнем лякаєш, кате? — і сміюся, — Сконать за Україну не боюся!! Не доведеш мене ти до плачу, — Я помирати кожного навчу...» Цикл «Портрети при свічі» також міг бути створений лише в Українській державі, розрахований на ту читацьку публіку, що шукає своїх джерел, шанує велетнів у царині духовності та боротьби за українську

незалежність. А відтак, наша доба ґрунтовно й міцно відбита в творчості Івана Перепеляка, але відбита не поверхово, не примітивно-дзеркально, а глибинно, із зачепленням духовних трансформацій, неминучих тоді, коли суспільство переживає драматичні катаклізми.

Лірика як тип творчості безкінечна й універсальна. Одному вона дає можливість висповідатися в своєму інтимному світі; другому — стати національним пророком, народним трибуном; третьому — розпечатати слово, показати його барвисті грані, вразити нас відкриттям у ньому нових значень і красою його звучання. Але харківська поетична школа — простіть мені, ортодокси, метафоричний стиль у критиці! — якою вона мені бачиться в особі Василя Мисика, Ігоря Муратова, Роберта Третякова, виростає з живлющого джерела — філософської творчості Григорія Сковороди. Це лірика, яку прийнято називати філософською, можливо, простіше — мислительною, рефлексивною лірикою. Я не маю можливості в цій статті наводити приклади, але той, хто знає творчість названих мною поетів, не стане сперечатися зі мною. От у цьому ряду, гідним продовжувачем харківської традиції, бачиться мені й поет Іван Перепеляк. І як тільки я зрозумів його потяг до філософічності, до рефлексивної домінанти, все в книзі «Поезії» стало на свої місця і увиразнилося в своїй доцільності.

Книга не має розділів, не поділена структурно. Автор ніби навмисне заплутав у ній змістові ходи, склав для читача ланцюжок головоломок: ану ж розгадаєте, чому я ставлю поруч два вірші різних років? І все ж книжка має досить струнку композицію. А її початок і кінець складають композиційне кільце. Саме через це загальну цільність починаеш відчувати, лише дочитавши книжку до кінця.

Завершує її філософська поема «Теодицея» (1996), що в перекладі означає «виправдання Бога», і за проблемати-

кою, і за матеріалом, і за способом розв'язання творчих завдань — типовий взірець даного жанру. Як пояснити існування Бога в світі, де часто торжествує зло, де праведник упосліджений, а грішник — звеличений? Це не лише запитання науки теології, а індивідуальні проблеми кожної людини, які вона вирішує, ґрунтуючись на своєму індивідуальному досвіді. Іван Перепеляк у витлумаченні цього питання спирається на п'ятикнижжя Мойсееве та книгу Іова із Старого Заповіту Біблії, на Чотириєвангеліє, а також «Велесову книгу».

Головна ж його думка, наскільки я її осягнув, може бути вербалізована так: усвідомлення гріховності — шлях до її подолання, а відтак — і шлях до гармонії з Богом. Біда людини не в тому, що вона нерозумна і недогадлива, а в її ледачому розумі й засліпленості гордощами. Вона собі здається завжди правою, схильна до самовиправдання своїх вчинків, а визнання провини, покаяння й вибачення, через що лише й лежить шлях до спокути, вважає за приниження, її недостойне. Звідси й виростає наша сліпота й уявлення, що Бог карає нас ні за що. Але невеликий епіграф з пророка Он Ці роз'яснює наше становище: «Як і колись, ви люто зневажаєте і знищуєте усе рідне: і материнську мову, і культуру, і звичаї, і мораль... А ваша ж мова — це чарівний ключ до вічності, своєрідний звуковий пароль «Сезам», за допомогою якого ви зможете відкрити потаємні двері Всесвіту...» Шкода тільки, що ця формула міститься не в поетичному тексті поеми, а в супровідних словах до одного з розділів. Але для поета тут передусім — бути зрозумілим, надто важомі й важливі істини він утверджує.

Книжка не тільки закінчується, але й починається цими ж філософськими мотивами, але розкиданими в ліриці. Після заголовного вірша «Балада» (1964), що розповідає про пошуки громадою отамана перед загрозою ординської навали і віднайдення його в особі закам'янілого кобзаря

з печаллю на чолі, розгортається ланцюжок віршів, кожен з яких може правити в окремих місцях за епіграф до поеми «Теодицея» або її розділів.

Вірш «У дзеркалі» (1968) — на вічну тему самопізнання. Роздивися хоча б у щилиночку свою душу і побачиш, що в ній «на покуті вмовився звір..., Що під іконами готує вбивство». Наступний вірш «Твій бог пройдисвіт..» (1980) розкриває тему несправжнього бога, не священних, а святенницьких цінностей, які руйнують людину, експлуатують одвічні надбання людства, а пристосовництво до зовнішніх обставин роблять сутністю особи.

І в наступних творах книжки розвивається й далі філософська проблематика: свобода і рабство, істина і брехня — у їхній одвічній борні й протистоянні; і людина у виборі своєї позиції — тут полягає найголовніший інтерес поета. Рабом бути вигідно: раба годують, одягають, дають житло, дружину, теж рабину, аби рабський рід не переводився і завтра було кому працювати на пана, як і сьогодні. Але в людині закладений іманентний потяг до свободи, без неї вона не може бути щасливою. Як і без правди, адже здібність пізнавати світ, занурюватися в таємниці буття природи й духу — це теж одвічна іманентна властивість людини. Зібрані в новій книзі з різних років твори лише підкреслюють, що філософська проблематика завжди не просто цікавила Івана Перепеляка, а складала стовбур його творчості, і, викладаючи свої роздуми й сентенції, поет насправді відтворює свою духовну біографію.

Поет навіть винайшов свій авторський жанр філософської лірики: білий п'ятистопний ямбовий восьмивірш зі з'єднаними попарно двовіршовими строфами. У першій окреслюється рух, у другій і третій відтворюється конфлікт, у заключній відшукується гармонія або принаймні вказується шлях до неї. Такий філософський восьмивірш надзвичайно прикметний для Івана Перепеляка.

У внутрішньому світі ліричного героя, що загалом тяжіє до гармонії, спостереження краси природи й людини, особливо вражають вірші глибоко конфліктні, присвячені змалюванню внутрішньої, духовної драми. Це і написаний у тридцять років вірш «Чому сумні стають оті слова...» (1973) з образом «кінцевої станції», до якої несе героя «тривожний вітер». І мініатюра «У надвечір'я — особливі чари» (1975) з розвитком думки про беззахисність світу без авторового захисту його. І вражаючий вірш «Невже це поле, що шукало казку» (1988), який містить зізнання: «Мені було потрібно вік прожити, Щоб міг себе нарешті зрозуміти»; і запитання: «Невже цей світ мені явивсь примарно І півжиття свого прожив я марно?»; і гіркий, але відвертий підсумок: «Ховався в усміх, як душа боліла, Ненависть обминав, любив несміло. Гучної доблесті я став лиш тінню, Мов і не жив — на стежці безгоміння...» Тут варто згадати, що в пошуку праведності й переборенні гріха найважливішу роль відіграють зізнання, називання власних вад і неправильних учинків; з цього починається шлях до спокути і піднесення особистості. Через це пройшов ліричний герой Івана Перепеляка і щедро поділився з нами своїм досвідом.

Як один із центрів книги бачаться вірші, присвячені нашій культурі. Крім циклу «Портрети при свічі», про який уже йшлося, — це твори «Молитва Івана Вишенського», «Остап Вересай», «Леся Українка в Сурамі», «До портрета Тараса Шевченка» та ін. Написані в різний час, вони створюють образи видатних діячів, але водночас розширюють і концепцію ліричного героя, розсувають обрії його філософської свідомості.

Ще одним центром книги є вірші про жінку і кохання. Ліричний герой тут пройшов усіма можливими шляхами, і поет відобразив якнайширший діапазон його почуттів: від захвату до зневаги, від дитинної довіри до сумного розча-

рування. От тільки байдужості в них нема. Ці вірші складають цілу «ліричну драму».

Останнім змістовним центром книжки є історичні поеми «Бунт» (1990), «Козацький монастир» (1990), «Остання любов гетьмана» (1991); тут же розміщена й уже проаналізована «Теодицея», яка, зрештою, теж містить потужний історіософський струмінь. Предмет відображення в першій poemі — знамените Турбаївське повстання українських селян проти покріпачення. Друга розповідає про заснування запорожцями після зруйнування Січі на Сіверському Дінці козацького монастиря, у якому вони сподівалися дочекатися кращих часів. Третя поема побудована на матеріалах листування двох закоханих: гетьмана Івана Мазепи і Мотрони Кочубей.

Для поем Івана Перепеляка властиве: у проблематиці — висвітлення духовної величі наших предків, їхньої волелюбності, у поетиці — вміння вихопити з історії найбільш виразні, необхідні для втілення задуму епізоди, гнучке використання авторської розповіді і прямої мови героїв, білого й римованого вірша, епічного викладу й ліричного коментаря до нього. Поеми гідно завершують книжку Івана Перепеляка, засвідчивши, що й у цьому жанрі поет перебуває на рівні своїх філософських і ліричних досягнень.

Ігор МИХАЙЛИН,
доктор філологічних наук,
журнал «Рідний край»,
№ 2–3, 2000 р.

ПОЛУДЕНЬ МАЙСТРА

Такої книжки в Харкові не було давно. Виходили, звісно, збірки поезій — авторів досвідчених і початкуючих, літературний процес ішов собі, але йшов млявіше, ніж за часів І. Муратова й В. Мисика. Після них не було такого українського видання поезій, яке б сколихнуло двомовний мегаполіс і змусило багатьох, «не помнящих родства», задуматися про історичну спадщину народу, що дав світові Тараса Шевченка, Лесю Українку, Івана Франка.

І от така книга нарешті (після двох десятиріч повного штилю) побачила світ. Відомий харківський поет і прозаїк Іван Перепеляк запропонував нам своє «Вибране» — збірку кращих творів, написаних протягом багаторічної творчої діяльності. Завдяки благодійництву спонсорів книга не просто побачила світ, а вийшла ошатною, на доброму поліграфічному рівні та ще й непоганим, як на наші часи, накладом. Але це, так би мовити, зовнішній бік «медалі», яку автор викарбував до свого 50-річчя.

Внутрішній світ книги ще яскравіший і щедріший. Тут розкошує слово — римоване, ритмічне, образне, з підтекстом. Напрочуд м'який і симфонічний синтаксис з коштовним вкрапленням народних примовок дещо незвичний для читача, вихованого на слобідському діалекті. Але тільки спершу. Потім поринаєш у симфонію слів, у авторський мікросвіт цінностей, проймаєшся поетовим образом мислення і світовідчуття.

Для Івана Перепеляка найдорожче у світі — Україна і мати. Ці святині він вистраждав ще в ті лихі часи, коли все українське, все рідне бралось на глузи і цинічно зневажалось.

Охочіше й частіше друкували вірші про Леніна й партію, про інтернаціоналізм і світле майбутнє, до якого вже рукою подати. Поетичні збірки І. Перепеляка, який ніколи не писав на замовлення, а вперто відстоював свої ідеали, виходили в ті застійні часи нечасто — особливо в харківському видавництві «Прапор», яке очолювали вихідці з обкому партії. Рукописи вони правили нещадно, а якщо не правили, то книга просто не виходила друком. Збірки «Бунт» і «Оболонь» свого часу так і не вийшли. Тільки тепер твори з них можна прочитати у «Вибраному». Тож не треба дивуватися, що у Івана Перепеляка не так багато видано поетичних збірок, як у деякого з його ровесників. Зате поет зберіг первозданну чистоту любові до України, до матері, до свого стражденного народу та його історії, де було стільки крові і сліз...

Все це — не вичитане ним з премудрих книжок (та й хіба вичитаєш там про все?), не вигадане заради красивих слівця в момент версифікаційного піднесення, а побачене, відчуване ним самим. Його життєва філософія — це рідне село Оболонь на Полтавщині, мати — проста сільська жінка, батько, котрий не повернувся з війни, друзі, односельці — всі ті добрі й лихі люди, які допомогли йому збагнути навколишній світ, побачити в нім не тільки біле й чорне, а всю гаму кольорів і відтінків.

Напівтони, нюанси, деталі — то, так би мовити, стихія поета. Там, де простіше і звичніше сказати «в лоб» чи відбутися афоризмом, І. Перепеляк віддає перевагу іншим стильовим засобам, як-от:

*Знову в хаті із покутя
Зводиться слово Шевченка,
Біль ховає в зіницях —
На щоці ні сльозинки нема!*

Така ж дивовижна стриманість, варта цілого суцвіття метафор, у мужньо-зворушливому вірші «Матері»:

*Твій траур обійму і зрозумію:
 Так рано став землею
 батько мій!*

На поетовому віку випало чимало незгод: воєнне дитинство, загибель батька, голод, солдатчина на далекій Кубі, пробивання моноліту партвидавничої номенклатури, довголітнє замовчування ідеологічними вождями доробку Перепеляка-поета — всього цього було більш ніж досить, щоб взагалі не братися за перо або ж облишити літературу та зайнятися простішими, прибутковішими справами. Але життя, в якому було більше гіркого, ніж радісного, загартувало поета, привчило цінувати добро між людьми. Мистецтву спілкування навчила його і журналістика: років з десяти Іван Перепеляк працював у обласній пресі, написав чимало нарисів, репортажів та інтерв'ю з відряджень.

Публіцистика раз по разу проглядає в його віршах. Тільки не та, яку проголошують на майданах в мікрофон, а та, з якою ти наодинці сперечаєшся, розмірковуєш, приміряєш себе до неї. У вірші «Дозиметрист» автор чи не вперше в українській поезії, розповідаючи про ліквідатора аварії на ЧАЕС, робить такий висновок:

*Немає в смерті
 виправдання? Ні!
 Допоки котяться у
 полі медоцвіти.
 Тому ступити поспішаєш
 на той світ,
 Аби скорить
 бунтуючий реактор...*

Готуючи свою ювілейну книгу вибраного, І. Перепеляк, зрозуміло, прагнув укласти її так, щоб туди ввійшли найпам'ятніші, найкращі твори. В таких випадках, як правило,

підводить сентиментальність, ідеалізація юності. На жаль, не минула ця чаша й І. Перепеляка. На початку книги, де зібрані ранні поезії, іноді зустрічається поглядність, «хвороба» всіх молодих поетів. І чим швидше позбудешся такого баласту, тим краще. Автор показав нам, що і в нього це було, та недовго. Далі у збірнику — поезії високого звучання, чистої проби. Переважно лірика, яку колись поділяли на громадянську та інтимну. Іван Перепеляк ніколи так не робив... Лірика для нього — то спів душі, висока нота болю чи радості, що не дає спокою. Особливо гарні в нього ліричні сонети, де він показує себе неабияким умільцем — як щодо форми, так і щодо змісту. Після знаменитого «Гранослова» Д. Павличка вважаю сонети І. Перепеляка найкращими в сучасній українській поезії.

Осібню слід сказати про історичну тему, до якої поет ішов довго, не розмінюючись на дрібниці. Українська історія для нього священна, він гортає її сторінки шанобливо, з трепетом. Усі, хто поклав своє життя за волю, за свободу і державність України, — то поетові герої, підняті ним до висоти божества. Мало хто знає, як ретельно, копітливо, довго вивчав І. Перепеляк історичні манускрипти, вивіряв кожне слово давніх письмен із тим, що знав ще з університетських лекцій. Історія України багатьма з нас іще сприймається як додаток до історії колишнього СРСР. Стереотип бува важко здолати. І. Перепеляк це зробив, відкривши для себе нові імена — як героїв, так і зрадників. Догми, нав'язані колись ідеологами марксизму-ленінізму та великоруського шовінізму, він послідовно розвінчує.

Скажімо, був гетьман Іван Мазепа — трагічна у своєму героїзмі постать, суперечлива, бунтівна, волелюбна. Все це дають українські історичні хроніки (російські дають по-імперськи). Все це можна прочитати. А от те, що Мазепа був напрочуд делікатним і люблячим чоловіком — про це дізнатися не так просто. Хіба що відшукати його любовні листи.

Вони ж і надихнули І. Перепеляка на написання поеми «Остання любов гетьмана» — про палке і цнотливе кохання Івана Мазепи та 16-річної Мотрі Кочубеївни. Достовірні листи гетьмана та відповідь на них коханої (в поетичній інтерпретації) дають широку картину тодішнього життя. Фіксують найпотаємніші порухи душі двох до нестями закоханих одне в одного людей. Їхня любов виявилася трагічною...

*Моє дівоцтво —
спорожнілий сад.
Чорніє незагойно
після граду.
Пішли мої дороги
невпад,
Збрехали про мою
красу свічада.*

У книзі опубліковані ще дві історичні поеми І. Перепеляка — «Бунт» і «Козацький монастир». Перша поема — про подію, 200-річчя якої відзначається зараз: Турбаївське повстання. Друга — про те, як після ліквідації Катериною II Запорозької Січі козацький кіш подався на Сіверський Донець і спорудив там монастир. Це — нова сторінка в історії Слобожанщини, відкрита автором. Він першим обмірковує той достовірний факт, оспівуючи мужність і героїство наших предків-січовиків, оборонців українського народу.

Важко детально розповісти про книгу І. Перепеляка «Вибране» — настільки вона багатопланова, поліфонічна, щедра тематично. Це — його літературний полудень, коли є досвід і проникнення в таємницю слова, є мудрість зрілості і пристрасна любов майстра. Майстра, котрий ще хоче так багато сказати нам.

Сергій КОРСУН,
газета «Енос», 8 серпня 1993 р.

РОЗМОВА З ВЛАСНОЮ ДУШЕЮ ВИЛИЛАСЯ У НОВІЙ КНИЖЦІ ІВАНА ПЕРЕПЕЛЯКА

З поетом Іваном Перепеляком, як із людиною, я познайомився в сімдесятих роках, по хвилі арештів мистецької інтелігенції в Україні, в роки найгучнішого словослів'я (і самослав'я), коли замовчувалися імена справжніх талантів В. Симоненка, В. Стуса, І. Калинця, В. Голобородька, Р. Андріяшика, коли за туманом советської демагогії не було видно яскравого сузір'я поетів і прозаїків діаспори. Творча атмосфера у Харківській організації Спілки письменників в той час була мало сприятливою для молодих літераторів. Біля брами в літературу була товчія, штовханина: хто торував свій шлях ліктями, хто оковитою, а хто слухняно, як школяр, відвідував «шаповалівську школу» — літстудію ім. П. Тичини при Харківській письменницькій організації, якою керував незабутній Микола Терентійович Шаповал, відомий поет і прозаїк, наставник творчої молоді. Круг нього гуртувалося багато молодих поетів. З тих пір минуло більше двох десятиріч, колишні початківці відсвяткували свої піввікові ювілеї, дехто відзначив і шістдесятиріччя, і нині більшість із них визначають творче обличчя обласної письменницької організації. В літературі кількісні показники не мають великого значення — є поети світового розголосу, в чиєму доробку по кілька десятків віршів. На мій погляд, з українських поетів Харківщини сьогодення найбільш оригінальними, своєрідними є І. Мірошніченко, І. Перепеляк, В. Кулик. Про нову книгу одного із них наша сьогоднішня мова.

Іван Перепеляк помітна постать в українській сучасній літературі. Він автор десяти книг поезії, одна з яких «Вибране». Це вже солідний ужинок, про який можна вести мову на рівні дисертації на здобуття звання кандидата філологічних наук, тобто з високим ступенем вимогливості до художнього письма. Після підсумкової книги поет видав солідний томик віршів і поем «Неопалима купина» (1999 р., «Майдан», Харків).

Нова книга видана на гарнім цупкім папері, в твердій обкладинці, з портретом автора. Солідне, ошатне видання з суперобкладинкою. Тож мимоволі виникає питання, чи варті вірші і поеми Івана Перепеляка такого розкішного видання?

«Неопалима купина» складається з трьох розділів, на які поет тематично поділив вірші видання і двох поем. Слід відразу зазначити, що рецензована книга більше, ніж «Вибране», дає підстав для окреслення творчої постаті поета, для визначення його індивідуальності, відмінності в широкому гурті українських поетів давнини і сучасності.

Буду твердити, що поет Іван Перепеляк як митець талановитий, своєрідний, новаторський, з виробленим почерком, із своїм баченням світу і природи речей. Лексика його багата, сучасна, розмаїта на синонімічні ряди. Він у постійних пошуках нової поетичної форми, архітектоніки віршів. У нього навіть сонети різняться один від одного вживаними поетичними засобами. Вірші кожного із трьох розділів різняться, бо відмінні художньою побудовою. Іван Перепеляк — поет медитації, роздуму, польоту мислі, тому головними «героями» його віршів виступають філософські пошуки істини, душевні порухи, думки.

У розділі «Оболонські фрески» (Оболонь — назва села, в якому народився поет) зібрані поетові медитації про себе і про світ, про хату, яка стала світом, про матір, яка благословила в дорогу, про поетичне слово, що «Зробилось кожне, як болючий нерв». Справді, поет не легковажить словом, воно

в нього завжди на місці, завжди містке і вагоме. Поет міцно стоїть на рідній землі, він постійно відчуває своє родове коріння — тут він «у муках осяяння... побачив і став з душею розмовляти влад». У віршах розділу ми бачимо гармонію мислення і відчування, світобачення і світомріяння, в сукупності все це породжує непересічні поетичні мініатюри. У його філософських роздумах немає «словникових холодин», сухої риторичної або дидактичної тріскотні. Є, як і слід бути, поезія.

*Пустка твого подвір'я
заглядає в порожні вікна,
Густим бур'яном заростають
щебету ластівок.
Білі стіни твої
взялися холодним інеем,
І тиша твого порогу
мене морозом пройма.*

Зверніть увагу на оригінальну побудову вірша; він складається з двовіршів, які не римуються ні між собою, ні з наступним двовіршем. Цю своєрідну архітектоніку започаткувала Ліна Костенко, але вона не стала її захопленням. Цю форму творчо розвинув Іван Перепеляк, і вона стала провідною в його доробку.

Віршам, як і поемам І. Перепеляка, притаманна епічність. Глибина поетичного бачення вражає: «Болить мені ручка дверна — матері потиск останній...»

Поет пише свіжо, густо, об'ємно. Рядок — і картина, дума, заграва почуттів.

Інша особливість віршів І. Перепеляка — притчевість. Поет бере два рядки, дві тези, які опоруч стають антитезами, творять несподівану думку, сентенцію, притчу.

Віршам поета притаманний динамізм, який досягається антитезами, протиставленням:

*Розкошував недовго? —
Вернися у страждання!
Зігрійся біля вогнища,
Що дарувало мить.*

Як бачимо, поезія Івана Перепеляка глибоко емоційна й інтелектуальна. Він пише краєвиди, пейзажі душі, а це найскладніша справа в поезії, і це по силі талантам від Бога, а не ремісникам від версифікації. Іван Перепеляк може круто зламати ритм вірша і цим посилити образ, думку, увесь вірш, цим прийомом він додає додаткової енергії слову, рядку, строфі. Більшість його віршів — це маленькі драми.

Підґрунтям поезії І. Перепеляка є заглибленість у рідну землю, у рідний народ, в його ментальність, духовність і історію. «І сльози душу пропекли мені, Як землю цілували з Оболоні!» «Солодь теплої ріллі» надає снаги віршам поета.

*Збудилась іскра, що жила в золі,
Дихнувши пахощами руги-м'яти.
І я збагнув свою найтяжчу втрату,
Відчувши солодь теплої ріллі.*

Якщо в розділі «Оболонські фрески» ми маємо дуже щирі і пристрасні монологи самого поета, то в розділі «Портрети при свічі» чуємо сповідальні монологи поетів Розстріляного Відродження М. Хвильового, Є. Плужника, Д. Фальківського, М. Драй-Хмари, О. Ольжича, Олени Теліги, М. Зєрова, В. Свідзинського. Глибоко проникнувши в творчість і в долю мучеників нації, кожний із яких зійшов на свою життєву Голгофу, щоб навік вознестися в небо світової поезії, І. Перепеляк своєрідно розкриває нам духовну велич поетів, виразно окреслює кожну творчу постать. Кожен вірш-сповідь має свою драматургію, архітектоніку, поетичну структуру і має виразно авторський стиль і характер. Це

тим більше похвально, якщо взяти до уваги, що з сотні поетів, може, два-три творці, а решта епігони. А якщо взяти до уваги, що всі поети, яким І. Перепеляк надає своє слово, своєрідні, оригінальні і письмом, і духом, то поет вповні справився із своєю творчою ціллю. Він, як і М. Хвильовий, «до себе без пощади», коли мова йде про творчість. Щоб мати право сказати, як Д. Фальківський:

*Стою окрегим деревом у лісі,
Залюблений у тишу й присмерк дня.
Зійшли мої печалі за куліси
Зі сцени, де вінчається брехня.*

Цикл «Портрети при свічі» стане в нагоді школярам, студентам при вивченні історії української літератури.

«Моєї радості печаль» — розділ інтимної, точніше — любовної лірики. В цьому циклі поезій І. Перепеляк послуговується виключно сонетом. Сонети вишукані, елегантні, багаті на зображувальні кольори. Рими повні, багаті, строго класичні, але не затерті, зуживані, бо віднайдені знову, витерті від пилу часу і вжитку і сприймаються, як свіжі.

Лицарська любов до жінки, обожнювання коханої, як першої радості життя — зміст сонетів, класична їх тематика.

*Світліша день — не знаю більш краси,
Як усмішка коханої моєї.
Всміхнеться — пломеніють орхідеї,
По віця повні сонця!..*

Мабуть, слід підкреслити, що в сонетах І. Перепеляк сягнув чи не найвищих своїх творчих висот. Прозорі, ясні, «як дзвіночки» (М. Шаповал). Чуття вирують, як кришталеві водограї у джерелі. Що не сонет — драма почуттів, душі, серця, в якій «з журбою радість обнялась» (О. Олесь). Сло-

ва в сонетах добірні, як зерно, нема в сонетах багатослів'я, думки чіткі, картини епічні. Від сучасної лексики, синтаксичної побудови віршів стара сонетна форма оновлюється, стає органічно Перепеляковою.

Сонети І. Перепеляка — поетичні гімни любові, коханню, цноті і щирості стосунків двох. «Од величі твоєї краси ти Горю немов огнем і знов німію. І слова часом вимовить не смію, Коли з'являєшся зненацька ти», «Настав мій день зізнатися тобі, Про що раніше думав таємниче... Люблю тебе святково, не за звичай, Молюсь на очі синьо-голубі».

Увесь цикл сонетів — як вінець любові і як вінок на могилі кохання. Це — поетохроніка серця поета, це — розчакнута душа, це — драматична поема, де що не сонет, то новий розділ.

Лише глибоко вчитавшись, я відчув глибину, поетичність, свіжість і доладність сонетів Івана Перепеляка. Його сонетарій гідно стає поруч сонетаріїв М. Рильського, Д. Павличка. «Моєї радості печаль» десь на рівні широковідомого циклу Д. Павличка «Таємниця твого обличчя». Якщо медитативні вірші поета дещо утруднені для сприймання усередненим читачем, то його прозоро-ясні сонети будуть до душі кожній, особливо закоханій, людині. Бажано, якби поет подовжив сонетний ряд і видав їх окремою книгою.

Неоднозначно сприймається філософська поема «Теодицея». Поет узявся осилити неординарну, складну і важку для уявлення тему. Твір, звичайно, оригінальний, глибокозмістовний, з філософської точки зору неоднозначний. «Теодицея» — з грецької — означає релігійно-філософське вчення, яке ставить собі за мету усунути суперечливість між вірою у всемогутнього справедливого Бога й наявністю зла на землі.

Поет пішов не легшим шляхом розкриття теми, а ускладненим. Щоб розкрити обрану тему, І. Перепеляк посилається на Біблію, на філософські доктрини Ніцше, Протагора, митрополита Іларіона, Миколи Реріха, Альберта Ейнштейна,

на «Повість минулих літ», «Велесову книгу». Мушу нагадати талановитому поету, що простота — сестра таланту, що філософська поема це далеко не філософський трактат. Поему «Теодицею» може вчитати і осмислити лише добре підготовлений, ерудований читач, тому вважаю за потрібне порадити автору попрацювати ще над нею, щоб вона стала доступнішою для сприймання. На мій погляд, поет у гонитві за своєрідністю (чого він безумовно досяг), забув, що пише твір не для Протагора, а для «широкого», сучасного читача.

Форма поеми розкута, строката, різнобічна, як світ наш. Так писав свої епічні поеми — вічні поеми — Тарас Шевченко. У такого учителя, як Кобзар, велика честь учитися. Я раджу поету І. Перепеляку глибше вчитатися в Книгу Йова, в якій глибоко і ясно розкривається сутність Бога Господа нашого, сутність священного і гріховного, добра і зла, Божого і диявольського промислу — це, може, найгеніальніша книга Біблії.

Поема «Триглав» справляє дуже гарне враження і формою, і змістом. Вона — про витоки нашої української духовності, ментальності. Ця річ стане в нагоді всім, хто вивчає народознавство, бо вона, як зазначає поет у підзаголовку, із прадавньої «Велесової книги».

Книга Івана Перепеляка «Неопалима купина» неперебутна книга, вона — явище в українській сучасній літературі, внесок у спадок українському народу. Вона засвідчує силу українського слова, яке без формалістичних витребецьок може формувати поезію світового рівня, і запорукою сказаному книга «Неопалима купина» Івана Перепеляка. В його особі українська література має зрілого майстра поетичного слова, своєрідного майстра.

Петро ВАСИЛЕНКО,
газета «Літературна
Україна», 11 грудня 1997 р.

Я НЕ ШУКАЮ ТИШИНУ УЗБІЧ...

Трапляються серед книг такі, котрі береш у руки, гортаєш і відчуваєш незбориме бажання прочитати з першої до останньої сторінки. Саме такими є чудові збірки поезії нашого земляка Івана Михайловича Перепеляка, з творчим шляхом якого читачі районки знайомилися упродовж кількох номерів газети у травні-червні цього року.

У Харківському видавництві «Майдан» побачило світ гарно оформлене і видруковане літературно-художнє видання. На 528 сторінках у віршах і поемах зібрано все краще, що лягло на папір з-під пера Івана Михайловича.

Поет народився в Оболоні в 1943 році. Закінчив Харківський державний університет. Працював у редакції газет. Нині — голова Харківської організації Спілки письменників України, почесний професор Харківського державного автомобільно-дорожнього технічного університету. Іван Михайлович почесний громадянин села Оболоні. Автор поетичних збірок «На березі світання» (1976 р.), «Тополина Оболонь» (1979 р.), «Над Сулою-рікою» (1983 р.), «Ратний час» (1990), «Вибране» (1992 р.), «Остання любов гетьмана» (1994), «Бунт» (1995), «Козацький монастир» (1995), «Неопалима купина» (1997), художньо-документальної повісті «Великий степ» (1985), «П'єси», «Козацький монастир» (1998).

Лауреат премії імені Олександра Олеся (1995).

Поезії І. М. Перепеляка друкувалися російською, грузинською, білоруською, молдовською, болгарською мовами. Його не сплутати з деякими іншими поетами зі схожими

світоглядно-етичними позиціями, почерк притаманний лише Перепеляку. Це відчуваєш з перших сторінок книги, бо, зазвичай, без сірників і хмизу, а лишень з допомогою своїх власних художньо довершених творів-іскорок запалює на незайманій білизні сторінок диво-багаття, що зігриває запаморознілу на буйних вітрах життя людську душу. Кожне слово проникає у глибину душі, запам'ятовується назавжди без повторення, адже в них глибока філософська суть, суворі діалектика життя.

*Потисне руку тепло він мені
Про людське око...
А в душі погорда.
Щось промугиче про весняні дні
Про мене щось...
І знову про погоду.
А я спокійно слухаю
й мовчу.*

*Ніяк його не можу
зрозуміти.*

*Подумалось:
Якщо помру,
Такий могили навіть не
помітить...*

Книга захоплює документальністю, правдою фактів, подій, спогадів, пережитим. Хіба залишать байдужим когось ці рядки:

*Пуста любов ота, що на
словах...
Тому й мовчу про неї
я частіше.
Мовчанням помолося в тишині*

*І знову поцілую рідну землю.
Своїй дочці нічого не скажу:
Сама усе повинна зрозуміти!
Чому у мене сльози на очах,
Від чого невимовно я страждаю.
Почую пісню — завмира душа.
І приголублю кволий пагін слова...
Пізнала, доню? То любов — свята!
Заплачемо удвох на попелищі...*

Жити і творити сповна, на повні груди, на увесь зріст, не боячись висловитися, висповідатись — творче кредо митця. Без хвилювання, щему, душевного трепету і захоплення неможливо читати кожний твір Івана Перепеляка. Його вірші, особливо поеми, пронизані великою людською мудрістю, багатим життєвим досвідом, всім тим, чим збагатилася людська культура, неугасимою жагою до життя.

Ось як поет звертається до нашої української пісні:

*Ти мій плуг
І одвічні мозолі,
Гостра шабля
Й караючий спис.
Срібен місяць у небі долі.
Що козацьким вусом провис.
Перша радість
І перше страждання,
Материнський мені заповіт.
Ти моєї душі світання,
Що озорує цілий світ!
Ти на покуті,
Як на престолі.
Білим квітом свій стелиш рушник.*

*Ти — моя неубита воля,
Передсмертний до сонця крик!..*

Так може писати лише великий, довершений майстер слова. Багатовимірність хронотипу в поезії Івана Перепеляка настільки безмежно осяжна, що часом не вміщується у віршованих рядках, а тому заповнює собою і міжряддя, і простір пауз та розділових знаків. Так правдиво, влучно, сміливо, поетично ніхто не писав про нашу історію, наше минуле, про сьогодні і майбуття.

Яка багатюща палітра слів відчувається, коли із величезним задоволенням читаєш історичну поему «Бунт», «Козацький монастир», «Остання любов гетьмана», «Теодицея».

Важка річ — пізнання. Адже прозріває лише той, хто неохайно дивиться правді у вічі, як би це не було важко і болісно. І поет це робить не заради самого себе, а заради того, щоб зупинити брехню у будь-яких виявах. Звичайно, справа ця під силу лиш цілому суспільству, але його думка складається з позиції багатьох.

*Твій ворог ще відкриється не скоро.
Хоча колись потрапить у сільце...
О, як важливо знати, хто твій ворог,
Побачить його лисяче лице.
І підозріння — йде навстріч прозрінню.
Ти ще нічим не можеш пояснить:
Раптове уночі ясновидіння.
Що попрохало зброю розчохлить...
Ти не герой ще, не зухвалець,
Не поспіши зробити останній крок.
І твердо вказівний лягає палець
Холодний обіймаючи курок...
Од нетерпіння ти свій
палиш ворох,*

*Щоб порох вибухнув...
Не поспішай, затям!
Якщо із тіні вийде
першим ворог,
Є шанс, щоб помінятися
життям...*

Слово Івана Перепеляка яскраве, точне, містке і звучанням, і почуттям, слово чисте і нелукаве.

*Чого сумні стають оті слова,
Коли говорять люди:
Час минув...—
І посвіла никне голова,
Та не від сну,
Та не від сну...
Лишається в минулому усе:
Осінній обрій
Тане з кожним днем.
Тривожний вітер
Поспіхом несе
До станції кінцевої й мене...
Ну що йще там ждати
на вітрах?*

*І темрява
Дихнула у вікно
І пада мрія,
Мов підбитий птах,—
Вже інший
Приміряє
Стремено...*

Твори нашого славного земляка І. М. Перепеляка займають почесне місце у скарбниці національної культури.

Книги «Неопалима купина» (Харків, «Майдан», 1997 рік) і «Поезії» (Харків, «Майдан», 1998 рік) — це цілий мистецький світ, де сяє сонце людяності, шумлять водопади пристрастей, жевріють зорі кохання.

Головна тема його віршів, це тема драматичної історії й складної сучасності України. З творів Івана Перепеляка постає любовно виписаний образ рідної землі. Компонентами його образу є все те, що оточує нас впродовж усього життя, що живе у нас, дає нам натхнення, надає самотності національної ментальності.

Саме тому його твори близькі і зрозумілі читачеві. Вони кличуть любити, оберігати, возвеличувати рідну Вітчизну.

Іван Перепеляк — великий майстер слова. Ось чому його твори цікавлять і притягують до себе багатотисячного читача. Вони є предметом наукового дослідження багатьох літературознавців. Наукові дослідження творчості нашого земляка, над якими працює наша талановита молодь, постійно займають призові місця, бо це розповідь про біль і страждання, любов і ненависть, радість і щастя, що пройшли через усеохоплююче, всевміщаюче серце поета.

Поетичний доробок нашого земляка — це відтворення і радісної сподіваннями, і жорстокої реальностями епохи, і в цьому його неповторне пізнавальне, естетичне і виховне значення. Його твори розкривають сьогоднішній молоді очі на правду життя, кличуть бути Людиною на Землі.

Тому вірші Івана Перепеляка любить і вивчає шкільна молодь. Глибокі за змістом, наснажені емоційністю, тонким ліризмом його твори звучать на шкільних ранках, вечорах, на уроках вивчення літератури рідного краю.

Іван Перепеляк — поет неординарний. Він виразник свого часу. Його творчість — частка нашого буття, помислів, що ними живемо.

Книги «Неопалима купина» і «Поезії» цілком заслуговують на те, щоб їх автор Іван Перепеляк став лау-

реатом Державної премії України імені Т. Г. Шевченка 2000 року.

Колектив редакції районної газети «Семенівський вісник» висуває на здобуття Державної премії України імені Т. Г. Шевченка 2000 року книгу віршів і поем «Неопалима купина» і книгу «Поезії» відомого українського поета, нашого земляка Івана Михайловича Перепеляка.

Валерій ЗІНЧЕНКО,
*газета «Семенівський вісник»,
6 вересня 1999 р.*

«ПЕРЕЛИЛОСЯ МОЄ СЛОВО В СВІТЛО...»

Від касетної книжечки «На березі світання» («Прапор», Харків, 1976 р.) до нової вагової книги «Поезії» («Майдан», Харків, 1999 р.) Іван Перепеляк намагався писати так, «Аби лишитися самим собою». На мій погляд, це йому вдалося — він став особистістю в літературі, своєрідним, відомим ліро-епічним поетом.

Український народ мудро поділив віршовані твори на «вірші» і на «поезію». Вірші пишуть віршописи (і таких більшість у літературі), а поезії — поети, яких, може, два-три на сотню літераторів. Іван Перепеляк — поет. Нова книга його вагома, різножанрова, тематично розмаїта, та головне — художньо досконала.

Починав він як лірик, «співець Оболоні», але скоро його лірика набирає роздумливо-медитативних рис. Поет рано відчув живу воду рідної землі, яка й стала жити поезію його численних збірок.

Розмову про книгу «Поезії» я хочу розпочати з розгляду поем. Поет створив кілька творів («Бунт», «Козацький монастир», «Остання любов гетьмана», «Теодицея»), які цілком слід вважати поемами, а не циклом віршів чи розтягнутим віршем.

Вже утвердивши себе митцем в ліро-епічних баладах, притчах, І. Перепеляк створив у своєму жанрі в сучасній українській поезії поему «Теодицея». Це складний філософсько-епічний твір, який би я насмілився за оригінальністю, масштабністю, глибинністю, народністю поставити поряд з поемою Т. Г. Шевченка «Гайдамаки».

Форма поеми розкута, різновекторна, поліфонічна, як симфонія, за глибиною думки і мислення близька до поем Т. Шевченка, І. Франка, Лесі Українки. Поема має своєрідну, цілком оригінальну архітекtonіку, тональність, і, звичайно, тему.

«Теодицея» з грецької означає релігійно-філософське вчення, яке ставить собі за мету усунути суперечливість між вірою у Всемогутнього Господа й наявністю зла на землі, «доказом» того, що саме зло є добро. З діалектики знаємо, що добро і зло — неоднозначні поняття. Людині інколи важко уявити, як Всемиловитий Бог може карати, допускати зло, жорстокість на землі, генезис гріха. Поет взявся осилити складну тему, може, не легшу теми «Фауста» Гете. Поема І. Перепеляка розрахована на сучасну інтелектуальну людину, бо, щоб розкрити суть теми і щоб осилити її, автор посилається на Біблію, на філософські доктрини Ніцше, Протагора, митрополита Іларіона, Миколи Реріха, Альберта Ейнштейна, на «Повість минулих літ», «Велесову книгу». Загалом матеріал автору підкорився, задум втілювався в непересічну поему, яка безумовно стане духовним надбанням нашої поезії. Поемою «Теодицея» поет Іван Перепеляк остаточно утвердив себе зрілим майстром поетичного слова.

Як теле- і радіопоеми стали популярними «Козацький монастир», «Бунт», «Остання любов гетьмана». Це лірико-історичні твори, якими поет вніс свою частку в національне пробудження і отямлення, в розбудову національно-патріотичного світовідчуття.

Названі поеми цікаві новизною матеріалу, сюжетною побудовою, відрізняються вагомим, поетично багатим письмом. А їх епічне звучання ставить їх у ряд кращих набутків української поезії другої половини ХХ століття.

Поезія Івана Перепеляка відчутно національна за колоритом, світозмалюванням, духом і духовністю, виразно інтелектуальна з сучасним синтаксисом, ритмікою, лексикою.

За питомою вагою рядка її можна сміливо ставити поряд з творами Миколи Бажана, але рядок в І. Перепеляка м'якший, дзвінкіший, зігрітіший.

Як уже зазначено, його поезія лірико-медитативна, ліро-епічна, з глибинним філософським підтекстом, та про особливості її, про особність поета І. Перепеляка краще говорити, розглядаючи його твори малих жанрів — елегії, оди, сонети, легенди, балади, притчі, заклинання, молитви-думи — така ось широка жанрова палітра поета.

Ось зразок елегії:

*Старезний ліс
Із бронзових долонь
Поволі цідить
Тишу полохку.
Натомлене зозулине «ку-ку»
В осінній покотилося
Вогонь.*

Можуть зауважити, що так зуміє не один І. Перепеляк. Але далі поезія цілком за Перепеляком:

*І квапити не хочеться вже днів,
Що прихилились
До багряних крон.
Настав
Суворий
Осені урок?
Що виживе,
А що згорить
В огні...*

Це написано ще на світанку творчості, але вже в рядку відчувається думка, людина, поезія. Бачимо своєрідне

сприйняття і оцінку дійсності, які надають поезії якраз саме її властивості — поетичності.

Все життя поет ішов до народних джерел за думкою, а від них — із думкою. То й маємо народно-перепелякові думи «Баба Олена», «Дід», «Батько», «Жорна», «Оболонь», «Молитва», «Село зачумлене», «Хоча б крихту шукають...», «Колупали щупами долівку...» і багато інших.

Поезія І. Перепеляка соціально активна. Поет пише про біль роду і народу в голодомор, у війну, в тяжке повоєння. Але це не віршовані прокламації заднім числом, а твори, що ними душу пропікає.

Поезія інтелегентна й інтелектуальна в нього не через те, що він у віршах згадує Шевченка, Лесю Українку, Квітку-Основ'яненка, Сократа, а тому, що вона перейнята високими гуманістичними помислами, думками, роздумами, духовними стремліннями.

У численних елегіях і сонетах (читай с. 31, 45, 83, 84, 86, 87, 179, 233, 236, 237, 244, 247, 262, 266, 270 і т. д.) Іван Перепеляк тонкий лірик.

*Трави не висиха солодкий дух,
І обрій, повний сяйва, не чорніє,
На стежці, що у полі даленіє,
Знімає ранок синій капелюх.*

Яка предметність, барвистість світу!

У баладах, притчах-баладах і баладах-притчах він постає мудрим, по-сократівськи виваженим і поміркованим філософом.

*Збудилась іскра, що жила в золі,
Дихнувши пахощами руги-м'яти.
І я збагнув свою найтяжчу втрату,
Відчувши солодь теплої ріллі.*

Притчевість — ознака балад І. Перепеляка. Взяти, хоча б, «Джерело», «Остап Вересай», «Лісова пригода».

Є в нього медитавно-настроєві поезії, наприклад, «Коли побагатшаю...», «Ріка тече повільно в берегах...» та ін.

Ще юним поетом у вірші «Над Сулою-рікою» він висловив свій поетичний вибір.

*Нехай ріка, кажу,—
Ця мілини не знає,
Щоб я ніколи
З нею не мілів!..*

Так, поет уникає дрібнотем'я, мілкотем'я, тяжіє до роздумів, розмислів, дум, стаючи глибокомудрим, глибокозорим.

Лише майстер першої руки може написати так скупко про велике горе: «Так рано став землею батько мій».

Заслуговують на увагу поезії-портрети М. Хвильового, Є. Плужника, Д. Фальківського, М. Драй-Хмари, М. Зерова, В. Свідзинського, О. Ольжича, Олени Теліги — це маленькі драми-поєми.

Так, на часі нагадати про тематику книги «Поезії». Її вірші та поєми — про рідну землю, історію України, про народних звитяжців, в ній — протест проти зрадництва, національного нігілізму, лицемірства, ницості, вона славить щирість, гордість, кохання, любов, патріотизм, тут бачимо титанів духу Шевченка, Сократа.

Тихо і тепло пише поет про тих, хто вік свій відробив, а щастя не нажив. По-людськи жаль їхні нестверджені долі — і бачимо їх живими, а не звіршованими («Баба Олена»).

Зігріті теплом, ніжністю поезії про кохання: «Нехай обернеться на пекло тихий рай, Піду й туди, Аби удвох з тобою».

Поезії Івана Перепеляка впливають на душу, серце, викликають численні асоціації, бо поет користується широким арсеналом художніх прийомів.

Чимало творів вибудовано повністю на асоціаціях, де світ і відсвіт почуттів торкає уяву, почуття.

Часто поет не римує у своїх поезіях, побоюючись уживати зітерті, зауживані рими, однак катрени тримаються міцно, збито, бо зцементовані наскрізною думкою, метафорою, асоціацією, підтекстом, образами-паралелями.

Одним із яскравих художніх засобів, якими багато і вміло користується Іван Перепеляк, є внутрішні монологи. Поет часто вживає риторичні запитання, вигуки, звертання, «внутрішні дискусії», що робить поезію живою, зримою, відчутною на колір і запах. Не цурається він розмовної форми поезій, діалогічної побудови балад, притч. Багатий арсенал художніх засобів І. Перепеляка доповнює своєрідна ритміка, архітектоніка творів, рубані рядки (ударні, сказати б!). Ускладнена архітектоніка, строфіка — лише на перший погляд. Берешся читати, і поезія ллється, як кришталевий ручай по срібному пісочку.

Катрени з дистихів — часто вживана поетом форма віршування. У когось без рим вірш був би аморфним, а в І. Перепеляка чіткі, напружені, динамічні, об'єднані думкою чи наскрізною метафорою поезії.

Відчуйте глибину творів поета хоча б по цих двох рядках: «Осінній обрій Тане з кожним днем».

Не цурається поет неологізмів, наприклад: «оповесні», «зорінь-вода», «багат-вечір», «туман-вода», «солодь» тощо.

Про художню силу поетичних засобів І. Перепеляка я вже писав у рецензії «Розмова з власною душею вилилася у новій книжці І. Перепеляка» («ЛУ» від 11 грудня 1997 року), то повторюватися не буду.

Сюжет книги «Поезії» глибоко продуманий, і читається вона як роман людської долі.

У творі «До поезії» поет питається: «...І повідай, у чому мудрість справжнього життя. Де у твоїй ріллі й моя зернина?» Мудрості поет сягнув сам, а на широкій «ріллі» поезії, ширше — української літератури, лежить не «зернина», а засяний лан духовності, щирості, патріотизму, національної гордості — його поезія.

На мою думку, книга Івана Перепеляка «Поезії» за її духовно-тематичні і художні осягнення цілком заслуговує Державної премії імені Т. Г. Шевченка.

Слово поета перелилося в світлу пісню українському народові, Україні.

Петро ВАСИЛЕНКО,
газета «Літературна
Україна», квітень 2001 р.

СОНЦЕПИСАННЯ, НЕПІДВЛАДНЕ НОЧІ...

*...Стихає вітру сонне коливання,
Принишкла тиша горнеться до віт.
Схилившись на осінній живопліт,
У вікна задивилося смеркання.*

*І темряви поважчало кайдання.
Куди так швидко поспішає світ?!
Не встиг його пізнати алфавіт,
Як викрадає ніч сонцеписання...*

Так неординарно й водночас напрочуд просто, природно висловлюється про швидкоплинність людського буття відомий український поет Іван Перепеляк. Майстерно єднаючи сили звуку, зображення і слова, відтворює він сутність однієї з одвічних земних істин, яка вже стільки омузичувалася, заримовувалася й малювалася, але в переважній більшості поставала як хіба що видозмінений загальний стандарт.

Одна із особливостей поезії Івана Перепеляка саме і полягає в уникненні художньої шаблонності, переспіву когось чи чогось. І, гадаю, у кожного, хто прочитає нову книгу «Поезії» (Іван Перепеляк, «Поезії», Харків, «Майдан», 1999 р.), залишиться саме таке враження від знайомства з цією по-справжньому вагомою багаторічною працею лауреата однієї з «найліричніших» вітчизняних премій — Олександра Олеса.

Схильність поета до філософського осмислення життєвих колізій, суспільних подій та явищ, людських характерів особ-

ливо чітко прослідковується у віршах, присвячених сучасності. Причому надзвичайно широкий діапазон творчої уяви дозволяє поетові використовувати, залежно від сюжету, і викривальний осуд, і неспідкупний вирок, і терпіння, розуміння, а інколи навіть прощення, «відпущення гріхів» (звісно, якщо брати ситуації негативного плану, реакція на які чи не в кожного загострена). Порівняймо нищівний сарказм:

*Святенника ти приміряєш маску,
Запріг молитву у гнилу шлею.
І на всяк час, аби не знать поразки,
У пазусі приховуєш змію...*
(«Твій бог-пройдисвіт...»);

і тонку іронію:

*Спіши пірнути у оману снів!
Хутчіше: з чорно-білих — в кольорові...
Спинися на вершині, де брехня,
Радій, що міг себе ізнову обдурити...
Не під конем — ти знову на коні?
Тож порадій своєму лицемірству...*
(«Маска»);

і схвильовану розсудливість дружнього попередження, яке могло б стати у нагоді багатьом з нас:

*Ну, підступися ближче, не лякайся
І пильно подивися сам на себе!
Свого не хочеш звіра розпізнати,
Що під іконами готує вбивство?..*
(«У дзеркалі»).

Сьогоднішній світ, на жаль, більше лякає, ніж радує. І людська невдячність, яка так ранив та ображає найкращі

почуття, застерігає нас сердитим гарчанням врятованого колись ліричним героєм від смерті пса («Лісова пригода»), а невмируще зло бреде «у вовчій зграї» і знову «гострить пазурі свої» («Вовк»). Затхлий дух консерватизму просочується з душною, хоча й теплою хатою («Павутиння»), а жіноча зрада, що «душу підточила, як іржа», традиційно відходить на задній план, поступаючись місцем закоханим пам'яті («Весняні крила обрубать нелегко...»).

Книга «Поезій» Івана Перепеляка — прекрасний подарунок читачам не лише в духовному, але й в естетичному розумінні. Для її оформлення використано роботи чудових майстрів українського живопису М. Самокиша та С. Васильківського. Козаччина озивається до нас дзвоном шабель і шумом високих корогів, хрипінням летючих коней і запальним кличем до перемоги — як із малюнків обкладинки, так і з поетичних епічних полотен (поєми «Бунт», «Остання любов гетьмана», «Козацький монастир»), окремих віршів. Здається, дві стихії — пензля і пера — змагаються тут у яскравості, достовірності, одухотвореності, доки, зрештою, не складають зброю, переконавшись, що все це марно, вони варті одна одної.

Рідна мова, вірним лицарем якої завжди був і залишається Іван Перепеляк — журналіст, поет, почесний професор-славист Харківського державного автомобільно-дорожнього технічного університету — займає одне з чільних місць у тематичному вернісажі книги. Вслухаймося лише в це зворушливе освідчення:

*...Ти — моєї душі світання,
Що озорує цілий світ...*

*Ти на покуті, як на престолі,
Білим цвітом свій стелиш рушник.
Ти — моя неубита воля,
Передсмертний до сонця крик!..*

(«До української пісні»)

Болем, тугою з приводу незаслуженого забуття, приниження одного із найцінніших національних скарбів пройнята ціла низка поетичних творів:

*Несла свою раїну Україна,
Щоб виплакати німотою слів.
(«Слово»).*

*І самотньо ячать
У цеху збайдужілому вірші.
В нагороду за слово —
Вигодованця осміх-зівок.
(«На святі української мови»)*

До речі, працюючи в цьому проблемному напрямку, поет особливо вимогливий до кожної фрази, кожної строфи, насичуючи їх густою метафоричністю, надаючи вагомості непересічним яскравим афоризмам:

*...Почую пісню — завмира душа.
І приголублю кволий пагін слова.
Пізнала, доню? То любов свята!
Заплачемо удвох на попелищі...
(«Пуста любов ота, що на словах...»)*

Так само, як сподвижники національної історії, найгідніші представники її духовності («Іван Княгиницький», «Молитва Івана Вишенського», «Олекса Довбуш», «Монах Арсеній») не лише не забуті, але й возвеличені, увінчані вдячністю та пошаною майстра того самого ремесла, яке обрав собі автор книги. Це ціла галерея «Портретів при свічі» (таку назву має цикл): «Микола Хвильовий», «Євген Плужник», «Дмитро Фальківський», «Михайло Драй-Хмара», «Микола Зеров», «Володимир Свідзинський», «Олег Ольжич», «Олена Теліга», окремі поезії: «До портрета

Тараса Шевченка», «Пам'яті Василя Мисика», «Григорій Квітка-Основ'яненко», «Леся Українка в Сурамі» та ін. Ці твори можна вважати своєрідними поетичними нарисами, настільки викінченими постають і характери всіх надзвичайних особистостей, і трагедії їхніх доль, і глибина їх душ, і ціна самопожертви в ім'я рідного народу, його незалежності, свободи, мови...

Гадаю, ніхто з вищеназваних класиків національної художньої літератури не образився б за те, що в один ряд із ними я хочу поставити ще одну — нехай далеку від мистецтва, хоча й надихаючу на нові задуми,— але найдорожчу, найріднішу для автора людину. Це поетова мама:

*...З твоїх очей, із сивої криниці
Усю печаль я виберу до дна.
Знов смуток зацілюю у зіницях,
Що залишили горе і війна.*

(«Мати»)

Незважаючи на те, що поет вже досить давно живе і працює в Харкові, багато поетичних монологів адресовано його отчому краю — селу Оболонь на Полтавщині, де він народився, красуні — Сулі, срібнохвилій Ворсклі. Вони, втім, чудово уживаються в спільній поетичній світлиці з рядками про Кубу, де свого часу проходив поет військову службу, інші місця, в яких йому доводилося бувати. Та чарівна українська природа все одно верховенствує над звабами найекзотичніших куточків землі, бо вона довіку полонила і уяву митця, і його серце:

*Як тільки небо стоголосе
Пролетіть збудженим теплом,
Мої стежки в гарячих росах
Димлять пахучим молоком.*

(«Село. З гаїв на пил дороги...»)

Та, безперечно, які б рядки не наводилися в приклад, все ж вони програють, будучи вирваними з контексту, оскільки там, перебуваючи в повній гармонії з сюжетно-емоційною логікою сказаного попереду, здаються ще виразнішими й, може, єдино потрібними. Це саме можна повторити стосовно інтимної лірики, якій у творчості Івана Перепеляка відводиться особливо почесне місце.

*Знову пристрасть без кінця і краю.
З давніх ран зриваючи бинти,
— Рідна, — закричу до хрипоти, —
Я тобі знайду ключі від раю!*
(«Знову пристрасть без кінця і краю...»)

*Щось кожен раз втрачаю непомітно,
Так дні мої минають безпросвітно,
Поки не зглянешся на мене ти.
І усмішка твоя одна миттєва
Знов заступає клопоти життєві
І повертає світ із темноти.*
(«Стихає вітру сонне колихання...»)

Підсумовуючи цей огляд, хочу ще раз сказати, що зустріч із новою книгою «Поезії» Івана Перепеляка — переконана — зробить читача ще правдивішим, добрішим, вимогливішим до себе та інших, змусить іншими очима подивитися на світ, щоб допомогти прозріти і цьому світу...

Наталя МАТЮХ,
газета «Слобода»,
31 грудня 1999 р.

«НЕ ОХОЛОНЕ МІЙ КОЗАЦЬКИЙ ДУХ...»

Порівняно недавно до читачів прийшло «Вибране» Івана Перепеляка (Київ, Бюро пропаганди художньої літератури СПУ, 1992). Ця книжка — своєрідний підсумок дотеперішнього поетового доробку, вірші та поеми. І переді мною (перед нами зрештою) постав український поет — добре знайомий і почасти незнайомий, адже в життєвій суєті, клопотах, часто-густо зовсім або не зовсім причетних до літературного процесу, чогось таки й не добачиш, щось пропустиш, а надто коли й не твоя вина в цьому, бо до «Вибраного» увійшли твори із збірок «Бунт» і «Оболонь», що свого часу не побачили світу, потрапивши ще в рукописі під недремне око цензури і запопадливих підцензурних редакторів-видавців.

Про творчість Івана Перепеляка я пишу не вперше. Кожна нова збірка його не залишалася непоміченою літературними критиками. Але коли раніше з виходом у світ чергової книжки відзначалося його творче зростання, то нині для автора ця категорія вже недоречна: він давно вже поет сформований, і мова вочевидь має йти про його літературні успіхи чи неуспіхи як поета творчо зрілого, котрий далеко відійшов од обрїю поетичної молодості і знижок не потребує.

Колись усі ми були (маю на увазі поетів свого або суміжного покоління) пристрасно палкими трибунами і водночас «чистими» ліриками у своїй чорно-білій наївності. Життя вносило корективи у нашу творчість, в даному разі — у творчість І. Перепеляка, а надто в роки величезних політичних потрясінь, коли гучно впала імперія страху, брехні, облудності. Та кращі зразки давньої лірики і досі гарні

й милі, бо людські — і поет повертається до них. Це, насамперед, відчутно в таких поезіях, як «Скреса в березняку питимий сік...», «Прокричали над полем гуси...», «Світанок весла голубі поклав на воду...», «Ліниво щука йде в глибінь...», «Згадки... згадки...», «Покотивсь туман над полем...», «Лишу вороних я...», та не тільки в них, звичайно: українські краєвиди, українська ментальність, щирість задушевного доброго слова — то Перепелякова лірика — раніша і пізніша. І праця як мистецтво, як неодмінна прикмета людської справжності. Це утверджує старий гончар, коли йому запропонували продати його диво-витвори:

*Він підвіся, сивий і горбатий,
Мов прийшли забрати наймиліше:
— Коли б можна диво продавати,
То було б не диво, а щось інше.*

Мотиви відданості праці бринять у віршах «Баба Олена», «Стара, стара...». Та й усі численні вірші, присвячені малій батьківщині поета, полтавському селу Оболоні, — то теж пряме чи опосередковане, радісне чи сумне уславлення праці як джерела всього високого і вартісного. Це й «Ластівки» і «Діалог», і «Трави не висиха солодкий дух...», і «За крутосхилом посивілих літ...», і «Коса», і «Жорна» — зрештою, багато їх, таких поезій, де загальне, спільне для багатьох переплітається із поетовим світобаченням і світовідчуванням.

Нарешті І. Перепеляк зміг опублікувати вистраждані вірші про трагічний всеукраїнський голодомор 1932–1933 рр., про насильницьку колективізацію. І це не просто жажне оприлюднення сталінського геноциду українського села, а й волення до людства, до Бога: нема прощення убивцям та їхнім нішнім ідейним виправдовувальникам-послідовникам.

*Хлюпни причастям чистої криниці,
Схитни в своєму храмі безгомінъ.*

*Як прийдуть гріх замолювать убивці,—
Не слутай грішне з праведним...
Аміль!*

Проповідуючи гуманність, поет несхитний у гніві і презирстві до пощирателів гуманізму, або, як він їх саркастично називає, «гуманоїдів» («Ждали людину»), бо, як бачимо навкруг, не всі, ой, не всі з них розкаялись — і оті, які живували на людському горі, і ті, хто шукає виправдання для нелюдів («Активіст», «Кар'єра», «Доноси», «Недругу»).

Окремим вагомим розділом у «Вибраному» є три прикінцеві поеми — «Козацький монастир», «Остання любов гетьмана» та «Бунт».

Перша з них — це поетичне осмислення глибокого і детального вивчення історичних документів з періоду після зруйнування царським військом Запорозької Січі, коли на Харківщині, побіля Коробових Хуторів, осіла одна з груп козаків, заснувавши своєрідний козацький монастир — «В чужих краях добра нам не шукать. Тепер нам Україна — Божа мати!» Він був і загинув: як і Січ, і пам'ять про нього намагалися знищити і царські й більшовицькі посіпаки, бо це була нескорена твердиня українських вояків, які ладні були знову виступити проти ворогів України. Поет обрав для поеми ритмічний малюнок, де білий вірш чергується з римованим. І. Перепеляк не ідеалізує звичаї козацького монастиря — це відчайно-патріотична, часом суперечлива давнина, але звертання до неї слугує пробудженню історичної пам'яті, такому потрібному для повносілого відродження народу і держави. Ідейно-політичне тло поет виписав із блиском, хвилююче. Простежуються паралелі із сьогоденням — не прямі, певна річ, а для вдумливого читача. Художні образи яскраві, переконливі.

Із «Козацьким монастирем» споріднена за духом поема «Бунт», присвячена 200-річчю відомого Турбаївського повстання 1789–1793 рр. Та чи добре відомого? Не зовсім. Бо

радянські енциклопедії, наголошуючи на соціальному протесті турбаївських селян, колишніх козаків, прагненні добитися звільнення від кріпосницької залежності, забували сказати про національно-патріотичні мотиви повстання. У поемі цю прогалину заповнено. Соціальні контрасти виступають у поєднанні з патріотично-козацькими прагненнями, в поетовій інтерпретації — з державницькими. Це особливо характерно для розділу «Ключник» і заключного «Суд».

*Паліть, христопродавці, у вогні,
Печіть залізом, виривайте ніздрі.
Не охолоне мій козацький дух,
Допоки світ, допоки Україна!*

Кожному розділові передують вдумливо дібрані епіграфи з Євангелія та іншої релігійної класики. Поразка, погром, але не кінець українського козацтва — це суть обох поем.

А третя — «Остання любов гетьмана» — власне, теж не набагато відбігає у своїй суті від названих уже поем, хоча, здається чи не здається, основа її лірична: пізня любов гетьмана Івана Мазепи до своєї хрещениці. Перед кожним розділом цієї поеми епіграфами служать автентичні уривки з Мазепиних листів до Мотрони. А поетичний текст, лірично-трагічний усе ж понад лірику передає тривожний історичний дух доби напередодні невдалої, на жаль, спроби великого патріота України, будівничого, освітянина і поета Івана Мазепи вирвати українську Вітчизну з-під ярма.

Насамкінці необхідно наголосити, що Іван Перепеляк залишився поетом громадянського звучання, чиє серце відкрите для радості й болю рідної землі, для любові і гніву, що він засвідчив своїм «Вибраним».

Юрій СТАДНИЧЕНКО,
газета «Слобідський край»,
3 серпня 1993 р.

БЕЗ БОРЩОВОГО ПАТРІОТИЗМУ

Ось наш земляк — Іван Перепеляк, ось і його полудень — поетична книга «Вибране», що в Києві видало Бюро пропаганди художньої літератури з допомогою Співки письменників України. Таке розкішне видання сьогодні — то Божий дарунок, адже на папір сутуж, а на рукописи завізно. Комусь же вигідно, аби поети й прозаїки заціпеніли, набравши води у рот. Мовляв, то писарчуки-віршомози встали за право боротьби з імперією зла, замітингували, одлучивши партеліту від привілеїв, то зась вам друкуватись. Окремі поети відповіли: іду на ви! З болючим словом (опісля мовчанки) І. Перепеляк вернувся до вічних істин: добро і зло, честь і зрада, доля пращурів і щемкий інтим, без якого поезія не існує.

Академік М. Жулинський каже, що Харків — світ складний, світ двомовності, то й суперництва двох культур. Ось у тому хорі голос І. Перепеляка стало чути чітко: він знає, за кого і проти чого; людина беручка і зболена, і тому йде на хвилеріз подій. «Вибране» — сповідь українського інтелігента, заземленого від громовдарів і напереливків чорнобильської епохи.

Звідки поетова вдача? Від навчителів, котрі відстраждали за народ і його культуру тут, у слобідських краях: І. Вирган, В. Мисик, І. Муратов — це той поетичний тризуб, що з Харкова сяяв за обрії України.

Несть числа їх учням, котрі оберігають рідну мову. Окремі медитації І. Перепеляка — то родзинки поезії з розумним підтекстом та фольклорним повівом.

З пістетом ставиться поет до земляків, котрі творили обереги гуманізму навіть у сум'ятті соцреалістичних гасел, коли

ревли воли ревма, бо ясла були напівпорожні. І. Перепеляк не здатний до інфантильності, не любить регресії в минуле — гопак, старі строї, тобто він поет без борщового патріотизму й хутірської обмеженості. Без комплексів поезія його оновлена, хоч і не кожен вірш бере за душу. Та й душі ж достоту не бувають однакові.

Не варт у книзі вибраних творів працелюбного поета висмикнути строфи задля годиться, про людське око вдарити голоблюю чи усмуружити критичним батогом. Та й не личить виписувати рецепти авторові, нанизуючи на читацький шампур підсолені суб'єктивізми. Поет мусить сам знати свої мінуси.

І. Перепеляк з Полтавщини, в селі Оболонь оговтався і на всебіч оглянув світ білий, забачив свій корінь. Після Харківського держуніверситету полонила поезія. Нині — директор гуманітарного центру Харківського автомобільно-дорожнього інституту. Автор багатьох збірок. А мені перед очима — далеке пекельне літо, коли засмаглий солдат у гімнастерці вернувся з Куби і приніс до молодіжної газети перші вірші. Боже, наче все вчора. Уже й Іванові Михайловичу гречка зацвіла, вже й на зяб зорав багато — вірші, прозу, статті... Різними мовами надруковано його твори.

Побільше б таких поетів на демократичних перелогах, бо оранка-сівба вимагає сьогодні (а дехто тікає безбач од подій) занурення в гущину буття та потребу пера, пензля і звуку в ім'я відродження України — нашої спільної пра-матері. Таким трударем у роботі сучасних метаморфоз бачиться й наш земляк Іван Перепеляк, а тому пошли йому, Боже, многі книги в паперовій скруті, коли і гармати мовчать і муза не говорить з людьми.

Олекса МАРЧЕНКО,
газета «Панорама»,
24 липня 1993 р.

НА ТВОРЧОМУ ЗЛЕТІ

Іван Перепеляк належить до людей старшого покоління, у яких є чому повчитися молодим. Життя з року в рік прокладає мости в майбутнє. Так от, творчість І. Перепеляка і є тим містком, який з'єднує нас і з тим, що буде, і з тим, що було, прилучає до участі у ділах сьогоднішніх.

Народився Іван Михайлович Перепеляк у селі Оболоні Семенівського району 7 листопада 1943 року в сім'ї селянина. Після закінчення школи проходив дійсну військову службу на Кубі. Має урядові нагороди Кубинської республіки.

Після служби в армії у 1978 році закінчив філологічний факультет Харківського державного університету і тривалий час працював журналістом в обласній та міській пресі.

З 1980 року — член Спілки письменників України. З 1993 року і понині — голова Харківської організації Національної Спілки письменників України. У різні роки побачили світ його книги «На березі світання», «Тополина Оболонь», «Над Сулою-рікою», «Ратний час», «Великий степ», «Вибрані поезії», «Остання любов гетьмана», «Козацький монастир», «Бунт», «Неопалима купина», «Поезії», «Початок вічності».

Батько поета Михайло Феодосійович Перепеляк під час Великої Вітчизняної війни із зброєю в руках боронив рідну землю від фашистських загарбників і похований на Меморіалі Слави у рідному селі Оболонь. Могила матері, Євдокії Данилівни, також знаходиться у рідному селі. Тому для Івана Перепеляка земля оболонська стала святою назав-

жди. Серед Почесних громадян Оболоні, що уславили село своєю працею, творчістю, досягненнями в науці, з серпня 1997 року і поет Іван Перепеляк.

Поезії І. Перепеляка перекладалися на грузинську, російську, молдавську, білоруську, болгарську мови. Його твори пройняті глибокою синівською любов'ю до України.

Вірш «Україні» — це схвильоване звернення до Вітчизни-України. Кожен рядок вірша передає у своєрідних образах почуття любові до рідної землі:

*Ти для когось верби і тополі,
Акварельно-чистий небосхил.
Зажурюся на твоєму полі
Древнім смутком
Праведних могил.*

Остання строфа цієї поезії символізує єдність ліричного героя з рідною землею: своє щастя він бачить у щасті України, живе її болями і радіщами:

*Україно!
У твій день погожий
Щастя нам судилося одне.
Що болить — не віда перехожий,
Радості моєї не збагне.*

З поезій І. Перепеляка струменить свята любов до матері-України. Поет вважає, що то велике щастя бути справжнім сином рідної землі.

*От щастя... Тільки де його шукать,
Яке воно, те особисте щастя?
Коли журбою оповитий край,
Коли твоя Вітчизна у безслав'ї...*

*Сідлай коня в серпневому степу,
Як зійде дух у чисте піднебесся
І згіркне щастя рідної землі:
Хай вдарить слава у найвищі дзвони!*

Як могутній поклик серця митця, як потужний вибух людських почуттів, пристрасних, гарячих, звучить поезія «Почую пісню — завмира душа».

Поет не визнає любові до Вітчизни лише на словах:

*Пуста любов ота, що на словах...
Тому й мовчу про неї я частіше.
Мовчанням помолюся в тишині,
І знову поцілую рідну землю.*

Митець вболіває за свій народ, його серце невимовно страждає, помічаючи всі довколишні негаразди. Біль, туга, ніжність і високість звучать у словах поета:

*Почую пісню — завмира душа.
І приголублю — кволий пагін слова...
Пізнала, доню? То любов — свята! —
Заплачемо удвох на попелищі.*

Своє щастя і призначення поет бачить у служінні людям своїм мистецтвом. Як до живої істоти звертається поет до своєї Музи:

*Прийди у спокій гуркотливим громом,
Всю душу сколихни і засвіти.
...І на веселці пісню дзвінкострунну
Заграй, щоб рястом вдарила земля.*

З творчості І. Перепеляка постає перед нами тисячолітня історія українців. Сум і обурення викликає образ скривдженої долею України:

*Дорогам підсікти гарячі жили,
І Скіфію підняти на списи.
О, земле грішна, отакої сили
Твої іще не відали часи!*

Чутливе серце поета не байдуже до будь-якого приниження Батьківщини:

*Твої святилища стоптали дико.
І вже на душу посягнув булат,
І хижим оком накида владика,
Аби супроти брата вийшов брат.*

Доля не раз закидала поета далеко від рідного краю. Серце митця тужить за Україною — і вона приходить до нього в близьких і милих образах тополі, верби, білостінної хати. І грудочка землі, взята біля батьківської хати, була тим оберегом, що єднала його з Вітчизною:

*На березі чужому. Уві млі
Моя сховалась білостінна хата.
Уже губилися у буднях свята —
Знайшов я грудку рідної землі...
Збудилась іскра, що жила в золі,
Дихнувши пахощами руги-м'яти.
І я збагнув свою найтяжчу втрату.
Відчувши солодь теплої ріллі.*

Високою поетичною майстерністю, силою і щирістю благородних почуттів, вилитих у довершену мистецьку форму, зачаровує поезія «Діалог». Вірш побудований у формі діалогу двох «голосів». Перший голос запитує: «Ти звідки сам?», «А що несеш?», «Куди ідеш?» Другий голос дає відповіді, з яких перед нами постає людина, залюблена в отчий

край, дороги якої завжди повертають додому, бо там її навчили любити і шанувати рідну землю і людей, які живуть на ній:

*Куди ідеш?
— Іду додому.
В свій край вертаю,
Де б не ходив я.
Бо там навчився
Людей любити.*

Для поета наймилішою, найріднішою, найщасливішою з усіх доріг є дорога до рідної хати. Тож і з'являються в його поезіях слова:

*Найщасливіша дорога —
До материнських воріт.*

І. Перепеляк відчуває кровну єдність з рідною землею. Своїм словам він надає магічної сили, незвичайної чарівності, і ми разом з ним переймаємося дивовижно відтвореним казковим світом. Скільки любові до життя, до оточуючого світу в словах:

*Світоньку мій, світе,
Скільки в тобі див!
Кличе в сад багатий
Дзвоном яблук літо,
Світлом наливаються
Молоді меди.*

З поезій І. Перепеляка ми пізнаємо його як людину-патріота, якому болить доля України, планети. Своє слово він посилає на захист прав людини жити на чудесній землі, дихати чистим, свіжим повітрям, радіти сонцю і вітру:

*У світі багато не треба:
Аби не задимлене
Сяяло небо.
Щоб річка текла не в потоках
Мазуту.
І поле отецьке
Не знало отрути.
Промінчик в степу
Без радіації...*

І. Перепеляк — син свого часу і свого роду, чесного і роботящого. Він гордиться тим, що ненька-Україна — уособлення працьовитих, мужніх лицарів совісті. З великим піднесенням і любов'ю пише про них майстер слова. Герої його творів не сторонні спостерігачі краси. Своїми руками вони оновлюють світ, створюють добробут. Автор показує красу і велич людини праці. Поезії митця сповнені симпатій і любові до народу-трудівника. Адже саме він є уособленням України, з діда-прадіда призвичаєної до праці. То як же не любити цей щедрий, талановитий, працьовитий народ! Скільки гордості в словах поета:

*Мій дід Феодосій — щедрий чоловік.
Віддав землі по краплі цілий вік.
Піснями щедро землю засівав,
Казали люди — добре працював.
І лушко, мов гартована струна,
Дзвеніла в мого діда борозна.*

Життя людське, як спалах зірки: засвітиться й погасне. І як добре, коли за цю коротку мить ти встигнеш залишити хороший слід на землі:

*Дід все життя дерева,
Не відавши втоми, саджав,*

*Мовляв, хай на згадку буде
Людям, онукам моїм.*

Образ України в творчості І. Перепеляка постає не лише тоді, коли поет її називає, а й тоді, коли у поезіях з'являються наші національні символи: верба, криниця, тополя, калина... Доказом цьому слугують вірші із його збірки «Тополина Оболонь»:

*Ген, отам, за теплими вітрами
У криниці зоряна вода.
До світання
Дзвонять роси в травах.
І туманів бродить череда,
Оповита пахощами м'яти,
Стука пісня у вікно крилом,
І стоять тополі, мов дівчата,
У терпкім чеканні за селом.
А дорога завжди поспішає.
Далечінь у очі загляда...
Тихо у криниці засинає
Під зірками зоряна вода.*

Яскрава образність, метафоричні прийоми — «дзвонять роси в травах», «туманів бродить череда», «стука пісня», «дорога поспішає», «засинає вода» — допомагають глибше сприйняти красу довколишнього світу. Пейзажні твори митця справляють враження чогось небуденного, освіжаючого душу. Зримо постає чарівна українська природа. Ліричний герой — людина, залюблена в рідний край, — він наче зливається з природою. Перед нами постає малюнок, зроблений ніжними акварельними фарбами:

*Верба плакуча в ріку задивилась.
Чи не за літом тяжко зажурилась?*

*Сурмлять за обрій журавлів ключі:
Схилилась осінь в неба на плечі,
Тече ріка і хвили підганяє.
І літо бабине вже струни натинає.*

Образ осені персоніфікований. Вона ніби жива істота, що може відчувати, як людина. Все оповите сумом, печаллю.

Здається, переплітаються почуття настрою осені. А, може, не осені, а людини, яка переживає тяжкі часи духовної кризи? І вона гадає, що все краще минулося? Та поезія звучить оптимістично, в ній утверджується думка: життя прекрасне, і справжнє людське щастя неповне без отих втіх і радощів, що дає нам спілкування з природою. Поезії І. Перепеляка переконують, що близькість до природи духовно збагачує людину.

Сенс діяльності письменника І. Перепеляк бачить у тому, щоб твердо стояти на позиціях найвищої правди, чистоти й совісті.

Тривожним криком душі поета є твори про трагедію українського народу в 1932–1933 роках. Як вражаюче пише поет про голодомор, який налетів жажливою примарою на українські родючі чорноземи:

*Стежки-дороги перетоптані.
Шукай...
А де людську шукати правду?..
Одне лиш чути:
— І полову перевіять...
Зернину до зернини —
Все віддай!*

Або ще такі рядки:

*Тату, просніться, тату!
Що будемо їсти сьогодні?*

*Жінка, як тінь по хаті,
І діти голодні.*

І гинули люди, на чиїх мозолях тримався світ. Гинув одвічний трудівник, не маючи можливості скористатися плодами своєї праці. Бо такий був наказ:

*Яма глибока — скидайте сюди!
Влізе не менш, як три вози...
— А ти, доходяга малий, ти куди?
Потрапив, так нічого в сльози...*

До глибини душі вражає своєю оголеною правдою вірш «Відьма», в якому тонко вмотивована поведінка і психологічний стан збожеволілої матері. Що ж змусило жінку, матір, підняти руку на своїх дітей? Яка сила примусила її позбавити своїх дітей життя? Чому мати стала людоїдкою? Пояснення знаходимо в поезії. Це — наслідки сталінського терору, тоталітарного режиму, результати правління керівників-тиранів, від вказівок яких:

*Уже і крихти в хаті не знайти,
Собак поїли — залишилися коти.
Тепер їх не докличешся у хату.
І відьмою в кутку принишкла мати,
До якої страшно підійти...*

Твір вражає кожною своєю деталлю. Тужить, плаче поетове слово, бо люди перестають бути людьми, втрачаючи останні ознаки здорового глузду, а ті, котрі були призвідцями такого стану матері:

*Знайшли-таки, хоча не це шукали:
Кістки дитячі в грубці — замість сала,
Дві смалені голівки у печі...*

Осуд і обурення звучать в поетичних словах, звернених до звироднілих холонокровних убивць, яких не хвилює доля мільйонів людей, приречених на загибель, для цих людей основне — кар'єра, спинання «вгору» — хоч і по людських трупах:

*Перешукати в кожній хаті...
Макуху знайдете — забрати!
Прилюдно грався револьвером
І посміхався прохолодно...
Кого чекає смерть голодна,
Для нього основне — кар'єра!*

З пекучим болем розповідає митець про абсолютно аморальний захід — нагороду за донос, який поширився на всю республіку у формі спеціальної урядової постанови:

*Пиши — така прийшла нагода...
Візьми на мишку і пильнуй!
За це одержиш нагороду,
Не знаєш правди — попліткуй.*

Кровоточить обважніла душа поета, бо:

*Я каюся!..
Не каються убивці.
Я каюся! Але мовчать вожді.*

І серце, сповнене болем за знедолений рідний люд, сумує й тужить. Жура, туга і біль вселилися в нього від баченого:

*І що не очі — то журба.
Тому і я сумний сьогодні.
З печаллю гнівного раба —
Я захлинаюся в безодні...*

Поезія і правда — два кольори прапора творчої лабораторії І. Перепеляка. Їм поклявся він чесно і до останку служити. По-лицарськи сміливо і гордо він заявляє:

*Лишиться до віку жебраком,
Подачками втішать осліглу долю?
Себе у цьому світі не знайти.
У розкошах чужих — сконать голодним?
Тоді ударте з усіх сил, громи!
З душею в гніві обійміться, бурі!*

Свідомий свого високого покликання поет розмірковує про свою літературну і громадянську позицію, про ту ношу, яку взяв на свої плечі. Як виклик звучать його слова:

*Не міг ти сам од себе одступить,
Гидливо видирався з купи гною...
І плюнув кату: — Ну, ламай кістки,
А спробуй-но мою дістати душу! —
І в смерті ти до неба горілиць!
Аби лишиться самим собою.*

Чесне, правдиве слово поета не завжди було до вподоби можновладцям, які намагалися вбити голос правди. І лягають на папір слова:

*Але, видно, не для жарту
Ставлять і моє на карту.
Ну — майнуло — кагала!
Що їй треба?
Чорне й біле
Оцінили за стандартом.
(Чи комусь я підозрілий?)
І ведуть у коло зла...*

І. Перепеляк — людина-правдолюбець, що не прагне пересидіти в обозі. Він безкомпромісний до лицемірів, нищих і убогих духом підлабузників. Гнівом, осудом, зневагою просякнуте кожне слово поета, адресоване лакизам:

*В палацах службу він почав, як чорнороб.
По службі вище — підростав на спині горб.
На кожну примху, забаганку і каприз
Годив услужливіше від усіх лакиз.*

Деякі строфи митця вулканно клекочуть схвильованим словом, сповненим презирства і ненависті до тих, хто забув про людську гідність і честь:

*Твій бог пройдисвіт —
Ходить на сторожі...
І криводушні ангели-брати.
Якщо нечистий завтра переможе,
Невдовзі ти затишешся в чорти!*

Це звернення до них — тих, що на східцях крутих

*Продиралися
У верховні,
І брехнею плямовані
Гордо несли ордени.*

З людьми дволикими, підступністю і злом, брехнею і невіглаством веде постійну боротьбу народний трибун. І боротьба ця чесна, нещадна:

*Там, де б'ються нещадно, допоки є сил,
Де сильніший не просить підмоги.
І у тому бою*

*Я забуду про тил.
Аби чесну здобуть перемогу.*

Основою духовного життя народу є його мова. Аналізуючи творчість І. Перепеляка, приходимо до висновку, що він є неабияким знавцем невичерпних скарбів мови свого народу. Своім словом він бореться за правильність, чистоту, збагачення рідної мови. У поезіях митець славить видатних синів і дочок України, які своїм словом виборювали рідній мові почесне місце серед інших мов.

Гарячою любов'ю і співчуттям до долі Великого Кобзаря промовляє поезія «До портрета Тараса Григоровича Шевченка». Нелегка, навіть трагічна доля співця України. Та вона не зломилася, не поставила його на коліна:

*Не впаде, не заплаче він,—
Хай недруги знають,
Хоч і думи важучі
І недолі пече суховій.*

Парламентарі західних країн знають, як захищати інтереси своїх громадян і держави. У Франції за порушення закону про державну мову порушник карається чималим штрафом або ув'язненням до 6 місяців.

У нашій державі виникла невідкладна потреба в такому законі, щоб не порушувати Конституції України. Це питання болить І. Перепеляку. Відчуження від рідної мови він називає божевіллям. Та й як інакше можна назвати те, що творилося впродовж десятиліть і нині твориться в Україні? Блазні і кати запрягли в ярмо нашу мову — і як результат:

*Чужою мовою давно твоїй шепче світ,
Аби своє приспати божевілля...*

Поетове слово звернене до тих, хто покликаний своїм мистецтвом служити народу. Глибоке відчуття свого обов'язку перед народом повинне спонукати письменника гартувати слово і співати для нинішніх і грядущих поколінь, «хоч серце й не буде співати». Муза поета наказує митцям:

*...Пташиною сірою не загубись в тріолеті.
Співай, доки пісня твоя перекинеться в цвіт.
У каторзі вічний твій голос буйніша, поете.*

Поезія народного трибуна переливається в пісню:

*...Ти — мій плуг і одвічні мозолі,
Гостра шабля й караючий спис,
Срібен місяць у небі долі,
Що козацьким вусом провис...*

*...Ти моя —
Неубита воля,
Передсмертний до сонця крик...*

Своїми поезіями І. Перепеляк підводить нас до висновку: мова народу — найсвятіше його багатство, найцінніший його скарб. Синівську відданість рідному слову поет протиставляє зреченню, безпам'ятству декотрих. Поет переконаний, що це — наслідок їхньої низької культури, брак національної свідомості, патріотичної гордості, а також політики тотальної русифікації. Він картає перевертнів, що зневажили рідне слово, ставлячи на його шляху перепони:

*Воно писалось так, що годі спати!
Безсоння в берегах десятиліть
Текло, немов сльоза важка схизмата,
Якому пальцем тицьнули:
Змертвіть!*

Та всупереч усім заборонам поетове слово

*Шукало... стежку, хоч вузьку,
Те слово йшло, одягнуте у відчай,
Щоб поперек хльосткому канчуку.*

Безбатченки нищили духовні багатства нації. Це викликає гнів і ненависть до тих, хто здійснював колонізаторську політику. Як великий докір нам, українцям, звучить поезія «На святі української мови».

Чи ж то не ганьба, коли свято рідної мови не що інше, як ілюзія. «Вигадка і не більше»? Вірш вражає щирим уболіванням за долю культури українського народу. З почуттям глибокого болю поет пише:

*І самотньо ячать
У цеху збайдужілому вірші:
В нагороду за слово —
Вигодованця
Осміх-зівок...*

*І ніякого свята
В наперед запланованих буднях!..
Все це виставка-продаж
Давно посивілих тісень.
Порожнеча в оправі...
Та кварталів печаль
Безпробудна!*

У пошуках істини І. Перепеляк звертає свій голос до негаснучих світил: Т. Г. Шевченка, Л. Українки, Квітки-Основ'яненка, І. Вишенського. Тому вчуваються слова людини-аскета, якій «думалось блаженно й писалось навіжено»:

*Вкраїнонько моя!
Несу добро у віно!*

І. Перепеляк дивується силі і міці Лесиного слова. З його уст зринає запитання:

*Де береться племінь той і сила,
Що переливаються в слова?*

У душу поета вривається затяжне Шевченкове «Не каюсь!..» і наказує:

*Яви ранкову, із приходом сонця,
Щасливу людям пісню, і повідай,
У чому мудрість справжнього життя.*

І. Перепеляк переконаний, що народ живе завдяки міцному зв'язку часів, великій своїй історії. Тому й звертається до минувшини, щоб нагадати сучасникам про славу і доблесть українського козацтва. Поема «Бунт» розкриває нові грані літературного хисту письменника. Сюжет твору нав'язаний історичними документами про тяжке і безправне життя турбаївців, яких гнобили брати Іван та Степан Базилевські та їхня сестра Марія, які з 1782 року стали володіти Турбаями. Ще з 1778 року турбаївці почали постійно добиватися у місцевих і центральних урядових установах повернення їх у стан козаків. У червні того ж року Сенат визнав козацькі права лише за 76 турбаївцями. А Базилевські помстилися турбаївцям, які виходили з їхньої підлеглості. Селяни послали своїх уповноважених у Говтнянський нижній земський суд і просили негайно виконати указ Сенату. Та суд відмовчувався, терпінню селян настав кінець. Розпочалося повстання, в ході якого були вбиті Іван, Степан та Марія. Чотири роки проіснувала «Турбаївська республіка».

...У червні 1793 року цариця Катерина II послала війська, які жорстоко розправилися з повстанцями. Ці події художньо осмислив і відтворив у своїй поемі І. Перепеляк. Автор оспівує славне лицарство, яке боронило свої права. Побудова поеми свідчить про високе чуття міри, пропорції, доцільності поетичних засобів.

Поет підводить нас до висновку, що джерело козацької сили — у прагненні до волі, нестримне бажання бути вільним жене козака до Петербурга, щоб відновити втрачене право на волю. Митець показує, як багато важить у цій боротьбі побратимство. Посланець діє не лише в своїх інтересах, він є виразником інтересів усього козацтва. Тож з великою радістю він повідомляє громаду:

*Вернувся не з порожніми руками.
Ось копія! — і показав Указ
Правительствующого Сенату:
— Всі турбаївці — вільні козаки!*

Твір пронизує мотив непримиренної боротьби антагоністичних сторін царської Росії: Катерини II і вольнолюбивих козаків. Саме слово «воля» наводило жах на царицю:

*— Що — волю
Хочете знайти? —
І знову тінь Мазепи, як примара...*

Письменник показує в творі життя українського козацтва не статично, а в процесі боротьби. Адже йдеться про відстоювання людських прав. Гнівно звучать слова зневажених і принижуваних лицарів свободи:

*Звідколи ми у світі жебраки,
У рідній хаті — місця не знаходим.*

Є в кого вчитися козацтву. Свої погляди вони звертають до ватажків гайдамацького руху — Залізняка і Гонти.
Мужністю, силою, відвагою віє від козацького заклику:

*Пора, братове,
Нам гострить ножі
Так, як робили Залізник і Гонта!
В крові ми загартуємо булат,
Але відстоїмо козацьку волю!*

І на цей клич — «хто із косою, хто з кілком» — летіла розлютована козацька маса. Тих, хто продався московській царіці і намагався судити борців за волю, автор називає хриstopродавцями. Настав час розплати. І стиналися з плеч вожжі голови «шаблею, та так, що ані звуку...» І на вимогу козаків ствердити указ про їхню незалежність вчорашні можновладці запобігливо заявили:

— Ми зараз все готові підписать!

Повстанські маси розхитували міць імперії. Що діяти?
І летіло розпорядження царіці:

*— Суворову приборкать козаків!
Чому фельдмаршал довго зволікає?*

Не затримався з виконанням фельдмаршал. Був відданий наказ: «Аби ніхто не втік!» Хитрістю і підступністю були взяті ватажки повстання.

Письменник підкреслює індивідуальні риси окремих героїв народного руху. Ось велетень-отаман. Він не впадає у відчай, до кінця готовий свою свободу боронити. В його словах, звернених до московського майора, — осуд колонізаторської політики Москви:

*А! Твій закон, що од царя Петра.
Це той, що поневолив нас, катюга?!
Він обіцяв не рушить давнину,
Колонію ж зробив із України.*

Гострим сарказмом пронизані слова Помазана, адресовані цариці Катерині II. Зневага до її особи, засудження її руйнівних дій звучать у словах козака:

*І хто ти є?
Сіятельство ясне,
Шляхетна пані, баба вередлива?
Ти потоптала Запорізьку Січ,
А заодно — козацькі привілеї.*

Козаки в поемі — це уособлення лицарської звитяги та волелюбності. Вони хоробрі і стійкі до відчайдушності. Незламною силою духу віє від слів Степана Рогачки:

*Паліть, хриstopродавці, у вогні,
Печіть залізом, виривайте ніздрі.
Не охолоне мій козацький дух,
Допоки світ, допоки Україна!*

Твір І. Перепеляка глибоко патріотичний. У ньому все уміло скомпоноване. Автор досягає гармонійної єдності змісту і форми. Мова дійових осіб точна, то урочисто піднесена, то гнівна і пристрасна. Твір закликає пам'ятати свою історію, прищеплює благородні почуття патріотизму, гордості за велич українського народу.

Заслугою І. Перепеляка слід вважати його захоплення історичною тематикою, зокрема звернення його до незабутніх сторінок запорозького козацтва. У 1993 році у Дніпропетровську відбувся Всеукраїнський фестиваль теле-

візійних фільмів «Народ мій є, народ мій завжди буде». Призове місце за телепоему «Козацький монастир» посів І. Перепеляк. Поема була написана на основі архівних документів та переказів. Вона неодноразово звучала на Українському радіо, друкувалася в періодиці, а в 1993 році вийшла в книзі вибраних творів поета.

Письменникові вдалося створити правдиві картини з життя наших предків. Події поеми переносять нас у 1775 рік. Блудлива цариця підступно розправилася з Січчю. Козаки подалися хто куди. Один з козацьких загонів опинився на Слобожанщині, під Коробовими Хуторами. Вирішено було збудувати козацький монастир, «аби сховатися у рсях од Сибіру». Бо переконані козаки:

*В чужих краях добра нам не шукати,
Тепер нам Україна — Божя Мати!*

Гнівом сповнені слова поборників волі до тих, хто зруйнував осередок волі, козацької звитяги. Як пересторога воєвогів, звучать слова козака:

*А прийде час — ударим на Москву...
Не вічно панувати москалю!*

Наснаги у боротьбі додають козацькому товариству спогади «про міць козацьку, запорозьку силу. ...Гонту і Залізняка». І зростала віра в серцях. «Ми будемо довіку незнищенні». Пішов розголос про створений козаками монастир. І стали до нього сходитися люди. І слухали не тільки покаяння, а й проповіді про тверду віру в ліпшу будучину. Животворної святої води в монастирі захотіла попиту «на порятунок душі своєї» і Анна — племінниця цариці, що завітала в той час зі своїм сановитим чоловіком до Чугуєва. І закохалася Анна в чорнобрового, ясноокого козака. І вирішила:

*Та будь, що буде! —
І ступила в пекло...*

Сюжет розвивається стрімко і невідворотно. Власті заходилися шукати родичку цариці. Ниточка привела до козацького монастиря. Сам Потьомкін взявся за справу і виявив ще один з осередків бунтівного духу. І козаки спалюють свій монастир, щоб «ворогу залишився пустир», бо ж їх веде буремна доля «через пекло за Дунай», на чужину. Знову треба збиратися в одне гніздо, укріплятися у вірі. Здається, між вогнем і тим, що він хоче знищити, стоїть стіна, ніщо не спалить неспалиме. Твір — оптимістичний. Він сповнений віри в правдиве майбутнє. Письменник звеличує священні почуття патріотизму наших предків. В образах козаків втілені болі і страждання всього суспільства.

На основі поеми «Козацький монастир» І. Перепеляк написав однойменну п'єсу, яка успішно йде на сцені Харківського театру юного глядача.

Іван Мазепа — людина чи не найзагадковіша в усій нашій історії. Особливість Мазепи привернула увагу багатьох письменників, починаючи від Вольтера, Байрона, Гюго, Словацького, Рилєєва, Пушкіна і закінчуючи творами Ф. Булгаріна, Б. Лепкого, В. Сосюри.

Історична поема І. Перепеляка «Остання любов гетьмана» відображає одну з маловідомих сторінок життя славного гетьмана.

Український історик та літературознавець Ілько Борщик у доповіді на засіданні Товариства ім. Шевченка 2 вересня 1932 року зазначив: «Найбільше вражає дослідника в Мазепі — гармонійний розподіл у його натурі розуму, волі та почуття. З ранніх років до останніх днів Мазепа цільним своїм сильним темпераментом віддає данину жіноцтву. Листи Мазепи до Мотрі Кочубеївни показують, що старий гетьман ні в чому не уступав молодому покоєвому. Ці листи

своїм темпераментом і вишуканістю достойно доповнюють антологію всесвітньої епістолографії. Сильними мусили бути почуття вже немолодого чоловіка, щоби «зачарувати» молоду дівчину, яка розірвала з батьками й навіть пішла на ганьбу, залишивши рідний дім для гетьманських покоїв!»

І. Перепеляк у своєму творі розкриває психологію особистості І. Мазепи. Він показує його як людину освічену, з палким серцем, здатним любити глибоко і щиро. Коли читаєш твір, то не віриться, що йдеться про людину, якій далеко за шістьдесят. Адже душа І. Мазепи відкрита для кохання. І її «не вблагати»:

*Прошу: — «Стинись!»,
Ридає: — «Ні», —*

говорить головний герой твору.

До нестями люблячою постає перед нами красуня Мотрона. Глибину своїх почуттів вона передає у словах:

*Ти завжди поруч, навіть уві сні,
Рабою згодна, лиш би при тобі!!!*

Кохання породжує муки. І болить розтерзана душа І. Мазепи.

Допікає, ятрить душу запитання:

*Всі любляться!
Мені не можна?*

Листи Мотрони до Мазепи сповнені переживань за його долю. Мотря скаржиться Мазепі на своїх батьків, що не давали їй життя дома за її кохання до нього, і сповіщає про те, що батько задумав таємниче:

*Послання довгі одправля в Москву.
Все пише й пише і кладе у стоси...
Якось підгледіла,
О Господи, — доноси!
І все на тебе пише...*

Але дівоче серце прагнуло кращих перемін. І слова Мотрі, звернені до Бога, додали їй сил у боротьбі за своє кохання. Заради нього вона зрікається батька. Своє нерозтрачене кохання вона дарує своєму обранцеві:

*Той батько — лис,
Повзучий змій.
Тепер мені чужий!
А ти, Іваночку, ти мій.
Коханий, дорогий.
Люблю, о Господи,
спаси!*

Дослідник-літературознавець Ю. Пінчук стверджує, що «Любов Мотрі Кочубеївни і Мазепи є та любов, що не знає ні старості, ні якихось інших меж. У багатьох історичних працях XVIII–XX ст. можна зустріти намагання виставити життя Гетьмана лише з негативної сторони, а самого Мазепу — як злочинця, старого ловеласа та спокусника».

Так, супротивники Мазепи — вірнопіддані служителі імперії — ненавиділи його, проте жінки любили, церква — імперська церква — прокляла його, але поети оспівали.

Таким співцем кохання Мазепи є і Іван Перепеляк.

З його поезій струменить надихаюча сила кохання. У них утверджується велике почуття, що окрилює людину, надає їй сили. Робить її щасливою. Поет стверджує думку: кохання спонукає людей до подвигів і величних звершень. У поезії

«Зневіри гніт я сам переступлю...» ця думка виражена чудовою гіперboloю:

*До зір підняв би, щоб одна лиш ти
Мені була немеркнучим світилом.*

Почуття любові — вічні і всесильні. Ними повниться серце людини, скільки б їй не було років. У душі ліричного героя сталися зміни:

*Несподівано: ну справді, як весною,
В листопаді заспівали солов'ї.*

Образ оспіваного в піснях солов'я не випадково присутній у поезії: він символізує злагоду між людьми, несе добро і щастя. У кожній з чотирьох строф вірша «Солов'ї» повторюється це слово. Значення повторів очевидне: вони підсилюють основну думку вірша: в душу ліричного героя, в його життя надійшло свято кохання:

*А тепер мені хай і негода грима,
Аби очі сяяли твої.
Думалося, що пройшло уже все мимо,
А воно: у листопаді — солов'ї.*

І. Перепеляк своїми поезіями утверджує чисте, прекрасне кохання молодих сердець. Закоханим співзвучна і природа. Поет добирає слова, кожне з яких тягне за собою низку асоціацій, викликає почуття щастя. Поезія «Ця річка аж горить вечірнім золотом...» сповнена метафоричних висловів, які допомагають розкрити глибину і чистоту людських почуттів:

*Нам тиша відкрива лице пречисте.
Вечірній присмерк зірку підійма.*

*І щастя в сутінках вертає крадькома,
Із весел пружних опада краплисто...*

Із творів І. Перепеляка постає чарівний світ закоханих. Відтворюваний пейзаж настроює читача на ліричний лад:

*Стихає вітру сонне коливання,
Принишло тиша горнеться до віт.
Схилившись на осінній живопліт,
У вікна задивилося смеркання.*

Ця строфа захоплює прекрасними метафорами, які допомагають глибше зрозуміти почуття ліричного героя, для якого усмішка коханої заступає всі земні негаразди. Вона освітлює, звеселяє все навколо. І душа віддана коханню:

*І усмішка твоя одна, миттєва
Знов заступає клопоти життєві,
І повертає світ із темноти.*

Для кохання не існує кордонів. Воно здолає всі перешкоди. Воно всесильне, якщо серця палають незгасним вогнем. І хай там що, а серце тягнеться до серця:

*Аби з тобою бути!
Не в самоті.
Щоб зірка в небі
Зірку переймала.*

Ніяка сила не здатна загасити полум'я справжнього кохання. Ця думка наскрізь пронизує поезію «Аби з тобою бути...»:

*Нехай обернеться
На пекло
Тихий рай:*

*Піду й туди,
Аби удвох з тобою!*

Молодим людям буває часом непросто порозумітися, знайти спільну стежину в житті. Ліричний герой І. Перепеляка розуміє, якими складними й суперечливими можуть бути ці почуття. Вірш «Я так любив твої вуста невинні...» сповнений щемким сумом за тим, що безповоротно минуло. Це відгомін минулого щастя:

*Ти обминула те палахкотіння,
Пішла у далеч молодих ночей.
І не стрічав я більш таких очей,
Перед якими став би на коліна...*

У 1997 році побачила світ нова збірка І. Перепеляка «Неопалима купина». Твори, що ввійшли до цієї збірки, засвідчують, що І. Перепеляк — поет медитації, роздуму, польоту мислі, тому головними «героями» його віршів виступають філософські пошуки істини, думки, душевні порухи. Перед нами поезія глибокоемоційна і інтелектуальна.

Віршам поета притаманний динамізм, який досягається антитезами, протиставленням:

*Розношував недовго? —
Вернися у страждання!
Зігрійся біля вогнища,
Що дарувало мить.*

Чарують лицарською любов'ю до жінки, обожнюванням коханої сонети І. Перепеляка. Це — поетохроніка серця автора, це — розчакнута душа, де що не сонет, то новий розділ.

У 1999 році з'явилася ще одна книга нашого земляка — «Поезії».

І. Перепеляк прагне досягнути навколишнє життя у найрізноманітніших виявах. З книги перед нами постав поет-громадянин, для якого особиста доля і доля Вітчизни — нероздільні.

Любов І. Перепеляка до України не є абстрактною. Народ, людина — ось той стрижень, навколо якого обертається думка поета.

Поет сміливо засуджує бюрократизм і чиновництво, не лакує життя, пише гостро і правдиво. Він утверджує свою позицію громадянина, борця за народні ідеали, за правду на землі.

Ніна ШУЛЬГА,
газета «Семенівський вісник»,
5 травня — 12 червня 1999 р.

НА КРИЛАХ ДУХОВНОСТІ

*(Розробка уроку за творчістю поета Івана Перепеляка
учителем-методистом Семенівського навчально-виховного
комплексу Н. К. Шульгою)*

Тема уроку:

Література рідного краю. Слово синівської любові Івана Перепеляка (за збірками «Вибране» і «Початок вічності»).

Мета уроку:

Ознайомити учнів з поезією І. Перепеляка. Виховувати почуття патріотизму, національної гордості і гідності, любов до рідного слова, до природи, доброти, милосердя.

Обладнання уроку:

портрет письменника, збірки творів.

Епіграф уроку:

*Поезія — це завжди неповторність,
Якийсь безсмертний дотик до душі.*

Ліна Костенко

Хід уроку:

План уроку:

1. І. Перепеляк — виходець із Семенівського району.
2. Хвилюючі пісні поета про любов до України.
3. Утвердження позицій громадянина, борця за народні ідеали, за правду на землі.
4. Нев'януче цвітіння слова — основа духовного життя народу.
5. Іван Перепеляк — співець глибоких почуттів людини.

Оголошення теми і мети уроку.

Вступне слово вчителя.

Іван Михайлович Перепеляк народився у селі Оболонь Семенівського району на Полтавщині 7 листопада 1943 року в сім'ї селянина.

Після закінчення школи проходив дійсну військову службу на острові Куба.

У 1978 році закінчив філфак Харківського державного університету, працював журналістом в обласній і міській газетах. З 1980 року — член Спілки письменників України. Із лютого 1993 року і по цей час — голова Харківської організації НСПУ. І. Перепеляк — автор книг «На березі світання» (1976), «Тополина Оболонь» (1979), «Над Сулою-рікою» (1983), «Великий степ» (1985), «Ратний час» (1990), «Вибране» (1992), «Остання любов гетьмана» (1994), «Козацький монастир» (1995), «Бунт» (1995), «Неопалима купина» (1997), «Поезії» (1999), «Початок вічності» (2001).

У Л. Костенко в одному з творів є такі слова:

*...на цій планеті,
відколи сотворив її пан Бог,
ще не було епохи для поетів,
але були поети для епох!*

Поетом щедрого і своєрідного обдаровання нашої епохи можна назвати І. Перепеляка. Його твори пройняті глибокою синівською любов'ю до України.

Вірш «Україні», який увійшов до збірки «Вибране» — це схвильоване звернення до Вітчизни. Кожен рядок вірша передає у своєрідних образах почуття любові до рідної землі. Своє щастя поет бачить у щасті Вітчизни, він живе її болями і радощами.

Учень.

*Ти для когось верби і тополі,
Акварельно-чистий небосхил...*

*Зажурюся на твоєму полі
Древнім смутком праведних могил.*

*Ти для когось:
Далина співоча,
Солов'їний щебет на зорі.
Задивлюся я в осліплі очі,
Тугу розділивши Кобзарів.*

*Оksamитом стелешся весною.
Медоцвіту пити і не спить.
Запечалюсь я полин-травною,
Що твоїм Чорнобилем гірчить.*

*Україно!
У твій день погожий
Щастя нам судилося одне.
Що болить —
Не віда перехожий,
Радості моєї не збагне.*

Учитель.

Поет не розуміє любові до Вітчизни на словах, його любов — із глибини душі, про неї багато говорити не варто.

*Пуста любов ота, що на словах...
Тому й мовчу про неї я частіше.
Мовчанням помолюся в тишині,
І знову поцілую рідну землю...*

Із творчості І. Перепеляка постає перед нами тисячолітня історія українців. Поет увібрав у себе красу і славу України, її долю. Сум і обурення викликає— образ скривдженої Вітчизни. Твори автора клекочуть схвильованим, сповненим болю і жагучої любові словом.

*Твої святилища стоптали дико.
І вже на душу посягнув булат,
І хижим оком накида владика,
Аби супроти брата вийшов брат.*

І. Перепеляк відчуває кровну єдність з рідною землею. У свої слова він вдихає магічну силу, надзвичайну чарівність, і ми разом з ним переймаємося відтвореним дивовижно казковим світом. Скільки любові до життя, до оточуючого світу в його словах.

Учень.

*В теплих плесах тиші
Тоне кінський тупіт.
Лунко розсипається дзвін сталєних підків.
Літо, красне літо!
Радість не відступить!
І табунник легко розпочне свій спів!*

*Сходить сонце рано на круту орбіту.
Світоньку мій, світе,
Скільки в тобі див!
Кличе в сад багатий
Дзвоном яблук літо,
Світлом наливаються молоді меди.*

Учитель.

Сенс діяльності письменника І. Перепеляк вбачає у тому, щоб твердо стояти на позиціях найвищої правди. Тризовним криком душі поета є твори про трагедію українського народу в 1932–1933 роках. Як вражаюче пише поет про голодомор, який упав чорною примарою на українські родючі чорноземи! Із поезій звучить слово поета-громадянина, борця за утвердження правди на землі.

Учень.

*Стежки-дороги перетоптані.
Шукай!*

*А де людську шукати правду?
На всі чотири боки прокричи —
Дарма!
Одне лиш чути:
І половину перевіять...
Зернину до зернини —
Все віддай!*

*Звідкіль комісія ця
Надзвичайна?
Звідкіль же може бути ще —
З Москви!
Нас Молотов прислав,
Тому — не розсудять.
(Що скажеш тут,
Коли наган при боці...)*

*Москва од нас далеко —
Не дійти!
А ти ж тут — нашій?
Бігав голопуцьком.
Гостинці з ярмарку
Тобі возив.*

*— Помовчав краще б, діду,
Я на службі — бачиш!
— Е-е-ех ви, партейці,
Грім би вас побив,
Уже й померти
Не дасте
По-людськи...*

Учитель.

До глибини душі вражає своєю оголеною правдою вірш «Відьма», в якому тонко вмотивована поведінка і психоло-

гічний стан збожеволілої матері. Що ж змусило матір підняти руку на своїх дітей? Яка сила примусила її позбавити дітей життя? Чому мати стала людоїдкою? Пояснення знаходимо в поезії. Це наслідки сталінського терору, результати правління керівників-тиранів.

Учень.

*Прийшли уповноважені — для чого?
Уже і крихти в хаті не знайти.
Сухарик чорний, що діставсь од Бога,
І той забрали. Всім теши хрести!?*

*Собак поїли — залишилися коти —
Тепер їх не докличешся у хату.
І відьмою в кутку принишкла мати,
До якої страшно підійти...*

*А діти де? Іще ж були до Спаса.
І звідки в тебе повна діжка м'яса?
Куди від печі ділись рогачі?*

*Знайшли таки, хоча не це шукали:
Кістки дитячі в грубці — замість сала,
Дві смалені голівки у печі...*

Учитель.

І. Перепеляк владно, на повний голос підносить тему боротьби проти кар'єризму, духовного браконьєрства, прислужництва. Могутня сила правдивого слова порушує злободенні проблеми.

Осуд і обурення звучать у поетичних словах, звернених до звироднілих холоднокрівних убивць. Їх не хвилює доля мільйонів людей, приречених на загибель, для цих людей основне — кар'єра, сходження «вгору», нехай і по людських трупах.

Учень.

*Перешукати в кожній хаті...
Макуху знайдете — забрати!*

*Прилюдно грався револьвером
І посміхався прохолодно...
Кого чекає смерть голодна,
Для нього основне — кар'єра!*

*Хвалився він про перемоги,
Мовляв, трудився до знемоги,
Та кулаків схова багровість...
Що він робив — спитай сьогодні:
Про це розкажуть вам голодні,
Як він їх добивав... на совість!*

Учитель.

Свідомий свого високого покликання поет розмірковує про свою літературну і громадянську позицію, про ту ношу, яку взяв на свої плечі. Як виклик звучать його слова:

*Не міг ти сам од себе одступити,
Гидливо вибирався з купи гною...
І плюнув кату: — Ну, ламай кістки,
А спробуй-но мою дістати душу!
І в смерті я до неба горілиць,
Аби лишитися самим собою!*

І. Перепеляк — людина-правдолюб, що не прагне пересидіти в обозі. Він безкомпромісний до лицемірів, нищих і убогих духом підлабузників. Гнівом, осудом, зневагою просякнута кожне слово поета, адресоване услужливим лакизам.

Учень.

*В палацах службу він почав, як чорнороб.
По службі вище — підростав на спині горб.*

*На кожну примху, забаганку і каприз
Годив услужливіше від усіх лакиз.*

*В мундирі старшого собі сказав: — Ура!
Нарешті випрямитися прийшла пора.*

*Тепер у небо задивлявся, а не вниз,
Ішов із хруском по горбах своїх лакиз.*

*Звідколи мірку зняв сувору із горба:
Тепер у кожному шукав свого раба...*

Учитель.

З людьми дволикими, підступністю і злом, брехнею і невіглаством веде невпинну боротьбу народний трибун, і боротьба ця чесна, нещадна.

*Там, де б'ються нещадно,
Допоки є сил,
Де сильніший не просить підмоги.
І у тому бою
Я забуду про тил,
Аби чесну здобуть перемогу.*

Учитель.

Основою духовного життя народу є його мова. Аналізуючи творчість І. Перепеляка, приходимо до висновку, що він є неабияким знавцем невичерпних скарбів мови свого народу. У поезіях митець славить видатних синів і дочок України, які своїми громозвукими словами виборювали своїй рідній мові почесне місце серед інших мов. Гарячою любов'ю і співчуттям до долі Великого Кобзаря промовляє поезія «Тарас Шевченко. Мангишлак» із збірки «Початок вічності».

Учень.

*Я збагну його долю!
Всі приниження і тортури.
Де він взяв стільки сили?..
В каземат заповзає нудьга.
Навіть птахи не чути —
Облітає камінні мури
Тільки окрик фельдфебеля,
Наче удар батога.*

*Розпростерлась душа!
Мов шпіцрутени — думи шмагають.
І лукавиця-слава
Знову проводить крізь стрій.
Не впаде, не заплаче він, —
Хай так і знають,
Вороги невідступні,
Хай недолі пече суховій.*

*Ні сльози на щоці!
Лиш суха біля вуст борозенка.
Знов затяте «Не каюсь!»
На Чернечу всіх нас підійма.
Знову в хаті із покутя
Зводиться слово Шевченка,
Біль ховає в зіницях —
На щоці ні сльозинки нема!*

Учитель.

Своїми поезіями І. Перепеляк підводить нас до висновку: мова народу — найсвятіше його багатство, його скарб. Синівську відданість рідному слову поет протиставляє зреченню, безпам'ятству із ним єдинокровних. Поет переконаний, що це наслідок їхньої низької культури, брак національної свідомості, а також політики тотальної русифікації. Поет картає перевертнів, що зневажили рідне слово, ставлячи на його шляху перепони. Безбатченки нищили духовні багатства нації. Як докір нам, українцям, звучить поезія «На святі української мови». Чи ж то не ганьба, коли свято рідної мови не що інше як ілюзія, «вигадка і не більше». Вірш вражає пекучим уболіванням за долю культури українського народу. З почуттям глибокого болю поет пише:

Учень.

*Усміхнулося квіттю
На проспектах*

*Шевченкове слово,
На уроках щебече —
Зачаровані син і дочка.
Поспіша в дитсадки,
На заводи і новобудови,
Ярострунно співає
І близьким
Джерелом
Заклика...*

*Тільки що це —
Глюзія,
Чиста вигадка
І не більше:
Солов'їні проспекти
І святковий у школі урок?
І самотньо ячать
У цеху збайдужілому вірші
В нагороду за слово —
Вигодованця
Осміх-зівок...*

*І ніякого свята
В наперед запланованих буднях!
Порожнеча в оправі...
Та кварталів печаль
Безпробудна.*

Учитель.

У пошуках істини І. Перепеляк звертає свій зір до негаснучих світил: Т. Шевченка, Лесі Українки, Г. Квітки-Основ'яненка, І. Вишенського. У душу поета вривається затаєте Шевченкове «Не каюсь!» і наказує:

*Яви ранкову, із приходом сонця,
Щасливу людям пісню і повідай,
У чому мудрість справжнього життя.*

З почуттям глибокого болю згадує поет у розділі «Портрети біля свічі» славних синів українського народу, розстріляних, замучених по концтаборах. Ми чуємо сповідальні монологи поетів Розстріляного Відродження О. Теліги, М. Драй-Хмари, М. Хвильового, В. Свідзинського, Є. Плужника, Д. Фальківського. Перед нами постають мученики нації, які зійшли на життєву Голгофу, явивши світу свою поезію. І. Перепеляк розкриває духовну велич поетів, які з душою про Україну і українців умирали, не ставши на коліна перед катами. Із поезії «Володимир Свідзинський» до нас лине клич:

*Шукайте
В полум'ї
Мої слова-страждання!*

Як заклик звучать слова Олега Ольжича.

Учень.

*— Нашим повинно стати
Самоврядування!
Геть польське,
Московське, Німецьке...
Україна — для українців! —
Видихнув я востаннє.*

Учитель.

І. Перепеляк устами О. Теліги стверджує думку: те, що започатковане мучениками-українцями, за що вони гинули, буде продовжено нащадками.

Учень.

*«— Лякаєш, кате? — Німо я сміюся.—
Сконать за Україну не боюся!
Не доведеш мене ти до плачу.—
Я помирати кожного навчу...

Бо я — щаслива... Рідну землю маю!
Вона мене, як мати, спеленає.*

*Ти хочеш залякати, що помру,
Навіки ляжу в Бабинім Яру?*

*Але і звідти промовляти буду,
Що не страшуся нічийого суду.
Пали! Та іскру, що в моїй крові,
Роздмухають і понесуть живі!»*

Учитель.

І. Перепеляк — співець глибоких почуттів людини. З його поезій струменить надихаюча сила кохання. У них утверджується велике почуття, що окрилює людину, надає їй снаги, робить її щасливою. Почуття любові — вічні і всесильні. Ними повниться серце людини, скільки б їй не було років.

Учень.

*Зневіри гніт я сам переступлю,
Ти тільки не кажи мені — не треба!
Скажу одній лиш — так тебе люблю,
Що крила за плечима пахнуть небом.*

*До зір підняв би, щоб одна лиш ти
Мені була немеркнучим світилом.
Захочеш — зведемо свої мости.
Й захлинемося у травневих зливах.*

*Від мук отерпло серце знов сумне,
Зневіри гніт я розірву на клоччя.
І, може, завтра блискавок вогнем,
Моїх очей — твої торкнуться очі.*

Учитель.

Часто у поезіях митця з'являється образ оспіваного в піснях солов'я, який несе між люди добро і щастя. Закоханим співзвучна і природа. Поет добирає такі слова, кожне з яких тягне за собою низку асоціацій, викликає почуття щастя.

*А тепер мені хай і негода грима,
Аби очі сяяли твої.
Думалося, що пройшло уже все мимо,
А воно: у листопаді солов'ї.*

Із творів Перепеляка постає чарівний світ закоханих.

Учень.

*Стихає вітру сонне колихання,
Принишкла тиша горнеться до віт.
Схилившись на осінній живопліт,
У вікна задивилося смеркання.*

*І темряви поважчало кайдання,
Куди так швидко поспішає світ?
Не встиг його пізнати алфавіт,
Як викрадає ніч сонцеписання...*

*Щось кожен раз втрачаю непомітно.
Так дні мої минають безпросвітно,
Поки не зглянешся на мене ти.*

*І усмішка твоя одна, миттєва
Знов заступає клопоти життєві
І повертає світ із темноти.*

Учитель.

Для кохання не існує кордонів. Воно здолає всі перешкоди, бо велике почуття — всесильне, а люблячі серця палають незгасним вогнем. І хай там що, а серце тягнеться до серця. Ніяка сила не може загасити полум'я справжнього кохання.

Учень.

*Аби з тобою бути!
Не в самоті.
Щоб зірка в небі
Зірку переймала.*

*Аби в твоєму
І моїм житті
Розбиті посміхнулися
Дзеркала...
Що нам наврочили журбу...
Нехай
Гірчить трава
У змові
Із весною...
Нехай обернеться
На пекло
Тихий рай:
Піду й туди,
Аби удвох з тобою!*

Учитель.

Молодим людям часто буває непросто порозумітися, знайти спільну стежину у житті. Ліричний герой Перепеляка розуміє, якими складними й суперечливими можуть бути ці почуття. Ось як у вірші «Я так любив твої уста невинні...».

Учень.

*Я так любив твої уста невинні,
Беріг їх недоторкано і строго.
Тугими перевеслами дороги
Мені в'язали руки на чужині,
Та йшов до тебе я рабом і богом.*

*Ти обминула те палахкотіння,
Пішла у далеч молодих ночей.
І не стрічав я більш таких очей,
Перед якими став би на коліна...*

Учитель.

Щойно ви мали нагоду торкнутися душею і серцем до поезій нашого талановитого земляка. До яких роздумів спо-

нукає вона вас, до чого зобов'язує, чого навчає, що нового відкрили в ній для себе? (Питання для роздумів). Є таке народне прислів'я «Життя прожити — не поле перейти». Так, життя людське складне, з безліччю проблем. Та як би воно не повернуло, ти завжди повинен пам'ятати, що ти — Людина, тож і діяти повинен за людськими законами честі і правди і уміти віднаходити бодай маленький промінчик у царстві похмурих днів.

У чому мудрість справжнього життя? У чому його сенс? (Питання для роздумів).

Можливо, в тому, щоб завжди пам'ятати і як молитву повторювати:

*Не вклякни у негоді і в каятті не знитій,
Ти знав хвилину щастя? — до скону збережи!*

*Розкошував недовго? — вернися у страждання!
Зігрійся біля вогнища, що дарувало мить.*

*І не квили за втратою, згадай отерплий трунок,
Малий промінчик радості на подзвін не віддай!*

*Роздмухай спогад-полум'я і повернись у вчора,
Де розписавсь зорею на небесах душі!*

Домашнє завдання:

Скласти усний твір-роздум за творчістю І. Перепеляка «В ім'я любові і добра».

«І ДОЛЕЮ СУДИЛОСЯ МЕНІ ПРОДОВЖИТЬ З ДІДА-ПРАДІДА ПІСНІ...»

*(Життя і творчість поета Івана Перепеляка —
предмет вивчення і дослідження учителем української мови
та літератури Оболонського навчально-виховного комплексу
Р. І. Зеленець)*

Вступ

Ми живемо зараз у незалежній Українській державі. Це право наш народ виборював довгий час. Багато чого переглядаємо і переосмислюємо з нашої духовної спадщини, усвідомлюємо свою національну самобутність, гідність і прагнемо свободи і незалежності, відроджуємо занедбані культурні джерела, в тому числі і літературні, а також повертаємося обличчям до тих її надбань, що створювалися в останні десятиліття і створюються зараз. Раніше на них не акцентувалася увага молодого покоління, хоча саме в його руках майбутня доля України, не вивчалися кращі зразки літератури в школі. Завдяки процесу національного відродження ми маємо змогу познайомитися в курсі шкільної програми не тільки з найбільш відомими українськими письменниками та їх творчістю, а й вивчати літературу рідного краю. Коли хочуть щось добре сказати про те чи інше село або місто, то обов'язково говорять про людей, яких дала ця земля Україні і світові.

Ми говоримо, що в селі Оболонь Семенівського району на Полтавщині зберігся будинок, де жив у ХІХ ст. відомий скульптор Леонід Позен. Через село проїжджав автор без-

смертних творів «Наталка Полтавка» та «Енеїда» І. П. Котляревський, котрий був направлений у 1812 р. в с. Горошине, щоб сформувати п'ятий козацький полк для участі у війні з Наполеоном. Родом з Оболоні письменник Федір Діденко, поети Віктор Женченко та Іван Перепеляк. Відомий кобзар Віктор Лісовол народився в Семенівці, а його дитячі і юнацькі літа минули в нашому селі.

Інтерес до вивчення літератури рідного краю пояснює вибір теми наукового дослідження. Афоризмом стали слова: «Люби і знай свій рідний край». А знати рідний край — це означає вивчати і знати також і його літературу. Головна мета роботи — ознайомлення з особистостями і творчістю тих письменників, що народилися в Оболоні, живуть зараз у ній чи далеко від рідного дому.

Наша розповідь — про поета-земляка Івана Михайловича Перепеляка.

Іван Перепеляк — землі Української син

*«Я хлібороб, мій корінь у степу:
Із діда-прадіда прекрасна доля».*

У Харківській письменницькій організації вже багато років працює наш земляк, знаний поет України Іван Михайлович Перепеляк.

Народився Іван Михайлович 7 листопада 1943 року в с. Оболонь Семенівського району Полтавської області в сім'ї селянина Михайла Феодосійовича Перепеляка. Батько із зброєю в руках у роки Великої Вітчизняної війни боровив рідну землю від фашистських загарбників і похований у братській могилі в рідному селі. На цьому місці, в центрі Оболоні, споруджений пам'ятник загиблим воїнам. На чавунній плиті — імена п'яти Перепеляків. Серед

них і молоді батько та дядько, на честь котрого й назвали поета Іваном. Як складалося далі — він ще напише. Суворо й ніжно, з розумінням тієї реальності життя, коли іншого треба було назвати батьком; і назвав, і то був-таки порятунок, але й досі скипає над братською могилою сльоза. І та — колишня дитяча. І оця — сьогоднішня, доросла. Що в ній? До кінця хіба розкажеш! Може б, навіть краще мовчати... Та не для мовчання покликано поета у світ.

Могила матері — Євдокії Данилівни — також знаходиться в Оболоні. Тому для Івана Перепеляка земля Оболонська стала святою назавжди.

Як же склалося життя Івана Михайловича після народження? У своєму рідному селі закінчив середню школу в 1960 році, потім навчався в професійно-технічному училищі, працював слюсарем. Проходив дійсну військову службу на острові Куба під час Карибської кризи. «Там, — говорить Іван Михайлович, — став націоналістом». В тому єдиному сенсі, що полюбив ще більше Україну. Наче серце вийняли й залишили на Батьківщині, а його послали за океан... Все одно скрізь був мужньою людиною. Сам Че Гевара вручав «Диплом честі» — за те, що, не думаючи про себе, рятував людей під час стихійного лиха. Че Гевара знав таким ціну. Іван Михайлович відзначений урядовими нагородами Кубинської республіки: «Почесна грамота Кубинських Револьюційних Збройних Сил», «Медаль солдатської доблесті I ступеня», «Знак воїна-інтернаціоналіста».

Після служби в армії навчався на філологічному факультеті Харківського державного університету, який закінчив у 1972 році, тривалий час потім працював журналістом, друкувався у колективних збірниках, став членом Національної Спілки письменників України, автором багатьох книг, лауреатом премії імені Олександра Олеся, почесним професором і доктором наук двох широко знаних в Україні і світі харківських вищих навчальних закладів.

Літературна творчість і громадська діяльність

У своїй творчості Іван Перепеляк постійно повертається до Оболоні, згадує і оспівує людей рідного села, а під час зустрічей у трудових колективах або у своїх виступах на радіо і телебаченні обов'язково розповідає про Оболонь, рідних йому людей. Тим самим поет несе по всій Україні славу про наш чудовий край.

Справжній митець живе інтересами свого народу. Іван Михайлович постійно займається активною громадською діяльністю. Він мав завжди власну, ніким не продиктовану точку зору на всі події в житті суспільства. Хочеться звернути увагу на інтерв'ю в газеті «Ленінська зміна». Цікавий його початок: «У людей, що безпосередньо пов'язані з творчою роботою, особливе сприйняття навколишнього світу. Вони немов вбирають всі наші радощі і втіхи, печалі і розчарування. Вони співпереживають з людьми, несуть до них свої сумніви. Можливо, як ніхто інший, поети багатші і щедріші на співпереживання з тими, хто їх оточує, зі своїм народом». Майже двадцять років минуло з того часу, а ці слова будуть актуальними завжди. Кореспондент звернулася із запитанням: «Ви пам'ятаєте свій перший вірш?» Іван Михайлович відверто відповів: «Зараз важко пригадати ті перші римовані рядки... Втім, перші свої римовані вірші, по-дитячому наївні і поетично не дуже майстерні, я написав у школі... Звичайно, перші спроби були далекі від досконалості, від того, що приходить до поета набагато пізніше: гармонія думки і почуття, громадянська відповідальність за сказане слово. А взагалі, коли говорити і про перші вірші, і про останні, я залишаюся гранично відвертим перед самим собою. Завжди пам'ятатиму мудре латинське прислів'я «Поет — це вічний учень». Тому продовжую пошуки у ритміці вірша. Адже поезія — це синтез слова і музики.

Хочеться знаходити таку форму, такий рядок, таке слово, щоб вони відгукувалися в людській душі». І таке слово поетом було знайдено. Це довів час.

Далі Іван Михайлович розповів, що вважає себе найбагатшою людиною, бо більшість його поетичних нарисів присвячені конкретним людям, людям праці. Він виріс у селі, тому з дитинства бачив і знає працю трударів, полтавських хліборобів. Ось звідки його щира любов до людей праці. Поет підкреслює: «...будучи, здавалося, людиною і обізнанішою в деяких моментах, і вимогливішою до самого себе та до людей, я не знайшов вищої людської інтелігентності за інтелігентність трударя. Отож і писати мені про таких людей легко. Проте, зізнаюся, і дуже важко. Легко, бо у таких людей знаходиш ідеали — робітничої честі, гордості, відповідальності, я б сказав, державного масштабу. А важко, бо дуже непросто показати людську душу з усіма її відтінками. Часом здається, що слова грубі в порівнянні з тими почуттями, які нуртують у душі, коли пишеш про нашого сучасника». Людина з такими поглядами на літературу і життя здатна створити прекрасні твори, які хвилюватимуть не одне покоління читачів. З-під пера письменника пізніше вийшли збірки «Ратний час», «Вибране», художньо-документальна повість «Великий степ», драматична поема «Григорій Сковорода».

Оскільки ми говоримо про громадянську позицію митця, то досить цікавою була відповідь на запитання: «Якого значення надаєте Ви громадянськості у поезії?»: «У громадянській поезії я вбачаю голос совісті і правди — всенародну вимогу захистити землю від ядерної катастрофи. Це не означає, що поет повинен вдаватися до одних лише декларацій. Справжня громадянськість — вона завжди пропущена через серце поета. Сучасна поезія вмє торкнутися найтонших струн душі, відкриваючи світ від «мікро» до «макро». Громадянська пристрасність усе далі розширює її

амплітуду, робить її значимішою. І коли розмірковувати про перспективи, то громадянськість — це та найвища трибуна для поета, з якої він говорить людям кожне своє слово». У цих словах весь Іван Перепеляк, який у життєвих ситуаціях завжди залишався самим собою. Яка б ідеологія не була, а духовні цінності — вічні. У своїх книгах поет органічно поєднує особисте «я» з громадянським, що відчувається в кожному рядку його поезій.

Хочеться звернути увагу іще на одне інтерв'ю, записане після того, як Івану Михайловичу була присуджена премія ім. Олександра Олеся в 1995 році. Кореспондент часопису «Деловая жизнь» запитав: «Ви і Ваші колеги призвичаїлись жити в умовах ринку?» Досить оригінальною була відповідь, що свідчить про стійку життєву позицію людини, незважаючи на будь-які економічні й політичні зміни в житті суспільства: «Як творча особистість письменник не повинен призвичаюватись ні до ринку, ні до іншої системи. Йому далекі й неприйнятні культ наживи, насильства, сексоманії. Справжня література є носієм вічних ідеалів любові, добра і справедливості, і письменники покликані служити їм, не дивлячись ні на що... Література і нажива — поняття несумісні».

Ці та інші інтерв'ю свідчать про те, що Іван Михайлович — цікавий співрозмовник, непересічна особистість, відвертий і прямий у судженнях і міркуваннях, стійкий у своїх переконаннях.

Які б події не відбувалися чи то в Харкові, що став його рідним містом, чи то на рівні держави, І. М. Перепеляк завжди у вирі життя. Він — делегат багатьох з'їздів письменників України. Брав активну участь в організації і проведенні Шевченківських днів, Днів літератури в Харкові, зокрема у великому літературному вечорі з участю письменників Харкова, Києва, Львова, Запоріжжя, Івано-Франківська та інших міст (1987). Відгукнувся на страшні і трагічні

події Чорнобиля, виступив на мітингу 25 квітня 1990 р., присвяченому Міжнародному дню Землі. Він повідомив людей, що Мінатоменерго приціляється збудувати АЕС біля села Криштопівка Близнюківського району на Харківщині. Вчинок породив вчинок — рядок у резолюції мітингу про перетворення Харківщини на без'ядерну зону.

З участю Івана Михайловича проходять урочистості, присвячені Г. С. Сковороді. Двічі поет зв'язаний із цим іменем. Полтавська і Харківська земля рідні йому, як були вони близькими і рідними поету-філософу Г. С. Сковороді.

Активний учасник Днів української мови в Харківському автомобільно-дорожньому технічному університеті в 1992 році. А Дні українсько-канадської дружби в 1995 р., де виступав І. М. Перепеляк! Як голова Харківської організації Національної Спільки письменників України організовує і проводить творчі зустрічі в Харківській письменницькій організації з письменниками. Виступає з доповіддю І. М. Перепеляк на читацькій конференції «Шевченко і сучасність» у 1995 р.

Це далеко не повний перелік заходів, до проведення яких був безпосередньо причетний наш земляк. А скільки творчих зустрічей у житті поета, прочитаних лекцій у навчальних закладах! Усе цікавить цю неспокойну за вдачею людину, ніщо не пройде повз її увагу, навіть, здавалося б, на перший погляд незначне.

І. М. Перепеляк за покликанням не тільки поет, а й людина, яку хвилюють інтереси народу і держави. Він один із авторів відкритого листа Президентові України Л. Д. Кучмі під назвою «На користь держави», в якому говориться: «Ми, українські письменники, журналісти, просвітяни Харкова, підтримуємо Ваше Звернення до депутатів Верховної Ради України від 6 лютого 1996 року, бо воно доказове, закликає до негайних дій заради інтересів нашої держави та її багатостраждального народу... Скільки український народ мусить

чекати, що колись нарешті законна влада візьметься рішуче захистити його законні інтереси від зухвалих зазіхань антидержавних демагогічних елементів, які, глузуючи з нас, безкарно діють на користь чужої держави?»

Ось таким є наш земляк, людина, якій не байдужа доля України і її народу.

Листи до поета — свідчення визнання його таланту

Зрозуміти краще цю особистість допомогли листи, адресовані Івану Михайловичу. Пишуть колеги по перу, знайомі, шанувальники творчості поета, читачі його прекрасних творів.

У першу чергу хочеться звернути увагу на листи земляка, письменника Федора Андрійовича Діденка, автора книги «Слідами старої легенди», датовані 13 вересня 1962 року і 25 листопада 1963 року. Івану Михайловичу було тоді 19–20 років. Поет-початківець. Хотілося спертися на чийсь плече, почути думку старшого колеги про написані вірші, хоча не все спочатку вдавалося. Федір Андрійович був наставником і порадником для Івана. Навіть з цих двох листів зрозуміло, що слово цієї людини багато важило для нього. Перший лист надісланий на Кубу. В ньому читаємо: «Спасибі Тобі, любий мій друже, що Ти далеко від рідної землі згадав про мене і що прислав свої вірші, що пишеш їх, що працюєш над собою, що не забуваєш. Таки будуть з Тебе люди, таки допишешся до того стану, коли Твої писання будуть приносити багато радості людям.

*І ніхто криниці не минає,
Бо душа в ній світиться добром.*

Гарно Ти сказав. Широ і правдиво. Якби Ти, голубе, знав, як ці Твої рядки не схожі на ті, за які я на Тебе так злився і за які сварився. Та Ти, мабуть, знаєш...» Далі автор листа аналізує один з надісланих віршів, відзначає вдалі і вказує на невдалі рядки. Потім звучить порада старшого товариша: «В цілому вірші ще не ті, які можна відразу друкувати, та Ти й сам це добре тямши. Важно ж не те, щоб «пришел, увидел, победил», важливо навчитись перемагати всі труднощі, перемогти вікову обмеженість колись подавлених і культурно поневолених наших дідів і прадідів-гречкосіїв і підняти до рівня, в якому можна приблизитись до вершин культури, до творчості».

Не менш зворушливий і повчальний інший лист Ф. А. Діденка. У ньому він повідомляє, що прочитав у місцевій газеті, яка видавалась у Хоролі на три райони — Хорольський, Семенівський, Оболонський, вірш І. Перепеляка. Федір Андрійович був приємно вражений, що вірш його молодшого друга надрукований у газеті: «То вірш той самий, якого Ти, друже, прислав мені і якого я відзначив як непоганого. Так що вчинив Ти вірно, пославши його до газети. Він був дуже непоганим серед тих слабких віршів, які іноді дає та газета... Те, що вона друкує такі слабкі вірші, то погана послуга молодим поетам. Ти ж, дорогий мій земляче і соратнику, робиш вірно, що добре працюєш над своїми віршами і посилаєш до газети вже речі зроблені. Так роби й надалі. Добре пам'ятай, що надрукувати вірша передчасно, коли він ще сирий і розповзається між пальцями, це гірше, ніж взагалі не надрукувати. Бо поганий вірш викликає осуд читача. А читач — така «зараза», що серцем відчує, що погане, даремно тішить самолюбство автора, роз'їдаючи його іржею самолюбівання...» Далі автор листа розчулився і був відвертий з молодим поетом до кінця: «Давай будемо чесними тепер, як і тоді, в найважчі дні нашої близькості... Я тепер оглядаюся на того Федора Діденка, який ото колись заку-

сив губу, взяв добрячого батога і без жалю, без злоби, без розрахунку на те, що якось обійдеться, відшмагав свого земляка за його легковажність і за все, чого, сподіваюсь, Ти ніколи не забудеш...»

«Оглядаюся на того Діденка,— продовжує Федір Андрійович,— і думаю: «Вчинив він вірно». І ще думаю: «Тай хлопець перед ним виявився хороший, справжній хлопець...» Розумієш, друже мій, дуже добре Ти вчинив тоді, що повірив у мою щирість, вірніше — у щирість моєї обиди, в щирість мого батога, зрештою... Прошло небагато порівняно часу, а Твої вірші теперішні в тисячі разів кращі, ніж були. Отепер я вже вірю в те, що Іван Перепеляк випишеться в справжні поети, випишеться, якщо зможе і далі працювати над собою, над словом завжди. І мене це радує. Нехай наша рідна земля і тебе прихилить до себе близько, нехай, як ото найдобріша мати, віддасть Тобі своїх невиспіваних пісень, нерозтраченої ніжності, нерозданої доброти, щоб Ти зміг — а я вірю: зможеш! — щоб ти зміг піти далі дорогами життя, сіючи між людьми добро, радість і красу. Сіяти своїм вогненным віршово-пісенним словом. Як я хочу цього, як я палко бажаю Тобі цього, мій земляче, мій друже по справі і соратнику».

«Виписався» Іван Михайлович. Це вже можемо сказати ми, його читачі і шанувальники, з висоти нашого часу. Ось інший лист, що закінчується напутніми словами-побажаннями, які поет несе через усе своє життя: «Ти, друже, молодий, тільки не розтрать себе по дріб'язках, не зрадь своїм настановам серця: служити людям своїм добром. А щоб це було можливим — розвивай у собі здатність відчувати прекрасне, вижимай з себе по краплині мордатого хама, і нехай його місце в Твоїй особі посяде велике непоборне бажання бути співучим і чесним, пристрасним і гнівним до всякої погані. Але Ти знаєш, моїх побажань мало. Треба ще й Твоїї каторжної роботи, рівної щоденному подвигу.

Працюй над віршами, а основне — працюй над собою. З себе Ти можеш витиснути тільки те, що там є. А щоб воно було в Тобі, для того треба працювати над собою — читай придириливо і розумно інших хороших поетів і критиків».

Які прекрасні рядки листа! Автор листа, датованого 16 квітня 1985 року,— редактор журналу «Урал» В. Лук'янів. У ньому високо оцінена поема «Океан вогню», що входить до збірки «Ратний час», і висловлено побажання перекласти її російською мовою та познайомити з нею свого читача. Ото ж Івана Перепеляка читають не тільки в Україні. Це викликає почуття гордості за нашого поета-земляка.

А ось лист з Полтави від письменниці Ганни Величко. Вона привітала автора з виходом у світ повісті «Великий степ». А далі говорить про свої враження від книги: «Книгу ми прочитали одним духом... Мене дуже схвилювали сторінки, де Ви пишете про воєнний час, про страждання людей, які все-таки вистояли у тяжких випробуваннях. Та й взагалі, люди у Вас вийшли, як живі — і не тому, що ми їх добре знаємо, а й тому, що виписані вони у Вас майстерно».

Високу оцінку творчості І. М. Перепеляка дає академік Микола Григорович Жулинський у листівці, датованій 24 лютого 1990 року.

Лист Анатолія Хорунжого від 9 квітня 1990 року про публікацію віршів у газеті «Літературна Україна». Як щиро звертається автор листа до поета: «Пиши, голубе, пиши багато, та побільше народного».

Лауреат Державної премії України ім. Т. Г. Шевченка Кость Гордієнко звертається з такими прекрасними словами: «Цвіт поетичного слова — пісенність і мудрість. Хай рясно квітне поетичне слово Івана Перепеляка. Хай ніколи не затьмарюється йому небо. А якщо й затьмариться, то він проб'є його своєю оптимістичною стрілою. І хай ніколи не гаснуть зорі поетичних вершин. Рясним цвітом хай стелиться земля, хоч де тоді діватися будякам? Тож бажаю

не збитися з протоптаної стежки, не позбутися товариської вдачі».

Коли перечитуєш ці листи, ще раз пересвідчуєшся, який великий письменницький світ, як уміють друзі по перу підтримати саме в той час, коли цього найбільше потребуєш.

Вийшла з друку книга... Як її зустрінуть читачі, що скажуть? Ці та інші питання хвилюють автора. І ось такі листи від друзів, знайомих, читачів скажуть щиру правду про неї.

Цікаві роздуми у листах від 7 листопада 1997 року, 6 лютого 1998 року лауреата Державної премії України ім. Т. Г. Шевченка Леоніда Вишеславського про збірку «Неопалима купина» і про переклади двох його віршів Іваном Перепеляком в журналі «Березіль», у листі письменника Миколи Вінграновського від 16 грудня 1997 року.

Нашу увагу привернув лист читача журналу «Прапор» (зараз «Березіль») Володимира Д. (він не назвав свого прізвища). Ось що він пише: «...Взагалі я віршів не люблю і ніколи їх не читаю, але, прочитавши вірш «Мить» Івана Перепеляка, я навіть переписав його собі в блокнот. Так прекрасно написати міг тільки справжній поет. Тепер, зайшовши в книжковий магазин, я постараюсь купити його книги. Якщо це можливо, передайте Івану Перепеляку, що він не даром їсть свій хліб. Як говориться, у нього є Божа іскра. Я бажаю поету успіхів». Цікавий лист, неординарний. Як один вірш може змінити в людині все, повернути обличчям до поезії, змусити іншими очима глянути на літературу!

Різні за змістом, формою, обсягом ці листи, але всі вони випромінюють любов і повагу до поета і його творчості, є свідченням майстерності і професіоналізму митця. Такі твори здатна написати людина, яка закохана у рідну землю та її людей, вміє розділити з ними всі радощі і втіхи, печалі і розчарування, нести до них свої сумніви. Не знаєш людину особисто, а прочитаєш її твори і зрозумієш, що ці слова відносяться до поета Івана Михайловича Перепеляка.

Жанрова і тематична різноманітність творчості І. Перепеляка

І. М. Перепеляк віддав поетичній творчості майже чотири десятиліття. Його поезія вражає жанровим і тематичним розмаїттям, поряд з громадянсько-патріотичними творами в ній мирно сусідять м'які, сердечні ідилії, зворушлива інтимна лірика. Іван Михайлович є автором чудових ліричних віршів, ліро-епічних та історичних поем, художньо-філософських творів, пейзажних етюдів, художньо-документальної повісті.

Творчість поета розмаїта також багатством мотивів, інтонаційної ритміки. В ліриці виділяються різні мотиви: громадянські, патріотичні, мистецько-естетичні, інтимні, пейзажні. Звичайно, цей поділ умовний, адже дуже часто в одному творі органічно переплітаються громадянське з ліричним, інтимним.

Твори Івана Перепеляка відзначаються тематичною насиченістю. Поет говорить про безмежну любов до рідної землі, духовну красу людини, багатогранний світ її почуттів. Він — співець рідної природи, активний її захисник і охоронець. Гідне відображення в його творчості знаходить тема людини праці. Автор прославляє героїзм народу у роки війни, водночас виступаючи проти розпалювання нових воєнних конфліктів і воєн. Твори останніх років позначені глибоким філософським підходом до проблем буття, гострим відчуттям історичного минулого і сучасності.

Розмаїтим є і образний світ лірики, широкий діапазон її тональності — від мінорних, скорботних роздумів до світлих, оптимістичних. Поет широко передає гаму почуттів і переживань людини. Хто ж є героями творів І. М. Перепеляка? Це рідна українська земля, рідне село — маленька батьківщина поета, мати — проста селянська жінка, батько, який не повернувся з війни, взагалі людина-трудівник, охо-

рониця природи, митець, людина, здатна на високі помисли і глибокі почуття. Очевидним є патріотичний пафос лірики І. Перепеляка: про що б поет не говорив, яку б тему не порушував, завжди перед його очима стоїть рідна земля, село, де народився і звідки пішов у світ. Образ України у його поезіях конкретизується у різних вимірах, різних площинах. Тут і минуле рідної землі, і її сучасність, і пейзажні замальовки. Його ліра завжди звучить громадянським неспокоєм, активністю втручання в дійсність, порушенням злободенних суспільних і морально-етичних проблем сучасності. Особисті почуття ліричного героя зосереджуються навколо загальнолюдських проблем, вічних істин добра і зла, честі і зради. Ось таке коло тематики, проблематики, образно-стилістичних особливостей творчості Івана Михайловича Перепеляка.

Поет-лірик, поет-патріот, поет-філософ, автор ліро-епічних та історичних поем, художньо-документальної прози — виразні грані художнього таланту І. М. Перепеляка.

Художній світ поезії І. Перепеляка

«Придивився — поле біле,

Стоїть мати посивіла...»

(Збірка «На березі світання» — дебют поета)

Свідченням того, що в українську літературу прийшла людина, наділена талантом, закохана в рідну землю, здатна цю любов передати читачам, є збірка «На березі світання», яка побачила світ у 1976 році. Не випадково таку назву взяв поет-початківець. Світання символічно означає ніби початок сходження до визнання. Час довів, що це визнання прийшло до поета Івана Михайловича Перепеляка. Його

творчість привертає увагу своєю громадянською наснаженістю. У збірці — вірші про натхненну працю людей, духовну красу молоді, про рідну природу, багатогранний світ людських почуттів. Лише дев'ятнадцять поезій увійшло до книги, але яку глибину почуттів розкрив поет!

Вболіванням за долю рідної землі, навіть усієї планети, на якій кожна людина ніби маленька піщинка у всесвіті, але становить з ним єдине ціле, пройнятий вірш «Поспішає щоденно сонце у небо високе...». Анафора «поспішає — поспішають — поспішаймо» засвідчує швидкоплинність людського буття. Автор закликає кожного з нас замислитися над своїм майбутнім. Поспішаймо здійснити всі плани свої на землі.

*У напруженім ритмі: машини, роки і люди.
У могутньому річищі плінуть весняні дні.
І сьогоднішнє «треба» — завтра в минулому буде,
Поспішаймо відлити у бронзу його і пісні!*

Автобіографічними є вірші «Кольори дитинства», «Згадки, згадки...», «Біля Вічного вогню». З трепетом в душі і щемом у серці згадує поет своє далеке воєнне і післявоєнне важке дитинство. Кольори дитинства голубі, білі, сині, коли дитина радіє пізнанню світу, з цікавістю вивчає навколишнє життя, і чорні, коли закрадається в дім тривога і стукає горе, що сріблить сивиною скроні матерів. Втрачена на війні рідна людина — батько, і від горя посивіла мати:

*У селі всі говорили:
— Похоронна прилетіла...
Придивився — поле біле,
Стоїть мати посивіла...
(«Кольори дитинства»)*

Які згадки переслідують весь час поета у житті? Веселі і сумні, сповнені радістю і хвилюванням від картин «далекої даліни» (прийом тавтології автор використовує, щоб підкреслити, як швидко летить час, який не в змозі ніхто зупинити). Ніколи не забудеться рідна хата, «де вербова висохла колиска». Поезія завершується такими прекрасними рядками:

*...Згадки, наче вишивки, сплелися
На українських білих рушниках.
(«Згадки, згадки...»)*

Якщо перефразувати рядки пісні, то можна сказати, що рушники — то людини кожної роки.

Не раз у своєму житті згадував автор батька, який загинув на війні, уявляв його на полі бою, коли «врукопашну піхота іде... батько за мить на розпечену землю впаде». У примарному сні хоче дотягнутися до батька, «на поміч дійти, та дороги-шляхи заховалися в морок густий». І все ж прийшов світанок, замовкла гроза війни, день переможний настав.

*Стало легше планеті —
Моя ж закипіла сльоза.
(«Біля Вічного вогню»)*

Тема героїзму і мужності нашого народу в роки війни звучить і в поезії «На Курській дузі». Екскурсанти в скорботі біляobelіску, на меморіальних плитах імена загиблих. Образи юнака і його коханої уособлюють молоде покоління, що продовжить справу своїх батьків, які віддали життя за щасливе майбуття своїх дітей.

*Юнак,
Прихилившись до своєї коханої,*

*Мовчки стирав сльозу з її обличчя
Коло Вічного вогню.*

Позаду «глибокі траншеї», «пахощі долину», зараз — «тиша», «пташині зграї», «простори степового краю», тобто мирний час. Але цю страшну війну неможливо забути, її рани довго загоюватимуться в душі народу:

*Очі екскурсантів, переповнені смутком.
Вони мовчки дивилися на реліквії,
На останки снарядів,
На пробиті в бою прапори.
На меморіальних плитах
Гарячим золотом обпікають імена.
Кожне по літері люди вкладають у серце...*

Вірш «Передгроззя» з циклу «Під кубинським небом» присвячений пам'яті Ернесто Че Гевари. Іван Михайлович, як уже було сказано, служив у війську на острові Куба під час Карибської кризи. Тривожні були ці часи для Куби і нашої країни, яка називалася тоді Радянським Союзом. Ось як про це говорить поет:

*Думкам нелегко уночі заснути,
У піднебесся реуться, наче птахи,
— Бо так себе нам хочеться збагнути!
— Стоять безстрашно над проваллям страху...*

Автор описує стан душі людини, яка у своєму житті зіткнулася з труднощами, що для неї створив обов'язок перед країною, який вона має гідно виконати:

*Минає ніч в холоднім казематі
І, наче морок, сумнів одступає:*

*«Допоки здатний зброю ще тримати —
Для серця ґрат у світі цім немає!»*

Прекрасні пейзажні етюди «Гарячий дух акацій і любистку...», «Пахне поле гречкою і м'ятою...», «Роса на обеліску», «Ген, отам, за синіми вітрами...», «Коли зоря запалює зорю...», «Пропахли луки духом різнотрав'я...», «Поклало море в узголов'я ніч...», «До крайнеба розпростерлось поле...», «Весняна акварель». Назви поезій говорять самі про себе. Природа у поета одухотворена, вона є відголоском душі людини, її почуттів і переживань. Автор широко використовує уособлення, щоб показати єдність людини і природи.

Письменник В. Мисик високо оцінив першу збірку поета: «Давно з цікавістю стежу за виступами в пресі молодого поета Івана Перепеляка. Недавня збірка його «На березі світання» дає підстави сподіватися, що в літературу нашу увійде нове ім'я» (23 січня 1977 р.).

***«Кохуючись у пісні борозни,
З чорноземом змішаю радість долі».***

(Збірка «Тополина Оболонь»)

Збагнути прожите і пережите, створене тобою і твоїми сучасниками, сказати про це поетичним рядком — завдання нелегке. Воно під силу людині, у котрої надто чутливе серце, вивірена мірка часу і характерів сучасників, свіже сприйняття того, що оточує її день у день.

Про це замислюєшся, коли береш до рук поетичну збірку «Тополина Оболонь», видану автором у 1979 році. Оболонь — саме те чудове мальовниче село в Семенівському районі на Полтавщині, звідки родом автор.

Гарне, вдумливе й тепле, мудре і щире вступне слово відомого українського поета, лауреата премії ім. П. Тичини Роберта Третякова починається цитатою з вірша «І все було тут просто, як життя». І не випадково, бо саме такий напрямок розвитку поетичного таланту І. Перепеляка — шукати, відкривати слово, ситуацію, надію справжню, можливо, навіть аж буденну, але значну, основну в житті. «Іван Перепеляк,— як говориться у передмові до книги «Вивіряючи час і сучасника»,— з покоління солдатів миру, народжених солдатами війни. Головне, як мені знається, в поезії Перепеляка,— це погляд на труд (солдатський, селянський, робітничий — будь-який, але чесний) — погляд відвертий і несентиментальний, який не відвертається від труднощів, одного боїться: загубити «сонячного зайчика» в них. Ця «боязкість» від поетового святосприймання — активного, світлого».

Це не означає, що молодий поет просто бадьориться. Він бадьориться від усвідомлення того духу, яким дихає планета, наша країна і його рідне село Оболонь. Це дух перетворень у світі і в душі людини. Навіть елегія його — оптимістична. «Реквієм, присвячений пам'яті конюха Миколи Даниловича Туля» є справжнім словом скорботи, освітленим не пасивністю зітхання, а мідними сурмами. Та й взагалі це гарно:

*А як мідні сурми та й заголосили,
Навіть в полі коні гриви опустили!..*

«І світла пісня, наче блиск зорі» — це сказано Іванові Виргану, який, до речі, прихильно ставився до молодого поета.

Він разом з героями своїх поезій там, де найпотрібніше: випалює цеглу і ростить хліб, стоїть на варті мирного неба і вслухається в музику творчої праці сучасників. Він родом

з дитинства, і ту подивованість з чарівності навколишнього світу передає іншим. У нього на вустах синівське — «мати», в котрому поєднались любов до жінки, Вітчизни і землі, де зростав, набирався сил, і про те сказано пісенно і щиро:

*Душа, збентежена од радості, глибіє,
Хоч стрінеться вряди-годи печаль.
Гарячим маревом знов поле голубіє,
Як очі у сільських моїх дівчат.
Здається, так ще не любив ніколи.
Свою весну стрічаю з даліни.
Кохуючись у пісні борозни,
З чорноземом змішаю радість долі.
(«Щастя»)*

Започаткувалося те щастя людей його рідної Оболоні, як і всієї країни, тоді, коли закінчилася війна, прийшло мирне життя на землю. Йому тривати і тривати, бо були, є і будуть садівники, котрих у безсмертя пліч-о-пліч з людьми проводжають шеренги дерев, бо на зміну батькам, що не повернулись із фронтів доріг, на заводах, у полях заступили сини продовжувачами всього початого.

Людина-трудівник, охоронець, митець — ось головний герой поетичної збірки «Тополина Оболонь». На підтвердження сказаному назвемо хоча б кілька віршів: «Садівник», «Реквієм», «Село», «Леонтович», «На командному пункті».

На особливу увагу заслуговують вірші з циклу «Під кубинським небом». Поет добре знає життя кубинського народу. Захоплено пише про перемогу революції, про місію дружби, братерства і добросусідства. Проникливі рядки присвячені пам'яті Ернесто Че Гевари. Добру справу зробив І. Перепеляк, познайомивши читача з віршами відомих поетів Куби Фернандеса та Падільї.

У «Тополиній Оболоні» переважають ліричні поезії. І це закономірно для молодого поета. І. Перепеляк закоханий у рідну природу, «бачить» і розуміє її, вміє «працювати на задоволення найвибагливіших смаків»:

*Талим снігом, вільгим перелогом
Березіль із вирію верта...
Над вишневим батьківським порогом
Перевеслам райдуга крута.
Сизочолі прилітають птиці
На сторожкі береги світань.
Повноводіє в дворі криниця
Над межею стрітень і розстань...
І в мандрівках натрудивши ноги,
Навпростець — дорога не пита —
Талим снігом, вільгим перелогом
Березіль із вирію верта.*

(«Талим снігом, вільним перелогом...»)

У цьому ж плані можна цитувати «Над білим полум'ям снігів...», «Дихнула п'янку березнева рань...», «У любові очі-ласкавиці...», «Оболонь», «Село проснулось...» та інші.

Ось вірш «Чорний хліб». Дехто намагається закидати: «Скільки можна писати про хліб!» Стільки, скільки можна його їсти, — хочеться відповісти, читаючи цей вірш І. Перепеляка.

*...Як саяв хліба чорного шматок,
Присолений в тяжку годину скрути!*

*Погомоніть про світові діла
Сідає знову дружба на застілля.
Степан, як перший чоловік села,
Згадавши фронт, скуштує хліба з сіллю.*

За обов'язок честі спадкоємця тих, хто на своїх зраних плечах проніс весь тягар війни від Карпат до Волги, а потім від Волги до Берліна, Іван Михайлович пише багато віршів воєнної тематики. Ось так починається вірш «На військовому навчанні»:

*Вчимось воєнну розуміть науку,
На себе викликаючи вогонь...*

Поезія суворості життєвих законів, поезія простоти викладу думки мала і матиме своїх шанувальників завжди. І саме те, що твори збірки — це письмо про пережите, виболене, виношене, є одним з головних її достоїнств. Доля поета складалась так, що він був і хліборобом, і солдатом миру, і робітником, і журналістом. Доля ж повела його з тополиної Оболоні світами — далеко від рідних берегів, стежками нелегкими. А розлука і величина пережитого — це дуже серйозна школа для поета, це те, що не може не поставити своєї золотої печаті на творчості. Тому така болюча пам'ять поета про все рідне, тому така трепетна любов до свого села, до корабля з назвою «Полтава», що спинився в Гаванському порту, до обеліска на рідній землі. Тільки пережите, вилите з серця може звучати так чесно і свіжо (свіжо правдивістю):

*І землі вернувши давню силу
В сяві молоді сивини,
Мовчки на задумливі могили
За легендами
Ідуть сини.*

(«Пам'ять»)

Простежимо за використанням «будівельного матеріалу» вірша — словами (до речі, всі вони найбільш ходові, а отже,

вміло використані — ударні). «Сивина» у віршах уже таки часто буває сірою, коли опадає на скроні снігом, болями пам'яті і т. п. А тут сяйво молодой сивини повертає давню силу землі, чії солдати впали в бою — сини вирости, помудріли, налилися батьківською силою.

Щастя й обов'язок поета осмислити й оспівати час і сучасника. Доля його — нести в майбутнє пам'ять свою — село (чи місто), отчий дім, матір, вік, коли формувалися розуміння світу і життя,— все. Іван Михайлович залишився сільським поетом — поетом пшеничних ланів, ластів'їного лету, сільської вечірньої вулиці. Як свіжо, проникливо написані «Ластівки»:

*Дивувалося з цікавістю село:
Ще пташок так рано не було.
Низько у доземному поклоні
Ластівки літали в Оболоні.*

*Щебетали в гніздах ластівки.
Раді, що здолали шлях такий:
Все їм довелось за морем бачить.
Ластівки щебечуть,
Наче плачуть.*

Ось так по-своєму, вдумливо, лірично, відкрив нам поет ще одне розуміння цієї пташки в рідному селі. А чи тільки ластівки? Вірш про сотні раз оспіваних ластівок. Але хіба тільки про них? Лебедина любов. Скільки сказано в поезії про неї! Сюжет вічний, легендарний. Але ось кінцівка вірша «Легенда» у І. М. Перепеляка:

*Серце розбиваючи до крові,
У легенди просимо любові!*

Які прекрасні рядки звучать у творі «Над хатою, над вербами старими...»:

*Ген у грозу біжить дівча вродливе,
Комусь шука на рану подорожник.
Ті милі чари, як пелюстка рути.
Мов злива, що на землю спрагло впала.
А блискавка майнула і пропала,
І хто не встиг її красу збагнути...*

Дуже важливо мати поетові в загальному баченні свою «секунду». «Секунду» як вимір часу, кута зору. «Секунду» не тільки в технічному розумінні — знати, що життя нам дається один раз... Іван Перепеляк це розуміє. Розуміє як громадянин і поет.

Збірка знайшла відгук у читачів. Продовжимо сказане побажаннями М. Шевченка: «...хай вони (незначні неточності в деяких поезіях) залишаться прицільними щитами в боротьбі за поетичне щастя, яке також добувається в бою, що йде з душі поета, хай глибшає і вищає поетичний світ його, хай повниться новими тривогами, надіями і творами».

***«Нехай ріка ця мілини не знає,
Щоб я ніколи з нею не мілів!..»***

(Збірка «Над Сулою-рікою»)

Поезії Івана Перепеляка притаманна любов до рідної землі, до села, де народився, почуття відповідальності за все, що відбувається. Хтозна, чи можна знайти кращий куточок, аніж те місце, звідки ти родом... Тут нам уперше повіяло запашним вітром, запроменилося сонячним сяйвом, дихнуло в обличчя теплом зеленої землі, продзвеніло у вухах ластів'їним щебетом і колисковою піснею, залунало

з материнських уст мовою України. А потім — із заповітним словом — передалась і свята мудрість поколінь, і незнищенні звичаї, й давно відшумілі події, й запорошені часом постаті далеких пращурів.

Тема людини праці також знаходить гідне відображення в творчості І. Перепеляка. «Головне у поезіях майстра поетичного слова — достовірність картин, образів, подій. Вони завжди про пережите, виношене. Погляд поета — погляд відвертий, несентиментальний», — говорив старший методист інформаційно-бібліографічного відділу Харківської державної наукової бібліотеки ім. Короленка І. Радченко.

Віра в перетворення світу, у високе призначення людини на землі прозвучала у збірці «Над Сулою-рікою» (1983). У ній — вірші про рідну землю, рідну природу, синівський обов'язок перед матір'ю-Вітчизною, про багатогранний світ людських почуттів.

Збірка складається з трьох розділів. Перший називається «У пам'яті і в серці». Поет гордиться, що він з хліборобського роду, що його «корінь у степу». Так склалося, що не батько навчав сина любити свою землю і працювати на ній, а пам'ять про нього. У вірші «Коса» говориться про те, як коса у руках сина заспівала забуту батьківську пісню:

*А як стала коса співати,
На лиці просвітліла мати.
І зробилась од згадки красива.
Знову молодо посміхнулась:
Пісня батькова
Повернулась!*

Важке повоєнне дитинство. Довго загоювались рани війни, боліла сплюндрована душа землі, яка прагнула леліяти в своїх обіймах коріння рослин і жити його джерели-

цею, а не ховати міні і снаряди, що несуть смерть. У вірші «Повоєнне» читаємо рядки:

*Відкривалася з весною
Юна далина.
Пахла хлібом і війною
Перша борозна.*

Борозна, що прийме і проростить зерно життя і щасливого майбуття. Ця тема знайшла продовження у вірші, присвяченому В. Женченку. Віктор Женченко та Іван Перепеляк — діти солдатів війни. Саме вони, котрі не діждались своїх батьків, стали на їх місце за плугом, важко прокладаючи першу борозну на полі, що «називалось... мінне».

Неможливо без хвилювання читати вірш «Колосок», навіяний подіями 47-го голодного року. Ті, хто пережив його, знають ціну хліба. Ось як про це говорить поет:

*Римується два слова — жито й жити,
І в цьому, певне, є тісний зв'язок.
З дитинства вчуся хлібом дорожити,
Щоб не губився в полі колосок.*

Крихта хліба дорожча золота, бо це життя. Спогади поета про своє дитинство міцно закарбувалися в пам'яті:

*Я бігав за село послухать поле,
У школі пропускаючи урок.
...Відтоді у гербі своєї долі
Малюю золотом я житній колосок.*

Спогади дитинства вилились у рядки віршів «Жорна», «П'ять», «Ступа».

Любов до рідної землі, безмежного степу, колосистого поля і повага до хліборобської праці знайшли своє відображення в поезіях «Безсмертний степ, як материнська пісня...», «Квітнева радість», «В теплих плесах тиші тоне кінський тупіт...», «Лягли поодаль хмари...», «Джерело», «Поволі ранок допива туман...», «Спогад про долю», «День прихилився до жоржин...», «Мій день».

Багато поезій автор присвятив найріднішій і найдорожчій людині — матері. У вірші «Матері» говориться про вічний борг дитини перед цією святою жінкою:

*...Зарадити б —
Готовий версти мірять.
Спішу зігрітися у сяйві доброти.
Ну а коли вже...
Ні, цьому не вірю,
Візьми найтяжче ти моє:
— Прости!*

Мати для поета після смерті батька була всім. Це зумів оцінити вдячний син:

*Я в світі не був
Сиротою,
Бо мати
Міцніш пригортала
І тепло було!*

(«Здригнулась луна...»)

Все хвилює поета, тому головним героєм його поезій є людина, закохана в життя, рідну землю, людей, які живуть поруч.

Другий цикл — «З доріг далеких і близьких». Які ці життєві дороги, що вони принесли поету, які враження від

пережитого, вистражданого залишилися — на ці й інші питання автор дає відповідь у названому циклі, який умовно можна розділити на дві частини. Перша — розповідь про Кубу, де І. Перепеляк проходив дійсну військову службу. Розлука з Батьківщиною дала можливість краще зрозуміти єдність людини з рідною землею. Пам'ятається напутнє слово матері:

*Її у вузлик мати зав'язала,
В дорогу проводжаючи, сказала,
Щоб рід не забував свій на чужині
Під зорями холодними, чужими...*
(«Земля»)

У думках автор лине до України, до рідної домівки в Оболоні, до матері, яка чекає сина:

*На другім кінці планети
Мати не спить в цей час.
А що як про мене газета
Її принесе печаль?*

*Надії, мов подорожні,
У хату бредуть на вогонь.
Допізна заснути не можуть
Гавана
І Оболонь...*

(«Острів Свободи», 1962 рік)

Такими ж настроями пройняті вірші «Ностальгія», «Маяковський на Кубі», «Слово про Батьківщину» та ін.

Друга частина — роздуми про швидкоплинність життя, погляди на вічні істини і духовні цінності, звернення до героїчної минувшини як прикладу для наслідування сьогодні.

Цікаві в цьому плані поезії «Чомусь здалося, що не так любив...», «Ранковий вітер остудив лице...», «У надвечір'я — особливі чари...», «Мені співається так легко вдома...», «Дорога», «Як зупинити мить, що утіка...», «Незрячим жив, а бачилось далеко...» (вірш присвячено пам'яті кобзаря Остапа Вересая), «Не виплакати уже, не відкупити...».

Життєвий досвід багато важить для людини, яка з часом не повинна розгубити свої душевні скарби, а навпаки, все найпрекрасніше, закладене в ній природою і близькими людьми, мусить розвинути, примножити.

*І багатий на спогади,
Перелину дощі і морози,
Повернуся у юність,
Неначе у пісню чужу...*

(«Коли побагатшаю —
щось загублю найдорожче...»)

Пісня твоя стане піснею іншого, бо таке швидкоплинне наше життя. Нашу увагу привернув твір «Два вірші. І запитання...»:

*Земля,
По котрій ходимо:
Крикливі й німі,
Багаті й убогі,
Набожні й атеїсти,
Здорові й хворі,
Жінки й чоловіки —
Одна!
І тільки діти,
Коли бавляться в країни,
Ніж вганяють у землю —
Лінію креслять і кричать:
— То моє, а то — твоє.*

Чи так ми повинні ділити землю, яка для всіх, хто б ким з нас не був, одна? Коли ж припиниться ця вічна боротьба за «твоє» і «моє»?!

Третій цикл — «Тобою осяяна мить» — розповідає про справжнє кохання, здатне подолати всі труднощі і перешкоди на своєму шляху.

*І посмішка твоя одна, миттєва
Знову заступає клопоти життєві,
І повертає світ із темноти.*

(«Стихає вітру сонне колихання...»)

*Я мудрістю старою дорожу,
Собі ж у виправданні знов скажу:
Всесильна на землі краса жіноча!*

(«Душі своєї жінці не ввіряй!..»)

Ось такі основні мотиви збірки «Над Сулою-рікою». Подібні слова наважується написати поет тільки тоді, коли він усвідомить усю складність життя в усіх його параметрах — автобіографічних, зокрема. Досить довго йшов до них Іван Михайлович Перепеляк як людина і як поет.

**«По справедливості у всесвіт «Я»
Сказати можна лиш на рідній мові!»**

(Збірка «Ратний час»)

Збірка українського поета — про солдатський подвиг і спадкоємність поколінь, про любов до рідної землі. У поезіях І. М. Перепеляк гордий за свій народ, його героїчну історію, безсмертну пісню. У вірші «До пісні» звучать такі рядки:

*Ти мій плуг і одвічні мозолі.
Гостра шабля й караючий спис.
Срібен місяць у небі долі,
Що козацьким вусом провис.*

В них підтверджується думка О. Довженка, що «пісня — душа народу».

Автор любить життя, людей ...як приємно вдихати аромати природи і радіти, що життя продовжується!

*Не випити довіку це дання,
Зорінь ясну в степу не розлюбити,
Шалений біг буланого коня
І піснею підковане копито.*

(«Не випити довіку це дання...»)

У всьому сьогоднішньому вчувається хода минувшини. Бо хто ти, звідки родом, де твої витокі і коріння — все треба знати і передати нащадкам, як це здійснює Іван Михайлович у своїх творах.

*І печаль відступить —
Душу не похнюпить.
Гей, червене поле,
Смуток одведи!
По Шляху Чумацькім
Чую кінський тупіт —
Коники нап'ються
Знов зорінь-води.*

(«Зорінь»)

І. М. Перепеляк щасливий, що він української землі син, який любить свій народ і його мелодійну українську мову. Його особисте «я» невіддільне від громадянського.

*Звідтоді пралис і оця земля
Мені сповідують найближче слово:
По справедливості у всесвіт «Я»
Сказати можна лиш на рідній мові!
(«Дослухайся! На щебет солов'я...»)*

Так сказати може лише справжній патріот.

У цій збірці є чимало присвят українським письменникам: Василеві Симоненку («Ти для когось: верби і тополі...»), Дмитрові Павличку («На святі рідної мови»), Михайлові Шевченку («Отча земля»). Автор сказав про класиків українського слова у віршах «Григорій Квітка-Основ'яненко», «Леся Українка в Сурамі», «До портрета Тараса Шевченка».

Горді, мужні й сильні земляки І. М. Перепеляка. Читаємо вірш «Шаль». Досі згадують пані Оболонську, котра виклала за дивовижну перську шаль ціну нечувану — тодішніх 30 тисяч карбованців. Цю річ нібито через надмірну дороговизну не купила навіть цариця Єлизавета. «Знай-бо! Ти не змогла, пожаліла нелічених своїх грошей, а ми — не такі. «Ноги по коліна в скруті», зате, недбало і люто зіжмакавши заморську дивовину, кидаємо її собі на плечі. Розумій, начувайся — то спадкоємне, козацьке! Відносно речей узагалі, надто ж таких коштовних! То називалось — «довести цариці царственість свою». То дохідливо показувалось їй, з ким вона тут має справу», — говорить лауреат літературної премії ім. В. Сосюри Олексій Ковалевський.

Неможливо без хвилювання читати поезію «Хата»: скільки б людині не було років, куди б не закинула її доля, а батьківська домівка завжди залишиться в пам'яті, часто виринатиме в уяві, відчуватиметься «матері потиск останній». Прочитуємо рядки, ніхто не скаже краще за поета:

*Пустка твого подвір'я заглядає в порожні вікна,
Густим бур'яном заростають щебету ластівок.*

*Білені стіни твої взялися холодним інеем,
І тиша твого порогу мене морозом пройма.
Став жебраком безпорадним, радості в тебе прохаю,
І ти стоїш безпорадна: як тепер далі нам жить?
Болить мені ручка дверна — матері потиск останній,
Я двері боюсь відчинити — на попелище літ.*

«Попелище літ» — це ціле життя, сповнене надій і сподівань, тривог і сумнівів, падінь і злетів, невдач і успіхів. Усе це було і в житті І. М. Перепеляка: про долю поета розповіли рядки його творів.

Окремо у збірці виділяється цикл «Манявський скит». У цих поезіях відчувається голос предків, про все те, що відбувалося, повідомляли дзвони, саме про них говориться у вірші «Дзвони»:

*О як ви плакали — дзвонили,
Коли йшли турки-яничари.
На ворога скликали кару,
Мне од кари боронили.*

*Ви завжди гучно калатали
На посвист козака й опришка.
Ви Довбушу давали силу
І підіймали Кармелюка.*

*Ваш крик у небо, як молитва,
Немов усім смертям прокляття.
Лише гукніть і прийдуть браття,
І кров'ю освятиться битва.*

Бунтівничу душу Івана Вишенського розкрито у вірші «Молитва Івана Вишенського». Оспівані народні месники у названому творі «Дзвони», у поезії «Олекса Довбуш».

До інтимної лірики належать твори поета «Любов», «Чуже весілля», «Аби з тобою бути!..», «Так вільно на душі...», «Осінь», «За Сулою на луки покотилися луни». Гімн жінці звучить у вірші «Мить».

Багата і розмаїта за тематикою збірка «Ратний час».

Особисті враження від побаченого і пережитого на Кубі в період революційних перетворень лягли в основу «Кубинської поеми», присвяченої пам'яті Ернесто Че Гевари. У творі оспівано і возвеличено цього національного героя, якого народ не забуде ніколи:

*Світ розплескався у фарбах на палітрі,
Змішавши ненароком темні й світлі:
Лик Че Гевари опекла червона,
Як розписався кров'ю наостанку.
Він поспіша на видноті світанку,
Обходячи музеї й пантеони.*

До збірки також включено антивоєнну поему «Ратний час», присвячену пам'яті батька, який загинув у роки Великої Вітчизняної війни. Поет належить до покоління дітей війни. Немає жодної сім'ї, яка б не зазнала лиха від війни:

*Не з музею старого заношене рам'я —
Я приніс тобі, світе, засмучену пам'ять,
Що, узята у рамку, живе в кожній хаті.*

В пам'яті залишився фільм про війну, побачений у дитинстві в сільській хаті, яка «правила за клуб». Що ж так вразило тоді дитяче серце? Ось як про це говорить автор:

*Тіло налилося
Пругкою силою.
І мені захотілося*

*Відплатити
За свого батька.
Помститися
За дядька Івана:
Це мені у спадок
Передалося
Його ім'я.
Помститися за тих,
Кого закопали
В Хорольській ямі.*

У поемі І. М. Перепеляк виступає серед борців за мир в усьому світі. Він вірить, що є такі сили, які зможуть протистояти війнам.

*На могилу до батька
Я приходжу важкої години,
Отут я збагнув
Найсвятішу
У світі свою доктрину —
Мир!*

І в кінці твору поет складає клятву перед собою і своїм народом, що «донька ніколи не стріне біду», клянеться «спинити ракетну орду». Він бажає вічного миру:

*Мир вам, стежки-дороги,
Що ранкові збудили коні.
Мир вам, криниці багаті,
Що напоїли добром.
Мир тобів, батьківська хато
В рідній моїй Оболоні,
Мир, солов'їна пісне
Над голубим Дніпром.*

До збірки також входить і поема «Океан вогню» — твір про нафтовиків Західного Сибіру, в якому оспівується трудовий подвиг народу.

За особистий вклад у справу пропаганди української мови, поезії, багаторічну працю серед молоді, за збірку віршів «Ратний час» Івану Михайловичу Перепеляку присуджена премія ім. О. Зубарева.

Книга «Вибране» — літературний полудень майстра

«Вибране» І. Перепеляка — збірка кращих творів, написаних протягом багатьох років творчої діяльності. До книги увійшли твори із збірок «Бунт» і «Оболонь», що свого часу не побачили світу, потрапивши ще в рукописі під недремне око цензури і запопадливих підцензурних редакторів-видавців.

Збірка готувалася до 50-річного ювілею поета. Коли вона вийшла друком, то на сторінках газет з'явилися рясні публікації про неї — Ю. Стадниченка, О. Марченка, С. Корсуна, О. Ковалевського, І. Кірсанова.

Читаємо у статті Ю. Стадниченка: «Про творчість Івана Перепеляка я пишу не вперше. Кожна нова збірка його не залишалася непоміченою літературними критиками. Але коли раніше з виходом у світ чергової книжки відзначалося його творче зростання, то нині для автора ця категорія вже недоречна: він давно вже поет сформований, а мова вочевидь має йти про його літературні успіхи чи неуспіхи як поета творчо зрілого, котрий далеко відійшов від обрїю поетичної молодості і знижок не потребує».

Лірика для І. Перепеляка — один з найорганічніших жанрів творчого самовиявлення, і у «Вибраному» поет залюбки повертається до неї. Це, насамперед, відчутно в таких

поезіях, як «Прокричали над полем гуси...», «Світанок весла голубі поклав на воду...», «Ліниво шука йде в глибінь...», «Згадки... Згадки...», «Покотивсь туман над полем...», «Лишу вороних я...» Та не тільки в них, звичайно, українські краєвиди, українська ментальність, щирість задушевного теплого слова — то Перепелякова лірика раніша і пізніша. І праця як мистецтво, як неодмінна прикмета людської справжності. Це утверджує старий гончар, коли йому запропонували продати його витвори:

*Він підвівся, сивий і горбатий,
Мов прийшли забрати наймиліше:
— Коли б можна диво продавати,
То було б не диво, а щось інше.
(«Диво»)*

Мотиви відданості праці бринять у віршах «Баба Олена», «Стара, стара...», та й усі численні вірші, присвячені малій батьківщині поета, полтавському селу Оболоні, — то теж пряме чи опосередковане, радісне чи смутне уславлення праці як джерела всього високого і вартісного. Це й «Ластівки», «Діалог», і «Трави не висиха солодкий дух...», і «За крутосхилом посивілих літ...», і «Коса», і «Жорна» — зрештою, багато їх, таких поезій, де загальне, спільне для багатьох переплітається з поетовим світобаченням і світовідчужуванням.

Нарешті І. Перепеляк зумів опублікувати вистраждані вірші про трагічний всеукраїнський голодомор 1932–1933 рр., про насильницьку колективізацію. І це не просто жахливе оприлюднення сталінського геноциду українського села, а й волення до людства, до Бога: нема прощення убивцям та їхнім нинішнім ідейним виправдовувальникам-послідовникам.

*Хлюпни причастям чистої криниці,
Схитни в своєму храмі безгомінь.
Як прийдуть гріх замолювать убивці,—
Не сплутай грішне з праведним...
Амінь!*

(«Я завинив...»)

Проповідуючи гуманність, поет несхитний у гніві і презирстві до пожирателів гуманізму, або, як він їх саркастично називає, «гуманоїдів» («Ждали людину»), бо, як бачимо навкруг, не всі з них розкаялись — і оті, які жирували на людському безмірному горі, і ті, хто шукає виправдання для нелюдів («Активіст», «Кар'єра», «Доноси», «Недругу»).

Внутрішній світ книги яскравий і щедрий. Тут розкошує слово — римоване, ритмічне, образне з підтекстом. Напрочуд м'який і симфонічний синтаксис коштовним вкрапленням народних примовок, дещо незвичних для читача, вихованого на слобідському діалекті. Але тільки спершу. Потім поринаєш у симфонію слів, у авторський світ цінностей, проймаєшся поетовим способом мислення і відчуття.

Для Івана Перепеляка найдорожче у світі — Україна і мати. Ці священні слова він вистраждав ще в ті лихі часи, коли все українське, все рідне бралось на глум і цинічно зневажалось. Поетичні збірки І. Перепеляка, який ніколи не писав на замовлення, а вперто відстоював свої ідеали, виходили в застійні часи нечасто. Тож не треба дивуватися, що у нього не так багато поетичних збірок, як у декотрих його ровесників. Зате поет зберіг первозданну чистоту любові до України, до матері, до свого стражденного народу та його історії, де було стільки крові і сліз...

Напівтони, нюанси, деталі — то, так би мовити, стихія поета. Там, де простіше і звичніше сказати «в лоб», І. Перепеляк віддає перевагу іншим стильовим засобам, як-от:

*Знову в хаті із покутя
Зводиться слово Шевченка,
Біль ховає в зіницях —
На щоді ні сльозинки нема!*
(«Тарас Шевченко. Мангишлак»)

Така ж дивовижна стриманість, варта цілого суцвіття метафор, у мужньо-зворушливому вірші «Матері»:

*Твій траур обійму і зрозумію:
Так рано став землею батько мій!*

Мистецтву спілкування навчила І. Перепеляка і журналістика: років з десять він працював в обласній газеті, написав чимало нарисів, репортажів та інтерв'ю з відряджень.

Публіцистика раз за разом проглядає в його віршах. Тільки не та, яку проголошують у мікрофон на майданах, а та, з якою ти наодинці сперечаєшся, розмірковуєш, приміряєш себе до неї. У вірші «Дозиметрист» автор чи не вперше в українській поезії, розповідаючи про ліквідатора аварії на ЧАЕС, робить такий висновок:

*Немає в смерті виправдання! Ні!
Допоки котяться у полі медоцвіти.
Тому ступати поспішаєш на той світ,
Аби скорить бунтуючий реактор...*

С. Корсун пояснює підбір поетом віршів до книги: «Готуючи свою ювілейну книгу вибраного, І. Перепеляк, зрозуміло, прагнув укласти її так, щоб туди увійшли найпам'ятніші, найкращі твори. В таких випадках, як правило, підводить сентиментальність, ідеалізація юності. На жаль, не минула ця чаша й І. Перепеляка. На початку книги, де зібрані ранні поезії, іноді зустрічається поглядність «хвороби»

всіх молодих поетів. І чим швидше позбудешся такого ба-ласту, тим краще. Автор показав нам, що і в нього це було, та недовго. Далі у збірнику — поезії високого звучання, чи-стої проби. Переважно лірика, яку колись поділяли на гро-мадянську та інтимну. Іван Перепеляк ніколи так не робив... Лірика для нього — то спів душі, висока нота болю чи ра-дості, що не дає спокою. Особливо гарні в нього ліричні со-нети, де він показує себе неабияким умільцем — як щодо форми, так і щодо змісту. Після знаменитого «Граносло-ва» Д. Павличка вважаю сонети Перепеляка найкращими в українській поезії».

Окремним вагомим розділом у «Вибраному» є три при-кінцеві поеми — «Козацький монастир», «Остання любов гетьмана» та «Бунт». Слід сказати про жанр історичної по-еми, до якого поет ішов довго, не розмінюючись на дрібниці. Українська історія для автора священна, він гортає її сто-рінки шанобливо, з трепетом. Усі, хто поклав своє життя за волю, за свободу і державність України, — то поетові герої, підняті ним до висоти божества. «Мало хто знає, як ретель-но, копітливо, довго вивчав І. Перепеляк історичні ману-скрипти, вивіряв кожне слово давніх письмен із тим, що знав ще з університетських лекцій. Історія України багатьма з нас сприймається як додаток до історії колишнього СРСР. Сте-реотип бува важко здолати. І. Перепеляк це зробив, відкрив-ши для себе нові імена — як героїв, так і зрадників. Догми, нав'язані колись ідеологами марксизму-ленінізму та вели-коруського шовінізму, він послідовно розвінчує»¹.

Поема «Козацький монастир» — про те, як після лік-відації Катериною II Запорозької Січі козацький кіш по-дався на Сіверський Донець і спорудив там монастир. Це — нова сторінка в історії Слобожанщини, відкрита автором. Він першим обмірковує той достовірний факт, оспівуючи

¹ Корсун С. Полудень майстра // Епос.— 1993.— 8 серпня.

мужність й героїство наших предків-січовиків, оборонців українського народу.

Поєма — поетичне осмислення глибокого і детального вивчення історичних документів з періоду після зруйнування царським військом Запорозької Січі, коли на Харківщині, побіля Коробових хуторів, осіла одна з груп козаків: «В чужих краях добра нам не шукать. Тепер нам Україна — Божа мати!» Заснований козаками монастир був і загинув, як і Січ, і пам'ять про нього намагалися знищити і царські, і більшовицькі посіпаки, бо це була нескорена твердиня українських вояків, які ладні були знову виступити проти ворогів України.

У поемі до нащадків ніби проривається голос минушини... Ось де заговорили на повну міць оті далекі, важкі од гніву, а почасти й розпачу — хмари! Ось де ожили кам'яні, а з ними й бронзові фігури в грозових зблисках! «Коли писав — чув голоси», — розказував поет. Голоси нашої вольниці, удаваного чернецтва козаків, змушених переховуватись од Сибіру в рясі, і їхньої неудаваної, щирої віри та молитов: «Спаси, Господи, Вкраїну твою стражденну!»

Було, як водиться у козаків, і вино там, за монастирськими стінами, і зброя, і все необхідне. Донесли цариці вірні слуги про осине гніздо. Сам Потьомкін переодягнутий завітав. План був простий — напоїти хлопців добре і в ніч темну кого схопити, кого порубати. Але не вийшло. Здогадалися козарлюги, в чому справа, спалили монастир і з боєм підземним ходами пішли в степ.

Все б нічого, але за ними пішла із своїм «милим-чорнобривим», із козаком рядовим, зовсім безрідним, — Анна, племінниця цариці. Чоловіка залишила заради кохання, в монастир цей сумнівний ще раніше подалась, де, до речі, і шукав її Потьомкін, а тепер звідси «не в рай», а «через пекло за Дунай», та куди завгодно, аби не до чоловіка і тітки-цариці.

Поет обрав для поеми ритмічний малюнок, де білий вірш чергується з римованим. І. Перепеляк не ідеалізує звичай козацького монастиря — це відчайвно-патріотична, часом суперечлива давнина, але звертання до неї слугує пробудженню історичної пам'яті, такому потрібному для повносилового відродження народу і держави. Ідейно-політичне тло поет виписав із блиском, хвилююче. Простежуються паралелі із сьогоденням — не прямі, певна річ, а для вдумливого читача. Художні образи яскраві, переконливі.

За «Козацьким монастирем» поставлено телефільм, що його Харківське телебачення демонструвало на Всеукраїнському фестивалі «Народ мій є, народ мій завжди буде!». Цей фільм відзначений двома дипломами лауреата. Створена також за поемою музично-романтична драма в двох діях, поставлена Харківським театром для дітей та юнацтва.

Із «Козацьким монастирем» споріднена за духом поема «Бунт», присвячена 200-річчю відомого Турбаївського повстання 1789–1793 рр. Та чи добре відомого? Не зовсім. Бо радянські енциклопедії, наголошуючи на соціальному протесті турбаївських селян, колишніх козаків, прагненні добитися волі від кріпосної залежності, забували сказати про національно-патріотичні мотиви повстання. У поемі цю прогалину заповнено. Соціальні контрасти виступають у поєднанні з патріотично-козацьким прагненнями, в поетовій інтерпретації — з державницькими. Це особливо характерно для розділу «Ключник» і заключного — «Суд»:

*Паліть, христопродавці, у вогні,
Печіть залізом, виривайте ніздрі.
Не охолоне мій козацький дух,
Допоки світ, допоки Україна!*

Кожному розділові передують вдумливо дібрані епіграфи з Євангелія та іншої релігійної класики. Поразка,

погром, але не кінець українського козацтва — це суть обох поем.

І третя історична поема в цій книзі — твір з поетичною назвою «Остання любов гетьмана».

Гетьман Іван Мазепа — трагічна у своєму героїзмі постать, суперечлива, бунтівна, волелюбна. Все це дають українські історичні хроніки (російські інтерпретують, звісно, по-своєму, по-імперськи). Все це можна прочитати. А от те, що Мазепа був напрочуд делікатним і люблячим чоловіком — про це дізнатися не так просто. Хіба що відшукати його любовні листи. Вони ж і надихнули І. Перепеляка на написання поеми. Дванадцять листів Мазепа залишилися цілими і неушкодженими. Поет використав їх для написання дванадцяти частин поеми. «Остання любов гетьмана» — про пізнє, але палке і цнотливе кохання Івана Мазепа та шістнадцятирічної Мотрі Кочубеївни, яка була його хрещеницею.

Достовірні листи гетьмана та відповідь на них коханої (в поетичному потратктуванні) дають широку картину тодішнього життя.

«Моє серденько, мій квіте рожаний,— пише Іван Мазепа,— сердечно на тебе болюю, що недалеко од мене ідеш, а я не можу очиць твоїх і личка біленького видіти; через тебе письменечко кланяюся, всі члонки цілую любезно». Він прекрасно розуміє, що в його віці і становищі це все одно, що головою кинутись у річку.

*Любов!
А як дарунок чорта?!
Вже насміхаються діди —
Об'ївся блекоти...
І сам собі суперечить:
Остання, може...
Більш не знати!*

*Не спити ж трунок
У труні!!!*

Паралельно, в цей самий час, сердечні муки не дають спокою Мотрі:

*Мені без тебе —
Хоч на страту,
Байдуже: поглум, поговір.
Все! Або ти, або... не знаю,
Що діяти...*

Самотність у батьківському домі, присутність батьків для неї тяжкі, слідкування, образи виснажують її сили, проте в такій ситуації вона в думках нерозлучна зі своїм коханим. Мати не залишає її без уваги, запрошує знахарку, щоб та, повороживши, звільнила думки і серце від «сатани», тобто від Мазепи. Але це не змінило ставлення Мотрі до нього. Іншого разу мати придумала нове випробування. Вона покликала до хати сватів, а з ними прийшов і наречений, «вайло і бельбас», за словами Мотрі. Коли їй стало зрозуміло, в чому суть задуму, вона дістала з-під подушки перстень — подарунок гетьмана, заявивши, що вже заручена.

Мотря також дізналася, що її рідні звели наклеп на коханого в листі до Петра I, і зрозуміла, що її любов — трагічна.

*Моє дівочтво — спорожнілий сад.
Чорніє незагойно після граду.
Пішли мої дороги невпаад,
Збрехали про мою красу свічада.*

В той же час Мотря прагне допомогти:

*Жахаюся, як бути, милий?!
Не знаю, чим допомогти.
Чи вистачить у тебе сили
На другий берег допливти?*

Наклепи досягають мети. Гетьман загнаний у глухий кут. Текст поеми обривається. На кульмінаційному моменті. Неможливо повірити, що гетьман не думав про своє «останнє» кохання. І тоді, коли готувався до сутички з Петром I під Полтавою, і тоді, коли, зазнавши поразки, наблизився до своєї фізичної смерті. «Ось чому хотілося б, щоб автор повернувся до цієї поеми і продовжив її. Про те, як це зробити, він знає краще нас»,— говорить І. Кірсанов.

Поетичний текст лірично-трагічний, та все ж понад лірику автор з епічною силою передає тривожний історичний дух напередодні невдалої, на жаль, спроби великого патріота України, будівничого, освітянина і поета Івана Мазепи вирвати Вітчизну з-під ярма.

Поеми «Козацький монастир» і «Остання любов гетьмана» — важливі етапи в творчому зростанні поета Івана Михайловича Перепеляка. Невипадково Харківське обласне телебачення створило телевізійні фільми за цими творами, закономірним є і той факт, що поету за названі твори присуджена літературна премія ім. Олександра Олеся.

Олексій Ковалевський назвав «Вибране» «ювілейним ужином, першим дійсно щедрим — без оглядки на орендарів та акцизних — зажинком дбайливого господаря на своєму лану. Лану стійкої до посухи і морозів озимини, кінця-краю котрій, певно ж, не видно і самому жнивареві.

Хай буде так! І так — буде. Бо поет є поет. Він ширший за будь-чий уявлення про нього. Навіть за його ж власні уявлення про самого себе».

Важко детально розповісти про книгу І. Перепеляка «Вибране» — настільки вона багатопланова, поліфонічна, щед-

ра тематично. Це — його літературний полудень, коли є досвід і проникнення в таємницю слова, є мудрість зрілості і пристрасна любов майстра, котрий ще хоче так багато сказати нам.

Розмова з власною душею у збірці «Неопалима купина»

Те, що І. Перепеляк помітна постать в сучасній українській літературі, засвідчила збірка «Неопалима купина», видана в 1997 році.

У статті Петра Василенка дається оцінка цій книзі: «На мою думку, поет цей талановитий, з виробленим почерком, зі своїм баченням світу і природи речей. Лексика його багата, сучасна, розмаїта на синонімічні ряди. Він у постійних пошуках нової поетичної форми, архітектоніки віршів. У нього навіть сонети різняться один від одного вживаними поетичними засобами. Вірші кожного з трьох розділів «Неопалимої купини» різняться, бо відмінні художньою побудовою. Іван Перепеляк — поет медитації, роздуму, польоту мислі, тому головними «героями» його поезій виступають філософські пошуки істини, душевні порухи, думки».

У розділі «Оболонські фрески» зібрані поетові медитації про себе і про світ, про хату, яка стала світом, про матір, яка благословила в дорогу, про поетичне слово, що «зробилось кожне, як болючий нерв». Справді, поет не легковажить словом, воно в нього завжди містке і вагоме, завжди на місці. Поет міцно стоїть на рідній землі, він постійно відчуває себе продовженням родового коріння — тут він «у муках осяяння... побачив і став з душею розмовляти влад». У віршах цього розділу бачимо гармонію мислення і відчуття, світобачення і світомріяння, в сукупності все це породжує непересічні мініатюри. У філософських роздумах немає

«словникових холодин», сухої риторичної або дидактичної тріскотні. Є. як має бути, поезія.

*Пустка твого подвір'я
заглядає в порожні вікна.
Густим бур'яном заростають
щебетти ластівок.
Білені стіни твої
взялися холодним інеєм,
І тиша твого порогу
мене морозом пройма.*
(«Хата. Оболонь»)

Оригінальна побудова вірша: він складається з двовіршів, які не римуються ні між собою, ні з наступним двовіршем. Цю своєрідну архітектоніку започаткувала ще Ліна Костенко, а Іван Перепеляк творчо розвинув.

Віршам, як і поемам, притаманна епічність. Глибина поетичного бачення вражає:

*Болить мені ручка дверна —
Матері потиск останній...*

Рядок — і картина, дума, заграва почуттів. Інша особливість віршів І. Перепеляка — притчевість. Поет бере два рядки, дві тези, які поруч стають антитезами, творять несподівану думку, сентенцію, притчу. Віршам І. Перепеляка притаманний динамізм, який досягається антитезами, протиставленням:

*Розкошував недовго? —
Вернися у страждання!
Зігрійся біля вогнища,
Що дарувало мить.*
(«Молитва»)

Якщо в розділі «Оболонські фрески» звучать щирі й пристрасні монологи самого автора, то в розділі «Портрети при свічі» ми чуємо сповідальні монологи поетів Розстріляного Відродження: М. Хвильового, Є. Плужника, Д. Фальківського, М. Драй-Хмари, О. Ольжича, Олени Теліги, М. Зерова, В. Свідзинського. Глибоко проникнувши у творчість і долю мучеників нації, кожний із яких зійшов на свою життєву Голгофу, щоб навік вознестися в небо світової поезії, І. Перепеляк своєрідно розкриває духовну велич поетів, виразно окреслює кожен творчу постать. Кожен вірш-сповідь має свою драматургію, поетичну структуру і виразний авторський стиль і характер. Якщо зважити, що всі поети, яким І. Перепеляк надає слово, оригінальні і письмом, і духом, то поет цілком упорався зі своєю творчою метою. Він, як і М. Хвильовий, «до себе без пощади», коли йдеться про творчість. Щоб мати право сказати, як Д. Фальківський:

*Стою окремим деревом у лісі,
Залюблений у тишу й присмерк дня.
Зійшли мої печалі за куліси
Зі сцени, де вінчається брехня.*

«Моєї радості печаль» — розділ інтимної лірики. В цьому циклі поезій автор послуговується виключно сонетом. Сонети вишукані, елегантні, багаті на зображувальні кольори. Рими повні, багаті, строго класичні, але не затерті, зуживані, бо віднайдені знову, витерті від пилу, часу і вжитку і сприймаються, як свіжі.

Лицарська любов до жінки, обожнювання коханої як першої радості життя — зміст сонетів, класична їх тематика.

*Світліша день — не знаю більш краси,
Як усмішка коханої моєї.*

*Всміхнеться — пламеніють орхідеї,
По вінця повні сонця!..*

Слід підкреслити, що в сонетах І. Перепеляк сягнув чи не найвищих своїх творчих висот. Що не сонет — драма почуттів, душі, серця. Слова в сонетах добірні, як зерно, нема в них багатослів'я, думки чіткі, картини епічні. «Від сучасної лексики, синтаксичної побудови віршів стара сонетна форма оновлюється, стає органічно Перепеляковою», — зазначає Петро Василенко.

Сонети І. Перепеляка — поетичні гімни кохання, цноті і щирості стосунків двох.

*Од величі твоєї краси
Горю немов огнем і знов німію.
І слова часом вимовить не смію,
Коли з'являєшся зненацька ти.*

*Настав мій день зізнатися тобі,
Про що раніше думав таємниче...
Люблю тебе святково, не за звичай,
Молюсь на очі синьо-голубі.*

Увесь цикл сонетів — як вінець любові і як вінок на могилі кохання. Це — поетохроніка серця митця, це — розчакнута душа, це — драматична поема, де що не сонет, то новий розділ.

Таким чином, слово поета веде розмову з Яхве і Мойсеєм, з Хвильовим і Плужником, з Іовом стражденним і Мазепою, воно звертається до ката і жертви, до ворога і друга, до коханої і розлюбленої, а найневтримніше, найважче polemізує з самим автором, — і тоді це слово і автор сплітаються в один живий вузол, утворюється єдина особа, чия доля детермінована відтепер жорстко і невідворотно:

*Ти сам себе своїм зурочив Словом,
Зробилось кожне, як болючий нерв.
(«Юдоль плачу»)*

У творі «Теодицея» гостро поставлено проблему пошуків людством дороги до Бога, яка пролягає між Добром і Злом.

Поема «Триглав» справляє дуже гарне враження і формою, і змістом. Вона — про витоки нашої української духовності, ментальності.

Високу оцінку творчості поета з нагоди видання збірки «Неопалима купин» дав О. Ковалевський: «Іванові Перепеляку болить усе це, він роздумує, пише й домагається, аби його слово не ниділо, знесилоючись у шухляді, а йшло в люди, достукувалося до сердець. Відтак це приклад для зневірених і активна поміч тим, хто працює на молоду незалежну державу.

І перше, й друге, без сумніву, необхідно тільки вітати».

Книга Івана Перепеляка «Неопалима купина» засвідчує, що українська література має зрілого майстра поетичного слова.

Художня проза І. Перепеляка

*З думою про землю (Художньо-документальна повість
«Великий степ»)*

Люди ніколи не перестануть дивуватися друкованому слову, уміє воно порадувати, зробити буденний світ святковим, особливо, коли попадеться книга добра, про твою землю, просякнуту твоїм потом, про людей, з якими виріс. Лише один прозовий твір у творчості І. М. Перепеляка — художньо-документальна повість з поетичною назвою «Великий степ». У ній 135 сторінок, і кожна викликає почуття гордості за наших земляків — трудівників полів.

У документальній повісті розповідається про Героя Соціалістичної Праці, голову колгоспу ім. Леніна Чутівського району Полтавської області Івана Васильовича Ропавку. Автор торкається важливих морально-етичних проблем. У повісті показано керівника, закоханого в землю, здатного вболівати за справу, бачити перспективу, досягати своєї мети.

Привертають увагу вже перші сторінки книги. Читаємо: «Після обіду стало парко. Над степом сизо-молочне марево. Із-за лісу, що здіймався вдалині тугими кронами дубів, впливло кілька хмаринок і потягло за собою важку хмару. Обрій потемнів і дихав грозою, налягаючи чорною брилою, зливаючись із землею». Відразу стає зрозуміло, що і в прозі І. Перепеляк майстер слова, майстер зображення картин природи, він використовує широкі художні засоби: епітети, уособлення як вид метафори.

Відвідуєш кабінет голови — і відчуваєш його атмосферу, тут вирішуються важливі питання, досить часто його господар наодинці з своїми думками. Читаючи повість, проникаєш у душу цієї людини: «Ропавка, заклавши руки за спину, стояв коло вікна, щось обмірковував. На перенісці у нього проступили два глибокі рівчаки. Щороку, думав він, щось та допікає — то суховії насунуть, од яких поле чорніє, то дощі поллють — вродить земля, а всього врожаю не збереш, гине добро в полі. З роками навчився володіти собою, діяти за будь-яких обставин розсудливо, пам'ятаючи, що в кожному ділі головне — розважливість. Заметушишся, і справи не зробиш, і душу надірвеш. Літній дощовий день. Важкими випали жнива. І йдуть до голови правління за порадою. Відчуваєш: він володіє тонким почуттям передбачення, він водночас і вірить у славних земляків».

Примушують вчитуватися сторінки про дитячі та юнацькі роки Івана Васильовича. А життя його — не пряма доріжка. Було воно з нічною гармошкою, кінським табуном, гуркотливим трактором, горбиками землянок...

Чутівська земля! Кожен метр її вимірний головою правління колгоспу разом з хліборобами. Кожний метр! І голові треба було стати і агрономом, і бригадиром — господарем.

Почуття гордості викликають рядки книги, присвячені людям, які міцно, всіма своїми коренями вросли в життя колгоспу. Перша комплексна бригада, наприклад, увібрала в себе працю бригадира М. С. Білоуса і ланкової О. Д. Денисової — вимогливих, наполегливих, непримирливих до безгосподарності. І правий письменник, який заявляє: «Якби в добі було не двадцять чотири години, а вдвоє більше, все одно Денисовій і Білоусу було б мало...»

Навіть у дні, коли не чути «щебету птаства (давно відлетіло), не гудуть мотори — затихли до весни», життя примушує думати про землю, радувати її працею людини-трудівника — такий лейтмотив книги «Великий степ».

Хотілося б, щоб наша українська земля завжди мала справжніх господарів на своїх нивах, незважаючи на будь-які суспільні зміни, зокрема й на селі.

Творчість І. Перепеляка — значний внесок у розвиток сучасної української літератури

В науковій роботі ми дослідили творчість нашого земляка Івана Михайловича Перепеляка, простежили шлях становлення його як поета на письменницькій ниві. Він — цільна і непересічна особистість, визнаний майстер, який збагатив скарбницю літератури прекрасними зразками.

Щирість його ліричного голосу, безпосередність почуття хвилює до глибини душі. Особисте в творах поета злите воедино із соціально значимим, бо справжній митець живе інтересами суспільства. Отже, його творчість — приклад самовідданого служіння народу.

Поезія І. М. Перепеляка відзначається жанровим і тематичним багатством. Стилю поета притаманні схвильованість, емоційність, реалістична образність, уміння задушевно вести розмову з читачем. Його поезії виділяються простотою, щирістю вислову, глибоким проникненням у душу людини, в її внутрішній світ, самобутньою образністю поетичної мови, патріотичним звучанням.

Головний герой віршів та поем І. М. Перепеляка — людина чуйна, благородна, відкрита. Автор показав багатогранний світ людських почуттів, розкрив сучасний зміст багатьох вічних життєвих істин.

Такий погляд на поезію І. М. Перепеляка підкреслює значимість його творчості в літературному процесі. Слово поета проситься у музику. Відомі його пісні «Матері», «Україні», «Чекаю тебе» (композитор Валентин Іванов).

ЛИСТИ

Дорогий Іване!

З великою приємністю взяв у руки твою книжку поезій. Видано гарно, урочисто, одним словом — достойно. Встиг і прочитати. Не відкладав, бо знаю: відкладу — і не прочитаю.

Я подумав, що це вибране — ювілейне? Особливо сподобався цикл «Манявський скит». Взагалі, книжка потужна, національно виразна, принципова. Зворушлива поема «Ратний час». А особливо «Турбаї».

Щиро бажаю добра і щастя. Творчого неспокою! Часто згадую одну нашу спільну поїздку.

24.02.90.

Твій Микола Жулинський

Вельмиповажний Іване Михайловичу!

Щойно моя домогосподарка переказала мені: з Харкова повідомили про те, що відбулася ота телепередача, яку Ви влаштували під час нашої зустрічі. Це був дивовижний вечір — і в Держпромі, і в дорогій моєму серцю Вашій резиденції на Чернишевській, 59. Мені здається, що саме тоді ми по-справжньому пізнали один одного. Враження від нашої розмови підтвердилося Вашими книжками, які я з насолодою прочитав вже тепер.

Весь розділ сонетів і «Теодицея» роблять всю книгу значним явищем в нашій поезії. Без зайвої перестороги

можу сказати, що на сонеті я, як мовиться, «собаку з'їв». Ще в 1987 р. вийшла антологія «Русский сонет» (видання це майже повністю пішло за кордон), де з усіх російських сонетистів мені було надано найбільше місце, а в передмові зазначалося, що видання «Зоряних сонетів» в 1962 році «обозначило начало широкого интереса к сонету в сегодняшней поэзии». Та й справді — до того часу і російські поети, і українські майже не зверталися до сонетної форми. Сонет рушив після слова Ю. О. Гагаріна: «В сонетах его... нет ничего лишнего, все, как на космическом корабле». Отож, я з великою радістю свідчу про те, що Ви в наш час найбільш натхненно володієте сонетом. Вам вдалося знову вдихнути туди справжній ліризм. Ну, а в поемі Ви філософським оком, як сучасний богослов, озирате столітні позиції людської думки, і голос Ваш кличе переконливо і владно:

*Своєму молимося Богу,
не чужим іконостасам,
І душу свою збережемо,
і здіймем її над Ельбрус?*

Хочу звернути увагу на Вашу багатющу, живу українську мову і признатися, що по Ваших книгах я вдосконалюю свою мову.

Хвилюють Ваші «Портрети при свічі». Я пригадую нашу розмову про Миколу Хвильового, Миколу Зерова, яких знав особисто. Як би хотілося до цих портретів додати мені незабутнього Майка Йогансена, Григорія Петнікова, Миколу Ушакова, ну, і, звичайно, геніального Павла Васильєва, якого ми згадували добрим словом і навіть читали напам'ять його вірші. Я відкрив у Вас глибокого знавця цього поета. Ви близькі до нього художністю, влучним зором, картинністю.

Ось так об'єднує Поезія материки і зорі!
Хай же палає Ваше сонце!
Вітання дружині.

Ваш

Леонід Вишеславський.

*7 листопада, 1997 р.,
м. Київ*

Вельмиповажний, дорогий
Іване Михайловичу!

Знову повіяло на мене духмяним вітром з ланів моєї рідної Слобожанщини, коли я щойно одержав № 1–2, 98 р. славного нашого «Березоля»... Я сприйняв як чудесний новорічний подарунок майстерно зроблені переклади двох моїх віршів про незабутню Павлівку, на піщаних вулицях якої я, граючися з хлопцями, вивчав свою другу рідну мову. Там серед майдану височіла кам'яна церква, в якій правив Божу службу мій дідусь, я навіть прислужував йому в олтарі, вдягаючись у стихар; може, тому й почав писати стихи. Тепер, слава Богу, я можу не критися, не ображати мовчанням пам'ять батька моєї матері. Як змінюється час! Ось чому обов'язково треба жити і доживати до всього радісного, перемагаючи, звичайно, все неприємне. Але радість, безумовно, повинна настати.

Ось справді радісні хвилини відчув я у Вашому кабінеті з каміном, де ми так щиросердно розмовляли, читали напам'ять вірші, спілкувалися так, як «положено» поетам, що, на жаль, у наші дні трапляється дуже рідко. Але — нічого! Харків наш тримає прапор поезії. І Ви — її прапороносець!

Зичу Вам, дорогий Іване Михайловичу, багато гараздів, міцного здоров'я, натхнення! Низький уклін Вашій дружині-красуні!

Ваш —

*Леонід Вишеславський —
Голова Земної Кулі.*

*9.II.98,
м. Київ*

Вельмиповажний Іване Михайловичу!

Читаю дивовижні Ваші «Поезії» і на мене віє рідним слобожанським вітром, ніби я знову йду слідом за Сковородою по околицях Павлівки, ніби я знову дихаю пахощами степових трав, до яких я прикипав серцем ще з дитячих років і не мислю без них свого існування.

*...І мій серпень відійде,
Журавлиним одлине пером.
Красне літо одквітне,
Схолоне в гарячому вирі.
І заслухаюсь мовчки
До крику осінніх ворон...*

Вся Ваша книга — приклад того, що ніякі романи й оповідання не дають такого живого уявлення про історію рідного краю, про його дух, як поетичне слово, як вірші натхненного поета! Тільки Поезія передає дихання землі, биття серця епохи!

Саме так, але в справжній поезії є ще таке, без чого вона безсила: м'язи образів, нерви метафор, кровообіг звуків, ота верленівсько-тичинівська музика, яка запалює душу.

*...Збіг травень по травах.
І літо уже на порі.
Вже ніч, наче вічність,
У далечі кінське іржання...*

Вся Ваша книга насичена саме такою силою, яку нам дарували і Шевченко, і Єсенін, і Тичина, і Павло Васильєв, і Маяковський, і Пастернак...

Такою ж силою дихають Ваші філософські поеми, в яких Ви разом з Шевченком молитесь правді на землі.

Люди, які видали Вашу книгу, добре зробили, що оформили її творами художників, у чиїх пензлях теж дихає історія.

Щиро дякую Вам за чудовий подарунок!

Хай же Вам щедро світить наше степове сонце! Ніколи не відрикайтесь спраги слави, бо Вам вона під силу! У нас сьогодні свято: в сквері біля мого будинку закладено пам'ятник Олесю Гончару. Був сам Президент і мер міста...

Передаю Вам свої дві книжки, які щойно вийшли. Одна — «Мой век» — маленька, але саме так хотілося її видати, друга — «Очі не мерзнуть» — переклади моєї лірики, які блискуче зробив Микола Карпенко.

Великий привіт Вашій дружині-красуні.

Вітання всьому рідному Харкову з його річкою біля площі Фейєрбаха.

Ваш

Леонід Вишеславський.

8.VI. 2000 р.,

м. Київ

Дорогий Іване!

Ваші книжки отримав і з великою насолодою прочитав.
Ви великий молодець!

З Шевченківською премією поки що нічого неясно —
31 кандидат! Такого ще не було. На першому місці, по-моє-
му, іде Роман Андріяшик.

Я Вам дякую за запрошення, та я сиджу і ще довго буду
сидіти вдома, бо в мене, начебто, пішла нова прозова робота.

Обнімаю Вас і цілую.

Ваш

Микола Вінграновський.

Київ — 16 грудня — 1997 р.

Мій незрівнянний і дивовижний
Іване Михайловичу!

Читаю Ваше «Початок вічності» й впевнююсь, що Ви за-
раз не на початку, а в zenіті Вічності. А драматична поема
Ваша про безсмертного Сковороду звучить, як ота пісня
Баянова, яку Ви виграваєте на струнах наших сердець. І ме-
ні, здається, що книгу Вашу несе у своїй торбині Григорій
Савич, проходячи через мій Богодухів, через мою рідну Пав-
лівку, і вся наша Слобожанщина говорить на весь світ Ва-
шими устами. Завжди захоплююсь Вашим віщім, пророць-
ким, натхненним словом.

Завжди Ваш

*Леонід Вишеславський,
Лауреат Національної премії
ім. Т. Г. Шевченка,
Академік економічної Академії Наук
України, Голова Земної Кулі-3.*

P. S.

Передаю Вам «Сковородинівське коло», де на останній сторінці я наклеїв свою «Українську сповідь». Передаю й «Очі не мерзнуть», де теж є мої вірші, які я написав на українській мові.

Прошу передати моє вітання Вашій дружині.

1 березня 2002.

Мій рідний і дорогий
Іване Михайловичу!

Маю щасливу нагоду читати Вашого листа, де Ви з власливою Вам душевною щедрістю (в даному разі аж занадто!) оцінюєте по-сковородинівському мою природженість. Ви не просто мій улюблений поет, якого воздвигла сучасна Україна, а ще й мій Слобожанський земляче. Нас ніби охрестив наш безсмертний батько Григорій Савич, драматичну поему про якого я з захопленням прочитав у Вашій блискучій книзі, яку Ви мені подарували на з'їзді НСПУ. В цій поемі Ви, так само, як її герой, розмовляєте з Вічністю, Долею, Істиною і Розумом. Оце і є «відношення нашого буття до кола, нами зайнятого». Саме це я намагався відчутти і в своєму «Сковородинівському колі». Павлівка біля Богодухова — це основа мого поетичного буття.

*Так далеко ще мені було
від передчуття аж до поета,
як було далеко це село
від землі до зоряних сонетів...*

Якби не переїхав я до Харкова з Павлівки і не перейшов би з її дивнорубленої школи до міської російської школи, то

видимо став би я україномовним поетом. Ось думаю про це і тут же запитую самого себе; а чи був би я тоді взагалі? На таку сумну відповідь настроюють мене спогади про найближчих і найулюбленіших моїх наставників-друзів, яких я в ті жорстокі роки обрав собі за взірці: Микола Хвильовий, Майк Йогансен, Іван Калянник. Перший убив себе, другого розстріляли, третього знищили в клятих таборах, коли йому ледь минуло 27 років... На сумні спогади настроїв мене і Лесь Курбас, який щойно постав з бронзи у Києві. Я пригадав свою рідну тітку Ніну Гаврилівну Платонову-Лихо — артистку Курбасівського «Березіля», пригадав і свого дядька Юрія Гавриловича Платонова — автора української книги для юнацтва, найближчого друга Майка Йогансена, пригадав і свою університетську вчительку, відомого українського історика Наталію Юстинову Мирзу-Ава'янц. Всі вони стали жертвами сталінського термідору... І от я зараз читаю Ваші вірші про Миколу Хвильового, Євгена Плужника, Миколу Зерова й інших ридарів нашого духа і мені ці вірші здаються монументами, які Ви вилили з бронзи свого могутнього слова. Всі ці люди — титани Сковородинівського Кола і я щасливий, що спілкуюся з Вами, з великим поетом вже зовсім нової доби, коли нарешті здійснилася свята ідея відродження самостійної української держави. І ми, притаївши подих, слідкуємо за її розвитком...

Ще раз дякую за Вашого Сковороду, за Ваш «Початок вічності», з якої й справді починається вічність. Своє захоплення Вашим словом підношу Вам, як підносив колись кадило своєму дідуся священнику в Павлівській церкві біля Богодухова.

*Я для батюшки виніс кадило,
облачившись, стою в стихарі...*

Велике вітання Вашій чарівній дружині, красуні, яку запам'ятав з того вже далекого дня, коли Ви приїздили до столиці.

З любов'ю.

Завжди Ваш — Академік Екологічної АН України,
Голова ЗемКулі — З, Власник астероїда 2953,
поет, який називався радянським, називається
російським, та назвався українським навік.

Леонід Вишеславський.

Квітень 2002 р.

15.01.2010, Глеваха

Шановний Іване Михайловичу!

Дякую за новорічний подарунок у вигляді «Полтавських сонетів». Подивувався з діапазону Вашої лектури, кількості персоналій сонетарію, чимало з яких владно переступили означену Вами регіональну межу. І не тільки в сенсі метафоричному, а й буквально.

Не без подиву прочитав, як вдалося Вам осонетити такі, здавалось би, незручні для поетичного освоєння речі, як спогади Хрущова, теорія відносності, азбука Морзе тощо. Мені близьке подібне сміливе вторгнення у супротивний, скажемо так, матеріал.

Несподіваним, навіть ризикованим виявився для мене Ваш підхід до Солженіцина, який, звичайно ж, сексотством, якщо й було воно, не вичерпується. Можливо, цей момент, заради справедливості, годилося б ненав'язливо означити. Поруч із Солженіциним була б доречною трагічна постать Шаламова, мотто з якого, наведене Вами, вражаюче. Доля

Ш. страшна і випад його супроти С. був, думається мені, ще й вимушеною поступкою режиму.

Приємно здивував Ваш погляд на Розанова. Ви, здається, перший з українських поетів звернулися до нього дивовижного, фактично нашою культурою не освоєного мислителя. Маланюк назвав його геніальним москалем і, їй-право, ні на йоту не перебільшив.

Вітаю з Новим роком! Нових Вам перемог у герцях зі словом.

З повагою

В. Базилевський

Дорогий мій Земляче!

Ваші «Полтавські сонети» надовго прикипіли до мого письмового столу.

Вишукана поезія, що омиває серце і душу. Майже кожна: ковток повітря цілющого. Так і тягне вдихати і вдихати.

Дякую за подарунок розкішний!

Плекаю надію, що ми разом успішно пройдемо перший і другий тури виборів.

Будьмо!

А. Дімаров

9/1-10 р.

Київ

P. S. Чи надіслали Ви цю книгу Базилевському?

20.03.10

Доброго дня, шановний Іване Михайловичу!
Дякую за «Полтавські сонети». Поволі читаю, адже кожен сонет — це свій настрій...

Сподобалось «інтимне» — «В ошуканій душі холонув жар», «Ти вириваєшся із безнадій» та ін.

Бажаю Вам добра, хай працюється і пишеться з натхненням!

Ваш І. Дзюба

19.07.08

Київ

Доброго Вам дня,
шановний Іване Михайловичу!

Оце повернувся з лікарні після тяжкої операції, потроху знайомлюся з кореспонденцією, якої назбиралося чималенько. Серед книжок з приємністю побачив дві Ваші. З поем деякі я читав раніше, але не всі. А «Янголи і фурії Поета» — це для мене нове і трохи несподіване, особливо ж цікаве тим, що я багато писав про Шевченка і стежу за кожним словом про нього.

Читатиму. А тим часом — дяка Вам за книжки і бажаю Вам нових успіхів. Хай працюється, пишеться, друкується!

З повагою — *І. Дзюба*.

P. S. Вибачте за нерозбірливий почерк: рука ще не тверда...

Доброго дня,
шановний Іване Михайловичу!

Почуття глибокої і щирої вдячності надихнуло мене на цей коротенький лист. Ви зробили дві великі речі: витягли до Києва з Донецька мої документи, де вони пролежали цілий рік, і, другу, були присутні при розгляді цих документів та переломили хід прийому на мою користь. Для мене це надзвичайно важливо, бо моя багаторічна творчість отримала гідний підсумок. Крім поздоровлень з Харкова, мене поздоровив донецький журналіст Станіслав Тищенко — заслужений журналіст України. А із Спільки і досі нічого немає. Певно, Станіслав Жуковський смертельно образився на Вас, на мене і на весь світ.

Я нічим іншим не можу віддячити Вам, тому прийміть від мене цей вірш і присвяту. Ще раз щиро дякую і бажаю Вам здоров'я, довголіття і великої творчої наснаги. Привіт Вашій Перепілочці. Маю на увазі Вашу дружину і Спільку.

З повагою

А. Мироненко

16.09.2003

Мій пращур

Івану Перепеляку

*Дрімала ніч під зоряним наметом,
сюрчав цвіркун, дзюрчало джерело,
і різнотрав'я пахло диким медом,
і все навколо первісним було.*

*А згодом встав язичеський Ярило,
а день новий роботу протрубив —*

*і птиця свійська розминала крила,
ревла корова, кінь копитом бив.*

*Усе було прадавнім і правічним,
звичайним і буденним до нудьги,
і лиш господар жив непересічно
у розквіті енергії й снаги.*

*Йому чогось незвичного кортіло,
він вихривсь духом, думкою світивсь
і ось одного разу взявсь за діло,
і мовчки майструвати заходивсь.*

*Він працював і жив одним мотивом,
його палив і пік один вогонь —
і перше в світі колесо, мов диво,
постало перед поглядом його.*

*Земля крутнулась, непорушна зроду,
натужно заскрипіла її вісь,
коли перед очима всього роду
уперше покотивсь найперший віз.*

*Мій пращур підкрутив неквапно вуса
і бражкою утробу остудив...
Ще не було на світі ні Ісуса,
ні пірамід, ні різних інших див.*

Іванові Перепеляку

Дружній шарж

«Тулюсь до вогнища, від ночі
одвернувшись...»

(І. Перепеляк)

*Тулюсь до вогнища, як до жони чужої,
Пори вже присмеркової, нічної,
І кров гаряча стукає до скронь,
Бо над чужим вогнем я теж вогонь.*

*Люблю вогонь, яким палають губи,
Життя люблю, як небо — перший грім.
Увечері вертаюсь, як із Куби,
В перепелиний світ, у рідний дім.*

*Кочую ж я, мов вітер з первовіку,
Штани мої, як мажі чумаків.
Та лиш почую цокіт каблучків,
Роблю все те, що личить чоловіку.*

*Перепели в житах, перепели
Витьохкують, немов перепили,
І з дів, як з дзвонів, виганяють переляк,
Коли над обрієм злетить Перепеляк.*

Петро Осадчук

30.V-1995 р.

Вельмишановний Іване Михайловичу!

Сердечно вітаю Вас з нагородженням дипломом і медаллю «Харків'янин століття». Радію за Вас, полтавця за походженням, бо хоч Ви тепер і харків'янин і заслужили там славу, але промені Вашого таланту і Вашої слави осяють і рідну полтавську землю.

Не можу не сказати і про свій жаль, що вся Ваша нахненна праця, яку гідно оцінили харків'яни, не була виконана на Полтавщині. Та з іншого боку це й добре, що не тут, де нічого подібного не існує, де до літераторів ставляться адміністратори байдуже і неповажно. У нас вже не виходить жодний журнал, зрідка з'являються книжки, хто стягнеться самотужки їх видати, а меценатства на серйозну літературу щось не чути.

Зичу Вам здоров'я і таланту на нові книжки. Ваша праця в Харкові однаково ж славить і Полтавщину. При нагоді, привітайте В. Борового.

На все краще!

Щиро Ваш

Петро Ротач

Полтава, 6.05.01

До комітету
з Національної премії
України імені Тараса Шевченка

ПОДАННЯ

Колектив Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка висуває на здобуття Національної премії України імені Тараса Шевченка 2011 року поетичні книги «Григорій Сковорода» (Харків: Майдан, 2008) та «Полтавські сонети» (Харків: Майдан, 2009) визначного сучасного поета, заслуженого діяча мистецтв України Івана Михайловича Перепеляка.

І. М. Перепеляк — шанована людина: почесний громадянин села Оболонь (Полтавська обл.), відзначений дипломом і медаллю «Харків'янин століття» (2001) (номінація — «Діячі науки, культури, мистецтва»), нагороджений Дипломом Міжнародного академічного рейтингу популярності «Золота фортуна» (2002), почесною відзнакою Міністерства культури України «За багаторічну працю в галузі культури» (2003), визнаний «Харків'янином року» (2006).

Мистецький набуток Івана Перепеляка значний: він автор ліричних і ліро-епічних книг («На березі світання» (1976), «Тополина Оболонь» (1979), «Над Сулою-рікою» (1983), «Ратний час» (1990), «Вибране» (1992), «Остання любов гетьмана» (1994), «Бунт» (1995), «Неопалима купина» (1997), «Козацький монастир» (1998), «Поезії» (1999), «Початок вічності» (2002), «Вибрані твори» 1–2 т., 2003), «Моєї радості печаль» (2004), «Теодицея» (2005), «Янголи і фурії поета» (2008), «Покаяння Понтія Пілата» (2008), «Поєми» (2008)), художньо-документальної повісті «Великий степ» (1980) та ін.

Його твори перекладені й виходили друком грузинською, білоруською, російською, молдавською, болгарською мова-

ми. На українському радіо звучали поеми «Остання любов гетьмана», «Григорій Сковорода», «Ернесто Че Гевара», а за телевізійні вистави «Козацький монастир», «Остання любов гетьмана» Перепеляк отримав премію Республіканського конкурсу телевізійних фільмів.

Художньо-літературна діяльність І. Перпеляка поцінована лауреатством кількох премій: Міжнародної літературної премії імені Григорія Сковороди, літературної премії імені Олександра Олеся, козацької премії імені Гетьмана України Івана Мазепи, премією Харківської обласної державної адміністрації імені Олександра Масельського.

Книги «Григорій Сковорода» і «Полтавські сонети», що їх номінуємо на здобуття Національної премії України імені Тараса Шевченка, вагомі і змістовно, і художньо-естетично.

Григорій Сковорода — постать українського духовного простору, філософ-письменник, який уже багато разів ставав об'єктом художніх творів. Іван Перепеляк у драматичній поемі (жанр, що його не часто віднайдеши у нашій літературі останніх десятиліть) «Григорій Сковорода» через протиставлення добра (Ангел-охоронець) і зла (Чорний ангел) веде мову про сутність Світу, Людини. Автор прагне віднайти підмурівок філософії великого мислителя Сковороди, засобами художнього письма переконливо розкриває менталітет української людини, утверджує ідею вірності собі, ідею кордоцентризму.

З-поміж проблем, порушених автором у книзі «Григорій Сковорода», одна найпосутніша — позачасовість пошуків вищого смислу буття. Перепеляк воістинно по-сковородинівськи твердить, що митець повноцінний лише тоді, коли відчуває свою сродність з народом і разом з ним підноситься до духовного Космосу.

Мандрівний філософ Сковорода під пером Перпеляка набуває цілісності: виходець з народу, він стає невтомним шукачем істини, знаходить у християнській етиці відповіді

на глобальні питання, що наближають його до розгадки світового смислу, а потім знову повертається до первеня — народу.

Знаючи художній спадок Перепеляка, його життєву позицію, вгадуємо в Сковороді самого автора. Адже і його персонаж, і він сам шукають на рідних національних теренах світла, що розсіє морок непевності в майбутньому.

Іван Перепеляк — українська людина, котра тривко увійшла в цивілізаційний простір світу. Та все ж він часто повертається до свого полтавського коріння. Підтвердження цьому і «Полтавські сонети» — книга, що стала справжнім відкриттям сучасного літературного процесу.

Звернення до жанру сонета — своєрідний творчий подвиг, адже цей жанр вимагає лаконічності, технічно-версифікаційної вправності, естетичної довершеності. Сонетарій Перепеляка засвідчує уміння митця знайти відповідній формі не менш відповідний зміст. Людина і нація, матеріальне і духовне, особистісне й загальне, події й уявлення тісно переплелися в «Полтавських сонетах» Івана Перепеляка.

Йдучи услід за І. Франком, Д. Павличком, автор до певної міри модернізує класичний сонет. Занурюючись у минуле, прагне з'ясувати і розв'язати сьгоднішні негаразди України. За Перепеляком, історія України — складна, трагічна, але його більше цікавить не подія, а історична мотивація події. Отже, провідний мотив «Полтавських сонетів» — роль України, її місце у світовому просторі, а центральна проблема — рідна земля у часово-просторовій тягlostі.

Вважаємо, що книги «Григорій Сковорода» і «Полтавські сонети» Івана Михайловича Перепеляка варті відзначення Національною премією України імені Тараса Шевченка.

*Ректор Полтавського
національного педагогічного
університету імені В. Г. Короленка
проф. М. І. СТЕПАНЕНКО*

Журі Комітету
з Національної премії України
імені Тараса Шевченка

ВІДГУК НА ТВІР ІВАНА ПЕРЕПЕЛЯКА «СУДНИЙ ДЕНЬ» (2002)

Професорсько-викладацький склад та студенти Полтавського державного педагогічного університету імені В. Г. Короленка з радістю сприйняли повідомлення про те, що на здобуття Національної премії України імені Тараса Шевченка 2003 року представлена поема-містерія «Судний день» відомого українського поета Івана Перепеляка. Цей талановитий письменник схвилював своїм твором настільки, що обговорення її відбувається майже не щодня.

Ця поема — філософські роздуми автора про добро і зло, миттєве і вічне, вірність і зраду, віру і безвір'я, совість, принциповість, обов'язок, відповідальність. У центрі уваги — земні, космогонічні, релігійні, психологічні, суспільно-політичні, екологічні, морально-етичні та інші проблеми.

Ця поема — свідчення багатого духовного і душевного світу автора, для якого не байдужою є доля не тільки рідної України й українця, а й доля інших країн і народів, котрі сьогодні населяють Землю. Бо, справді, хто не належить Вітчизні, той не належить і людству: байдужого до рідної землі й народу не може схвилювати чужа недоля.

Через власне серце поет пропустив біль і тривоги, надію і сумніви, любов і ненависть своїх сучасників — знайомих і незнайомих, взагалі, усіх землян. Тому так страждає його зболена душа, шукаючи першопричини, вдаючись до першоджерел, аби змусити Розум діяти, щоб осмислити, звідки й куди йдемо, чого хочемо й від чого відмовляємось... Іван Перепеляк відчуває чарівну силу поетичного слова,

магнетизм якого в його одухотвореності, смисловій наповненості й конкретності та зображальній виразності.

«Судний день» — новаторський твір. Відштовхуючись від містеріальних традицій не стільки пізнього Середньовіччя, скільки від містерій наступних періодів, Іван Перепеляк в умовах кінця ХХ — початку ХХІ століття по-новому осмислює сутність релігій та їх історію. Це необхідно йому, аби осягнути «справжній зміст Людської Совісті», без якої не варто говорити про громадянську відповідальність і патріотичне вболівання за Україну і світ.

«Судний день» Івана Перепеляка належить до тих творів, які не згубляться в часі. Сьогодні він хвилює сучасне покоління, якому не байдужі Україна і рідний народ. Цей твір не просто розповідь, а передасть дух нашого часу, його складність, моральну силу людства наступним поколінням.

Відгук затверджений на засіданні вченої Ради університету (протокол № 6 від 27 січня 2003 року).

З повагою

*голова вченої Ради університету
проф. ПАЩЕНКО В. О.*

Ми, працівники Семенівської центральної районної бібліотеки, що на Полтавщині, і всі шанувальники творчості нашого земляка І. Перепеляка, горді, що саме його, поета, прозаїка і драматурга представлено на здобуття Національної премії України ім. Т. Г. Шевченка 2003 року.

Його твори без сумніву заслуговують на увагу. Збірка поезій «Початок вічності» (2001 р.), поема-містерія «Судний день» (2002) — це твори написані останнім часом, позначені глибоким Філософським підходом до проблем буття, гострим відчуттям історичного призначення України. Автор прагне донести до читача не тільки дух, але й зміст української ідеї, української боротьби, як він їх відчуває й розуміє в контексті віків — починаючи з часів праслов'янства й закінчуючи нашими днями.

Жити і творити сповна, на повні груди, на увесь зріст, не боячись висловитися, висповідатись — творче кредо митця. Іван Михайлович говорить: «Мій ідеал це — вільна незалежна Україна!» Тільки з нею, з любов'ю до неї, ми будемо вічні!»

Так, наш земляк — виразник свого часу. Його творчість — частка нашого буття, помислів, що ними живемо. Іван Михайлович Перепеляк — гордість нашого краю, ми пишаємося, що саме Семенівська земля дала світу такого талановитого митця.

Чудові рядки із драматичної поеми «Григорій Сковорода» (що увійшла в книгу «Початок вічності» (2001), ніби говорять про самого поета.

*Прекрасне те, що чисте і природне
І що не є підробкою й за родом*

*Не перемішано з чужинством. То ж мені
Огидливі, хто здатен відцуратись
Свого народу рідного і роду.
Хто розуму собі шукає й світла
На чужині. А край свій — зневажає!*

Іван Перепеляк тонко й проникливо відчуває українське ество, особливості нашого менталітету — зрештою, це і є провідна тема всієї його творчості.

Ми хочемо з впевненістю сказати про те, що всі хто знайомий з творчістю І. Перепеляка і хто робить свої перші кроки до пізнання його слова назавжди залишаться його шанувальниками.

*Не охолоне мій козацький дух,
Допоки світ, допоки Україна! —*

читаючи ці рядки хочеться знати про Івана Михайловича все більше і більше, щоб кожна його книга дійшла до читача, щоб тираж книг був більшим.

Хліб-сіль на вишитому рушникові, запашні чорнобривці, як символ материнської любові підносимо саме йому, Івану Михайловичу Перепеляку. Завжди раді його зустрічам і спілкуванню, спілкуванню з книгами. Наша любов завжди буде вірною. А його творчість, як цілюще джерело оцінене по справедливому.

Твори Івана Перепеляка: збірка поезій «Початок вічності» (2001 р.) та поема-містерія «Судний день» (2002 р.) представлені Харківською організацією Національної спілки письменників України на здобуття Національної премії України імені Тараса Григоровича Шевченка 2003 року заслугують на таку високу оцінку.

З повагою директор Семенівської ЦБС

К. О. ЯКОВЕНКО

До Комітету Національної премії
України ім. Т. Г. Шевченка

ЛИСТ-ПІДТРИМКА

Колектив літературно-меморіального музею Г. С. Сковороди підтримує висунення на здобуття Національної премії України ім. Т. Г. Шевченка у 2003 році книги «Початок вічності» та «Судний день» відомого українського письменника І. М. Перепеляка. Поезії, зібрані в цих книгах відзначаються різноманіттям тем (від біблійних часів до сучасності), яскравою і виразною художньою формою, глибиною змісту. Особливим творчим успіхом є драматична поема «Григорій Сковорода». Автор вдало використовує ґрунтовне знання творчості і біографії мислителя, фольклорних легенд про нього. Великий вільнодумець постає на широкому тлі суспільного життя України XVIII століття. Звертання І. М. Перепеляка до образу Г. С. Сковороди не є випадковим або «ювілейним». Поет здавна цікавиться сковородинівською темою, постійно підтримує зв'язки з нашим музеєм, як керівник Харківської письменницької організації сприяє проведенню заходів, присвячених шануванню пам'яті просвітителя.

Книги І. М. Перепеляка «Початок вічності» та «Судний день» цілком заслуговують на те, щоб їх автор став лауреатом премії ім. Т. Г. Шевченка у 2003 році.

Директор музею	<i>Н. І. МИЦАЙ</i>
Наукові співробітники	<i>Д. М. ДУДКО</i>
	<i>В. Г. ШТИХ</i>
	<i>І. А. ЄМЕЛЬЯНЕНКО</i>

Іван Перепеляк,
20 років

Атлантичний океан. 1963 рік

Іван Перепеляк з дружиною Антоніною.
Чутове, 1996 рік

Іван Перепеляк.
1970 рік

Батько,
Перепеляк Михайло
Федосійович, вірний
військовій присязі,
проявивши героїзм і мужність,
загинув 18 березня 1944 року.

Похоронений в Одеській
області Ольгомольському
районі с. Димовка,
сільське кладовище.
*Оболонський військкомат,
11 травня 1944 року*

Мати Євдокія Данилівна.
Оболонь, 1957 рік

У родинному колі: онука Юля,
дочка Оксана із Микитою — правнуком поета,
Іван Перепеляк, дружина Антоніна.
Харків, 2011 рік

Онука Юля
і правнук Микита.
Харків, 2011 рік

Іван Перепеляк з сестрою Лідією і свояком Віктором.
Кременчук, 2010 рік

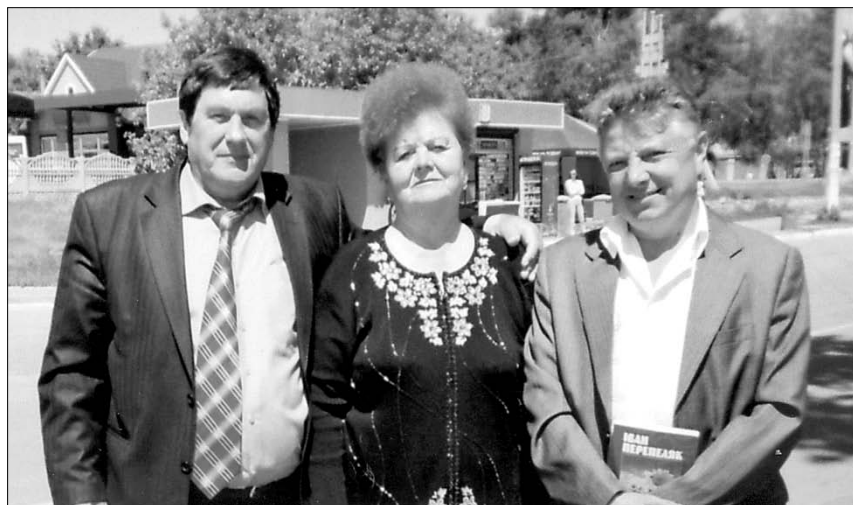
Презентація поетичних книг Івана Перепеляка
в оболонській бібліотеці: директор бібліотеки
Надія Григорівна Нагірна і учителька оболонської школи,
однокласниця поета Валентина Іванівна Махно.
Оболонь, 2010 рік

У музеї історії оболонської школи. 2010 рік

Іван Перепеляк з учителем української мови оболонської школи Раїсою Іванівною Зеленець та її донькою-першокласницею. Оболонь, 2009 рік

Зустріч на рідній землі: Іван Перепеляк,
завідуюча Семенівським краєзнавчим музеєм Любов Мазанько,
працівник Семенівської райдержадміністрації
Олександр Косько. *Семенівка, 2010 рік*

Харківські козаки під час вшанування пам'яті загиблих козаків.
Полтава, 13 жовтня 2003 року

Зустріч
із письменником,
отаманом
Харківського округу
козацького війська
ім. гетьмана Мазепи
Валерієм Явором
(Гітіним). 2007 рік

Іван Перепеляк, племінниця Наталя,
племінник Сашко і брат Володимир.
Київ, 2011 рік

У затишних стінах Спілки письменників України.
Іван Перепеляк, Анатолій Дімаров, Василь Шкляр.
2008 рік

Микола Жулинський та Іван Перепеляк.
Київ, квітень 2001 року

Зустріч із академіком, Героєм України
Іваном Михайловичем Дзюбою.
Харків, 14 березня 2002 року

Зустріч у Національній спілці письменників України:
Дмитро Павличко та Іван Перепеляк.
Київ, 2005 рік

Іван Перепеляк та Іван Драч. Київ, 2008 рік

Зустрілися з привітною усмішкою і добрим гумором
Петро Осадчук та Іван Перепеляк. Київ, 2007 рік

Зустріч із заступником Голови Верховної Ради
Степаном Гавришем. Іван Перепеляк і Сергій Черняєв.
Київ, квітень 2001 року

У колі друзів: Іван Перепеляк, Андрій Чернишов
та Михайло Шевченко.
Харків, 1975 рік

Біля могили Григорія Савича Сковороди.
Сковородинівка, січень 2002 року

Іван Перепеляк —
генерал-полковник українського козацтва.
Харків, 2010 рік

Довго шукаючи, вони знайшли один одного...
Чутове, 1985 рік

Іван Перепеляк з дружиною Антоніною.
Чутове, 2007 рік

Лекція в Харківському національному
автомобільно-дорожньому університеті. 1987 рік

Зустріч із Мухтаром — дорогим другом... Зелений Гай, 2010 рік

ЗМІСТ

<i>Харків'янин століття</i>	3
<i>Привітання земляків</i>	5
<i>Почесний громадянин села Оболонь</i>	7
<i>Біографічна довідка</i>	8
<i>Автобіографічні нотатки</i>	10
Іван ПЕРЕПЕЛЯК. Харківські козаки (газета «Літературна Україна», 12 квітня 2007 р.)	14
Валерій ПАВЛЕНКО. «Чужі за се не візьмуться», «а українська культура нехай шириться поміж українцями...» («Демократична Україна», 23 серпня 1996 р.)	20
Іван ПЕРЕПЕЛЯК. За культуру з великої літери	29
Іван ПЕРЕПЕЛЯК. Муза історії Клію — зважує на терезах... (Нотатки про внесок харківських письменників у загальноукраїнський творчий доробок середини 80-х — кінця 90-х років)	32
С. В. КЛІМОВА. Епічність, інтелектуальність, емоційність	45
С. О. ШМУЛИК. Портрети при свічі. Урок-реквієм пам'яті українських митців Розстріляного відродження (журнал «Вивчаємо українську мову та літературу», вересень 2003 р.)	47

Василь ГАРВАСЮК. «Любов і мудрість панують над усім». Поетичний профіль Івана Перепеляка (газета «Літературна Україна», 23 грудня 2004 р.)	58
Ігор МИХАЙЛИН. Післямова (Іван Перепеляк. Вибрані твори у 2-х томах.— Харків: Майдан, 2003)	65
Анатолій СТОЖУК. Логос покоління (журнал «Рідний край», № 2(23), 2010 р.)	89
Леонід ТОМА. «...Тремтіння життя в обіймах смерті...» (великі теми і вистраждані істини) (газета «Літературна Україна», 19 березня 2009 р.)	99
Ігор МИХАЙЛИН. Філософія зрілості, або Зрілість філософії (газета «Літературна Україна», 13 лютого 2003 р.)	107
Ігор МИХАЙЛИН. Іван Перепеляк: поеми	113
Михайло ВАСИЛЕНКО. Поборники правдивості, сотворимо чоловіка!	146
Василь ГАРВАСЮК. Апологія святинь (газета «Селяночка», № 48, 28 листопада 2008 р.)	169
Аркадій ФІЛАТОВ. Іуда: людина-символ	175
Валерій ГІТІН. Замах на стереотипи (журнал «Березіль», № 3–4, 2008 р.)	181
Аркадій ФІЛАТОВ. Сходи і жнива поем	190
Василь ГАРВАСЮК. Сяйливі обрії сонета	197
Анатолій ПАХОМОВ. Полтавські сонети (газета «Майдан свободи», 12 травня 2010 р.)	203
Дмитро ПАНЦИР. Те, що у глибині серця (журнал «Березіль», № 1–2, 2011 р.)	208
Анатолій ПАХОМОВ. Ой висока та гора... (газета «Семенівський край», № 21, 9 квітня 2009 р.)	212
Артур ЯРЕЩЕНКО. «Знайти я в слові прагнув кольори...»	216
Артур ЯРЕЩЕНКО. Новітнє бачення світу	226

Степан ГАВРИШ. Про рідне, найпосутніше... ..	229
Олексій КОВАЛЕВСЬКИЙ. Не втратити себе (газета «Літературна Україна», 11 квітня 2002 р.)	231
Олексій КОВАЛЕВСЬКИЙ. «Вибране» Івана Перепеляка	238
Олексій КОВАЛЕВСЬКИЙ. На вертикалях (газета «Слобода», 25 червня 1997 р.)	246
Ігор МИХАЙЛИН. «Мені було потрібно вік прожити...» (журнал «Рідний край», № 2–3, 2000 р.)	250
Сергій КОРСУН. Полудень майстра (газета «Епос», 8 серпня 1993 р.)	259
Петро ВАСИЛЕНКО. Розмова з власною душею вилилася у новій книжці Івана Перепеляка (газета «Літературна Україна», 11 грудня 1997 р.)	264
Валерій ЗІНЧЕНКО. Я не шукаю тишину узбіч... (газета «Семенівський вісник», 6 вересня 1999 р.)	271
Петро ВАСИЛЕНКО. «Перелилося моє слово в світло...» (газета «Літературна Україна», квітень 2001 р.)	278
Наталія МАТЮХ. Сонцеписання, непідвладне ночі... (газета «Слобода», 31 грудня 1999 р.)	285
Юрій СТАДНИЧЕНКО. «Не охолоне мій козацький дух...» (газета «Слобідський край», 3 серпня 1993 р.)	291
Олекса МАРЧЕНКО. Без борщового патріотизму (газета «Панорама», 24 липня 1993 р.)	295
Ніна ШУЛЬГА. На творчому злеті (газета «Семенівський вісник», 5 травня – 12 червня 1999 р.)	297
На крилах духовності (Розробка уроку за творчістю поета Івана Перепеляка учителем-методистом Семенівського навчально-виховного комплексу Н. К. Шульгою)	324

«І долею судилося мені продовжить з діда-прадіда пісні...» (Життя і творчість поета Івана Перепеляка — предмет вивчення і дослідження учителем української мови та літератури Оболонського навчально-виховного комплексу Р. І. Зеленець)	339
Листи	392
Подання до комітету з Національної премії України імені Тараса Шевченка	407
Відгук на твір Івана Перепеляка «Судний день» (2002)	410
До комітету з Національної премії імені Тараса Григоровича Шевченка	412
Лист-підтримка до Комітету Національної премії України ім. Т. Г. Шевченка	414

Літературно-художнє видання

ПЕРЕПЕЛЯК
Іван Михайлович

ТОПОЛИНА ОБОЛОНЬ
Статті, інтерв'ю, рецензії

Том 3

Художник
Володимир Носань

Технічний редактор
Євгенія Онишко

Коректор
Антоніна Перепеляк

Підписано до друку 15.02.11. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Гарнітура PetersburgC. Друк офсетний.
Ум. друк. арк. 27,25. Наклад 1000 прим. Зам. № 11-74.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців і розповсюджувачів
видавничої продукції ДК № 1002 від 31.07.2002 р.

Видання і друк ТОВ «Майдан»
61002, Харків, вул. Чернишевська, 59.
Тел.: (057) 700-37-30

